

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

İzmir Modeli

İlhan Tekeli

İzmir Modeli
İzmir İçin Demokratik Bir
Belediyecilik Modeli Önerisi

II. KİTAP

İZMİR-2018

İZMİR MODELİ

İZMİR İÇİN DEMOKRATİK BİR BELEDİYESİLİK MODELİ ÖNERİSİ

İlhan TEKELİ

Yayına Hazırlayanlar

Ayşegül SABUKTAY
Ertekin AKPINAR

Yayın Koordinasyonu

Mehmet URAL

Grafik Tasarım ve Uygulama

Emre DUYGU

Yönetim Yeri

İZMİR BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ AKDENİZ AKADEMİSİ
Mehmet Ali Akman Mah. Mithatpaşa Cad. No: 1087, 35290 Konak-İzmir
Tel: (0232) 293 46 13 Faks: (0232) 293 46 10
www.izmeda.org info@izmeda.org
Sertifika No: 22595

Basım Yeri

Dinç Ofset Matbaa-1145/4 Sokak No: 11/C Yenışehir-İzmir
Tel & Faks: 0232 459 49 61-63 Sertifika No: 20558

Birinci Baskı: Eylül 2018

Baskı Adedi: 2000

ISBN 978-975-18-0242-2

Bu kitap, İzmir Akdeniz Akademisi tarafından yayına hazırlanmış olup, İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin ücretsiz kültür hizmetidir. İzmir Akdeniz Akademisi'nin, bedelsiz yayınıdır. Bütün hakları saklıdır. Kaynak gösterilmeden tanıtım için yayımlanacak yazılar dışında, İzmir Akdeniz Akademisi'nin yazılı izni alınmadan çoğaltılamaz. Satılamaz.

© İzmir Büyükşehir Belediyesi

İZMİR MODELİ'NİN HAZIRLANMA ÖYKÜSÜ

İzmir Modeli İzmir İçin Demokratik Bir Belediyecilik Modeli Önerisi kitabı, İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin örgütlediği kısa adı, "İzmir Modeli" olan kolektif bir çalışma sonucunda elde edilmiştir. İzmir Büyükşehir Belediyesi, bu projenin kavramsal çerçevesini oluşturmak, projenin gelişmesini yönlendirmek için konuyla ilgili akademisyenlerden, uzmanlardan ve İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin üst kademe yöneticilerinden oluşan 12 kişilik bir mutfak oluşturmuştur. Bu mutfak, ilk toplantısını 21 Ocak 2017 tarihinde yapmıştır. Bu mutfak, iki toplantı yaptıktan sonra, İzmir Modeli'nin kullanacağı temel kavramları/değerleri netleştirmek için dört araştırma yapılmasını ve bu araştırmanın bulgularını, toplanan dört ayrı çalıştayda tartışıldıktan sonra son hale getirilmesini sağlamıştır. Daha sonrasında hazırlanacak olan Model'in, İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin deneyimine/performansına ilişkin verilere dayandırılabilmesi için, araştırma mutfağınca saptanan 20 ayrı konuyu, isimleri belirlenen akademisyen/araştırmacılar tarafından araştırılmasını örgütlemiştir. Bu araştırmaların sonuçları, mutfakta yer alanlar, 20 araştırmayı yapan araştırmacıların, konuyla ilgili belediye bürokrasisi ve İzmirililerin katıldığı çalıştaylarda derinliğine tartışıldıktan sonra, söz konusu araştırmalara yazarları tarafından son şekilleri verilmiştir. Bu, 20 araştırma üzerinde toplanan çalıştayların sonuncusu, 2 Aralık 2017 tarihinde tamamlanmıştır.

İzmir Modeli'nin, ön çalışmaları on bir aylık bir süre içinde tamamladıktan sonra sıra İzmir Modeli çalışmalarının iki temel ürünü olan *İzmir Belediyeciliğinde 2004-2018 Döneminin Öyküsü* ve *İzmir Modeli İzmir İçin Demokratik Bir Belediyecilik Modeli Önerisi*, kitaplarının yazılmasına gelmiştir. İdeal durumda bu görgül ve normatif İzmir Modelleri'ni oluşturulan kitapların, proje mutfağının mensupları ve 20 konunun araştırmacıları tarafından kolektif olarak üretilmesi gerekiyordu. Ama pratikte bunun gerçekleştirilmesinin yolu bulunamayınca, proje mutfağı bu kitapların, proje çalıştaylarının moderatörlüğünü yapmış olan İlhan Tekeli tarafından yazılmasına karar vermiştir. Bunun üzerine İlhan Tekeli, hazırladığı ilk taslakları, 3 Mart 2018 ve 28 Mayıs 2018 tarihlerinde toplanan çalıştaylarda tartışmaya açmış ve her iki kitaba son halinin verilmesini sağlamıştır. Bir yıl, dört ay süren çalışmalar sırasında, toplam 31 çalıştay ya da çok sayıda kişinin katıldığı toplantılar yapılmış ve bu toplantılara belediye bürokrasisinden 89, belediye dışındaki akademisyenler, uzmanlar ve ilgililerden 78 ayrı kişi katılmıştır. Ortaya çıkan ürün, onların katkılarını içermektedir.

İÇİNDEKİLER

SONUÇ DEĞİL BAŞLANGIÇ - Aziz KOCAOĞLU	6
I. GİRİŞ	9
II. İZMİR MODELİ NASIL BİR VİZYONLA YOLA ÇIKIYOR?	13
II.1. İZMİR'İN VİZYONU NASIL OLUŞTU?	13
1. İzmir'in Yenilikçi Bir Tasarım Kenti Olması	14
2. Akdeniz Kentler Ağı'nın Etkin Bir Odağı Haline Gelmesi	14
3. Yerel Yönetimin Etkinliklerinde Katılımcı Yönetişim Pratiklerine Önem Verilmesi	14
4. İzmir'in Stresiz, Ötekileştirmeyen, Birlikte Yaşamaya ve Etkileşmeye Açık Yaşam Kalitesinin Korunması ve Geliştirilmesi	14
II.2. VİZYONUN TEMEL KAVRAMLARI	15
1. Yaşam Kalitesi	16
2. Katılımcılık ve Yönetişim	20
3. Yenilikçilik	24
4. Sürdürülebilirlik	28
III. İZMİR MODELİ'NİN ANA GÖVDESİNİ OLUŞTURACAK DÖRT ALT ÖGE NELERDİR?	33
III.1. İZMİR MODELİ'NİN ANA AKTÖRÜ OLAN YEREL YÖNETİMİN (İZMİR BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ) YAPISI, İLİŞKİ KURMA BİÇİMLERİ, İŞLEVLERİ VE PERFORMANS ÖLÇÜTLERİ	33
III.1.1. Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı Nasıl Bir Çerçeve Oluşturuyor?	33
III.1.2. İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin Yapısı Nasıl Oluşturdu?	35
· Anayasa Ne Tür Sınırlamalar Getiriyor?	36
· Türkiye'de İki Kademeli Belediye Sistemi Nasıl Doğdu?	37
· 5393 Sayılı Yasa Belediyelerin Görev Alanını Genişletiyor	41
· Büyükşehir Belediyelerinin Sınırları İl Sınırları Özdeşleşiyor	43
· Belediyelerin İktisadi Kuruluşları Nasıl Kuruluyor?	44
· Bu Yasal Çerçeve İçine İzmir Büyükşehir Belediyesi Uzun Erimli, Yenilikçi Düşünceyi Nasıl Taşıyor?	45
III.1.3. İzmir Modeli Yerel Yönetimini, Merkezi Yönetimle Yerel Yönetimlerin İlişkilerini Nasıl Kavramlaştırıyor ve Bu Konuda Ne tür Bir Yaklaşım Öneriyor?	46
III.1.4. Büyükşehir Belediyeleri, İlçe Belediyeleriyle İlişkilerini Nasıl Düzenlemelidir?	49
III.1.5. Büyükşehir Belediyelerinin Kamusal Alanı Oluşturma, Siyasal Etkileşim, Tanıtım, Halkla İlişkiler Konularındaki İletişim Stratejileri	51
III.1.6. Yerel Yönetimin İzleyeceği Kaynak Sağlama ve Mali Yönetim Politikaları	55
III.1.7. İzmir Modeli'nin İnsan Kaynakları Yönetimi, Bürokrasinin ve Diğer Çalışanlarının Kapasitesini Geliştirme Konularında Öngördüğü Stratejiler ve Politikalar	57

III.2. İZMİR MODELİ'NİN YEREL YÖNETİMİN TEMEL GÖREV ALANLARINDA SAĞLADIĞI HİZMETLERDE VE ALTYAPILARDA İZLENMESİNİ ÖNGÖRDÜĞÜ STRATEJİLER VE POLİTİKALAR	59
III.2.1. Yerel Odaklı Kalkınmanın Desteklenmesi	60
III.2.2. Çok Yönlü Çevre Duyarlılığı ve Sorumluluğu	67
III.2.3. Temel Kentsel Altyapının Sağlanması	75
III.2.3.1. İZSU Tarafından İzmir'in İçme Suyunun Sağlanması	76
III.2.3.2. İzmir Körfezi'ni Korumayı İyileştirerek Kent Yaşamına Dahil Etmek	78
III.2.3.3. Kent İç Ulaşım Altyapısını Sağlamak ve İşletmek	83
III.3. İZMİR MODELİ'NDE YERLEŞMELERİN BİÇİMLENMESİNİ SAĞLAYAN TASARLAMA; DÜZENLEME VE UYGULAMA SÜREÇLERİNDE İZLENEN YAKLAŞIMLAR VE PRATİKLER	88
III.3.1. İzmir'in (Kara+Körfez) 1/100.000'lik Çevre Düzeni Planının Hazırlanma ve Uygulama Mekanizmaları	91
III.3.2. İzmir'in Çok Odaklı Yerleşme Merkezi İçin İmar Yönetimi	93
III.3.3. Katılımcı Kentsel Tasarım Projeleri	95
III.3.4. Kentin/İlin Yeşil Vizyonu ve Peyzaj Planları	98
III.3.5. Kentsel Dönüşüm Projeleri	98
III.3.6. Tasarım Rehberleri	100
III.3.7. İmar Planı Kararlarının Uygulanmasının Yönetimi	101
III.4. İZMİR MODELİ'NİN İZMİR YAŞAMINDA KOMÜNİTE OLUŞTURABİLMESİNİ, KAMU ALANI YARATABİLMESİNİ, YER DUYGUSU DOĞURABİLMESİNİ SAĞLAYABİLMEK İÇİN İZMİRLİLERİN ÖZNELER ARASI YARGILAR GELİŞTİREBİLME KAPASİTESİNE SAHİP OLMASINI SAĞLAYACAK STRATEJİLER, POLİTİKALAR VE PRATİKLER	102
III.4.1. Dışlanmalarla Parçalanmamış Bir Komünite Oluşturulması	103
III.4.1.1. Sağlık Hizmeti, Sosyal Projeler ve Sosyal Hizmetler	104
III.4.1.2. İzmir'de Belediye, Sivil Toplum Kuruluşları ve Demokratik Kitle Örgütleri'nin Kendi Aralarında ve Kentlilerle Kurduğu İlişkilerin Toplumun Komünite Niteliği Kazanmasına Katkısını Artırması Bakımından Uygulanacak Stratejiler ve İzlenecek Politikalar	110
III.4.1.3. İzmir Akdeniz Akademisi	113
III.4.1.4. İzmir Kültür Stratejisi Kültür ve Sanat Etkinlikleri	115
III.4.2. İnsanların Etkileşmesine Olanak Veren Kamu Alanlarının Oluşturulması	117
III.4.3. Kentlilerin Yaşadıkları Alanlara İlişkin Yer Duygusuna Sahip Olabilmesi	118
III.4.4. Kentteki Sosyal Sermayeyi Yükseltmek, İktidarın Ele Geçirilen Bir Şey Olmaktan, Sosyal İlişkiler İçinde İnşa Edilen Bir Şey Olmasına Dönüşmesinin Sağlanması	119
IV. SON VERİRKEN	120
KAYNAKÇA	121
İZMİR MODELİ ÇALIŞMALARINA KATKISI BULUNANLAR	125
KAVRAM DİZİNİ	126

SONUÇ DEĞİL BAŞLANGIÇ

Bir kenti geliştirmek, o kenti iyi bilmek ve iyi analiz etmekle başlar.

"Var"larını ve "yok"larını, geçmişini ve gelecek hedeflerini, hassasiyetlerini; insanlarını ve onların hayata bakışını, duygusunu, duruşunu, beklentilerini iyi öğrenmek, tanımak ve yol haritasını ona göre belirlemekle.

İşe tam da buradan başladık.

"İzmir'i İzmir yapan" değerleri özümseyerek, sindirerek, içselleştirerek.

"Yerelden kalkınma" hedefiyle yola çıkmış bir belediye olarak; rekabet gücü yüksek, Dünya'yla entegre olmuş, sürdürülebilir bir kalkınmaya sahip, kısıtlı kaynakları en verimli şekilde kullanan, "yaşam kalitesi" her geçen gün biraz daha artan bir İzmir için çabalarken, en büyük gücümüzü de İzmirlilerden aldık.

Yerel yönetimlerin temelinde, demokrasinin yattığını çok iyi biliyoruz.

Tıpkı kent yönetimlerinin artık sadece yol, su, altyapı, imar ve planlama gibi klasik hizmetlerle sınırlı olmadığı; kentleri kalkındırmanın ve "yaşam kalitesi"ni artırmanın da yerel yönetimlerin asli görevi sayılması gerektiği gibi.

Ahlaklı ve demokrat, maalesef giderek daha çok aranmaya başlanan "güven" unsurunu kendi kentinde sağlam temeller üzerine kurmuş, vatandaşlarıyla kucaklaşmış bir belediye olarak, Türkiye'deki yönetim anlayışına yeni bir soluk kattığımıza inanıyoruz.

Bir kent düşünün; hem sanayi, ticaret ve hizmet sektöründeki yüksek potansiyeli nedeniyle sürekli göç alacak, hem de sakin ve huzurlu yaşam olanağı sunan yapısıyla "yaşanacak şehir" sıfatını tam anlamıyla hak edecek.

İşte İzmir, bu her iki özelliği aynı anda taşıyan, eşine çok az rastlanacak farklı bir kent.

Böyle bir kentte, herkesin imrenerek baktığı İzmir'de 15 yıl belediye başkanlığı yapmak, yaşamım boyunca taşıyabileceğim en büyük onur, çocuklarıma ve torunlarıma bırakacağım en büyük miras olacak.

Bu yola çıkarken, İzmir'in gelecek vizyonu ile ilgili önemli hedefler belirlemiştik.

Kentin yaşam biçimini koruyarak "yaşam kalitesini" geliştirmek, bunlardan biriydi. "Sürdürülebilir kentsel gelişmeyi sağlamak" demiştik sonra. Ve ardından eklemiştik: "Katılımcı, demokratik bir yerel yönetimi oluşturmak ve dayanışma ruhu içinde birlikte yaşam kültürünü geliştirmek.

Gururla söylemeliyim ki; İzmir, yıllar önce belirlediğimiz bu hedefler doğrultusunda güçlü adımlarla ilerledi, ilerlemeye de devam ediyor.

Bu süreç elbette kolay olmadı.

En azından "düz bir parkuru" hiç hatırlamıyorum; hep engelli koştuk. Ama yılmadan, pes etmeden, samimiyetle çalıştık, çalıştık...

Hiç tartışmasız söylüyorum; İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin bugün geldiği nokta, Türkiye'deki yerel yönetimler için çok önemli bir modeldir.

Merkezi hükümetle ilişki kurma biçiminden, muhalif bir belediyenin mali yapıdan nasıl güçlü olabileceğine kadar pek çok önemli ipuçları içeren örnek bir model.

Üç dönemdir uygulamakta olduğumuz demokratik belediyeçilik anlayışı, 26 akademisyenin yaklaşık 1,5 yıllık ortak çalışması sonucunda, "İzmir Modeli" adı verilen bir esere dönüştü.

Başta bu projenin koordinasyonunu üstlenen Prof. Dr. İlhan Tekeli hocamız olmak üzere, çalışmada emeği geçen tüm bilim insanlarına, belediyemiz çalışanlarına ve diğer katkı verenlere şükranlarımı sunuyorum.

İzmir Modeli, memleketimizde yapılan güzel işlerin geleceğe aktarılmasından ziyade, aslında bir çağrı oldu: Birlikte çalışıp birlikte üretme ve bilimin aydınlık yolundan hiç ayrılmama çağrısı.

Bu çalışma, yerel yönetimlerin, kentin kalkınması ve yaşam standardının artırılması için neler yapabileceği ve nasıl bir yol ve yöntem izleyebileceğini irdelediği gibi; herkesin 'katılımcı yönetim, katılımcı demokrasi' diye nutuk attığı bir dönemden geçerken, İzmir Büyükşehir Belediye Başkanı ve bürokratları tarafından gerçekleştirilen çalışmaların, aklın ve bilimin rehberliğinde yapılıp yapılmadığını da sorguluyor.

Hayata, insana, doğaya, havaya, suya, toprağa bakışımızı anlatıyor.

İzmir Modeli aslında sonuç değil, başlangıç.

Ve Türkiye için bir umut.

Bugün bir kez daha tekrarlamaktan gurur duyuyorum: "Mustafa Kemal Atatürk'ün kenti" İzmir olarak, Cumhuriyetimize ve geleceğimize sarsılmaz bir inançla sahip çıkıyoruz. Çağdaş Türkiye'nin sembol ismi İzmir'imizle övünüyor ve üstüne titriyoruz.

İzmir'in geleceğine yeni harçlar koymaya devam edeceğiz.

Bunu yaparken de en büyük gücümüz, yine İzmir olacak, İzmirli olacak.

Aziz KOCAOĞLU

İzmir Büyükşehir Belediye Başkanı

I. GİRİŞ

İzmir Akdeniz Akademisi'nin faaliyetleri çerçevesi içinde gerçekleştirilen¹ İzmir Modeli çalışmalarının birinci kitabında, *İzmir Belediyeciliğinde 2004-2018 Döneminin Öyküsü* incelenmişti. Bu ikinci kitaptaysa, birinci kitapta geliştirilen öyküden yola çıkarak, **İzmir Modeli İzmir İçin Demokratik Bir Belediyecilik Modeli Önerisi** geliştirilmektedir.

İzmir için böyle bir model geliştirilmesinin, pratik ve kuramsal nedenleri bulunmaktadır. En belirgin pratik neden 2019 yılında Türkiye'nin yerel yönetim seçimlerine gidecek olmasıdır. Türkiye yeni bir yerel yönetim seçimleri dönemine girerken, üzerinde çalışılmış demokratik bir yerel yönetim modelinin, siyasal² kamu alanına sunulmuş olmasının, pratikte yararlı olacağı düşünülmüştür. Seçim kampanyaları dönemi, toplumun yeni önerilere açık olduğu bir dönemdir. Böyle bir modelin kamu alanına sunulmuş olması, **seçim kampanyalarındaki tartışmaları yaratıcı hale getirmeye** yardımcı olacaktır.

Birinci kitapla yetinilmeyerek, bir demokratik yerel yönetim modeli öneren ikinci bir kitabın hazırlanmasının gerisinde, kuramsal nedenler bulunmaktadır. *İzmir Belediyeciliğinde 2004-2018 Döneminin Öyküsü*, bize uzun soluklu bir deneyimi anlatmaktadır. Onun siyasette etkili bir yol göstericisi haline gelebilmesi için, normatif bir dille bir yönetim modeli olarak yeniden kurgulanması gerekmektedir. Gerçek bir yönetim deneyiminin, başka yerlere de nakledilebilir hale gelmesi ancak bir "Model" olarak geliştirilmesiyle olanaklı hale gelecektir. Görgülden* yola çıkma hem bir esin kaynağı olarak anlamlı, hem de spekülasyon önerilerden kaçınmak için gereklidir. Ama buradan normatif özellikleri olan bir "Model"e geçebilmek ve salt görgül olana hapsolmemek için, **görgül olana da eleştirel olarak bakabilmek** gerekir.

¹ Bu çalışma İzmir Büyükşehir Belediyesi AB Hibe Projeleri Şube Müdürlüğü tarafından yürütülmüştür.

² Burada siyasal nitelemesi yapılarak, "kamu alanı" kavramı daraltılarak, siyasal etkileşimin gerçekleştiği bölümüyle sınırlanmak istenmektedir.

* Görgül: Bir kurama değil yalnızca gözleme dayalı, ampirik. *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu, 11. baskı, Ankara, 2011, s. 968.

Tabii ki geliştirilecek yeni yönetim “Model”inin kendisini, esinlendiği yönetim deneyimiyle sınırlamasını beklememek gerekir. Nitekim Aziz Kocaoğlu döneminde, İzmir Büyükşehir Belediyesi’nde iktidar CHP’deyken, ülkede iktidar AKP’nin elindedir. Bu nedenle İzmir Büyükşehir Belediyesi, planlarının, kararlarının uygulanmasında ayrıntıları birinci kitapta verildiği üzere, çok sayıda zorlukla ve engellemeyle karşılaşmıştır. Bu durumda geliştirilen programlar, tam olarak gerçekleştirilememiştir. Ayrıca zaman içinde yaşam deneyimlerinin birikmesi sonucunda, insanların yerel yönetimlerden beklentileri de değişmektedir. Bu nedenlerle önerilen yeni “Model”lerin **esinlendiği yönetim deneyimlerinin sınırlarını aşması** beklenen bir şeydir.

Bu kitaba konulan, **İzmir Modeli İzmir İçin Demokratik Bir Belediyecilik Modeli Önerisi** başlığı, “Model”in üç niteliğine dikkati çekiyor. Bunlardan birincisi, **geliştirilecek “Model”in İzmir için olmasıdır**. Burada geliştirilen “Model”in esinlendiği yönetim deneyimi, İzmir’de gerçekleşmiştir. İzmirliilerin yaşam alışkanlıkları, siyasal davranışları Türkiye’nin diğer yörelerinden ayrılmaktadır. Temelde bu farklılıklar, İzmir belediyeciliğinin performansını olumlu olarak etkilemektedir. Eğer önerilecek “Model”, evrensellik iddiası taşımak amacıyla bu farklılıkları görmezden gelirse, kalitesinden büyük kayıplara uğrayacaktır. Bu nedenle geliştirilen “Model”, İzmir’in doğal ve toplumsal gerçekliği üzerinden kurgulanmaktadır. Ne var ki bu durum, İzmir dışındaki yerel yönetimlerin kendi “Model”lerini geliştirirken, önerilen bu “Model”den esinlenmesini engellemeyecektir.

Önerilen “Model”in başlıktaki ikinci referansı, “Model”in demokratikliğe verdiği öneme ilişkindir. İzmir’in, Türkiye’nin demokrasi tarihi konusundaki ayrıcalıklı bir yeri olduğu herkesçe bilinmektedir. Ama burada sözü edilen demokratiklik, temsili demokrasinin araçlaştırılmış anlayışının ötesinde bir işleve/anlama sahiptir. İzmirliilerin demokratlığının dayanağı, siyasal ideolojik tercihlerinin niteliğinden çok, yaşam tercihlerini yaşama geçirebilmek için bir aktif yurttaş olarak davranabilme kapasitesine sahip olmalarından gelmektedir. İzmirliiler yaşamlarının anlamının dıştan verilen değil, İzmir’de yaşayanların özgür olarak ve birbiriyle saygılı ilişkiler içinde şekillenmesi sonucu somutluk kazanmasıyla gerçekleştirilmesini istiyorlar. İzmirliiler, demokrasiyi, yaşamlarını sürdürürken anlam üreterek, içinde yaşadıkları komüniteyi oluşturmalarının, yaşam mekânlarını şekillendirmelerinin önünün açılmasında görüyorlar. Bu ideolojik sadakatler üzerinden, iktidarı ele geçirmeye yarayan araçsal bir demokrasi anlayışından çok farklı bir şey. **Anlamını, yaşamın özgürce kurulmasından alıyor**. Bir, insanın yaşamı ancak **böyle bir demokratik yerellik içinde** sürdürüldüğünde, onurlu yaşam hakkının gerçekleşmesi olarak yorumlanabilecektir.

Kitabın başlığında bulunan, hazırlanan “Model”e ilişkin üçüncü atıf, **bir belediye yönetim Modeli olmasına** ilişkindir. Günümüz İzmir Büyükşehir Belediyesi’nin yetki alanı, il sınırlarının tümünü kapsamaktadır. Bu durumda geliştirilecek yerel yönetim “Model”i, ilin kentsel ve kırsal alanlarının tümünü kapsayacaktır. İzmir’in ulaştığı gelişmişlik düzeyinde kent ve kır karşıtlığı, büyük ölçüde ortadan kalkmış olduğu için geliştirilecek “Model” içindeki kavramlar arasında

bu karşıtlık, önemli bir yer tutmayacaktır. Bir anlamda, kırsal alana yayılmış bir kentselliğin “Model”idir.

Bu kitapta yer alan “İzmir Demokratik Belediyecilik Modeli”, İzmir’de doğrudan uygulanması için önerilen projeleri, bütünlük oluşturacak şekilde bir araya getiren bir program olmayacaktır. **İzmir belediyeciliğinin uygulamalarına yol gösterecek, bir üst düzey tercihler manzumesi olacaktır.** Bu “Model”in kendisinden beklenen yönlendiriciliği gerçekleştirebilmesi için, **beş farklı düzeyde tercihler** geliştirilecektir. İlk ve en üst düzeyde, **“İzmir İçin Bir Vizyon”** önerisi yer alacaktır. İkinci düzeyde, “İzmir Modeli”nin vizyonunu gerçekleştirmek için, **hangi yapıda bir yerel yönetim örgütlenmesinin** ve yönetim/yönetişim biçiminin öngörüldüğüne ilişkin yaklaşımlar yer alacaktır. Üçüncü düzeyde var olan yerel yönetim yapısının temel görev alanlarında, gerçekleştirdiği **hizmetler alanında ve sağladığı altyapılarda** izlenecek temel stratejiler ve izlenecek politikalar yer alacaktır. Dördüncü düzeyde, İzmir **yerleşme yapısının biçimlenmesi, tasarlanması**, izlenmesi ve regülasyonu konusundaki temel tercihlere yer verilecektir. Beşinci düzeydeyse, İzmir’in “yaşam kalitesi”ne ilişkin vizyonu doğrultusunda **bir komünite oluşturabilmesi ve bunun için gerekli olan ortak (özneller arası) yargılar geliştirebilme kapasitesini** artırabilmesi için, yapılması önerilenlere yer verilecektir.

Geliştirilecek İzmir Modeli’nin kapsamını ve bu kapsam içinde yer alacak önermelerin düzeyini belirledikten sonra, iki konuya daha açıklık kazandırılması gerekmektedir. Bunlardan birincisi, **bu “Model”in zaman içindeki esnekliğinin** nasıl sağlanacağıdır. İkincisiyse, bu genel strateji ve politika tercihlerinin uygulama düzeyi için **gerekli ayrıntıya nasıl kavuşturulacağı** ve uygulanacağı konusudur. İzmir Modeli, soyutluk düzeyi yüksek, genel tercihlerden oluştuğu için Dünya’da yaşanan gelişmeler karşısında, uyum sağlamasını kolaylaştıracak yüksek bir esnekliğe sahip olması beklenir. Bir anlamda **dayanıklılığı (resilience) oldukça yüksek bir “Model”** olacaktır. Ama yine de böyle bir “Model” öneriliyorsa, bunun değişme kanallarını açık tutmak gerekir. Değiştirilmesini gerektirecek iki temel neden olacağı söylenebilir. Bunlardan birincisi, pratikte karşılaşılan başarısızlıklar. İkincisiyse, toplumun “yaşam kalitesi” ve demokrasi konusundaki anlayışında yaşanan gelişmeler olacaktır. Tabii “Model”in değiştirilmesi de, hazırlanmasında olduğu gibi bilimsel/katılımcı süreçler içinde gerçekleşecektir.

Geliştirilen “Model”, genel tercihleri ortaya koymaktadır. Bunun uygulanabilmesi için pratikte etkili olacak düzeyde projelendirilmesi ve uygulanma için yeterince ayrıntılandırılması gerekmektedir. Bu düzeyde de olabildiğince, **yenilikçi ve katılımcı süreçlerden yararlanılmalıdır.** Eğer bu düzeyde katılımcılık, yenilikçilik gerçekleştirilemiyorsa, İzmir Modeli, “yaşam kalitesi”ni geliştirmekte başarılı olamayacaktır denilebilir. Bu nedenle İzmir Modeli’nin üst düzeydeki tercihlerinin başarılı olabilmesi için, belediye yönetimince içinin, demokratik süreçlerle, başarılı bir biçimde doldurulması gerekmektedir.

İzmir için yeni bir yerel yönetim “Model”i geliştirilirken, Türkiye’de var olan kurumsal yapı, veri olarak alınacaktır. Ama “Model” geliştirilirken, birçok konuda

Türkiye'nin kurumsal yapısından gelen sınırlamalarla karşılaşılacaktır. Eğer bir yerel yönetiminin performansını engelleyen hangi kurumsal yapı öğelerinin nasıl değiştirilmesi gerektiği konusunda suskun kalınırsa, önerilen "Model" de daha başlangıçta başarısızlığa mahkum edilmiş olacaktır. Bu nedenle hazırlanan Model, kent performansının geliştirilmesi için gerekli görülen **kritik konularda kurumsal yapıda yapılması gerekli değişiklikleri de içermek** durumundadır. Türkiye'de başarılı bir yerel demokrasi "Model"i kurgulayabilmek için, Türkiye'de yerel yönetimlerin kurumsal yapılarında yapılması gereken değişiklik önerileri bir araya getirildiğinde, bir anlamda Türkiye'nin yerel demokrasi konusundaki talebi de ifade edilmiş olacaktır. Bu durumda hazırlanan İzmir Modeli, yalnız İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin yönetimi/yönetişimi için yol göstermenin ötesine geçerek, **Türkiye'nin yerel demokrasi talebini de dile getirmiş** olur.

Bu kitap temelde, "İzmir/Türkiye İçin Bir Yerel Yönetim Modeli" önerisi yapacağı için, daha başlangıçta, **yerellik olgusuna nasıl yaklaşıldığına** açıklık kazandırmak gerekir.³ İzmir bağlamında yerel yönetimden söz ettiğimizde hem küreselin karşıtı, hem de Türkiye'nin karşıtı olan bir yerelliği kastetmiş olmaktadır. Her iki kullanıma bakıldığında da her yerelin, kendisinin de bir parçası olduğu bir bütünün karşıtı olarak tanımlanmış olduğu görülür. Bütünün ne olduğu değiştiğçe, yerelin de ne olduğu değişmektedir. Bu durumda;

• **Yerel, Anlamını Hem Bir Karşıtlıktan Hem de Bir Görelilikten Almaktadır.**

Her insan doğduğunda, kendisini bir yerellik içinde bulmaktadır. Onu doğrudan, yaşayarak somut olarak bilmektedir. Yerelin somut bilgisinden yola çıkarak, soyut olana tırmanıyor ve ondan yararlanarak, yerelin özgün olma özelliğini tanımlıyoruz. Bu da,

• **Yereli Yaşıyor ve Somut Olarak Kavırıyoruz,**

dememize yol açmaktadır. Çoğu kez yerel, geri kalmışlıkla özdeşleştirilerek kullanılmaktadır. İzmir bağlamında, bu yapılamaz. Böyle olunca,

• **Yereli Bir Kültürel Direniş Olarak Değil, Yeni Dünya'nın Gereklilikleri Üzerinden Kavramak Gelmektedir.**

İzmir geride olanın değil, ileride olanın yerelidir. Bu durumda,

• **İzmir'de Yerel Durağan Yanıyla Değil Değişen Yanıyla Kavranabilir, Her Dönemin Kendi Yereli Vardır,**

denilebilir. Yereli ebedi özler olarak değil; karmaşık, olumsal, siyasal ve tarihsel süreçlerin biriken sonuçları olarak düşünmek gerekir. Biz yereli nesneleriyle, objeleriyle, insanlarıyla ve dış ve iç ilişkileriyle biliriz.

• **Yerelin İç Mantıklarını Tanımsaksak, Onun Tarihselliğini de Kavrayamayız.**

Yerelin iç mantığı, değişik işlevleri açısından çoklu olarak kurulmalıdır. Yerelin

³ Bu konuda bkz. İlhan Tekeli: "Dünyaya Yerelden Bakmanın Bilimsel Açılımları Üzerine Bir Tartışma", İlhan Tekeli: *Gündelik Yaşam, Yaşam Kalitesi ve Yerellik Yazıları*, İlhan Tekeli Toplu Eserler-12, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul, 2009, s. 164-184.

farklı iç mantıklarının olduğunun kabulü, yerelin farklı büyüklüklerde ve farklı ontolojik yapı kabulleriyle kurulabileceğinin kabul edilmesi demek olmaktadır. Bu durumda,

· **İç Mantıkları Bilinen Yerellerin Bir Arada Oluşturdukları Bütünün Ontolojisi Bilinmeden Gelişmenin Dinamikleri Kavranamayacaktır.**

Küresel-yerel karşıtlığı içinde kavramsallaştırılan günümüz dünyasında, her yerelin ya yarışabilirliğini sürdürmesi ya da yarışabilirliğini geliştirmesi istenmektedir. Bu da,

· **Yarışabilirliğini Sürekli Üretebilen Bir Yerelin Oluşabilmesini, Öğrenen Yerellik Anlayışının Gelişmesini Gerektirmektedir.**

Bu bağlamda her yerelliğin, bir kolektif öğrenme birimi olarak nasıl çalıştığının anlaşılması ve bu niteliğinin nasıl geliştirileceği konusundaki öneriler, kritik bir önem kazanmaktadır.

İzmir için normatif bir yerel yönetim “Model”i geliştirmek için yapılan bu çalışmada; yerel, durağan, değişmeye direnen ve **kimliğini değiştirmemekte arayan** bir oluşum olarak görülmeyerek, **değişen Dünya’da yarışma iddiası taşıyan** bir toplumsal bütünlük olarak ele alındığından, böyle bir oluşumu yönetmek için geliştirilen “Model” de iddialı hale gelecektir.

İzmir Modeli kitabı yayınlandığında, Türkiye yeni bir yerel yönetim seçimlerine hazırlanıyor olacak. Bu nedenle belirtmek gerekir ki, bu kitapta geliştirilen İzmir Modeli yöneticilerin ya da adayların doğrudan kullanabilecekleri bir belediye ya da seçim programı önermiyor. Ama böyle bir program oluşturmakta yararlanabilecekleri stratejiler ve politikalarla, temel değerler konusunda bir düşünce çerçevesi çizmektedir. Bu “Model”den yararlanarak, bir belediye ya da seçim programı geliştirmek isteyenler, **bu programları kendileri geliştireceklerdir**. Hiçbir belediye ya da seçim programı, salt soyut ilkeler ve soyut kavramlar üzerinden kurgulanmaz. Bunun ötesine geçmek gerekir. Bu programların bir yandan gerçekleştirileceği kente ve uygulanacağı zamana oturtulurken, öte yandan proje düzeyiyle ilişkisinin kurulması gerekecektir.

II. İZMİR MODELİ NASIL BİR VİZYONLA YOLA ÇIKIYOR?

II.1. İZMİR’İN VİZYONU NASIL OLUŞTU?

Eğer “İzmir İçin Demokratik Bir Belediyecilik Modeli Önerisi” geliştirilmek isteniyorsa, bu “Model”in geliştirilmesine İzmirliğin benimsemiş olduğu bir vizyondan yola çıkılması gerekir. Vizyon, İzmirliğin geleceğe nasıl baktıkları ve kentin ne yönde gelişmesi konusunda kentliler arasındaki uzlaşmayı gösteriyor. Bir demokratik toplumun böyle bir vizyonu bulunuyorsa, toplumun özgür mensuplarının ayrı ayrı eylemleri, toplumun öngörülen yönde ilerlemesinde birbirini destekleyen katkılar yapmasını sağlayacaktır.

İzmir’in bu niteliğe sahip ve toplum tarafından benimsenmiş bir vizyonu bulunmaktadır. Bu nedenle İzmir Modeli varolan bu vizyonu değerlendirerek, geliştirerek yola çıkmıştır. Aziz Kocaoğlu’nun ikinci döneminin ilk yılında, 24 Ekim

2009 tarihinde İzmir Kültür Çalıştayı toplanmıştı. O kurultay da, İzmir için bir vizyon geliştirilmişti. Çalıştaydan günümüze kadar geçen sürede bu vizyon, İzmirli tarafından benimsenmiş bulunuyor. Geniş bir katılımı ile gerçekleşen bu çalıştayın sonucuna ilişkin olarak yapılan değerlendirmede, üç eksenli bir vizyon önerilmişti.⁴ Bu eksenler;

1. İzmir'in Yenilikçi Bir Tasarım Kenti Olması

2. Akdeniz Kentler Ağı'nın Etkin Bir Odağı Haline Gelmesi

3. Yerel Yönetimin Etkinliklerinde, Katılımcı Yönetişim Pratiklerine Önem Verilmesi

olarak saptanmıştı. Çalıştay sırasında, bu gelişme eksenleriyse çok daha genel olan İzmir'in stressiz yaşam kalitesinin korunması ve İzmir'in ekonomik gelişmesinin hızlandırılması amaçlarıyla birlikte ele alınıyordu.

Bu vizyonun birinci ögesi olan yenilikçi tasarım kenti ilkesi, İzmir'in gelişme ve "yaşam kalitesi" dinamiği konusunda bir tercihi ortaya koyuyordu. İkincisi, İzmir'in Akdeniz kentler ağı'nda bir odak olmasıyla, İzmir'in dış ekonomik ilişkilerinde bir coğrafik seçim yapıyordu. Bu seçim yoluyla aynı zamanda da, İzmir'in yaşam kültürü bakımından farklılığına işaret edilmiş oluyordu. Vizyonun üçüncü ögesi, katılımcılık ve yönetişim İzmir'inin onurlu bir yaşam sürebilmesi için, nasıl bir yerel yönetimi tercih ettiğini gösteriyordu.

2009 yılından itibaren geçen süre, bu vizyonun başarılı olduğunu göstermiştir. Bu vizyonun karşısında, başka bir vizyon önerilmemiştir. Ayrıca 2009 yılında, İzmir yerel siyasetinde İzmir'in, İstanbul'a göre yavaş geliştiğinden yakının söylemler önemli bir yer tutuyordu. Oysa günümüzde İzmir, İstanbul'dan net göç almaya başlamış bulunuyor. İzmir'deki "yaşam kalitesi", İstanbul'a tercih edilme-ye başladı. Bu başarıda İzmir'e ilişkin üç ögeli vizyon geliştirilirken, geri planda tutulmuş bulunan İzmir'in stressiz yaşamının korunma konusundaki uğraşların katkısı yüksek olmuştur.

Bu durumda İzmir Modeli için, İzmir'in Vizyonu yeniden formüle edilirken geri planda kalmış olan bu "yaşam kalitesi"ni yükseltme amacını, vizyonun dördüncü ögesi olarak eklemek gerekliliği doğmuştur. Bu öge,

4. İzmir'in Stressiz, Ötekeleştirmeyen, Birlikte Yaşamaya ve Etkileşmeye Açık Yaşam Kalitesinin Korunması ve Geliştirilmesi,

diye formüle edilebilir.

İzmir Modeli'nin geliştirilmesinde daha ileri adımlar atmadan önce, bu dört ögeli vizyonun İzmir Modeli'ni geliştirmek için yeterli olup olmadığı sorgulanmalıdır. Böyle bir sınamayı yapabilmek için bu vizyonun ögelerinin, bir yandan İzmir'in sosyal ve ekonomik gelişmesine yol göstermek için, öte yandan demokratik ve insan onuruna saygılı bir yönetim çizgisini ortaya çıkarmak için yeterliliği

⁴ İzmir Kültür Çalıştayı (24 Ekim 2009), İzmir Büyükşehir Belediyesi, İzmir, 2009.

sorgulanabilir. İzmir Vizyonu'na dördüncü öge olan "yaşam kalitesi" tercihinin eklenmesi sonrasında, İzmir Vizyonu'nun bu yeterlilik sınavından başarıyla çıkacağı söylenebilir.

Vizyonun öğeleri üzerinde çözümlemeler yapılmaya başlandığında, bu ilkele-
rin gerisinde toplumca benimsenen değerlerin yer aldığı görülür. Bu nedenle bir
yerleşmeye ilişkin vizyonun yeterliliğinin saptanmasında başvurulacak yollardan
biri de, ele alınan konuda Dünya'nın benimsediği değerleri içerebilecek bir ge-
nişliğe sahip olup olmadığını sorgulamak olmalıdır. İzmir gibi bir küresel kentin,
Dünya'da kabul görmesi için, vizyonunun da bu özelliklere sahip olması gerekir.
İzmir Vizyonu bir sonraki bölümde ele alındığında görüleceği üzere, evrensel ola-
rak kabul görmüş değerlere dayandırıldığı için bu sınamayı geçmektedir.

II.2. VİZYONUN TEMEL KAVRAMLARI

Her vizyon, kolayca akılda kalabilmesi ve ona kolayca atıf yapılabilmesi için
genellikle kısa olarak ifade edilmektedir. Bu, bir gerekliliktir. Ama bu vizyon doğ-
rultusunda bir eylem planlanmak istendiğinde, vizyonla planlanan eylem arasın-
da bir ilişki kurulmaya çalışıldığında, daha ötesine ihtiyaç duyulmaktadır. Tabii
vizyondan eyleme geçebilmek için, bir deneyim birikimine ve yaratıcılığa ihtiyaç
duyulmaktadır. Bu niteliklerden etkili olarak yararlanılabilmesi için, vizyonun te-
mel kavramlarının derinliğine bilinmesi gerekmektedir.

Bu nedenle; İzmir Modeli çalışmaları başladığında, yerel yönetimler konusun-
da Dünya'da benimsenen; **1.) Yaşam Kalitesi 2.) Katılımcılık ve Yönetişim 3.)
Yenilikçilik 4.) Sürdürülebilirlik** ilkeleri/değerleri konusunda, kavram araştırma-
ları yapıldı.⁵ Söz konusu dört kavram son 20-30 yıldır, Dünya'nın ve dolayısıyla
Türkiye'nin gündemindedir. İyi bir yerel yönetimin başarması gereken evrensel
ölçütler haline gelmiştir. Bu saptama, gerçeğin ancak bir yüzünü yansıtmaktadır.
Ama bu gerçeğin, ikinci bir yüzü daha bulunmaktadır. Bu kavramların her biri-
nin içeriğinin ne olması gerektiği, nasıl uygulanabileceği ve benzeri konularda
uluslararası düzeyde ve ülkelerin içinde siyasal mücadeleler verilmektedir. Bu
kavramların içeriği, sürekli olarak yeni açılımlar kazanmaktadır.

İzmir Vizyonu'ndaki dört ögenin dayandığı kavramların her biri çok geniş ola-
rak yorumlandıklarında, diğerlerini içerir hale gelmektedir. İzmir Modeli, dört
kavramdan "yaşam kalitesi" kavramını geniş olarak yorumlamaktadır. Diğer üç
kavramıysa, daha dar ve konusuyla sınırlı olarak ele almaktadır. Bu dört kavram
arasında böyle bir işbölümü yapıldığında, diğer üç kavram, "yaşam kalitesi"nin
gerçekleştirilmesinde izlenecek yolu belirler hale gelmektedir. İzmir Vizyonu'nun
içeriğini dolduracak bu dört kavramı, ayrı ayrı ele almaya başlayalım.

⁵ Bu konudaki araştırmalar; Metin Şenbil: "İzmir Yerel Yönetim Modelinin Yaşam Kalitesi Boyutu Üzerine" s. 52-
77; Korel Göymen: "Yönetişim ve Katılım Kavramlarına İlişkin Düşünsel Çerçeve", s. 78-102; Koray Velibeyoğlu:
"Yenilikçilik Kavramı ve Yerelde Kullanım Olanakları", s. 103-122; Fikret Adaman-Rümeysa Özgen: "İzmir Kenti
Bağlamında Sürdürülebilirlik", s. 123-146; İlhan Tekeli: "İzmir Yönetişim Modelinin Temel Değerleri/Kavramları
Konusundaki Konuşmalar Giriş", s. 32-51; *İzmir Modeli Çalışmaları Birinci Kitap: Ortak Kavramlar*, İzmir Büyükşehir
Belediyesi, İzmir, 2018.

1. Yaşam Kalitesi

Her yerel yönetim/yönetişim varlığının meşruiyetini temelde “yaşam kalitesi”ni gerçekleştirebilmesinden⁶ alacaktır/almaktadır denilebilir. **Yaşam** insanlığın tüm faaliyetlerini kapsayan ve bunların sürekliliğini içeren bir kavramdır. Tarımsal üretim, tarım dışı üretim, tüketimin tümü, insanların kapasitelerini geliştirme faaliyetleri, insanların bir biriyle ilişki kurması, aralarında uzlaşarak toplum için hizmet yapabilmesi, neslini üretebilmesi ve benzeri çok şey yaşamın içeriğini oluşturmaktadır. Amacı esas belirleyen sözcük, kalite olmaktadır. Kalite, bu çok kapsamlı olan yaşamın niteliği konusunda, geliştirilen bir yargıdır. **Kalite** yargısına ulaşılırken, genellikle iki türlü değerlendirmeye dayanılmaktadır. Bunlardan birincisi, yaşamın içinde gerçekleştiği ortamın yaşama faaliyetlerine destek ya da fırsat sağlayan nesnel koşulları olurken, ikincisiyse yaşayanların yaşama ilişkin öznel değerlendirmeleri olmaktadır. Eğer birey merkezli bir yargı geliştiriyorsanız, bu yargıya ulaşılmasında öznel ölçütler merkezi önem kazanmaktadır. Ama bir yerelliğin tümünün, bireylere sağladığı “yaşam kalitesi”ni ölçmek bakımından, üst ölçeğe ilişkin bir “yaşam kalitesi” yargısı geliştirmek isteniyorsa ya nesnel ölçütlere, ya da özneller arası uzlaşmalara başvurmak durumunda kalınmaktadır.

“Yaşam kalitesi” kavramının günümüzdeki içeriğine, II. Dünya Savaşı sonrasında başlayan, **insanın onurlu yaşam hakkının gerçekleştirilmesi** konusunda atılan adımlar sonrasında ulaşılmıştır. II. Dünya Savaşı sonrasında, 1948 yılında Birleşmiş Milletler’de kabul edilen İnsan Hakları Bildirgesi’nde insanın yaşam hakkına, onurluluk sıfatı eklenmiştir. Aynı yıl, Birleşmiş Milletler, Dünya Sağlık Örgütü’nde (WHO) insanın sağlıklı olmasını, tam **“İyi Olma Hali”** olarak tanımlamıştı. “Yaşam kalitesi” kavramının bu noktadan başlayan gelişmelerle, adım adım günümüzdeki içeriğine kavuştuğu söyleyebilir.

Sağlıklı olmanın bedensel ve ruhsal “İyi Olma Hali” (Well-Being) diye tanımlanması, çok radikal bir değişme getiriyordu. Daha önce, sağlıklı olmak hastalığın olmaması gibi bir olumsuzluğun yokluğuna dayandırılırken, yeni tanımda sağlıklılık insanın olumluluk halleri üzerinden tanımlanıyordu. “İyi Olma Hali”nin de hem nesnel, hem öznel yönlerinin olduğu söylenebilir. İnsan merkezli olan bu kavram, nesnel yanıyla insanın çoklu biyolojik sistemlerinin etkin olarak işlediğine, öznel yanıyla da insanların yaşamlarından doyum aldığına işaret ediyordu. “İyi Olma Hali”nin öznel bir yanının bulunması bu kavramın önünü açıyor, onu geliştirilmesinden söz edilebilir hale getiriyordu. “İyi Olma Hali”nin bu önü açık tanımı, beraberinde onun çok boyutlu olma özelliğinin fark edilmesini sağladı. Eğer bir kişinin çalışma yaşamında güvenliği yoksa, iş bulma olasılığı çok düşük hale geldiyse, gelir eşitsizliği sürekli artış gösteriyorsa, toplumda huzursuzluk ve stres giderilemiyorsa o toplumda yaşayanların, “İyi Olma Hali”nin öznel yanının gerçekleştirilemeyeceği hemen fark edilir. “İyi Olma Hali”nin gerçekleştirilebilmesi için,

⁶ Bu konuda bkz. Metin Şenbil: “İzmir Yerel Yönetim Modelinin Yaşam Kalitesi Boyutu Üzerine”, *İzmir Modeli Çalışmaları Birinci Kitap: Ortak Kavramlar*, İzmir Büyükşehir Belediyesi, İzmir, 2018, s. 52-77.

“sosyolojik iyi olma hali” diye tanımlanan ayrı bir boyutunun önemi üzerinde durulmaya başladı. Zaman içinde, bu boyutlara; gelir ve servet boyutu, eğitim ve beceri elde etme boyutu, içinde yaşanan çevre boyutu ve benzerleri eklendi. “İyi Olma Hali”nin çok boyutlu hale gelmesiyle birlikte, “İyi Olma Hali” kavramından, çok boyutlu bir “yaşam kalitesi” kavramına geçiş adeta kaçınılmaz hale geldi.

Günümüzde değişik yerelliklerde yapılan “yaşam kalitesi” çalışmaları, kendi konumlarına ve koşullarına uygun olarak **çok boyutlu endeksler** geliştirerek, “yaşam kalitesi”ni ölçme yoluna gitmişlerdir. Örneğin OECD 2015 yılında, 11 boyutlu bir kavramsallaştırmaya gitmiş bulunuyordu. Bu hesaplama; Konut, Gelir, İstihdam, Komünite Oluşturma, Eğitim, Çevre, Sağlık, Civic Bağlılık, Yaşam Doyumu, Güvenlik, Çalışma-Yaşam Dengesi boyutlarını esas alıyordu. Böyle çok boyutlu bir “yaşam kalitesi” kavramına sahip olarak, bir yerellikteki/ülkedeki durumu saptamak için bir çalışma yapıldığında, her boyut için ayrı ayrı endeksler geliştirilmekte daha sonra da bu göstergeler **toplanarak** (addition) bir araya getirilmektedir. Böyle bir yaklaşımın neyi ölçtüğü belirsiz olduğu gibi, politika geliştirmek bakımından öncelikli ve stratejik olanın saptanmasında belirsizlikler yaratmaktadır.

Günümüzde, pratiğin zorlaması dolayısıyla, uzmanlar arasında “yaşam kalitesi”ni ölçen bir göstergenin, çok boyutlu değişkenlerin toplanmasıyla kompozit olarak elde edilebileceği konusunda bir uzlaşmanın bulunması, bu endekslerin sorunlarını ortadan kaldırmaya yetmemektedir. Yönetimler “yaşam kalitesi”nin, dışarıdan nesnel göstergelerle ölçülmesini tercih etmektedirler. Bu hem pratiktir, hem de araçsal rasyonelliğe dayanan yönetim kararlarının savunulmasını kolaylaştırmaktadır. Oysa bu noktada, temel bir sorun ortaya çıkmaktadır. “Yaşam kalitesi”nin hem nesnel, hem de öznel yönü bulunmaktadır. Bu nedenle “yaşam kalitesi”nin, orada yaşayanların öznel değerlendirmelerini hesaba katmayan, salt nesnel göstergelerle ölçülmesini savunmak çok zorlaşmaktadır.

Nesnel ve öznel saptamalara dayandırılan farklı niteliklerdeki göstergeler kullanılsa bile nihai kaliteli yaşam yargısı, bu göstergelerin toplanmasıyla elde ediliyorsa, belirsizlikleri ortadan kaldıramayacaktır. Bu analizler sonucunda geliştirilecek politikalar ve uygulanması önerilecek eylem programları, tabii ki toplumdaki değişik siyasal/ideolojik eğilimlerden etkilenecektir. Böyle toplanarak elde edilmiş göstergelerle elde edilen durum saptamalarının, farklı ideolojik yaklaşımların “yaşam kalitesi”yle ilişkili konulardaki pozisyonlarını savunmalarını kolaylaştırdığı her şeyi yapılabilir hale getirdiği söylenebilir. Böyle bir durumda, eyleme yol göstericilik iddiası zayıflamaktadır.

“Yaşam kalitesi”ni ölçmek için hangi değişkenlerin kullanılması gerektiği ve bir pozisyon oluşturabilme konusunda, **“hedonic”** ve **“eudaimonic”** bakış açıları

arasında yaşanan yarışmaya açıklık kazandırmak yararlı olacaktır.⁷ İyilik halinin/ iyi toplumun ne olduğu konusundaki bu tartışmanın kökleri, M.Ö. 4 yüzyıla kadar uzanmaktadır. Bu yüzyılda felsefeci Aristippus iyi toplumu, “hedonic” olarak yani bedeninin aldığı anlık zevk üzerinden tanımlıyordu. Bu kaçınılmaz olarak, bireyin çıkarını öne plana alıyordu. Bu çizgi daha sonraki yıllarda Thomas Hobbes, Jeremy Bentham ve ekonomik faydacılık üzerinden günümüze kadar ulaştı. Aynı yüzyılda felsefeci Aristoteles ise, “eudaimonic” bir iyi olma halini savunuyordu. O, arzuların kör bir izleyicisi olmanın karşısındaydı. Bir tür mükemmeliyet arayışı peşindeydi. O, mutluluğu insanların gerçek potansiyellerinin gerçekleştirilmesinde ve yapmaya değer olanın yapılmasında görüyordu. Erdemli olan buydu. Bu çizgi, Erich Fromm ve Amartya Sen üzerinden geçerek günümüzde de varlığını sürdürmektedir.

İlginçtir, son yıllarda **nörobilim alanındaki** çalışmalar, bize iyi yaşam konusunda “hedonic” ve “eudaimonic” anlayışların sağladığı doyumların beyinde iki ayrı noktası bulunduğunu gösterdi.⁸ Bu biyolojik saptama, bizi ilginç bir noktaya getirmektedir. Bu durumda bizim iyilik hali/iyi yaşam anlayışımız içinde hem “hedonic” hem de “eudaimonic” anlayışlara birlikte yer vermemizin gerektiği ortaya çıkmaktadır. “Yaşam kalitesi”ni çok boyutlu olarak tanımladığımızda, bu boyutlardan bir kısmı “hedonic”, diğer bir kısmı da “eudaimonic” olacaktır.

Ekonominin işleyişinin “hedonistic” ve “eudaimonic” yaklaşım arasındaki dengenin, hedonizm lehine kurulmasının pratikteki sonucu, yüksek tüketim olmaktadır. Bu da bizi, savunduğumuz dördüncü amaç/kavram olan, “sürdürülebilirlik” konusunda sorunlarla karşı karşıya bırakmaktadır. Eğer “sürdürülebilirlik” amacına samimi olarak sahip çıkılıyorsa, tüketimin azdırılmaması gerekmektedir. Ekonomik krizden kaçınmak için tüketimin artırılması konusunda suskun kalınıyorsa, “sürdürülebilirlik” amacı konusunda da ikiyüzlü olarak davranılmış olmaktadır. Bu ikiyüzlülüğten kaçınılırsa, değişik öğelerinin toplanması mantığıyla elde edilen “yaşam kalitesi” düzeyini korumak için kapasite inşası ve buna dayanarak elde edilecek performansın verdiği doyumların payını artırmak gerekecektir.

“Yaşam kalitesi”nin tanımlanmasını salt nesnel ölçütlere dayandırarak, öznel ölçütleri dışladığımızda, “yaşam kalitesi” kavramı tamamen araçlaştırılarak, mutlulukla ilişkisi kurulamaz hale getirilerek, içi büyük ölçüde boşaltılmış olmaktadır. Oysa bizim yaşamdan en üst beklentimiz, **mutluluk** (happiness) üretmesidir.⁹ Mutluluk, insanın bir duyusudur/hissidir. Mutluluk, insanın yaşamına anlamlılık

⁷ Bu konuda bkz. Carol D. Ryff, Burton H. Singer and Gayle Dienberg Love: “Positive Health: Connecting Well-Being with Biology”, Sc. *The Royal Society*, published online, 11 August 2004.

Richard M. Ryan and Edward L. Deci: “On Happiness and Human Potentials”; “A Review of Research on Hedonic and Eudaimonic Well-Being”, *Annu. Rev. Psychol.* 52, 2001, pp. 141-166.

⁸ Bu konuda bkz. Norman Doidge: *Kendini Değiştiren Beyin (The Brain That Changes Itself)*, Pegasus Yay., İstanbul, Nisan 2012.

⁹ Bu konuda bkz. Richard Layard: *HAPPINESS: LESSONS FROM A NEW SCIENCE*, The Penguin Press, New York, 2005.

katan en üst düzey hedeftir. Bu niteliğiyle kamu politikalarına ve özel alandaysa, ahlak ilkelerine yol gösterici bir niteliğe sahiptir. Bizim düşüncelerimiz, hedeflerimiz bizim duygularımızı/hislerimizi dolayısıyla mutluluğumuzu etkilerler. Niye mutluluğu en üst hedef olarak kabul etmekteyiz? Çünkü kendiliğinden olan, başka bir deyişle en açık olan hedeftir. Sağlıklı olma, otonomi, özgürlük ve benzeri hedefler, mutluluğa göre araç düzeyinde kalmaktadır. **İnsan adeta mutluluk için var olmaktadır** ya da programlanmıştır diyebiliriz. Ama mutluluğun ne olduğu konusunda ve nasıl üretildiği konusunda, yeterli ve ayrıntılı bir bilginin bulunmadığını söyleyemeyiz.

Mutluluk duygusu, her bireyin öznel değerlendirmesine dayandırılmaktadır. Bu çok önemlidir. Bu yolla mutluluğun, **“paternalizmin” konusu olamayacağı** da kabul edilmiş olmaktadır. Ama böyle bir saptamanın yapılması, mutluluğun toplumsal yönünün görmezden gelinerek, bireyciliğe indirgenmesi anlamına gelmemektedir. Genellikle yaşam deneyimleri göstermektedir ki, bireyciliğin önerdiği “kendini gerçekleştirmek” amacı gerçekleştirildiğinde, bunun sağladığı bir doyum gerçekleşmekte ama bu başarının beraberinde getirdiği hırs, mutluluk hissinin oluşmasının engeli haline gelebilmektedir. **İnsan ancak toplumsal olarak var olur.** İnsanlar, temelde bir sosyal varlık olduğu için, mutluluğunun oluşmasını onun atomistik birey olduğu varsayımların geçerli olduğu durumlarda oluşacak hisleri üzerinden kavrayamayız/açıklayamayız. İnsanların mutluluğu, diğerleriyle olan ilişkisinin kalitesine bağlı olmaktadır. Bu bakımdan toplumun üyelerinin birbirlerine **güvenleri** (trust) oluşmamışsa, mutluluk doğmaz. Herkesin mutluluğu insanların kendileri kadar, toplumdaki diğerlerinin de iyi olmasına önem vermesine, ilgi göstermesine bağlı olmaktadır. Bu durumda da mutluluk hissinin izolasyon içerisinde oluşamayacağını, toplumun üyeleri için bir arkadaşlık duygusunun beslenmesi gerektiğini kabul etmek gerekir. Başka bir deyişle, **mutluluk tek başına istenilecek bir şey değildir.** Herkes için mutluluğun en yüksekini birlikte gerçekleştirilmesini istemek gerekir. Bu halde söz konusu olan iyilik hali, **ortak iyi** (common good) haline gelmektedir. Bir toplumda insanlar ortak iyiye kendilerini **adamadan** (commitment) o toplum gelişemez ve insanlar mutlu olamaz. Bir toplumda gelişmenin olabilmesi için, toplumda bölüşülen hedeflerin oluşmuş ve içselleştirilmiş olması gerekmektedir.

Üst ölçekteki olumluluk kavramı olan kentin “yaşam kalitesi” kavramını araçlaştırılmış bir biçimde tanımladığımızda, bu kentte gerçekleşen yaşamın kendisi ve orada yaşayanların öznel olarak değerlendirmeleri, hesap dışı bırakılmış olmaktadır. İnsanın varlığının toplumsal olduğunu, **mutluluğun tek başına elde edilemeyeceğini**, bunun için birlikte oluşturulmuş, bir ortak iyinin bulunması ve o toplumda yaşayanların buna kendilerini adanmış olmaları gerekliliğini kabul ettiğimizde, “yaşam kalitesi” kavramının tanımını salt nesnel olana indirgeyerek, yaşam deneyiminin kendisini dışlayamayız. “Yaşam kalitesi”ni, o kentteki yaşam deneyimi ve buna ilişkin **özneller arası (intersubjektive) olarak oluşmuş bir ortak iyinin bulunmasına** ve buna ilişkin söylemlerin geliştirmesiyle ilişkilendirmek gerekecektir. Böyle olunca, tanımlanan olumlulukların ölçөгünü, birey

düzeyinden kent ölçeğine taşıyınca, olumluluk yargısının dayandırıldığı öznellik de yerini, özneller arasına uzlaşmaya bırakmak durumunda olmaktadır.

Bu çalışmada, temel kavram olarak ele alınan “yaşam kalitesi” kavramı üzerindeki tartışmamızı sonuçlandırmadan önce bu kavramın, “kalkınma” kavramıyla ilişkisi konusuna açıklık kazandırmak yararlı olacaktır. Bu bölüme kadar olan çözümlemelerde, “yaşam kalitesi”nin çok boyutlu olduğunu, bu çok sayıdaki boyutlardan birinin de ekonomik kalkınma olduğunu görmüştük. “Yaşam kalitesi” kavramıyla, ekonomik kalkınmanın ilişkisi çok açıktır. Temel kavram, “yaşam kalitesi”dir. Ekonomik kalkınma, ona katkıda bulunan faktörlerinden biridir. Oysa 1960’lı yıllardan bu yana, Dünya’da hegemonik bir konum elde etmiş bulunan ekonomik kalkınmacılık ideolojisinin etkisi dolayısıyla, düşüncelerinde ekonomik kalkınmaya ayrıcalıklı bir yer verenler çok sayıdadır. Öncelikle ekonomik kalkınmanın gerçekleştirilmesi gerektiğini, burada belli bir düzeye ulaşıldıktan sonra “yaşam kalitesi”nin gerçekleştirilmesi gerektiğini savunmaktadırlar. Bu durumda “yaşam kalitesi”nin değişik boyutlarıyla, ekonomik kalkınma boyutu arasında bir karışıklık/çelişki varsa ekonomik kalkınmaya öncelik verilecek, insani ve çevresel boyutlar geri plana itilecektir. Türkiye’nin ulaştığı ekonomik gelişmişlik düzeyinde, bu tutumu savunmak doğru değildir.

Bu çalışmanın bütününde, “yaşam kalitesi”ne temel kavram olarak yer verilmesinde, İzmir Modeli’nin yerel yönetimler için geliştirilmekte olmasının da payı vardır. Ekonomik kalkınma kavramı, ulus-devlet ölçeğiyle yakından ilişkilidir. Ekonomik kalkınma modelleri, bir ulus-devlet ekonomisinin makro ekonomik değişkenleri üzerinden kurulmaktadır. Ekonomik kalkınmayı ön plana aldığınızda, bunu sağlayacak değişkenler ancak merkezi hükümetlerce yönlendirilebilecektir. Bir yerel yönetim bu kavramı, temel kavram haline getirirse, kendisine de ikincil bir konum seçmiş olacaktır. Oysa “yaşam kalitesi”ni temel kavram olarak aldığınızda, yerel yönetimler çok daha geniş bir değişkenler yelpazesine müdahale etme olanağına sahip olacaklardır. İlerideki bölümlerde göreceğimiz üzere “İzmir Modeli” içinde yerelden kalkınma kavramı üzerinde özellikle durulurken, ulus-devletin ekonomik kalkınma kavramından bir ayrışma ortaya çıkacaktır. Bir yerel yönetim, temel kavram olarak “yaşam kalitesi”ni seçtiği zaman, **ekonomik kalkınmayı bir bağımsız değişken gibi görmekten kurtularak, bağımlı değişken gibi görmeye başlayacaktır** denilebilir.

2. Katılımcılık ve Yönetişim

Günümüz yerel yönetim yazınında benimsenen değerler arasında ikincisi, İzmir Vizyonu’nun üçüncü ögesi **katılımcılık ve yönetişimdir**.¹⁰ Bu kavramı, şemsiye nitelikli çok boyutlu “yaşam kalitesi” kavramının önemli boyutlarından biri olarak görmek olanaklıdır. OECD’nin (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı) 2015 modelindeki, “civic bağlılık” boyutu aynı değerlere ilişkindir. Bu bölümde

¹⁰ Bu konuda bkz. Korel Göymen: “Yönetişim ve Katılım Kavramlarına İlişkin Düşünsel Çerçeve”, *İzmir Modeli Çalışmaları Birinci Kitap: Ortak Kavramlar*, İzmir Büyükşehir Belediyesi, İzmir, 2018, s. 78-102.

geliştireceğimiz tartışma, “yaşam kalitesi”nin gerçekleştirilmesi konusunda yapılması gerekenleri **kavrayışımızı** zenginleştirecek, mekanikleşmekten kurtaracaktır. “Yaşam kalitesi” dıştan belirlenmiş bir amaç gibi görülerek, yönetim bu amacı gerçekleştirecek bir araç olarak kabul edilmeye başlandığında, yönetimin onurlu yaşam hakkıyla bağdaşmayacak davranışları da meşru görülmeye başlanabilir. Oysa burada ele aldığımız yönetimin/yönetişimin “yaşam kalitesi”nin boyutlarından biri olduğu akıldan çıkarılmazsa, onu araç olarak göremeyiz. Onu, amacın bir parçası olarak ele almak durumunda kalırız. Bu durumda da yönetimden, yönetime geçişin nedenine de açıklık kazandırmış oluruz.

1960’lı yılların kamu yönetimindeki **araçsal rasyonellik** iddiası, hedefin değişmezliğinin kabulünden kaynaklanıyordu. Böyle bir hedef varsa, bu hedefi gerçekleştirecek araçlar bilimsel bilgiye dayanarak, rasyonellik iddiası taşıyan bir biçimde saptanabiliyordu. Oysa demokratik, karşılıklı etkileşim içinde bulunan bir toplumda hedefler sabit kalmıyor sürekli değişiyordu. Bu durumda **amaç ve araç ayrımı yapılamayınca**, ikisinin birlikte kararlaştırılması gerekiyordu. Böyle bir farkındalık gelişince artık araçsal rasyonellik olanaksız hale geliyordu. Gerçekleştirilebilecek olan, 1980’li yıllarda Jürgen Habermas’ın ileri sürdüğü, **iletişimsel rasyonellik**¹¹ kavramıdır.

Jürgen Habermas’ın iletişimsel rasyonellik anlayışı dayanağını, fenemolojik bilim anlayışından almaktadır. Onun için, “*Dünya ancak bir dil ve eylem kapasitesi olan özneler topluluğu için bir ve aynı dünya olarak kabul edildiğinde nesnellik kazanmaktadır.*” Araçsal rasyonellik ulaşılabilecek bir hedefe (telos) ulaşıldığında gerçekleşirken, iletişimsel rasyonelliğin gerçekleşmesi, iletişimsel uzlaşmanın/oydaşmanın sağlanmasıyla olur. Özneller arası oydaşmanın sağlanmasının temel aracı karşılıklı konuşma olmaktadır. Ama Habermas’a göre günümüzde yaşam dünyalarımızın, bürokrasinin araçsal rasyonelliği ve piyasa güçleri tarafından kolonize edilmesi ve insanın kendisini aldatılabilir kapasitesinin bulunması dolayısıyla, çarpıtılmış bir iletişim doğmaktadır. Bu durumda, iletişimsel rasyonelitenin gerçekleştiğini iddia edebilmek için, “**ideal konuşma**” ortamının sağlanmış olması gerekmektedir.

Bu gelişmeler karşısında, meşruiyetini salt alınan oy çokluğuna dayandıran temsili demokrasilerin geliştirdiği yönetim anlayışının rasyonelliği savunulamaz hale gelince, meşruiyetini insanların dahil edilmesinden alan “**müzakereci**” ya da “**katılımcı**” demokrasi ve benzeri kavramlar geliştirilmeye başlamıştır. Günümüzün **meşruiyetini dahil etmekte** bulan demokrasi anlayışı içinde kamusal müzakerenin varlığı ve kapsamının geliştirilmesi, tek başına yeterli olmamaktadır. Ayrıca günümüzün çoğulcu demokratik toplumlarında meşruiyetin tamamlanması için, toplumda kamu alanından dışlanmış kesimler kalmamış olması gerekmektedir.¹²

¹¹ Jürgen Habermas: *İletişimsel Eylem Kuramı*, çev. Mustafa Tüzel, Kabalcı Yay., İstanbul, 1996, s. 34.

¹² Murat Kazancı: “Against Habermasian De(A)liberation”: *Felsefe ve Sosyal Bilgiler Dergisi*, 2014, Güz, Sayı-18, s. 173-188.

Meşruiyetini kararlara insanların dahil edilmesinden alan demokrasi anlayışları güçlendikçe, yönetim kavramı yerini iletişimsel rasyonellikle temellendirilen yönetim anlayışına bırakmıştır. Bu geçiş **yurttaş anlayışından, ağdaş anlayışına geçiş** olarak da görülebilecektir. Böyle bir geçiş tüm yetkileri ve kaynakları kendisinde toplamış, merkezi, hiyerarşik bir yönetim yapısının varlığının ortaya çıkardığı iş bölümünün terk edilerek, insanların bir birinin haklarına saygılı, **yatay ilişkiler/ağ ilişkileri içinde**, üyelerinin sürekli olarak insan haklarına dayalı performanslarını geliştirirken, sürekli olarak üzerinde yeniden uzlaşılmasıyla oluşan (emergent) iddialar doğrultusunda yol almasını sağlayacak, yönlendirmeleri sağlamaya çalışan bir yönetim anlayışının ortaya çıkardığı yeni bir toplumsal işbölümüne, başka bir deyişle daha demokratik bir toplumsal yapıya geçişi sağlayacaktır. Bu yeni işbölümünde, kendi gereksinimlerini ve önceliklerini algılayabilen, bağımsız karar alabilen ve eylemde bulunabilen, kendilerini ve başkalarını yönlendirme kapasitesine sahip aktörlerin (sivil toplum kuruluş ve topluluklarının) ağırlıklı yeri olacaktır.

Demokrasiye ve yönetime bir araç olarak bakmanın yetersizliğini görerek, “yaşam kalitesi” amacının bir parçası olan bir demokrasi ve yönetim anlayışına geçilmesinde **kritik kavram, “katılım” olmaktadır**. Olanaklı olan her durumda bir toplumun üyeleri, siyasal sürece dahil edilmelidir. Ama, her dört ya da beş yılda yapılan seçimler, yurttaşların yönetime katılmasını gerçekleştirmekte yetersiz kalmaktadır. Katılımcılık iddiası taşıyan demokrasilerde, yurttaşlarının yönetmeye ve yönetilmeye aktif bir katılımının gerekliliğini savunurken, yalnız seçkinlerin etkin olduğu siyasal süreçlerin **sürekli bir demokrasi açığı yaratacağı** belirterek, tüm yurttaşların siyasal süreçte aktif yer almalarını sağlayan bir siyasal kültürü içselleştirmiş olmaları önemli görülür. Yurttaşlar ancak bu tür bir deneyimle, yurttaşlık sorumluluğunun bilincine varabilecekler, farklılıkları hoş görmeyi ve onlarla baş etmeyi öğrenebileceklerdir.

Nitekim Habermas’ın modelinde, katılım **“yalnızca dar kapsamlı bir siyasal alanda mümkün olan bir aktivite değil, aynı zamanda toplumsal ve kültürel alanlarda da gerçekleşebilen bir aktivite olarak görülür.”**¹³ Bunun nasıl olanaklı olduğunu bize Emmanuel Levinas¹⁴ gösteriyor. Sorunun yanıtını insanın yaşamının bir savaş alanı olmasına karşın, **insanın bir etik varlık olmasında** görmektedir. İnsan konuşarak, soru sorarak, sorumlu yanıtlar alarak, ahlakı, yani özneller arası alanı geliştirme kapasitesine sahiptir. Levinas, bir tür “ahlakın, ahlakını” kurmaya çalışmaktadır. Levinas, temelde özneller arasının anlamını ve yaşamdaki aciliyetini araştırmaktadır. Buradaki sorgulamasında merkezi konumda olan, öteki insanın kurgusudur. **Bu öteki, benim gibi biridir**, benim gibi eylemlerde bulunmakta ve kendi yaşamını bilinçli olarak sürdürmektedir.

¹³ Seyla Benhabib: “Models of Public Space: Hannah Arendt, the Liberal Tradition, and Jürgen Habermas” in *Habermas and the Public Sphere*, Craig Calhoun (Ed.), Cambridge, Mass.; The MIT Press, 1992, s. 86.

¹⁴ Bergo Bettina: “Emmanuel Levinas”: *Stanford Encyclopedia of Philosophy*, Summer 2015 Edition.

Levinas, ötekiyle konuşmayı duygusal bir olay olarak görmektedir. Ben, öteki tarafından çağrıldığımda ona yanıt veririm. Bu, yanıt vermemle diyalog başlar demektir. Levinas'ın felsefesinde öteki, bana verilmiş olan, üzerine titremem gereken bir emanet ve sorumluluk kaynağıdır. Bu sorumluluk, simetrik olmayan bir sorumluluktur. Bize, ben merkezli olarak ötekine yaklaşmanın tehlikelerini anlatmaktadır. Levinas'ın ötekisi, günümüzde yaşam alışkanlıklarında bildiğimiz ötekiden çok farklıdır. Gerçekte Levinas bize, bir başka dünya kurmamızı önermektedir. Ötekiyi içime çağırdığımda o beni işgal etmeyecektir, benim de onu işgal gibi bir niyetim bulunmamaktadır.¹⁵

Böyle barışçı bir ahlak benimsendiğinde, **iktidar dıştan verili ve ele geçirilen bir konum olmaktan** çıkarak, özneller arası oydaşmalarla/uzlaşmalarla sürekli inşa edilen bir konum olma niteliği kazanmaktadır. Böyle bir ahlak geliştiğinde de, özneller arasının sağlanması bir **habitus haline** gelecektir. Sağlıklı bir katılımcılığın gelişebilmesi için, kamu alanının kullanılması ahlaki ve dili, temsili demokrasinin çatışmacı ahlaki ve dilinden uzaklaşmak durumundadır.¹⁶

Katılımcı demokrasinin etkili hale gelebilmesi için, **sağlıklı işleyen bir kamu alanının bulunması** gerekir. Yurttaşların yönetmeye ve yönetilmeye aktif olarak katılımlarını sağlamak için yeterli kamusal alanlar yoksa, yönetenlerle yönetilenler arasındaki uzaklık, tamamen yok edilinceye kadar, bilinçli bir şekilde daraltılmıyorsa, siyasetin demokratikliği gerçekleşemez ancak sözde kalır.¹⁷ Katılımcı demokrasinin ihtiyaç duyduğu kamusal alan, temsili demokrasinin işleyişi için gerekli kamusal alanlarla sınırlı değildir. Bunun ötesine geçerek toplumsal, ekonomik, kültürel alanların tümünü kapsayacak biçimde çok sayıda kamusal alanın oluşturulması gerekir. Ancak bir toplumda kamusal alan bu zenginlikte kurulabiliyorsa, katılımcı demokrasi ve yönetim başarılı bir şekilde gerçekleştirilebilecektir.

Katılımcı demokrasi ve yönetim savunulurken, bu gelişmelerden beklenen çok yönlü olumlu sonuçlar vardır. Böyle bir yönetişimin uygulamaya konulmasıyla, bir toplumun geliştirilmesini tek ya da az sayıda kişinin hayaline hapsedmenin sığılığından kurtaracak, çoklu aktörlerin yaratıcılığının zenginliğine kavuşturacaktır.

Temsili demokrasiyle meşrulaştırılan yönetim yaklaşımının, pratikte takdir haklarının keyfi kullanılışından kaynaklanan, kayırmacılık, yolsuzluk ve benzeri eleştiriler karşısında, “iyi yönetimin” ne olduğu konusunda **saydamlık, hesap verebilirlik, yerindenlik ve benzeri ölçütler** geliştirilmiştir. Ama katılımcı bir yönetişime geçişin, bu ölçütleri adeta kendiliğinden gerçekleştireceği söylenebilir.

Yönetim karşısında yönetişimin gelişmesiyle, toplumun bireyleri kendilerine **emrivaki halinde gelen kararlara uyum yapmaya** zorlanmayacaktır. Yönetim

¹⁵ Ahmet İnam: “Ötekiden Ötedekine: Levinas’dan Levnünass’a”, Aralık 2004, Ankara. <http://www.phil.metu.edu.tr/ahmet-inam/levinas.htm> (Erişim: 11.06.2018)

¹⁶ İlhan Tekeli: “Türkiye’nin Habitat.II İstanbul Konferansı Hazırlıklarının Değerlendirilmesi ve Kamu Alanını Kullanma Ahlakı Üzerine”, *Habitat.II Konferansı Yazıları*, Toplu Konut İdaresi Başkanlığı, Ankara, 1996, s. 145-155.

¹⁷ Benjamin Barber: *Strong Democracy*, University of California Press, Berkeley, 1984.

halinde verilen kararlar karşısında yabancılaşmış birey, yönetim halinde kendisinin alınmasına katıldığı kararlar karşısında, kendisini **kamusal özne** olarak görmeye başlayacak ve ona adanmışlık duygusuyla sahip çıkacaktır.

Demokrasi kavramıyla, temsili demokrasinin işleyişi arasındaki uyumsuzluk genişlerken, temsili demokrasinin sürdürülmesinin yarattığı olumsuzluklar artarak birikmektedir. Bunun son yıllardaki en önemli sonucu, temsili demokrasinin siyasal kamu alanında hakim olan söylemlerin **“post-truth”** niteliğini kazanmasıdır. Bilimsel bilgi de hakikatin, demokratik tercihin iletişim içinde belirlendiği ve entersubjektif oydaşmanın öneminin kavrandığı bir durumda, katılımcı demokrasinin kurumlarının geliştirilmesi beklenir. Oysa Dünya bu yolda bir arayışa girmemiş, iktidarı belirlemenin yolu olarak temsili demokrasi pratiklerini sürdürerek, demokrasiyi araçsal bir görüşe hapsedmiştir. Yalan üstüne kurulan, insan haklarına duyarsız, **bir post-truth demokrasisini insanlık savunamaz**. Bizim olgulara, olaylara erişimimiz yoksa biz, birbirimize güvenemeyiz. Güven olmadan, hukuk yoktur. Hukuk yoksa, demokrasi de yoktur. Bundan kurtulmanın yolunun bulunması gerekmektedir.

Post-truth’un etkisini azaltmakta yerel yönetimlerin olanaklarının kullanılması, başvurulacak yollardan biri olabilir. Doğası gereği katılımcılığa, post-truth’un bir tür panzehiri olarak bakılabilir. Bunun için merkezi siyaset ve merkezi medya tarafından işgal edilmiş bulunan yerel kamu alanlarının işgalcilerden kurtarılarak, yerel sorunlara açık hale getirildiğinde katılımcı projeler ve yaratıcı siyasal pratikler için açık hale gelecek ve yerel demokrasinin mutluluk getirici bir nitelik kazanmasının önünü açacak, yerele ilişkin güçlü adanmışlıklar yaratabilecektir.

3. Yenilikçilik

İzmir Vizyonu’nun ilk ögesi ve günümüz yerel yönetim yazınında benimsenen değerlerden üçüncüsü olan, **yenilikçilik kavramı**¹⁸ insanların topluma ve dünyaya bakış biçimini, algılama ve yorumlama biçimini ya da zihniyetini ifade etmektedir. İnsanlara ve içinde yaşadığı topluluğa ilişkin olarak durağanlığı değil, hareketliliği ve dinamizmi olumlu bir değer olarak görmektedir. Bu amaç, temelde yaşam tarzına/kalitesine ilişkindir. Bu nedenle yenilikçilik kavramının, daha önce tartıştığımız “yaşam kalitesi” kavramının çok sayıdaki boyutlarından biri olduğunu unutmamak gerekir.

“Yenilik” kavramının sosyal bilim yazınına girişi, ekonomi alanından başladı. Bu konuda ilk katkılar, Joseph Alois Schumpeter’den geldi.¹⁹ 1930’lu yıllarda ekonomik gelişmeye ilişkin fiyat rekabetini esas alan açıklamalar yerine, yeni teknolojilerin uygulanmasına dayanan bir açıklama geliştirdi. Rekabet kapasitesini fiyatta aramak yerine, teknolojiye dayandırmak yoluna gitmiştir. O, teknolojileri; “küçük

¹⁸ Bkz. Koray Velibeyoğlu, Yenilikçilik Sunumu, 1 Aralık 2017.

¹⁹ Bu konuda bkz. Joseph Alois Schumpeter: *The Theory of Economic Development*, Harvard Economic Studies, Cambridge, Ma., 1934.

Joseph Alois Schumpeter: *Capitalism, Socialism and Democracy*, Harper’s Books, New York, 1942.

değişmeler yaratanlar” ve “köklü değişiklikler yaratanlar” diye ikiye ayırmaktadır. Onu temelde, uzun erimli sonuçları olan “köktenci teknolojik değişiklikler” ilgilendirmektedir. Schumpeter’e göre “büyük teknolojik yenilikler”, iki sonuca yol açmaktadır. Bunlardan **birincisi, yaratıcı yıkıcılıktır**. Bir üretim alanında sağlanan büyük bir atılım, eski teknolojiyle üretim yapanların ortadan kalkmasına neden olmakta ve eski üreticiler büyük kayıplara uğramaktadırlar. **İkincisiye, yaratıcı bir birikime yol açmasıdır**. Yeni teknolojiyi uygulayanlar sektörlerinde hızlı bir birikim sağlayarak, sektörün ve onunla bağlantılı olan sektörlerin dönüşümünü gerçekleştirebileceklerdir. Bu yolla ekonomilerin, uzun erimli dönüşümlerine bir açıklama getirilebilmiş olmaktadır.

Teknolojik yenilikçiliğin ekonomi politikalarının yeniden önem kazanmaya başlaması, 1980’li yıllar sonrasında gerçekleşmiştir. Bunda, gelişmiş ülkelerin, gelişmekte olan ülkelerle rekabette zorlanmaları üzerine, üstünlüklerini sürdürmekte teknolojik yeniliklere önem vermeye başlamalarının ve Joseph Alois Schumpeter’in düşüncelerinden etkilenmiş, evrimsel iktisat biliminin saygınlık kazanmasında payı vardır.²⁰ Yenilikçiliğe bakışın evrimsel iktisat eliyle canlandırılması, yenilikçiliğin doğrusal olmayan, çok disiplinli ve ağsal ilişkiler içinde kavranması gerektiğinin fark edilmesini sağladı.

Yeniliğin, ekonomik alanda üretimin ve verimliliğin gelişmesinde merkezi bir önem oynadığı kabul edilince, **yenilikçilik gelişmeyi sağlayan bağımsız bir değişken gibi görülmeye başladı**. Yenilik, ekonomik politikaların gözde bir değişkeni haline gelince, bunun nasıl tanımlanacağı ve ölçüleceği uluslararası kuruluşların ilgi alanı oldu. Günümüzde OECD ve Eurostat’ın birlikte geliştirdiği, **Oslo Kılavuzu.2005** yenilik konusunda temel referans kitabı haline gelmiştir.²¹ Bu konuda ilk çalışmalar başladığında, imalat sanayi ve üretimle sınırlı tanımlar yapılırken, zaman içinde kapsamı genişlemiştir. 2005 yılında gelinen noktada, *“bir yenilik, işletme içi uygulamalarda, iş yeri organizasyonunda veya dış ilişkilerde yeni ve önemli derecede iyileştirilmiş bir ürün (mal veya hizmet) veya süreç, yeni bir pazarlama yöntemi ya da organizasyonel yöntemin gerçekleştirilmesidir”* diye tanımlanan bir noktaya ulaşılmıştır. Bu tanım, başlangıç noktasına göre önemli ölçüde genişlemiştir. Ama **bu tanım büyük ölçüde firma ölçeğiyle, piyasa faaliyetleriyle sınırlanmıştır**.

Yenilik çalışmalarının ekonomi alanından başlaması, yenilikçiliği sadece ekonomi alanına hapsetmemizi gerektirmez. Yenilikçiliğin gelişmeyi hızlandıran olumlu katkılarını kültür, çevre ve toplum alanlarına taşımak gerekir. Bu da yenilikçiliğin, bu Model’in merkezi kavramı olan çok boyutlu “yaşam kalitesi” kavramının tüm alanını kapsar hale gelmesi demektir. Bu halde yenilikçiliği tüm bu alanlarda var olan süreçlerin işleyişini verimliliği artıracak biçimde yeniden

²⁰ Richard Nelson-Sidney G. Winter: *An Evolutionary Theory of Economic Change*, Harvard University Press, Cambridge, Ma., 1982.

²¹ *Oslo Kılavuzu Yenilik Verilerinin Toplanması ve Yorumlanması İçin İlkeler*, (OECD ve Eurostat Ortak Yayını 2005), TÜBİTAK, Şubat, 2006.

tasarlanması, örgütlenmesi ve halkla ilişkilendirilmesi olarak genişletilmesini gerekecektir.

Joseph Alois Schumpeter döneminde de yenilikçilik, bir süreç olarak tanımlanıyordu. Tabii bu süreç, ekonomi alanı için tanımlanmıştı. Bu süreç içinde başlangıçta, teknolojik ya da doğan talep gibi itkilerle yeni fikirler oluşmakta, bir kuçuka devri geçirerek denemeler sonrasında başarılı olduğu anlaşılırsa, topluma sunulmakta ve toplumda taklit edenlerin/uygulayanların sayısı hızla artmaktadır. Bu süreci de sadece ekonomiyle sınırlamamak gerekir, yenilikçiliği tüm yaşam alanlarını kapsar hale getirince, bu ya da benzeri süreçleri, tüm bu alanlarda da geçerli olarak düşünmek gerekecektir. Joseph Alois Schumpeter'in yenilikçisi, tek bir bireydir. Oysa **günümüzün yenilikçisi, bir ağın parçasıdır**. O halde bu sürecin değişik aşamaları için yenilikçinin ilişkileri, yeniden kurulmaktadır.

Yerelliklerde uygulanan yenilikler, büyük ölçüde bilgisayar teknolojisinde ve kullanımındaki yaygınlaşmaya bağlı olarak aşama aşama gömülerek, **yerelliklerin gelişmesinde bağımsız bir değişken olmaktan, bağımlı bir değişken olmaya doğru yol almıştır**. Kişisel bilgisayar kullanımının henüz yaygınlaşmadığı 1980'ler öncesinde, bu yerelliğe yeni teknolojilerin dıştan getirilerek uygulanmaya çalışıldığı bu yeni teknolojilerin bireylerden, organizasyonlara ve kent mekanlarına kadar doğrudan değiştirici ve dönüştürücü etki yapacağı beklenmektedir. Yenilikçilik kalkınmanın/değişmenin bağımsız bir değişkeni olarak kabul edilmektedir.

İkinci nesil yenilikçilik, strateji/politika yaklaşımlarının gelişmesi 1980'ler sonrasında, mikro işlemciler ve kişisel bilgisayarların yaygınlaşması sonrasında gerçekleşti. Bilginin geniş gruplara aktarımı ve yayılımı konusunda yaşanan bu gelişme, internetin yaygınlaşması üzerine, çoklu iletişim ortamlarının doğmasına neden oldu. Bu gelişmeler, teknoloji üretiminde **kapalı ortamlardan, açık yenilik ortamlarına geçişi** sağladı. Dünya'da böyle bir bilişim devriminin yaşandığı bir ortamda, yerel yönetimlerin ilk aşamada yapabilecekleri ilk iş, bu devrime dahil olmaya çalışmaktan ibaretti. Bu durumda yerel yönetimler inisiyatif olarak, kentlerin gereksinmelerini karşılamak için "yaşam kalitesi"ni geliştirmek, yönetişime geçişi sağlamak ve sürdürülebilirliğe katkıda bulunmak için bu yeniliklerden yararlanmaya çalıştılar. Buna paralel olarak yenilikleri üreten kişi ve organizasyonları kendine çekecek ortam, altyapı, servis ve ağları da geliştirdikleri söylenebilir. Bir yerellikte bilişim ve iletişim konusunda yaygınlaşmaya başlayan yeniliklerin eşitsiz dağılımı, bu yerellikler için yeni bir sorun olarak belirmiştir.

2000'li yıllardan sonra, **üçüncü nesil yenilik strateji ve politikalarından** söz edilmeye başlanmıştır. Yeniliğin bir yerelliğe ithal edilen bir şey olmaktan çıkarak, o yerelliğin alt yapısı, toplumsal ortamı ve ağ ilişkilerinin ortaya çıkardığı bir şey olması gerektiği kabul edilmeye başlanmıştır. Yenilik, kapalı ortamlarda geliştirilen bir etkinlik olmaktan çıkarak çok taraflı olarak, açık ortamlarda birlikte geliştirilen bir şey haline gelmiştir. Bu dönüşüm, yenilik strateji ve politikalarında yeniliğin bir bağımsız değişken olarak değil, **bir bağımlı değişken olarak ele alınmaya başlaması** demek olmaktadır. Bir başka deyişle, "yenilikçilik" kent yaşamıyla, iç içe geçmektedir. Böyle bir kentin, yaşam doyumunun bir parçası haline

gelen yenilik performansının gelişmesi için bu kentte yönetimden, yönetime doğru yol alınmış olması gerekmektedir.

Bu nesil yeniliklerin ilk uygulamaları, yaşamımızda ümitler yaratarak yer almaya başlamıştır. Bu aşamada, **yenilikçilik artık tasarımı da içerir hale gelmiştir**. Bir anlamda yeniliği topluma yabancı, dışarıdan satın alınan ya da ancak üstünlerin yarattığı bir şey olmaktan çıkarak, yaşamın organik bir parçası haline getirmiştir. Bu gelişme potansiyeli yüksek olan bir yenilik paylaşım ekonomisinin, yaşamın her alanında çok yönlü olarak uygulanmaya başlamasıyla olmuştur. **Paylaşım ekonomisi uygulamalarında** insanlar, toplumda kurumsallaşmış olan özel mülkiyet anlayışının yarattığı kullanılmayan atıl kapasiteleri hiç bir ek yatırım yapmadan, değer yaratır hale getirmektedir. Gerekli araçların ve gereçlerin kullanılmasını sahiplikle sınırlamaktan çıkarak, ihtiyaç duyulduğu süreye bağlı hale getirmektedir. Bu ortaklık; ortak araba, ortak araç ve gereç, ortak kitap, ortak enerji, ortak tohum kullanımı gibi çok çeşitli alanlara yayılmaktadır. Her geçen gün çeşitlenen, **ortak kullanımlar bir sosyal yenilik alanı olarak** ortaya çıkmaktadır. Kentler, insanların kümelendiği bir yer olduğu için, ortaklıkların kurulmasını kolaylaştıran bir ortam yaratmış bulunmaktadır. Ama özel mülkiyet anlayışı, bu fırsatların kullanılmasının engeli haline gelmiştir. Sosyal yenilikçiler, bir savurganlık kaynağı haline gelen bu engeli aşmanın yolunu bulmaktadır.

Bu paylaşım ekonomisi uygulamalarının özel bir hali olarak, “Yapıcılar Hareketi” (Makers Movement) gelişmiştir.²² Bu hareket içinde yer alanlar, **insan olmanın anlamını yapmakta bulmaktadırlar**. Bir insan olarak bütünlüğümüzü fark edebilmemiz için yapmamız, yaratmamız, bölüşmemiz, vermemiz, öğrenmemiz, katılmamız, değiştirmemiz gerekmektedir. Bu hareket içinde yer alanlar, fiziki nesneleri yapmaya özel bir anlam yüklemektedirler. Yaşamın anlamını ve “yaşam kalitesi”ni, bütünlüğü olan iyi insan olmakta bulmaktadırlar. Bu düşüncenin bir başka yansımasını son yıllarda Dünya’da sayıları hızla artan Fabrication Laboratory’larda (FabLab) görüyoruz. **FabLab’ler bir yerellikte yaratıcılık özendirilmek isteniyorsa, bu konuyla ilgilenenleri, bir araya getirerek, her şeyi yapmayı öğrenmesini**, onlara gerekli araç ve gereçleri sağlayarak, açık bir tasarımı gerçekleştirmek, prototipleri geliştirme olanaklarını sağlıyor. Bir yerelliğin yenilikçiliğini geliştirmesinin, yönetim anlayışıyla uyumlu bir aracı olarak yayılıyor.

Yeniliğe bağımlı, değişken olarak bakışın bizi getirdiği son noktanın **Kent Laboratuvarları** (City Lab.) olduğu söylenebilir. Bunlar, üniversite merkezli kurumlar olarak gelişirken, kentin kendisini bizim kolektif laboratuvarımız olarak görüyorlar. Kent de araştırmanın kolektif gövdesini oluşturuyor. Bu laboratuardan beklenen 21. yüzyılda, kentin karşı karşıya kaldığı yeni sorunları tanıyarak, araştırma ve tasarım yoluyla, daha canlı, daha yaşanabilir ve sürdürülebilir bir kentin kurulmasına katkı yapmaktır. Bu laboratuvarlar için, özel firmalar ya da kamu müşteri olarak görülmemektedir. Onlara göre “kent probleminin” tek bir müşterisi olamaz. **Her**

²² Mark Hatch: *The Makers Movement Manifesto*, McGraw-Hill Education, 2014.

konuda kentin müşterisi, yeniden keşfedilmek durumundadır. Bu laboratuvarlar, problemlerin çözümünüyle müşterisinin/muhatabının tanımını birlikte yapmaktadırlar. Bu laboratuvarlarda, yeşil, post-suburbanizm (altkent sonrası), mekânsal adalet, yeni altyapı, kentin nasıl duyum konusu olduğu ve benzerleri araştırılarak, yenilik konusunda sürekli bir kuvözlük (incubation) işlevi yerine getirilecektir.

Bu örnekleri, çoğaltmaya gerek yok. Yenilikçiliğin üçüncü nesli içinde sosyal yenilikler, bizi geçmişin özel girişimci kamu girişimcisi arasına sıkışmış dünyasını, yeni toplumsallık referansları olan muhataplar tanımlayarak genişletiyor. **Yenilik süreçlerini yetenekleri olanlara hapsetmekten kurtararak, halkın tümünün katılımına açık hale getirerek yaşama** yabancı olmaktan çıkarak, dahil hale sokuyor. Bir yerellikte bağımlı bir değişken haline getirilen yeniliğin uygulanması, yerelliğin farklılığını törpüleyen bir gelişme olmaktan çıkarak, **o yerelliğin farklılığının, kimliğinin üretilmesinin bir yolu** haline geliyor.

4. Sürdürülebilirlik

İnsanlar yaşamları süresi içinde, doğayla karşılıklı etkileşim içinde, bir “yaşam kültürü” oluşturmakta ve bu kültürü daha sonraki nesillere devretmeyi sağlayarak biriktirmekte, ilerletmektedir. İnsanlığın sürekli gelişen kültürü, **bir yandan üretim kapasitesini geliştirirken, öte yandan çevresini tahrip edebilme gücünü de** artırmaktadır. Ama insanı diğer canlılardan ayıran temel özelliklerinden biri de yaptıklarının üzerinde düşünebilmesi, olumsuz koşullarından kaçınabilmek için davranışlarını yeniden düzenleyebilmesidir. Dünya’da çevrecilik hareketinin gelişmesini bu bağlamda düşünebiliriz. İnsanlık duyarlılığını da geliştirerek, bu tahribatın dizginlenmesini, bazı hallerde de geriye dönmesini sağlayacak çevrecilik hareketini geliştirebilmiştir.²³

Bu tepkilerin kökleri, 19. yüzyıla kadar geri gitmekle²⁴ birlikte, bir hareket haline dönüşmesi 20. yüzyılın ikinci yarısında gerçekleşti. Önce insanın doğa üzerindeki olumsuz etkileri konusunda alarm veren önemli temel kitaplar yayınlandı.²⁵ Bunların sonuncusu 1972 yılında Roma Kulübü’nün, “sıfır büyümeyi” savunduğu, *The Limits to Growth (Büyümenin Limitleri)* kitabı²⁶ oldu. Bu yayınların çaldığı alarm zilleri, 1968 öğrenci hareketleriyle, silahlanma ve nükleer silahlanma karşıtı hareketlerle etkileşerek, çevre hareketini geliştirmeye başladı. Bu gelişmeler, 1972 yılında, “İnsan Çevresi Konusu”nda Birleşmiş Milletler (BM) Stockholm Konferansı’nın düzenlenmesine yol açtı. Bu konferans sonrasında yayınlanan, *“İnsan ve Çevresi Bildirgesi”*nde ekonomik kalkınmanın çevreyle uyumlu bir şekilde gerçekleştirilmesi gereği vurgulanmıştır. Bu hedefleri gerçekleştirmek için

²³ Bu konuda bkz. Fikret Adaman, Sunum, 1 Aralık 2017.

²⁴ Bu konuda bkz. David Lowenthal: *George Perkins Marsh Prophet of Conservation*, University of Washington Press, Seattle and London, 2000. John Muir: *Nature’s Visionary*, National Geography Society, Washington D.C., 2000.

²⁵ Rachel Carson: *Silent Spring*, Hamish Hamilton, London, 1963.

²⁶ Donella H. Meadows, Dennis Meadows, Jorgen Randers, William W. Behrens: *A Potomac Associates Books*, New York, 1972.

konferansta bir eylem programı kabul edilmiş, Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) oluşturulmuştur.

Stockholm Konferansı'nın düzenlendiği yıllarda, tüm Dünya'da kalkınmacı bir bakış açısı hakim bulunuyordu. Kalkınmayı görmezden gelerek, çevre konusunda geliştirilen politikaların ulus-devletlerce benimsenmesi söz konusu olamıyordu. Kalkınmayı ihmal etmeyen çözümlerin geliştirilmesi isteniyordu. Bunun sonucunda, **“sürdürülebilir kalkınma”** kavramı kullanılmaya başladı. Bu kavramın içeriği ise, 1987 yılında *Brundtland Raporu* olarak da bilinen *“Our Common Future”* (*Ortak Geleceğimiz*) çalışmasının yayınlanmasıyla belirlendi.²⁷ Bu raporda sürdürülebilir kalkınma, *“gelecek kuşakların kendi gereksinimlerinin karşılanmasına bir sınır getirmeden, günümüz insanların gereksinimlerini karşılayacak biçimde doğal kaynakların kullanılması”* olarak tanımlanıyordu. İnsanlık, “sürdürülebilir kalkınma” kavramıyla, kalkınmadan vazgeçmeden doğal çevreyi tahrip etmemenin yolunu bulmaya girişmiştir. Bunun için önerdiği yol; kaynak kullanmada, nesiller arası adaleti sağlamak olmuştur. Brundtland Raporu'nu hazırlayanlar, bu ilkenin yetersizliğinin farkındadırlar. Bu nedenle söz konusu kitapta sürdürülebilirliği tanımlayan satırların altına, nesiller arası adalete saygılı bir düşüncenin aynı nesil içindeki eşitsizliklere duyarsız kalamayacağını eklemek gerektiğini düşünmüşlerdir.

Bu raporda “sürdürülebilirlik”, kalkınmanın gerçekleştirilmesi gereken bir koşul olarak tanımlanmıştır. ***Bu koşulu, bir kalkınma ahlaki olarak da yorumlamak olanaklıdır.*** Yapılan tanım, bu ahlaki temelde nesiller arası bir adalet arayışına oturturken, aynı nesil içindeki adalet arayışlarını ikinci plana iterek, uluslararası platformlardaki, “sürdürülebilir kalkınmanın” içeriğini yeniden tanımlama gayretlerinin dinamiğini oluşturmuştur. Günümüz Dünya'sının yönetim sisteminin işleyişi içinde geliştirilen “sürdürülebilirlik” stratejilerinde, nesiller arası hakçalıkla, aynı nesil içindeki hakçalık arayışları bir araya getirilememektedir. Birleşmiş Milletler müzakerelerinde gelişmekte olan ülkeler çevre sorunlarıyla, yoksulluk ilişkisi üzerinde durarak aynı nesildeki hakçılığı vurgulamışlar ve gelişmiş ülkelerin “sürdürülebilirlik” konusundaki önerilerine kuşkuyla yaklaşmışlardır.

Brundtland Raporu'nda yapılan “sürdürülebilir kalkınma” tanımında, bu tanımın hangi ölçek için geçerli olacağı belirsiz bırakılmıştır. “Sürdürülebilirliği” sağlamak için değişik ölçeklerdeki aktörlerin ne yapması gerektiği konusunda bir açıklık oluşturulmaya çalışılmamıştır. “Sürdürülebilirlik”, değişik stratejileri içine alabilecek şemsiye bir koşul olarak tanımlandığından, bu koşulun ancak çok değişik kabullerden yola çıkarak toplumun değişik aktörlerince, farklı öğelerine ilişkin müdahalelerle gerçekleştirilebileceğini de kabul etmek gerekiyor. Nitekim, günümüzde yaşanmakta olan da budur.

Stockholm Konferansı'ndan yirmi yıl geçtikten sonra, Birleşmiş Milletler 3-14

²⁷ World Commission on Environment and Development: *Our Common Futures*, Oxford University Press, Oxford, 1987.

Haziran 1992 tarihleri arasında **Rio de Janeiro’da Çevre ve Kalkınma Konferansı** topladı. Yeryüzü Zirvesi diye de bilinen bu konferans, çevrecilik hareketleri bakımından bir tür milat oluşturdu. Bu konferans, yalnız çevre amaçlı çok sayıdaki grubu bir araya getirmekle kalmamış, Kuzey’in ve Güney’in değişik önceliklere sahip hareketlerinin çevreye ilişkin sorunları, kalkınma, yoksulluk, uluslararası ticaret bağlamında yeniden tanımlamalarına olanak vermiştir. Bu konferans; “sürdürülebilirlik hedefi”, “iklim değişikliği” ve “biyolojik çeşitlilik” üzerinde yoğunlaşmıştır. Konferans sonrasında, “Çevre ve Kalkınma Hakkında Rio Deklarasyonu”nu ve bu deklarasyondaki amaçları gerçekleştirilecek eylemleri içeren “Gündem 21” ile orman yönetimi konusunda bağlayıcı olmayan ilkeler yayınlanmış, Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çevre Sözleşmesi’yle²⁸, Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi ve Çölleşmeyle Mücadele Sözleşmeleri imzaya açılmıştır.

Rio Konferansı sonrasında Birleşmiş Milletler’in öncülüğünde, “sürdürülebilirlik” kavramı Dünya’nın geleceğe ilişkin vizyonlarının adeta önkoşulu haline geldi. Ama tüm Birleşmiş Milletler çalışmalarının başına gelen, “sürdürülebilirlik” hedefinin de başına geldi. Bir ulus devletler platformu olan Birleşmiş Milletler’de bir konu ele alındığında, yapılan müzakerelerde ulus devletler kapsamlı hedefler koymayı başarıyor ama uygulamada ulusal çıkar kaygılarını ileri sürerek, üzerine düşen sorumlulukları yerine getirmiyorlardı. Özellikle iklim değişikliği gibi çok yaşamsal bir konuda, Dünya ulus devletlerinin içine düştüğü durum, Birleşmiş Milletler’in bir ulus devletler örgütü olmayı aşarak, küresel bir yönetim örgütü olmayı başaramadığını ortaya koydu. Bu söylem ve pratik farklılığı, Birleşmiş Milletler’in yönlendirdiği çevreyle ilgili eylem planlaması çalışmalarının çok yaygın bir gerçeği olmuştur.

21. yüzyıla geçerken, 2000 yılında toplanan Birleşmiş Milletler Binyıl Zirvesi’nde kabul edilen **Binyıl Kalkınma Hedefleri** “sürdürülebilirlik” konusunda yaşanan gelişmeleri yorumlamak bakımından ilginçtir.²⁹ Sekiz ana başlık altında toplanan hedeflerden sadece biri “çevresel sürdürülebilirliğin” sağlanmasıdır, diğerleri genel olarak kalkınmayla ilgilidir. Birleşmiş Milletler’in odaklandığı konu, çok boyutlu bir kalkınmadır. “Sürdürülebilirlik”, onun boyutlarından biri olarak görülmektedir. Binyıl Kalkınma Hedefleri, 2015 yılında yerini, **Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri’ne** bırakmıştır. Bu halde de bir boyutu “sürdürülebilirlik” olan, çok boyutlu bir kalkınma söz konusudur. Bu hedefler, Binyıl Kalkınma Hedefleri’ne göre daha kapsamlıdır. Kendisini geliştirmekte olan ülkelerle sınırlamamış, gelişmiş ülkeleri de içeren evrensellik iddiasına sahip bir çağrı olma niteliği kazanmıştır.

Rio+20 Konferansı’yla kurulan “Open Working Group” tarafından yürütülen çalışmada, “Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri”, 17 hedef ve bunları gerçekleştireceği düşünülen, 169 alt hedefi içeren bir sistem haline getirilmiştir. Bu hedeflerin ölçümünü sistemleştirmek için 2016 yılı Mart ayında gerçekleştirilmiş olan

²⁸ Bu konuya, Bill McKibben: *The End of Nature*, Anchor Books, New York, 1989 yılında okyanusların artık üretilen CO₂’i absorbe edemeyişine ve küresel ısınmanın başlangıcına dikkati çekmişti.

²⁹ *Millennium Development Goals: Human Development Report*, 2000.

Birleşmiş Milletler İstatistik Komisyonu'nda, 17 hedefin ölçülebilmesi için 230 gösterge seçilmiştir.³⁰ Bu 17 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefi³¹ içinde daha önceki çalışmalarda tek bir değişken olarak yer alan “çevresel sürdürülebilirlik” değişkeni alt hedeflerine ayrılarak 17 hedef içinde, 6 hedefe dağıtılarak yer almış bulunmaktadır. Bunlardan ikisi, “sürdürülebilir üretim” ve “tüketimle sürdürülebilir enerji”dir. Hedeflerden biri, sadece korumaya ayrılmıştır. Bunlar; “karasal ekosistemlerin korunması”, “restore edilmesi”, “çölleşmeyle mücadele”, “biyolojik çeşitliliğin korunması”, “ormanların sürdürülmesi” diye sıralanmaktadır. Bir ayrı hedef içinde, iklim değişikliği için acil adımlar atılması önerilmektedir. Bu 6 hedeften ikisi de uygulama konusunda, ülke içinde yürütülecek kampanyaların ve küresel ortaklıkların kurulmasının önemine dikkat çekmektedir. Günümüzde gelinen nokta da, **çok boyutlu bir kalkınma tanımlaması içinde çok boyutlu bir sürdürülebilirlik anlayışına yer verilmiş bulunmaktadır.**

“Kalkınmayı”, “sürdürülebilirliği” çok boyutlu değişkenlerle tanımlamak ve toplu sonuçlara bu değişkenlerin toplanmasıyla ulaşmaya çalışmanın, stratejik politikaların saptanmasını zorlaştırdığı bilinmektedir. Toplama işlemi üzerinden göstergelere bakılarak geliştirilen politikalar, toplumdaki ilgili aktörlerin eğilimlerinin birdenbire tüketicilikten, kaynak korumaya duyarlı hale gelebileceğini varsaymaktadır. Özel şirketlerin ve endüstrinin kurumsal vizyonlarından gelen büyüme ve ekonomik gelişme baskısı dikkate alındığında, bu varsayım çok gerçekçi gözükmemektedir. Söylemsel düzeyde olsa bile, bu farkın nasıl giderilebileceğine ilişkin belirsizlikler bulunmaktadır. Örneğin, Amerika Birleşik Devletleri Ulusal Bilim Akademisi'nin Sürdürülebilir Kalkınma Kurulu tarafından üretilen, *Ortak Yolculuğumuz: Sürdürülebilirliğe Geçiş (Our Common Journey: A Transition Toward Sustainability)*³² raporunda öngörülen zenginleşmenin neden olacağı yüksek tüketimin doğuracağı kaynak talepleri karşısında doğayla ilişkilerin, nasıl sürdürülebilir kılınacağı sorusunun yanıtı tamamıyla açık bırakılmıştır.

Bu kitapta, bir yerel yönetim/yönetişim Model'inin dayanacağı temel değerler konusundaki tartışma, bir şemsiye kavram niteliğindeki “yaşam kalitesi” kavramından başlatılmıştı. Oysa bu bölümde Birleşmiş Milletler odaklı, “sürdürülebilir kalkınma” kavramının içeriğinin oluşumunu tartışırken, bu bağlamda, “kalkınma” kavramının da bir şemsiye kavram olarak kullanıldığını gördük. Karışıklığa neden olmamak için “yaşam kalitesi” kavramıyla, “kalkınma” ve “sürdürülebilirlik” kavramlarının göreceli konumlarına açıklık kazandırmak gerekir. Bu üç kavramdan kapsamı en geniş olanı, “yaşam kalitesi”dir. “Kalkınma”, “yaşam kalitesi”nin çok sayıdaki boyutlarından biridir. Eğer “kalkınmayı” kendi başına bir şemsiye kavram olarak görürsek, “sürdürülebilirliği” de “kalkınma”nın biçimini sınırlayan bir koşul olarak görme gereği ortaya çıkar. Ama “yaşam kalitesi”ni, “kalkınma”dan

³⁰ United Nations Development Programme: *Sustainable Development Goal*, 2015.

³¹ Inter-Agency and Expert Group: *Sustainable Development Goal Indicators Report*, Annex IV, 2016.

³² Board on Sustainable Development Research Council: *Our Common Journey, A Transition Toward Sustainability*, National Academy Press, Washington D. C., 1999.

daha geniş/önde gelen bir kavram olarak kabul edince “kalkınma”, “yaşam kalitesi”ni gerçekleştirme için gerekli boyutlardan biri haline gelir. “Sürdürülebilirlik” de, “kalkınma” için bir koşul olma yanı sıra “yaşam kalitesi” için gerekli ve daha geniş bir koşul olma niteliği kazanır.

“Yaşam kalitesi”nin değişik boyutlarıyla, “kalkınma”nın değişik boyutları arasında büyük ölçüde üst üste binmeler olduğu görülerek, bu iki kavramın farklılığı yeterince önemsenebilir. İlk bakışta böyle düşünebilir ama iki kavramın nitelikleri ve ölçülme biçimleri düşünüldüğünde, böyle bir indirgemenin sorunlar taşıdığı hemen fark edilir. Kalkınma iktisadının bakış açısı altında gelişmiş olan “kalkınma” kavramı, nesnel olanlar üzerinden tanımlanmakta ve ölçülmeye çalışılmaktadır. Oysa, daha önce gördüğümüz üzere, “yaşam kalitesi”nin nesnel aşan öznel bir yanı bulunmaktadır. “Yaşam kalitesi”ne ilişkin yargıların geliştirilmesinde, öznel ya da özneller arası olarak oluşan değişkenlere de yer verilmek durumunda kalınacaktır. Bunu açıklayabilmek için **“sürdürülebilir kalkınma”** ve **“sürdürülebilir yaşam kalitesi”** kavramlarını karşılaştıralım. Bundan önceki bölümde “sürdürülebilir kalkınma” kavramının kaynak kullanımındaki nesiller arasındaki adaleti sağlamak üzerinden, nesnel değişkenlere dayanan bir tanımını yapmıştık, Oysa “sürdürülebilir yaşam kalitesi” dediğimizde, artık sadece kaynak kullanımı üzerinden yapılan, bir “sürdürülebilirlik” tanımı yetmeyecektir. Sürdürülmesini istediğimiz “yaşam kalitesi” içinde bizim özneller arası yargılarla oluşturduğumuz, **“yer olmak”** gibi nitelikler de bulunmaktadır. Bu halde “sürdürülebilirlik” tanımını genişleterek içine olumlu değer atfettiğimiz özneller arası değerlerin de eklenmesi gerekmektedir. Bu da, “sürdürülebilir yaşam kalitesi”nin gerçekleştirilebilmesi için doğal kaynakların korunması kadar, insanların geçmişte ürettikleri, **“kültürel kaynakların korunmasını da”** yeni bir boyut olarak devreye sokmuş olacaktır.

Bu bölümde ayrıntılı olarak üzerinde durulan “sürdürülebilirlik” kavramı, İzmir Vizyonu içinde açıkça zikredilmemektedir. Bunun nedeni, ister “kalkınma” referanslı, ister “yaşam kalitesi” referanslı olarak tanımlanmış olsun gerçekleştirilecek bir durumu tanımlamaktan çok, bu duruma ilişkin bir koşulu tanımlamakta olmasıdır. “Yaşam kalitesi” kavramı içinde, bu koşulun gerçekleştiği kabul edilmektedir. Ama istenilirse, **“Sürdürülebilir Yaşam Kalitesi”** kavramı kullanılarak bu durum açık hale getirilebilir.

İzmir Modeli’nin ayrıntılı önerilerine geçmeden önce, temel kavramlar konusunda oldukça ayrıntılı bir tartışma yürüttük. Böyle bir derinliğine analiz yapılması, geliştirilen İzmir Modeli’nin niteliğine ilişkin başlangıç kabulleriyle yakından ilişkilidir. Eğer İzmir Modeli’ni kapalı bir stratejiler ve politikalar reçetesi olarak düşünüyorsanız, burada yapılan derinliğine kavram analizine ihtiyaç duyamayabilirsiniz. Oysa İzmir Modeli’nin esnek bir çerçeve oluşturduğunu ve bundan yararlanmak isteyenlerin yaratıcılığına açık kalacağını düşünüyorsanız, burada gerçekleştirilen kavram analizinin çok gerekli olduğunu fark edersiniz. Böyle bir derinliğine analiz, İzmir Modeli’ni yaratıcı bir biçimde kullanmak isteyenler için çok değerli bir esin kaynağı oluşturacaktır. Bir anlamda bu kavram analizinin,

İzmir Modeli'nin yaratıcı olarak uygulanabilmesi için gerekli/ayrılmaz bir parçası olarak görülmesi gerektiği söylenebilir.

III. İZMİR MODELİ'NİN ANA GÖVDESİNİ OLUŞTURACAK DÖRT ALT ÖGE NELERDİR?

II. bölümde öğeleri geliştirilen vizyonun hayata geçirilmesi için geliştirilecek örgütlenmeler, izlenecek stratejiler ve politikalar, gerçekleştirilecek düzenlemeler, İzmir Modeli'nin ana gövdesini oluşturacaktır. İzmir Modeli'nin ana gövdesi, dört öge üzerinden kurulacaktır. Bunlar;

1. Birinci öge, Model'in uygulamasını sağlayacak ana aktör olan **yerel yönetimin (Büyükşehir Belediyesi) yapısı, ilişki kurma biçimleri**, işlevleri, performans ölçütleri ve benzeri özelliklerini tanımlayacaktır.

2. İkinci öge, birinci ögede tanımlanmış olan bu **yerel yönetimin temel görev alanlarında, sağladığı hizmetlerde ve altyapılarda** izleyeceği stratejiler, uygulayacağı politikaları geliştirecektir.

3. Üçüncü öge, İzmir'de **yerleşme deseninin biçimlenmesini** sağlayan, tasarlama, düzenleme ve uygulama süreçlerinde izlenen yaklaşımlar ve pratikler üzerinde duracaktır.

4. Dördüncü öge, İzmir'in vizyonunda belirtilen “yaşam kalitesi”ne ilişkin özelliklerin gerçekleşmesini sağlayacak bir **komünitenin oluşturulması** için uygulanan stratejiler, politikalar ve temel projeleri belirlemeye çalışacaktır.

III.1. İZMİR MODELİ'NİN ANA AKTÖRÜ OLAN YEREL YÖNETİMİN (İZMİR BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ) YAPISI, İLİŞKİ KURMA BİÇİMLERİ, İŞLEVLERİ VE PERFORMANS ÖLÇÜTLERİ

Türkiye'de yönetiminin çok merkezi bir yapıya sahip olduğu, bu nedenle de kamu hizmetlerinin karşılanmasında büyük etkinlik kaybı yaşandığı konusunda yaygın bir görüş birliği bulunmaktadır. Buna karşın Türkiye'de zaman zaman yönetimin desantralize edilmesi ve yerel yönetimin güçlendirilmesi için adımlar atılmasına karşın, bu adımlardan geriye dönülerek merkezin yerel yönetim üzerindeki vesayetinin artırılması için gerekçeler üretilmiştir. Bu gerekçeler kimi zaman modernleşmenin hızlandırılması, kimi zaman ulusun inşası, kimi zaman güvenliğin sağlanması olmuştur. Hangi gerekçelerle olursa olsun artırılan **merkezi yetkiler, kamu hizmetleri üretiminde sürekli demokrasi açıklarının doğmasına neden** olmaktadır. Bunun sonucu, “yaşam kalitesi” kayıpları yaşanmaktadır.

Türkiye'de, yerel yönetimlerin demokratikliğinin geliştirilmesi ve yapabilirliğini artıracak şekilde güçlendirilmesinin zamanı gelmiştir. Bu talebin uygulamada başarılı olmuş, bu başarısını seçim sandığına taşımış bir belediye tarafından dile getirilmesi tabii daha ikna edici olacaktır. Bir taraftan bu nedenle, diğer taraftan özerkliğin “yaşam kalitesi”ni yükseltmek için gerekli olması dolayısıyla, İzmir Modeli bu talebin gündeme getirilmesi bakımından çok uygun olacaktır.

III.1.1. Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı Nasıl Bir Çerçeve Oluşturuyor?

İzmir için geliştirilecek demokratik bir belediyeçilik modelinin, ne tür niteliklere

sahip olması gerektiği konusunda bize yol gösterebilecek çerçeve, Türkiye'nin üyesi olduğu Avrupa Konseyi'nce, "Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı" başlığı altında geliştirilmiş bulunmaktadır. Bu şart, 15 Ekim 1985 tarihinde imzaya açılmıştır. Türkiye bu şartı, 21 Kasım 1988 tarihinde imzalayarak, 1 Nisan 1993 tarihinde yürürlüğe almıştır. Ama 'Türkiye Özerklik Şartı'nı kabul ederken, merkezi yönetimin yerel yönetim üzerinde vesayet kurmasını engelleyen çok sayıda maddeye çekince koyarak, merkezin yerel yönetimler üzerindeki aşırı vesayetini sürdürme olanağını korumaya çalışmıştır. Türkiye'deki uygulamada merkezi yönetimler, yerel yönetimler üzerinde koyu bir vesayeti sürdürmüşlerdir.

Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı³³ giriş bölümünde, Avrupa Konseyi üyesi devletlerin bölüştüğü demokratiklik ilkesinin, yönetime katılma hakkının en iyi şekilde, yeterli kaynaklara ve geniş yetkilere sahip yerel yönetimlerce gerçekleştirileceği belirtilmektedir. Özgür ve barışçıl Avrupa'nın yaratılabilmesi için bu gerekli görülmektedir.

Şartın genel esaslar bölümünde, yerel yönetimlerin halkın yerelliğin gelişmesine aktif bir şekilde katılmasını sağlayacak mekanizmaların oluşmasını gerçekleştirmesi gerektiği belirtilerek, yerel yönetimlerinin özerkliğinin ancak halkın yuvarından gelen zorlamalara karşı direnmekte kararlı ortamlarda gelişebileceği üzerinde durularak; yerel yönetimlerin haklarının üst yönetimler karşısında, halkın haklarının da yerel yönetimler karşısında korunması gerektiği vurgulanmaktadır.

Şarta göre **özerk yerel yönetimler**, kanunla belirlenen sınırlar çerçevesinde kamu işlerini kendi sorumlulukları altında, yerel nüfusun çıkarları doğrultusunda düzenleme ve yönetme hakkı ve olanaklarına sahip olacaklardır. Bu hak gizli, eşit ve genel oya dayalı olarak yapılan serbest seçimlerle oluşan meclisler ve onlara karşı sorumlu yürütme organlarıncı kullanılacaktır.

Şartın metninde özerkliğin kapsamı;

- Yerel yönetimlerin temel yetki ve sorumlulukları, anayasa ya da kanunla belirlenmesi, garanti altına alınması,
- Yerel yönetimlerin, kanunla sınırlanmamış ya da başka kurumların yetkilendirilmediği alanlarda, tam takdir hakkına sahip olması (kendisi için yeni bir sorumluluk alanı tanımlayabilmesi),
- Yükümlenilen kamu sorumluluklarının vatandaşa en yakın yönetimlerce gerçekleştirileceği (yerindenlik ilkesi),
- Yerel yönetimlere verilen yetkilerin normal olarak tam ve münhasır olması yasalarda belirtilen durumlar dışında, merkezi ve bölgesel yönetimlerce sınırlandınamayacağı,
- Yerel yönetimlerin merkezi hükümet tarafından yetkilendirildiği alanlarda, bu yetkileri kullanırken geniş bir takdir hakkı bulunacağı,

³³ Bu konuda bkz. Tahir Muratoğlu: "Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı ve Türk Hukuku", *İstanbul Hukuk Fakültesi Mecmuası*, Cilt. LXIX, Sayı 1-2, 2011, s. 737-776.

- Merkezi yönetimlerin bir yerelliği ilgilendiren konularda planlar yapar ve kararlar verirken yerele danışma gerekliliği, olarak tanımlanmıştır.

Yerel Yönetimler, şartın tanımladığı kapsamdaki özerkliğini korumak için yargıya başvurma hakkına sahip, tüzel kişiler olacaktır. Bu tüzel kişiler, aralarında birlik kurma, birliklere katılma ve başka devletlerin yerel yönetimleriyle işbirliği yapabilme hakkına sahip olacaktır. Bu tüzel kişilikler ulusal ekonomik politikaların çerçevesinde, kendi yetkileri içinde kullanabilecekleri mali kaynaklara sahip olabilecektir. Merkezi hükümetin, yerel yönetimlere yapacağı hibelerin kullanılması konusunda koşul getirilemeyecektir. İç örgütlenmelerine, kendileri karar verebileceklerdir. Yerel yönetimlerin denetiminin sadece, “hukuka uygunluk denetimiyle sınırlı tutulması” ilkesi getirilmiştir.

Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı konusunda genel bir değerlendirme yaparsak, bu şartın ulus-devlet olgusunu göz önünde tutarak, oldukça geniş bir özerklik alanı tanımladığı söylenebilir. Ama Türkiye çekinceler koyarak fiiliyatta Şartı, “Türkiye’de uygulanamaz” hale getirmiştir. Getirilen çekinceler bir yandan merkezin yerel yönetim üzerindeki koyu vesayetinin, öte yandan merkezin yerelliklerde emr-i vakiler yapması alışkanlıklarının sürdürülmesi yolunu açık tutmasını sağlamıştır.

Bu nedenle, Türkiye, Avrupa Yerel Yönetimler özerklik şartını imzalamış olmasına karşın, belediyelerinin özerkliğini dolayısıyla, demokratikliğini gerçekleştirememiştir. Bu durumda İzmir Modeli’ni geliştirirken ilk saptanması gereken husus, var olan ilgili yasal çerçevenin koyu vesayetçi çerçevesine hapis olunmamasının gerekliliğidir. Bunun içinde, atılması gereken en önemli adım, Türkiye’nin “Avrupa Yerel Yönetim Özerklik Şartı”na koyduğu çekincelerin kaldırılması olmalıdır.

İzmir Modeli, İzmir’in üzerinde yaygın bir uzlaşma olan vizyonunda ön görülen gelişmeyi kentte yaşayanların taleplerine duyarlı, katılımlarına açık, şeffaf, kentte yaşayanlara emrivakiler yapmayan **“demokratik”**;

- İyi çalışan bir hukuk devleti içinde, idari vesayete karşı korunmuş, merkezi yönetimin o yerel yönetimle müzakere etmeden, emrivaki halinde karar vermediği **“yönetim özerkliğine”** sahip,

- **Etkili ve verimli hizmet üretebilmesi için gerekli yetkilerle** donatılmış, yeterli mali kaynaklara **ve insan gücüne sahip**, kendi hemşerileriyle ve dış dünyayla **iletişim kanalları gelişmiş “güçlü”**,

- Dünya’da ve Türkiye’de demokratik yerel yönetimlerin birlikte hareketlerine dayanışmacı bir anlayışla ve yenilikçi uygulamalarıyla katılan **“birlikçi ve dayanışmacı”**,

bir belediyeçilik önermektedir.

III.1.2. İzmir Büyükşehir Belediyesi’nin Yapısı Nasıl Oluştu?

İzmir Modeli’nin geliştirilmesi için, öncelikle bu modelin oluşturulması ve uygulanmasındaki temel aktör olan İzmir Büyükşehir Belediyesi’nin yapısını

betimleyerek başlamak gerekir. Bu yapının bugünkü durumu, büyük ölçüde Türkiye'nin 1982 anayasasının 127. maddesindeki yerel yönetimlere ilişkin düzenleme ve daha sonraki yıllarda yenilenen belediye ve büyükşehir belediyesi yasalarının yönlendirilmesiyle ortaya çıkmıştır. İzmir Modeli'ni önerebilmek için Türkiye'de, büyükşehir olgusunun gerisindeki bu yasal süreci tanımak gerekecektir.

• **Anayasa Ne Tür Sınırlamalar Getiriyor?**

Yerel yönetimler, **1961 anayasasında, 116. maddeyle** düzenlenmişti. Bu düzenlemeye göre yerel yönetimler, “yerel gereksinimleri karşılayan ve genel karar organları halk tarafından seçilen kamu tüzel kişileri” olarak tanımlanıyordu. Bu durumda, belediyelerin başkanları ve meclisleri ayrı ayrı seçilerek geliyorlardı. Daha önceki yıllarda belediye başkanlarını, belediye meclisleri seçiyordu. Oysa yeni düzenlemeyle, başkanın ayrıca seçilmesi, ona geçmişe göre daha güçlü bir konum sağlamış oluyordu. Bir başka deyişle, **belediyelere başkanlık sistemi getirilmiş** bulunuyordu. 1961 anayasasına göre yerel yönetimlerin kuruluşları, birlik kurmaları, görevleri, yetkileri, maliye ve kolluk işleri kanunla düzenlenecektir. Bu yönetimlere, görevleriyle orantılı gelir kaynakları sağlanacaktır.

Bu madde içinde, “idari vesayet” ibaresinin bulunmamasına bakarak, bu belediyelerin özerkliğinin yüksek olduğunu sanmamak gerekir. Gerçekte merkezin vesayeti kuruluş kanunlarında, merkez ve yerel yönetim ilişkilerini düzenleyen maddelere yedirilmiş bulunuyordu. Ama yine de 116. maddeye göre, belediyelerin seçilmiş organlarının, **organlık sıfatını kazanma ve kaybetmeleri yargı kararına bağlanması** özerklik bakımından bir ilerleme olarak görülebilir. Çünkü, daha önceki dönemlerde belediye başkanları, merkezi iktidarın keyfi kararlarıyla görevlerinden uzaklaştırılabiliyordu.

12 Eylül 1980 darbesinden sonra çıkarılan 1982 anayasasının, 1961 anayasasının getirdiği “demokratiklik çerçevesini kısıtlama eğilimi”, ifadesini anayasanın yerel yönetimleri düzenleyen 127. maddesinde bulmuştur. Yerel yönetimin tanımı, 1961 anayasasındaki gibidir. Ama kanunla düzenlenecek konular sayılırken bunlar arasında, “vesayete” de yer verilmiştir. Bu vesayet; yerel hizmetlerin idarenin bütünlüğü ilkesine uygun olarak yürütülmesini, kamu görevlerinde birliği sağlamak, kamu yararını korumak, yerel gereksinimin yeterince karşılanmasını gerçekleştirmek gerekçeleriyle kullanılabilir. Bu gerekçeler, çok soyut ve çok keyfi olarak yorumlanmaya açık olduğu için genel olarak bu vesayeti kullanan İçişleri Bakanı'na ya da onun yereldeki uzantısı, mülki amirlere yerel yönetimlere çok geniş müdahale alanı bırakmaktadırlar.³⁴

Bir başka önemli değişiklik, büyük yerleşim merkezleri için yasayla özel yönetim biçimleri getirmesi yolunun açılması olmuştur. 1961 anayasasına göre seçimle gelen bir yöneticinin görevinden uzaklaştırılması için yargı kararı gerekirken, 127. maddeye eklenen, “Ancak görevleriyle ilgili bir suç sebebiyle hakkında soruşturma

³⁴ Fatih Kırışık-Özcan Sezer: “Türk Anayasalarında Yerel Yönetimler”, *Çağdaş Yerel Yönetimler*, Cilt-15, Sayı- 2, Nisan 2006, s. 5-30.

veya kovuşturma açılan yerel yönetim organları veya organların üyelerini İçişleri Bakanı, geçici bir tedbir olarak kesin hükme kadar (görevden) uzaklaştırabilir” ibaresiyle, merkezi yönetimin baskıcı gücü de artırılmıştır. 1982 anayasasının getirdiği bir başka değişiklik, seçim sürelerinin dört yıldan beş yılda çıkarılması olmuştur.

İzmir Büyükşehir Belediyesi’nin günümüzdeki yapısı, Türkiye’de 1983 yılında sivil siyasete dönüşten sonra, 1982 anayasasında 127. maddeyle getirilen “yerel yönetim ilkeleri” doğrultusunda çıkarılan yasalarla oldu. Bu yasalar, üç önemli değişme yarattı. Bunlardan birincisi, tek kademeli belediyeler sisteminden iki kademeli belediyeler sistemine geçerek, Büyükşehir Belediyesi diye yeni bir yerel yönetim türünün yaratılması, yerel yönetimlerin kaynaklarının artırılması ve aşama aşama yetkili olduğu alanların genişlemesi diye özetlenebilir.

• **Türkiye’de İki Kademeli Belediye Sistemi Nasıl Doğdu?**

1970’li yılların sonunda hızla büyüyen İstanbul ve İzmir gibi şehirlerde, belediyelere bitişik gecekondular alanlarında, çok sayıda yeni belediye kurulmuştu. İstanbul ve çevresinde 34, İzmir ve çevresinde, 13 belediye oluşmuştu.³⁵ Bu alanlarda, temel altyapıların yapımında ve imar planlarının hazırlanmasında, ciddi sorunlar yaşanmaya başlamıştır. O zaman yürürlükte olan 1580 sayılı Belediyeler Yasası’nın olanakları içinde, bu konuda yapılabilecek olan bu belediyelerin bir araya gelerek planlama amaçlı belediye birlikleri kurmasıydı. Bu konuda ilk birlikler kurulmaya başlamıştı, ama olumlu sonuçlar elde edilemiyordu. 12 Eylül 1980 darbesi sonrasında yönetime el koymuş olan askerler, siyasetçilere ve kendi aralarında ilişki kurarak koordinasyon sağlama kapasitelerine güvenmiyorlardı. Bu nedenle büyük kentler etrafında ortaya çıkan belediyeler kümelenmesinin yarattığı sorunlara buldukları çözüm kestirmeydi. Çevredeki belediyeleri kaldırıyor, hepsini tek bir belediye içinde topluyorlardı (amalgamation). Eski belediyeler, bu yeni belediyenin şubeleri haline getiriliyorlardı. Bu yolla koordinasyon sorunu çözülmüş gibi görünüyordu ama yönetim kentlilerden uzaklaşmış ve demokrasi açığı yaratma özelliğini artırmış oluyordu.

1984 yerel yönetim seçimlerine gidilirken, Turgut Özal halkın katılımına olanak verirken koordinasyon sorunu çıkarmayacak bir çözümü, **iki kademeli bir belediye yapısında görmeye** başlamıştı. Bunun için 1983 yılının Kasım ayında çıkarılan, 2972 sayılı yerel seçimlere ilişkin yasayla getirilen bir düzenlemeyle, sınırları içinde birden çok ilçe bulunan belediyelerin “Büyükşehir Belediyesi” haline gelmesinin yolunu açtı. O yıl, bu koşulu sadece İstanbul, Ankara, İzmir gerçekleştiriyordu. Seçimden kısa bir süre önce 8 Mart 1984 tarihinde, 195 sayılı Kanun Hükmünde Kararname’yle (KHK), büyükşehir belediyelerinin kuruluşları, organları, görev, yetki ve sorumlulukları belirlenmiştir. Bu, Kanun Hükmünde Kararname’nin yerini, 27 Haziran 1984 tarihinde çıkarılan, **3030 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu almıştır.**

³⁵ İlhan Tekeli-Yiğit Gülöksüz: “1970’lerin İkinci Yarısında Belediye Sorunları”, *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt-9, Sayı-2, Ankara, 1976.

3030 sayılı yasaya göre, belediye sınırları içinde üç ilçe bulunan belediyelerde, büyükşehir belediyesi kuruluyordu. 1984 yılında İstanbul, Ankara ve İzmir’de büyükşehir belediyeleri kuruldu. Bu belediyeler, temelde 3030 sayılı yasayla belirtilen görevleri yerine getirirken, 1580 sayılı belediyeler yasasının ve belediyelerle ilgili diğer yasaların getirdiği hak ve imtiyazları ve muafiyetleri kullanacaktı.

Bu iki kademeli belediye sistemine geçerken, bir yandan belediye hizmetlerinde koordinasyon sorunlarını çözmek ve etkinliği artırmak, öte yandan bu sorunların bulunmadığı hizmet alanlarında, katılım gerçekleştirilmek istendiğinden ilçe belediyeleri kuruluyordu. İki kademeli belediye sisteminde, büyükşehir belediyesi ve ilçe belediyeleri arasında bu mantığı yansıtan bir işbölümü öngörülmüştü.

Bu bakımdan çözülmesi gereken **en önemli konu, şehir/imar planının nasıl yapılacağıydı**. 1980 sonrasında bir büyükşehir belediyesinin yerleşim alanı, bütünleştirilmiş bulunuyordu. O yıllarda İstanbul, Ankara ve İzmir’de, İmar ve İskan Bakanlığı’na bağlı Metropoliten Planlama Müdürlükleri bulunuyordu. 3030 sayılı yasayla, Nazım Planlama Büroları yeni kurulan büyükşehir belediyelerine devredilmişti. 3030 sayılı yasa kapsamında, büyükşehir belediyelerinin görevleri sayılırken, “Büyükşehir nazım imar planlarını yapmak, yaptırmak ve onaylayarak uygulamak, ilçe belediyelerinin nazım plana uygun olarak hazırlayacakları, tatbikat imar planlarını onaylamak ve uygulanmasını denetlemek” deniliyordu. Bu sürecin tümüne bakıldığında, kentlerin planlanması bakımından büyükşehir belediyesinin güçlü yetkilerle donatıldığı kanısı uyanıyordu. Ama pratikte, Danıştay’ın yorumları bu büyükşehirlerin üst ölçekli planlarla, büyükşehirlerin stratejik plan yapabilmesine olanak vermedi. Büyükşehir belediyelerinin yetkisini, 1/5000’lik nazım plan yapmayla sınırladı.³⁶

Oysa 3030 sayılı yasayı çıkaran Turgut Özal iktidarı, 3 Mayıs 1985 tarihinde çıkardığı **3194 sayılı İmar Kanununda, hazırlanan imar planlarının** kesinleşmesini sadece belediye meclislerinin kararına bağlayarak, merkezi yönetimin imar planı kararları üzerindeki vesayeti kaldırıyordu. Ama aynı yasa, birden fazla belediyeyi ilgilendiren metropoliten imar planlarının, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı’nca yapılacağı ya da yaptırılacağı belirtiliyordu.³⁷ Bayındırlık ve İskan Bakanlığı daha sonraki yıllarda çıkardığı yönetmeliklerle, üst ölçekli Çevre Düzeni Planları’nda kendisinin yetkili olduğuna açıklık kazandırdı. Böylece merkezi yönetimin, imar planları üzerindeki doğrudan olan vesayet denetimini kaybetmesinden sonra, üst ölçekli planlar yaparak, dolaylı bir yoldan imar planları üzerinde yeniden bir denetim sağlamak istediği söylenebilir.

Turgut Özal iktidarı, büyükşehir belediyelerinin yetkilerini artırırken, gelirlerini de artırma yoluna gitmiştir. 3030 sayılı yasayla, büyükşehir belediyelerinin genel

³⁶ Lütfullah Silahtar: “Metropoliten Alanlarda Yasal Süreçler ve Planlama Sorunları”, *Metropoliten Alan Yönetiminde Yeni Arayışlar Sempozyumu*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Şehir Plancıları Odası, İstanbul, 2001, s. 92-95.

³⁷ Yücel Ünal: “Metropoliten Alanlarda Yasal Süreçler ve Planlama Sorunları”, *Metropoliten Alan Yönetiminde Yeni Arayışlar Sempozyumu*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Şehir Plancıları Odası, İstanbul, 2001, s. 102.

bütçe vergi gelirleri tahsilat toplamından aldığı pay %3 olarak tespit edilmiş, Bakanlar Kurulu'na bu oranı %6'ya kadar çıkarma yetkisi verilmişti. Bakanlar Kurulu, 1985 yılında, 85/9382 sayılı kararıyla bu payı, %5'e yükseltti.

AKP iktidara geldiğinde, yerel yönetimleri güçlendirmek istiyordu. Bu nedenle belediye yasalarını değiştirmeye gitti. Belediyelerin kuruluşlarıyla ilgili olan ilk önemli değişiklik, 10 Temmuz 2004 tarihinde, **5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Yasası'nın** çıkarılması oldu.³⁸

Bu yasaya göre, en az üç ilçe ya da ilk kademe belediyenin bulunması ve belediye sınırları içindeki nüfusunun 750.000'i aşması halinde, büyükşehir belediyesi kurulabiliyordu. Belediye sınırlarıysa, vilayet konağına konulan bir pergelle çizilen bir daire olarak tanımlanıyordu. Nüfusu bir milyona kadar olan kentlerde dairenin yarıçapı 20 kilometre, nüfusu 1-2 milyon arasındaki kentlerde yarıçap 30 kilometre, nüfusu 2 milyondan fazla olan kentlerde yarıçap 50 kilometre olarak saptanmıştı. Bu nedenle bu yasa daha sonraki yıllarda ironi olarak, **pergel yasası** diye adlandırılmıştır.³⁹

Bir belediyenin karar organları, belediye meclisi, belediye encümeni ve belediye başkanıdır. Bu belediyenin teşkilatı norm kadro esaslarına uygun olarak genel sekreterlik, daire başkanlıkları ve müdürlüklerden oluşmaktadır. Büyükşehir belediyesinde hizmet birimlerinin kurulması, kaldırılması, birleştirilmesi, Büyükşehir Belediye Meclisi'nin kararıyla gerçekleşmektedir. Belediye personeli, belediye başkanınca atanacaktır.

5216 sayılı yasaya göre büyükşehir belediyeleri, stratejik planlar ve hazırladığı yatırım programları doğrultusunda bütçeler hazırlayarak uygulayacaktır. Aynı sayılı yasaya göre, büyükşehir belediyesinin imara ilişkin yetkileri konusu, bir açıklık kazandırılmıştır. Büyükşehir belediyesi kendi sınırları içinde çevre düzeni planına uymak koşuluyla, 1/5000-1/25000 ölçekli nazım imar planını yapacak ya da yaptıracak ve onaylayarak uygulayacaktır. Merkezi hükümet çevre düzeni planı yapma konusunu, büyükşehir belediyesinin yetkisine bırakmamakta ısrarlıdır. Ayrıca ilçe belediyelerinin imar uygulamalarının denetim yetkisi, büyükşehir belediyelerine verilmiştir. Bu belediyeler, coğrafi kent bilgi sistemlerini kurabileceklerdir.

Büyükşehir belediyeleri için, oldukça geniş bir görev alanı tanımlanmıştır. Bunlar arasında; ana ulaşım planını yapmak ya da yaptırmak ve uygulamak, ulaşım ve toplu taşıma hizmetlerini planlamak ve koordinasyonunu sağlamak. Büyükşehir içindeki toplu taşıma hizmetlerini yürütmek, büyükşehir belediyesinin yetki alanı içinde meydan, bulvar, cadde ve ana yolları yapmak, yaptırmak, bakım ve onarımını sağlamak. Yolcu ve yük terminalleri, kapalı ve açık otoparklar yapmak

³⁸ Bu konuda bkz. Nuri Tortop, Burhan Aykaç, Hüseyin Yayman ve M. Akif Özer: *Mahalli İdareler*, Nobel Yay., Ankara, 2006, s. 214-231.

³⁹ Ozan Zengin: "Büyükşehir Belediyesi Sisteminin Dönüşümü Son On yılın Değerlendirilmesi", *Ankara Barosu Dergisi*, 2014, Sayı-2.

ya da yaptırmak, işletmek ya da işlettirmek ya da ruhsat vermek sayılmaktadır.

Ayrıca sürdürülebilirlik ilkesi doğrultusunda, çevrenin, tarım alanlarının ve su havzalarının korunması, ağaçlandırma yapmak, halk sağlığına ve çevreye etkisi bakımından gayri sıhhi işyerlerinin, eğlence yerlerinin, inşaat malzemeleri, hurda depolama alanlarını, odun-kömür satış ve depolama sahalarını, hafriyat toprağı depolama alanlarını belirlemek. Bu malzemelerin taşınma kurallarını saptamak, kentin katı atık yönetim planını yapmak, yaptırmak, sanayi ve tıbbi atıklara ilişkin hizmetleri yürütmek, gerekli tesisleri kurmak, kurdurmak, işletmek, işlettirmek, deniz araçlarının atıklarını toplamak, toplattırmak ve arıtmak, su ve kanalizasyon hizmetlerini yürütmek. Bunun için gerekli barajları ve tesisleri kurmak, işletmek, derelerin ıslahını yapmak, kaynak sularını pazarlamak, merkezi ısıtma sistemlerinin kurulmasını ve işletilmesini sağlamak, bir başka görev alanı olarak tanımlanmıştır.

Bunların dışında gıdayla ilgili olanlar da, birinci sınıf gayrisihhi müesseseleri ruhsatlandırmak, denetlemek, yiyecek ve içecek maddelerin tahlillerini yapmak üzere laboratuvar kurmak ve işletmek. Büyükşehir belediyesi tarafından yapılan ve işletilen alanlardaki işyerlerine ruhsat vermek ve denetlemek. Her çeşit top-tancı hallerini ve mezbahaları yapmak, yaptırmak ve işletmek, özel hal ve mezbahalara ruhsat vermek ve denetlemek bir başka sorumluluk alanında daha yüklenilen görevlerdir.

Bu belediyeler; sağlık merkezleri, hastaneler, gezici sağlık üniteleriyle yetişkinler, yaşlılar, engelliler, kadınlar, gençler ve çocuklara yönelik her türlü sosyal ve kültürel hizmetleri yürütmek, geliştirmek ve bu amaçla sosyal tesisler kurmak. Meslek ve beceri kazandırma kursları açmak, işletmek/işlettirmek, bunun için eğitim kuruluşları, kamu ve sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliği yapmak. Mezarlık alanlarını saptamak, kurmak, işletmek/işlettirmek, defin işlemlerini yürütmekle görevlendirilmişlerdir.

Büyükşehir belediyeleri kendi görev alanları içinde; sosyal donatılar, bölge parkları, hayvanat bahçeleri, hayvan barınakları, kütüphane, müze, spor, dinlenme, eğlence yerleri yapmak, yaptırmak, işletmek, işlettirmek. Amatör kulüpleri desteklemek, amatör spor yarışmaları düzenlemek, gerektiğinde sağlık, eğitim, kültür hizmetleri için bina ve tesisler yapmak, kamu kurum ve kuruluşlarının bu hizmetlere ilişkin bina, tesislerin bakımını ve onarımını yaparak korumak. Kültür ve tabiat varlıklarıyla, tarihi dokunun, kent tarihi bakımından önemli mekanların korumasını ve bakımını sağlamak, tahrip olanları aslına uygun olarak inşa etmek görevlerini de yükümlenmişlerdir.

Büyükşehir belediyeleri il düzeyindeki planlara uygun olarak, doğal afetlerle ilgili planlamaları, hazırlıkları yapmak, diğer bölgelerde olan afetlere gerekli desteği vermek, itfaiye, acil yardım hizmetlerini yürütmek, kentteki binaları yangın, afet yönünden denetlemek, gerekli ruhsatları vermek, afet riski taşıyan ya da can ve mal güvenliği açısından tehlikeli binaları boşaltmak ve yıkmakla da görevlendirilmişlerdir.

Görüldüğü üzere 5216 sayılı yasa, büyükşehir belediyelerine çok geniş bir görev alanı tanımlamıştır. Bu görevlere bakınca, devletin yurttaşlarının “yaşam kalitesi”ni sağlamanın temel aktörünü belediyeler/büyükşehir belediyesi olarak tanımladığı söylenebilir.

5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu’nda, ilçe belediyelerine bırakılan görev ve yetkiler daraltılmıştır. Bunlar; stratejik planı hazırlamak, ona göre bütçeyi yönetmek, katı atıkları toplayarak, aktarma noktalarına taşımak, 1. sınıf gayrisihhi müesseseler dışındaki iş yerlerine, eğlence ve dinlence yerlerine ruhsat vermek ve denetlemek, büyükşehir belediyesinin görev alanı dışında kalan hizmetlerden, otopark, spor, dinlenme ve eğlence yerleriyle parklar yapmak. Yaşlılar, engelliler, çocuklar ve gençlere yönelik toplumsal ve kültürel hizmetler sunmak, mesleki eğitim ve beceri kursları açmak, sağlık, eğitim, kültür tesis ve binalarının yapım, bakım ve onarımını yapmak, tabiat varlıkları ve tarihi dokuyu korumak, kent tarihi bakımından önem taşıyan mekanların ve işlevlerin geliştirilmesine ilişkin hizmetleri yapmak, defin hizmetlerini yürütmek. İlçe belediyeleri, 1/1000 ölçekli uygulama imar planlarını hazırlayacak/hazırlatacak, büyükşehir belediyesinin onaylaması sonrasında uygulayacaktır.

Büyükşehir belediyelerinin kanunla kendilerine verilen görevleri, mali ve teknik olanakları çerçevesinde ilçe belediyeleri arasında dengeli olarak yürütmesi öngörülmüştür. Büyükşehir belediyesi, uygun gördüğü görevleri belediye meclisi kararıyla ilçe belediyelerine devredebilecektir.

Bu yasayla, büyükşehir belediyeleri ulaşım ve altyapılarda koordinasyon sağlanmasıyla görevlendirilmiştir. Büyükşehir belediyesinin bu görevi yerine getirmesi için **Ulaşım Koordinasyon Merkezi** (UKOME), **Altyapı Koordinasyon Merkezi** (AYKOME) kurulmuştur. Bu merkezlerin başkanları, büyükşehir belediye başkanınca atanmaktadır. İl trafik komisyonunun yetkileri, büyükşehir belediyesi sınırları içinde UKOME tarafından kullanılmaktadır. Bu merkezin aldığı yatırım kararları, belediyeleri ve ilgili kamu kuruluşlarını bağlayıcı olmaktadır.

• 5393 Sayılı Yasa Belediyelerin Görev Alanını Genişletiyor

AKP iktidarının ilk yıllarında, güçlendirilmiş bir yerel yönetim mekanizması kurmak istiyordu. İki taslak hazırlandı. Birincisi, 1580 sayılı yasanın yerine geçecek, “Belediyeler Yasası” taslağı, diğeryse 3030 sayılı yasanın yerine geçen, “Büyükşehir Belediye Yasası” taslağıydı. Bu taslaklar, Türkiye Büyük Millet Meclisi’nden 5215 ve 5216 sayılı birbirini tamamlayan, bir çift yasa olarak geçti. Ama Cumhurbaşkanı, 5215 sayılı “Belediyeler Kanunu”nu veto ederek sadece, 5216 sayılı yasayı kabul etti. Türkiye Büyük Millet Meclisi 5215 sayılı yasanın yerine, 5272 sayılı yasayı kabul ettiyse de bu yasa, Anayasa Mahkemesi’nce iptal edilince, yeni bir düzenleme yapılarak, **3 Temmuz 2005 tarihinde çıkarılan, 5393 sayılı Belediyeler Yasası** uygulamaya konularak, 5216 sayılı yasanın boşlukları bu yasayla getirilen hükümlerle tamamlanmıştır.

Büyükşehirleri yönetilmesi için, tek başına 5216 sayılı yasa yeterli değildir. Bu yasanın belirtmediği hususlarda, 5393 sayılı yasa uygulanacaktır. 5393 sayılı

yasaya başvurmadan, büyükşehir belediyesi yönetiminin kavranması tamamlanamaz. 5393 sayılı yasanın yerine geçtiği 1580 sayılı yasa, 1930'lu yılların modernist anlayışını yansıtıyordu. Bu yasanın vesayetçiliğinin gerisinde, modernizmin mantığı bulunuyordu. 5393 sayılı yasanın hazırlandığı yıllarda, Türkiye Avrupa Birliği'ne girmeye çalışmaktadır. Bu ortamda Türkiye'nin, Avrupa Yerel Yönetim Özerklik Şartı'na duyarlılığı artmıştır. Hazırlanan yeni yasa bir yandan daha rasyonel bir yönetim arayışına önem verilmiş, diğer yandan da yumuşatılmış bir vesayeti sürdürürken, özerklik alanı genişletilmeye çalışılmıştır.⁴⁰

Belediye yönetiminin rasyonelleştirilmesi yönünde atılan adımlar arasında, yeni belediyelerin kurulması için gerekli nüfus eşiğinin, 2000'den 5000'e çıkarılması, stratejik plan yapma zorunluluğunun getirilmesi, ayrıca acil durum planları yapılmasının gerekli hale getirilmesi bulunuyordu. Ayrıca popülist uygulamaları sınırlamak için norm kadro uygulaması, sözleşmeli personel kullanma olanağı ve özellikle dış borçlanmalarda sıkı kurallar getirilmiştir.

Avrupa ile ilişkilerin yansımaları ve belediyelerin özerkliğinin genişletilmesi için atılan adımlar olarak, belediye sınırlarının saptanması için belediye meclisinin kararları yeterli sayılmış, **hemşehri tanımı** değişmiştir. 1580 sayılı yasada hemşehrilik, insanların nüfusa kayıtlı olduğu yer üstünden tamamlanırken, **5393 sayılı yasada ikamet ettiği yer üstünden tanımlanmıştır**. İnsanların hemşehrilik haklarından yararlanabilmesi için, **Türk olma koşulu kaldırılmıştır**. Belediyelerin, muhtarlıkların taleplerine duyarlılığı artırılmıştır. Belediye, **“idari ve mali özerkliğe sahip kamu tüzel kişisi”** diye tanımlanmaya başlamıştır. Belediyelere diğer kurumlarla, **mülki amirin aracılığına başvurmadan doğrudan yazışma yolu açılmıştır**, hizmetin üretilmesinde **“yerindenlik”** ilkesi getirilmiştir. Belediye Meclisi'nin toplantıları sıklaştırılarak etkinliği artırılmış, meclisin feshi zorlaştırılmış, **meclis üyelerine huzur hakkı getirilmiş**, encümenlerdeki seçilmiş üyelerin sayısı artırılmıştır. Belediye başkanlarına görevleri sırasında, parti yönetim ve denetim organlarında görev alamama koşulu getirilmiş, belediyelerin faaliyetlerine halk katılımını sağlamak için, **kent konseyleri oluşturulmuştur**, meclisin aldığı kararların kesinleşmesi için mülki amirin onayının alınması koşulu kaldırılmış ve belediyelerin şeffaflaşmasına çalışılmıştır. Ayrıca **belediyelerin denetlenmesinde “yerindenlik” denetiminden vazgeçilerek sadece hukuka uygunluk denetimi** yapılmaya geçilmiştir. Belediyenin örgütlenmesinde; yazı işleri, mali hizmetler, fen işleri ve zabıta dışındaki alanlarda esneklik sağlanmıştır.

5393 sayılı yasa, belediyelerin görev alanını genişletmiştir. 1580 sayılı yasayla belediyenin görevleri listeleme yoluyla belirlenirken, yeni yasayla **“genel yetki” yaklaşımı kullanılarak**, görevler daha genel ifadelerle belirlenmeye başlanmıştır.⁴¹

⁴⁰ Abdullah Çelebi: “Yerel Özerklik Açısından 5393 sayılı Belediye Kanununun Genel Bir Değerlendirilmesi”, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt-18, Sayı-1.

⁴¹ Kemal Özden-Melek Zorlu: “Yerel Yönetimde Açılım: 1580 Sayılı Belediye Kanunu ile 5393 sayılı Belediye Kanunu Arasındaki Farklar”, Tekman Post, Sayı-36, 18 Oct. 2013.

Büyükşehir belediyeleri, 5393 sayılı belediyeler kanunu 69. maddesi uyarınca, kentin konut sanayi ve ticaret bakımından gereksinmelerini karşılamak için belediye sınırları içinde imarlı ve altyapılı arsa üretmek, konut ve toplu konut yapmak, satmak, kiralamak, bu amaçla arazi satın almak, kamulaştırmak, arsa trampa etmek, ilgili kamu kurum ve kuruluşlarıyla ve bankalarla işbirliği yapmak projeler geliştirmek, bu amaçla işletme kurmakla yetkilendirilmiştir. Ayrıca, **5393 sayılı yasanın 73. maddesi uyarınca, kentsel dönüşüm ve gelişim projeleri** geliştirebilecektir. Bu amaçla yapılacak kamulaştırma ve yıkımlarda esas olarak anlaşıma yolu kullanılacaktır.

2 Temmuz 2008 tarihinde çıkarılan 5779 sayılı yasaya göre, büyükşehir belediyelerine **Genel Bütçe Vergi Geliri'nden (GBVG) verilen pay** iki bölümden oluşuyordu. Bunlardan birincisi, büyükşehir belediyesinin sınırları içinde tahsil edilen verginin %5'inden oluşuyordu. İkinci bölümü, Türkiye'de toplam GBVG'lerinin %2.5'i büyükşehir ilçe belediyelerine ayrılıyordu. Bunun %80'i nüfus esasına, %20'lik kısmı gelişmişlik endeksine göre dağıtılıyordu. İller Bankası'nca yapılan bu hesaplamada büyükşehir belediyesi sınırları içindeki ilçe belediyelerine düşen payların toplamının %30'u, büyükşehir belediyesinin payının ikinci bölümünü oluştuyordu. Geri kalan %70 pay, ilçe belediyelerine aktarılıyordu.⁴²

• **Büyükşehir Belediyelerinin Sınırları İl Sınırlarıyla Özdeşleşiyor**

Büyükşehirler, on yıl boyunca 5216 sayılı yasayla yönetildikten sonra, 6360 sayılı yasayla yönetilmeye başladı. Bu değişikliğin gerisinde ülkenin kentleşmiş bölgelerinde, yerel yönetimlerden hizmet beklentilerindeki artışının payı olduğu düşünülebilir. Bu değişiklikle son on yılda İstanbul ve Kocaeli Büyükşehir Belediyelerinin uygulamalarının bir yol gösterici olduğu söylenebilir. Büyükşehir anlayışında geline son nokta, 12 Kasım 2012 tarihinde kabul edilen ve 30 Mart 2014 seçimleri sonrasında uygulamaya konulan, **6360 sayılı kanunla** ifadesini bulmuştur.⁴³ Bu yasayla, Türkiye'nin yerel yönetimlerinin yapısına yapısal bir değişme gelmiştir. Büyükşehir belediyesinin kurulabilmesi koşulu, "il sınırları içindeki nüfusun 750.000'i aşması" diye yeniden tanımlanmıştır. Yeni ölçüte göre Türkiye'deki "Büyükşehir" sayısı, 30'a çıkmıştır. Bu belediyelerde, belediye sınırları il sınırlarıyla özdeşleşmiştir. Büyükşehir belediyesinin bulunduğu illerde, **il özel idareleri kaldırılmıştır**. Bu kararla Türkiye nüfusunun 3/4'ünden fazlasında yerel yönetimlere bırakılan tüm hizmetler, büyükşehir belediyelerince sağlanmaya başlamıştır.

Genelde, büyükşehir belediyelerinin kurulduğu yerlerde kentleşme oranları yüksek olduğu gibi, kent-kır ayrımı büyük ölçüde aşınmış bulunuyordu. Bu düzenlemeyle, yerel hizmetlerin üretiminde bir yandan ölçek ekonomileri sağlanmasına, öte yandan bu hizmetlerin üretiminde **köy standartlarından kent**

⁴² Bu konuda bkz. Zuhâl Önez Çetin-Neslihan Yılmaz-Hulusi Eldem: "Büyükşehir Belediyeleri Mali Sisteminin Gelişimi ve 6360 Sayılı Yasanın Gelişime Etkileri: T32 İlleri Örneği", *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, Cilt-14, Sayı-4, Eylül, 2016.

⁴³ Hicran Çelikyay: "Değişen Kent Yönetimi ve 6360 Sayılı Büyükşehir Yasası", *Analiz*, Sayı-101, Temmuz, 2014.

standartlarına geçilmesine yönelinmiştir. 6360 sayılı yasanın uygulanmasıyla, Türkiye’de büyükşehir belediyesi sayısı 16’dan 30’a, büyükşehir ilçe belediyesi sayısı 143’den 501’e çıkmıştır. Ülkedeki tüm belediyelerin sayısı, 2950’den 1392’ye, köy sayısı 34283’den 17720’ye düşürülmüştür.⁴⁴

5216 sayılı yasada getirilmiş olan büyükşehir belediyeleriyle, ilçe belediyeleri arasındaki işbölümü değiştirilmemiştir. Sadece 6360 sayılı yasayla, büyükşehir belediye sınırları içine büyük kırsal alanların alınması dolayısıyla 5216 sayılı yasaya bir ekleme yapılarak, büyükşehir ve ilçe belediyelerine **tarım ve hayvancılığı desteklemek amacıyla her türlü faaliyet ve hizmette bulunma yetkisi verilmiştir**. Ama büyükşehir belediyesi, kaldırılan İl Özel İdareleri’nin karla mücadele, köy yollarının yapımı ve benzeri işlevlerini de yüklenmiştir. Büyükşehir belediyelerinin, hizmet alanı ve kapsamındaki artışlar göz önünde tutularak, il sınırları içindeki Genel Bütçe Vergi Gelirleri tahsilat toplamından aldığı pay %5’ten, %6’ya yükseltilmiştir. Bu yasayla, büyükşehir belediyeleri içindeki ilçe belediyelerine ayrılan pay %2,5’tan, %4,5’a çıkarılmıştır. Bu pay üzerinden büyükşehir/il sınırları içindeki ilçe belediyeleri için hesaplanan payların toplamının, %30’u büyükşehir’e gönderilmektedir.

6360 sayılı yasayla, büyükşehirlerin bulunduğu illerde İl Özel İdareleri’nin kaldırılması sonrasında, bu yasayla **“Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlığı”** kuruldu. Bu başkanlık, büyükşehir belediyelerinin kurulduğu illerde kamu kurum ve kuruluşlarının yatırım ve hizmetlerinin etkin olarak yapılması, izlenmesi ve koordinasyonunu gerçekleştirecekti. Bu birim aracılığıyla, merkezi yönetimin illerdeki temsilcisi valiler eliyle etkisini sürdürme yolunu korumuş oluyordu.

Belediyelerin İktisadi Kuruluşları Nasıl Kuruluyor?

Günümüz büyükşehir belediyelerinin yapısının, hangi yasal çerçeve içinde oluştuğunu tümüyle kavramak için, **belediyelerin iktisadi kuruluşlarının** nasıl kurulduğunu da bilmemiz gerekir. Belediyelerin iktisadi teşekkülleri, iki yolla oluşmaktadır. Bunlardan birincisi, İzmir’deki ESHOT ve İZSU örneklerinde olduğu gibi özel kanunlarla kurulmuş, ayrı bütçesi bulunan, kamu tüzel kişiliğine sahip kuruluşlardır. İkincisi, yerel hizmetlerin görülmesi amacıyla belediyeler tarafından kurulmuş ya da idaresinin elde edilmesi şartıyla ortak olunmuş belediye şirketleridir. 5393 sayılı yasanın 70. maddesiyle, belediyelere kendilerine verilen görev alanlarında şirket kurabilme hakkı tanınmıştır. 71. maddeyle de “özel gelir ve gideri olan hizmetlerini” İçişleri Bakanlığı’nın izniyle, bütçe içinde işletme kurarak gerçekleştirebilme yolu açılmıştır. Belediye şirketleri, özel hukuk hükümlerine tabi olmakla birlikte, diğer şirketlerden Sayıştay denetimine tabi olmaları ve özellikle satın alma işlemlerinde, 4734 sayılı Kamu İhale Kanununa tabi olmakla ayrılmaktadırlar. **Belediyelerin şirket kurabilmeleri**, 4046 sayılı özelleştirme hakkındaki kanunun 26. maddesiyle, **Bakanlar Kurulu’nun**

⁴⁴ Halka sorulmadan belediyelerin kapatılması, Türkiye’nin imzaladığı ve çekince koymadığı Avrupa Yerel Yönetim Özerklik Şartının, 5. maddesine aykırıdır.

iznine bağlı kılınmıştır. Sayıştay, 2010 yılında bu şirketlerden belirleyeceklerini denetlemekle görevlendirilmiştir. İlk denetlemelere, 2014 yılında başlanmıştır. 5216 sayılı yasayla, “genel sekreter ile belediye ve bağlı kuruluşlarında yöneticilik sıfatını haiz personelin bu şirketlerin yönetim ve denetim kurullarında yer alabilmeleri” olanağı getirilmiştir.

· Bu Yasal Çerçeve İçine İzmir Büyükşehir Belediyesi Uzun Erimli, Yenilikçi Düşünceyi Nasıl Taşıyor?

Bu bölüme kadar, Türkiye’de Büyükşehir Belediyelerine ilişkin mevzuatın nasıl geliştiğini gördük. Tabii, İzmir Büyükşehir Belediyesi de bu yasal sistem içinde örgütlenmiştir. Görev alanlarını da, karar yetkilerini de, bu yasal çerçeveye uygun olarak tanımlamıştır. Türkiye Avrupa Yerel Yönetim Özerklik Şartı’nın vesayeti kaldıran maddelerine çekince koyduğundan, söz konusu yasal çerçeve içinde özerk/mükemmel bir yerel yönetim ortaya çıkamamaktadır.

İzmir Modeli de, Türkiye’nin yasal çerçevesini bu bakımdan yetersiz bulmaktadır. Ama Türkiye’de yasal çerçeveyi tümüyle görmezden gelen bir örgütlenme ve yetki dağılımı önerisi yapmayı da gerçekçi görmemektedir. Bu durumda İzmir Modeli, İzmir Büyükşehir Belediyesi’nin var olan yasal çerçeve içinde kalarak, katılımcılığa, yenilikçi düşünceye, uzun erimli düşünceye açık kalmayı başaran uygulamasından esinlenen bir öneri yapmaya yönelmektedir.

Böyle bir anlayışla İzmir Büyükşehir Belediyesi’nin örgütlenmesine bakıldığında, örgütlenme iki gruba ayrılabilir. Birinci bölümünde, belediyenin **yasalara uygun olarak oluşmuş formel belediye bürokrasisi bulunmaktadır**. Kendi içinde, hiyerarşik bir yapısı vardır. Kentin yaşamında günlük ritmin düzenli olarak işlemesi için, gerekli hizmetleri düzenli (rutin) bir biçimde üretmektedir. Belediyenin, **kısa erimdeki performansının yüksek olması için** bu bölümün düzenli olarak işlemesi gerekmektedir.

İzmir Büyükşehir Belediyesi’nin örgütlenmesinin ikinci bölümü, **belediyenin uzun erimli performansını geliştiren, katılımcılığa, yenilikçiliğe açık düşünceler üreten** bir kısmı bürokrasinin içinde, bir kısmı onun dışındaki, esnek bir yapıdan oluşmaktadır. İzmir Büyükşehir Belediyesi örneğinde bu tür bir örgütlenmenin öğeleri olarak; Başkan Danışmanları, İzmir Kalkınma Platformu, Genel Sekreterlik, İzmir Akdeniz Akademisi ve benzerleri sayılabilir. Konuya, Özel Katılımcı Çalıştaylar dahil edilebilir.

Belki çok sayıda örgütlenme, böylesine ikili bir kavramlaştırmaya olanaklıdır. Ama çoğu kez bu iki kesim, faaliyetlerini birbirinden etkilenmeden sürdürür. Geleceğe dönük yenilikçi öneriler çoğu kez, pratiği etkilemeden rafa kalkarlar. Pratik içindeki bürokrasiye, büyük ölçüde kendi pratikleri içinde hapsolmuştur. İzmir deneyimi, bu bakımdan bir farklılık göstermektedir. **İki kesim arasında, bir tamamlayıcılık ilişkisi bulunmaktadır**. Bu iki kesim, birbirini dışlamadan birlikte var olabilmektedir. İzmir’in bunu başarabilmesinde Aziz Kocaoğlu’nun başkanlığı, önemli bir rol oynamaktadır. Bir yandan Belediye’de başkanlık sisteminin bulunması, öte yandan birinci kitapta gördüğümüz üzere dosyasına hakim olmasının

bürokrasi karşısında getirdiği otonomi ve kendisini yenilikçi çalışmaların bir parçası olarak görmesi, böyle bir tamamlayıcılığın doğmasına olanak sağlamaktadır.

İzmir Modeli de, belediyelerin örgütlenmesi konusunda, İzmir Büyükşehir Belediyesi'nde olduğu gibi iki kanadı olan bir esnek yapı ve **her kanadın başarısını diğerinde bulabilmesini önermektedir.**

III.1.3. İzmir Modeli Yerel Yönetimini, Merkezi Yönetimle Yerel Yönetimlerin İlişkilerini Nasıl Kavramlaştırıyor ve Bu Konuda Ne Tür Bir Yaklaşım Öneriyor?

İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin yapısını tanımlamak, tek başına yeterli olmaz. Bu organizasyonun betimlenmesini tamamlayabilmek için, kendi dışındakiyle nasıl ilişkiler kurduğunu da tanımlamak gerekir. Büyükşehir belediyesinin ilişkilerini betimlemeye, merkezi yönetimle kurduğu ilişkilerden başlayalım.

Türkiye gibi ulus devletlerde merkezi yönetimler, yerel yönetimler üzerinde yüksek derecede bir vesayet ilişkisi kurma eğilimi taşırlar. Nitekim daha önce üzerinde durduğumuz üzere, Avrupa Yerel Yönetim Özerklik Şartı'nı imzalayan Türkiye, bu şartın yerel yönetime merkezi yönetim karşısında özerklik sağlayan maddelerini uygulamamak için çekinceler koymuştur. Böylesine merkezi yönetimin, yerel yönetimler üzerinde yoğun bir vesayetinin bulunduğu durumlarda, genelde yakınılan durum, merkezde bürokrasinin ağır davranması ve vesayet yetkilerini kullanırken, yerelin yaşadığı gerçeklere yabancı olmaları dolayısıyla takdir haklarını kullanırken, yerelin görüşlerine uzak kalmalarıdır. Bu durumda bir yerel yönetimin işlerini hızlandırmak, yerelin görüşünün merkezde etkisini artırmak için ne yapması gerektiğini yanıtlamak kolaydır. Böyle bir durumda yerel yönetimin sorumluları, merkezdeki yetkililerle ilişkilerini yoğunlaştırarak işlerinin gidişini hızlandırmaya çalışacaklardır.

Oysa Ümit Yıldız'ın, İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin merkezi yönetimle ilişkisini çözümlediği çalışması⁴⁵ 2004-2017 yılları arasında, İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin merkezi yönetimle ilişkisinin, merkezi bürokrasiyle yerel bürokrasi ilişkileri üzerinden kavramayacağını açıkça ortaya koymaktadır. İlgilendiğimiz dönemde iktidar; merkezde AKP'nin, yereldeyse CHP'nin elinde bulunmaktadır. Türkiye'de, hakim olan siyasal kültür içinde bürokratlar takdir yetkilerini, iktidarda olan partilerin tercihlerinden bağımsız olarak kullanamamaktadır. Bu durumda merkezi ve yerel iktidar farklı partilerin elinde bulunuyorsa, **yerel yönetimlerle merkezi yönetim arasındaki ilişki** uzman bürokratlar arası, **mantiği meslek bilgileriyle kurulan bir ilişki olmaktan çıkarak**, partilerin **seçimlerdeki oy beklentisi hesabına dayanan bir ilişki haline** dönüşmektedir.

İzmir'de bu ilişkiyi daha zorlaştıran durum, iktidarda bulunan AKP'nin İzmir'de seçimi kazanmayı özellikle bir takıntı haline getirmesinden doğmaktadır. Tüm Türkiye'de yüksek oy alan, İstanbul ve Ankara'da seçim kazanan AKP, İzmir'deki

⁴⁵ Bu konuda bkz. Ümit Yıldız: "İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin Merkezi Hükümetle İlişki Kurma Biçimi", *İzmir Modeli Çalışmaları İkinci Kitap: İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin Yönetim Stratejileri*, İzmir Büyükşehir Belediyesi, İzmir, 2018, s. 20-62.

seçimlerde kazanmayı mutlaka başarılması gereken bir hedef haline getirmiştir. Bu durumda merkezi yönetimle, yerel yönetim ilişkisini belirleyen konular, teknik düşünceler olmaktan çok İzmir’de yerel yönetim seçimlerini kazanmaya dönük hamlelere dönüşmüştür. Merkezi yönetimin kullandığı taktikler, çok geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır. Merkezi **yönetim yerel yönetimin planları, projeleri ve ihale kararlarını onaylamak konusunda** kendisinde bulunan yetkileri İzmir Büyükşehir Belediyesi’nin başarısını engelleyecek biçimde kullanmak, **onaylamamak ya da çok geciktirerek onaylamak yoluna** gitmiştir. Böyle bir uygulama, İzmir Büyükşehir Belediyesi’nin bütçe disiplinini önemli ölçüde zedelemiştir. Bunun ötesinde merkezi yönetim değişik kurumlarına verilmiş, belediyeye danışmadan, belediye sınırları içinde emrivakiler halinde projeler onaylamak ve bazı hallerde kendisi uygulama yoluna girmiştir. Bu durum, bir yandan **kentte fiziki planların uygulanmasındaki disiplini zora sokarken**, öte yandan İzmir Büyükşehir Belediyesi sınırları içinde **merkezi iktidarı, yerel yönetime yardımcı olmak konumundan çıkararak onunla yarışır hale getirmiştir**. Bu yarışma, belediyenin performansını sınırlama ve itibarsızlaştırma gayretlerinin yolunu açmıştır. Bu kendisini, merkezi hükümetin **belediye de sürekli tuttuğu bir müfettişler ordusuyla, belediye sisteminin işleyişini ağırlaştırmak** biçiminde ortaya çıkabildiği gibi, belediyenin büyük sayıda üst kademe bürokratını gözaltına alarak, yargılamak gibi belediyenin performansını düşürmeye yönelik hale de gelebilmektedir. Bu mantığın işleyişinin bir başka sonucu, merkezi yönetimin İstanbul ve Ankara’da yüklendiği bazı altyapı harcamalarını İzmir’de yüklenmemesi, İstanbul ve Ankara’da belediyeye tahsis ettiği hazine mallarını, İzmir’de belediyeye tahsis etmemesi olmaktadır.

İzmir’de AKP’nin seçimle gelmiş bir belediyenin yetki alanında doğrudan yarışmaya girmesi, İzmir Büyükşehir Belediyesi’ne uyguladığı dışlayıcı tutumları normal gibi göstermesine yardımcı olmaktadır. Oysa bir merkezi hükümet ve yerel yönetim ilişkisi, bir seçim meydanındaki taraflar arası ilişki değildir. **Yönetim ilişkileri seçim mantığıyla kurulursa**, söz konusu olan meşru bir seçim yarışması değil, **yetkilerin kötüye kullanılması olmaktadır**.

Bu araçsal mantık, her zaman başarılı olamamaktadır. Bunun bir açıklaması, AKP’nin kaybettiği seçimlerde uyguladığı stratejilerde bulunabilir. İstanbul’un hızlı gelişmesi karşısında İzmir’in geri kaldığı, AKP’nin yerel iktidarının İstanbul tipi bir yaşamı İzmir’e getireceği propagandası etkili olmamış, İzmir kendi yaşam değerlerinden vazgeçmemiştir. İzmirliyi rencide edici kullanılan sıfatlar, İzmirli-ler arasında bir kutuplaşma yaratmanın mekanizması olma işlevini yüklenememiştir. Bu stratejilerin başarısızlığında, İzmirli-lerin iyi tanınmamış olmasının payı yüksektir. İzmirli-lerin siyasal tercihlerinde etkili olan ideolojik taraf seçimleri değil, yaşam seçimlerinde özneler arası uzlaşmalara açıklıktır.

Merkezdeki iktidarın, İzmir’de yerel yönetim seçimlerini kazanmak için uyguladığı taktikler yelpazesinin genişliği göz önüne alındığında, onun karşısındaki yerel iktidarın sürdürüleemeyeceği kanısına kapılınabilir. Oysa gerçekleşen durum, farklıdır. Aziz Kocaoğlu seçimleri kazanmış ve yönetimini sürdürmüştür.

İşte **İzmir Modeli, merkezle yerelin ilişkisine ilişkin önerilerini, Aziz Kocaoğlu dönemi pratiğine dayandırmıştır.** Ama merkezde ve yerelde iktidarın aynı elde bulunması halinde, hiçbir sorunun çıkmayacağı sanılmamalıdır. Bu durumda da, sorunlar olacaktır. Ama İzmir Modeli bu deneyimden yola çıkarak, bir muhalif belediyenin merkezin olumsuz müdahalelerinden etkilenmeden başarılı olabilmesinin yolunun, **dört ögeli bir stratejiden** geçtiğini düşünmektedir.

S.1. Belediye başkanı seçimi kazandıktan sonra, artık **bir partinin ya da kendisini seçen seçmenlerin değil tüm kentlilerin belediye başkanı olduğun bilincinde olmalı**, yönetim pratiğiyle, oluşturduğu katılım mekanizmalarıyla, bu bilinci tüm kente yaygınlaştırmalı, belediyenin projelerini İzmirlilerin projeleri haline getirmelidir.

Bu strateji, belediyelerinin projelerinin merkezi yönetim tarafından engellenmesini, **bir siyasi partinin projesinin engellenmesi pozisyonundan çıkaracak, İzmirlilerin projesinin engellenmesi haline dönüştürecektir.** Tabii ki bu çok güçlü ve haklı bir pozisyonudur.

Belediye başkanının bir partinin değil, İzmirlilerin başkanı olduğu bilincinin yerleştirilmesini öngören **S.1.**'in yaşama geçirilmesini sağlayacak temel politika aşağıda verilmektedir.

S.1.P.1. Büyükşehir belediyesi, kentin temel projelerinin, geleceğe ilişkin vizyonlarının tartışıldığı, parti bağılıklarını çapraz kesen, sendikalardan, Sivil Toplum Kuruluşları'ndan (STK), İzmir'in fikir önderlerinin katıldığı **bir koordinasyon kurulu ve düşünce platformu** oluşturmak.

Böyle bir platformun varlığı, bir yandan belediyenin faaliyetlerinin şeffaflığını sağlayacak, hesap verebilirliği artıracak, belediye faaliyetlerini katılımcılığa açacak, merkezi hükümetin yerel yönetimlerle ilişkilerinin mantığının, siyasal sadakatlere hapsolmasını önleyecektir.

S.2. Bir belediye muhalif olduğu için **engellenmekte olsa da; iş yapmasında, hizmet üretme iddiasından vazgeçmemelidir.** Bu belediye başkanı seçim kampanyası yaparken, seçmenlerine bu olumsuzlukların farkında olarak iş yapmanın sözü vermiştir. Bu işin üretilmemesi konusundaki hiçbir mazeret, işin yapılması ya da işi yapmak için çaba gösterilmesinin yerine geçemez.

Sadece mazeret üreten bir muhalif belediye, bir sonraki seçimlerde onu uzaklaştırmak isteyenlere en büyük katkıyı yapmış olur. Belediyenin halkla olan iletişiminde, iş yapmanın iddiasını taşıyan söylemlere yer verirken, iş yapmamanın mazeretini üreten söylemlerden kaçınmasını öneren **S.2.**'nin yaşama geçirilmesini sağlamak için önerilen politikalar aşağıda sıralanmaktadır.

S.2.P.1. Belediyeler projelerinin sonuçlandırılmasında merkezi yönetimin engelleriyle karşılaştığında, bu durumdan kentlileri haberdar etmeli ama işin yapılmasının bir mazereti gibi sunmamalıdır. Bu haber, bu işin yapılması için birlikte bir araya gelmenin başlangıç işareti olarak yorumlanmalıdır.

S.2.P.2. Eğer belediyeler önemli projelerini halkın projesi haline getirmişlerse, bu projelerin engellenmesi sadece siyasetin sorunu olmaktan çıkmış bulunmaktadır.

Artık bu engellemenin yeni muhatapları bulunmaktadır. Bu engelleme karşısında, belediye yönetiminden daha geniş ve merkezi iktidarın kulak kabartmak zorunda kalacağı bir tepki bulacaktır.

S.2.P.3. Bir belediyenin merkezi yönetim tarafından engellendiğinde, bu engellemeyi pasif olarak beklemek yerine, engellemenin nedeninin açık hale gelmesini sağlayacak girişimlerde bulunması ve ileri sürülen argümanları boşa çıkaracak yeni ortaklık biçimleri ve yeni çözümler üreterek, iş yapma konusundaki istekliliğini ortaya koyarak, kamuoyundaki haklılığını pekiştirmesi gerekecektir.

S.3. Bir yerel yönetimin, merkezi yönetimin engellemelerine rağmen iş yapma iddiasını sürdürülebilmesinin ön koşulu, yerel yönetimin güçlü bir finansman kapasitesine ve sürdürülebilir bir mali yapıya sahip olmasından geçer.

Tabii finansman konusunda zafiyeti bulunan bir yönetiminin başarısızlığı için merkezi yönetimin zorlamalarına gerek kalmayacak, başarısızlık kendiliğinden gelecektir. Bu stratejinin hayata nasıl geçirileceği **III.1.5.**'de yerel yönetimin kaynak sağlama ve mali yönetime ilişkin politikaları geliştirilirken ele alınacağından, bu bölümde ayrıca politika önerilerine yer verilmeyecektir.

S.4. Bir belediyenin merkez tarafından yapılan çeşitli engellemeler karşısında kendi kabuğuna çekilip suskun kalması, yenilgiyi kabul etmek olur. İş yapma iddiası taşıyan belediye sürekli katılımcı projeler üreterek, halkın ilgili konulardaki hayallerini, taleplerini geliştirerek, merkezin engellemelerinin siyasal maliyetini artırmaya çalışmalıdır.

Bu stratejik tercihi yaşama geçirmek için belediyenin katılımcı, yenilikçi mekanizmaları harekete geçirerek, yaşamın anlamlılığı üzerinden kurulan köprüleri güçlendirmesi gerekir. Bunu sağlaması düşünülen politika, aşağıdaki şekilde formüle edilebilir.

S.4.P.1. Belediyenin, **S.4.** stratejisini gerçekleştirmesini sağlayacak temel politika, İzmir Akdeniz Akademisi, tasarım atölyeleri ve geliştireceği yeni katılımcı mekanizmaları harekete geçirerek, halkın “yaşam kalitesi”ni artırmak konusunda taleplerini dile getiren yaratıcı projeler üretmesini sağlamak olacaktır. Bu projelerin, belediyenin yasal karar organlarından geçmesine bağlı olarak, stratejik plan ve bütçe süreçleriyle ilişkilendirilmesi bu politikanın etkisini artıracaktır.

Bu tür bir plan geliştirme sürecinin, yerel siyaset ve kentlilerin yaşamlarına anlam katmak bakımından çok yönlü sonuçları olacaktır. Bu biçimde gelişen ve belediye programlarına giren **proje ve plan geliştirme süreçleri**, kentlileri kendisine başkalarının tasarladığı süreçlerin sağladığı **pasif kişiler olmaktan çıkaracak, aktif katılımcılar haline getirecektir**. Bu durum geliştirilen projenin, merkezi iktidarlarca keyfi olarak engellenmesini zorlaştıracaktır. Kendi yaşayacağı ortamı hayal edebilen, bunun gerçekleştirilmesi için uğraş veren kentliler yaşamlarını daha anlamlı bulmaya başlayacak, dolayısıyla “yaşam kaliteleri” yükselecektir.

III.1.4. Büyükşehir Belediyeleri, İlçe Belediyeleriyle İlişkilerini Nasıl Düzenlemelidir?

Bir büyükşehir belediyesinin örgütlenmesinin dış ilişkiler kurmakta izleyeceği politikaları saptarken, sadece merkezi yönetimle ilişkileri üzerinde durmak yetersiz

olacaktır. Bir büyükşehir belediyesinin kapsadığı alanda ikinci kademe belediye olarak, ilçe belediyeleri yer almaktadır. Büyükşehir belediyesinin yetki alanı, hiçbir boşluk kalmadan ikinci kademe belediyeler arasında paylaştırılmıştır. Bu alanda yaşayanların aldığı belediye hizmetlerinin kalitesi, iki belediyenin her birinin kendine düşen hizmetleri başarıyla yapması halinde gerçekleşebilecektir. Bu nedenle İzmir Modeli, büyükşehir belediyelerinin dış ilişkileri üzerinde dururken, ilçe belediyeleriyle kurulacak ilişkileri ayrı bir strateji konusu olarak ele almayı gerekli görmüştür.⁴⁶

Türkiye’de iki kademeli belediye yaklaşımının geliştiği ilk yıllarda, büyükşehir belediyelerin alanları, kentin çok odaklı fiziksel merkezini oluşturunuyordu. Bu bölümdeki ilçe belediyeleri arasında, kentsel yerleşmenin bir sürekliliği bulunuyordu. Bu kentin “yaşam kalitesi”nin de süreklilik içerecek bir biçimde kurulması gerekiyordu. Oysa geçerli yasal çerçevede büyükşehir belediyesi, ilçe belediyeleriyle ayrı ayrı ilişki kuruyordu. Bu da büyükşehir belediyesi ve ilçe belediyelerinin, bir platform oluşturmalarına olanak vermiyordu. Böyle bir durumda, Türkiye’de siyasete hakim olan ötekileştirmeye dayanan siyaset kültürünün, yerel siyasette de yeniden üretilmesi kolaylaşıyordu. Bu yapı özellikle, siyasal tercihlerin ideolojik sadakatler üzerinden değil, yaşam pratikleri üzerindeki uzlaşmalar/oydaşmalar üzerinden kurulduğu İzmir için uygun değildi. ***İzmir her iki kademedeki belediyelerin seçilmiş yöneticilerinin ilişkilerini, etkileşimli demokratik bir platformda kurmasına olanak vererek,*** siyaset kültürünün Türkiye ortalamasından farklılığını böyle bir mekanizma yoluyla somutlaştırmış olacaktır.

Zaman içinde Türkiye’nin iki kademeli belediye sistemi, bazı değişiklikler geçirdi. Bu değişikliklerin bir boyutu, büyükşehir belediyesinin yetkisindeki genişlemeyken diğer bir boyutu, belediyenin yetki alanının genişleyerek il sınırlarıyla özdeşleşmesi olmuştur. Artık, büyükşehir belediyesi alanı içinde kalan ilçe belediyelerinin yerleşmeleri, bir süreklilik içinde değildir. İlçelerin bir bölümünde yerleşmeler sürekliyken, ikinci bölümü birbirinden kopuk yerleşmelerden oluşmaktadır. İl Özel İdareleri’nin işlevlerinin, büyükşehir belediyesi tarafından yüklenilmesi ve ilçe yerleşmelerinin fiziki süreklilik içinde bulunmaması ve büyükşehirin merkezine uzaklığı dolayısıyla, büyükşehirin yeni alanlara etkin bir hizmet sunacak biçimde yeni bir örgütlenmeye gitmesi gereksinmesini yaratmıştır.

Bu gelişmeleri göz önüne alarak İzmir Modeli, büyükşehir ilçe belediyeleri ilişkisi konusunda, üç stratejik tercih yapmaktadır.

S.1. Güçlü olarak kurulan büyükşehir belediyesi, kentlilerin tümünün yaşam kalitelerine katkıda bulunabilmek için ilçe belediyelerinin faaliyetlerine; araç sağlayarak, mali destek vererek katkıda bulunmak durumundadır. Bu katkının nasıl yapılacağına ilişkin politika saptamasını yapan ve tarafların karşılıklı

⁴⁶ Bu konuda, bkz. Şevkinaz Gümüşoğlu: “İzmir Büyükşehir Belediyesi’nin İlçe Belediyeleri İle İlişki Kurma Biçimi”, *İzmir Modeli Çalışmaları İkinci Kitap: İzmir Büyükşehir Belediyesi’nin Yönetim Stratejileri*, İzmir Büyükşehir Belediyesi, İzmir, 2018, s. 63-96.

yükümlülüklerini belirleyen, bir **protokol oluşturulmalıdır**. Böyle bir protokolün varlığı, kurulan ilişkiyi şeffaflaştıracak ve hesap verilebilir hale getirecektir.

S.2. Aynı mekanda faaliyet gösteren büyükşehir belediyesi ve ilçe belediyelerin başkanlarının her ay bir araya gelerek, faaliyetlerinin koordinasyonunu sağlayacak **düzenli toplantılar yapması**, kentte siyaset yapma pratiğinin, bir arada yaşama kültürüne katkı yapar hale gelmesine yardımcı olacaktır.

Değişik partilerden gelen siyasetçilerin, kentin “yaşam kalitesi”ni yükseltmek için bir araya getirilmesinde tabii ki esas sorumluluk, büyükşehir belediye başkanına düşmektedir.

S.3. Artık, çok geniş bir alana yayılan, temel altyapıları ve bunlarla ilgili hizmetleri üretmekle görevlendirilmiş İzmir Büyükşehir Belediyesi bu işlevlerini, halkın erişimine uygun bir şekilde gerçekleştirmek için, ek bir örgütlenme geliştirmelidir.

Nitekim, İzmir Büyükşehir Belediyesi bu stratejik adımı atmak için 27 Nisan 2015 tarihinde, 11 merkez ilçe dışındaki ilçelerde, kendi bünyesindeki işletme ve iştirakler Daire Başkanlığı içinde, 19 ilçe Yerel Hizmet Müdürlüğü ve onların büyükşehir belediyesi bünyesindeki koordinasyonunu sağlamak için, Yerel Hizmetler Mali ve İdari İşler Müdürlüğü’nü kurmuştur. Bu gelişmeyi, büyükşehir belediyesinin geniş bir alana yayılmasının getirdiğini bir sonuç olarak yorumlamak doğru olur.

İzmir Modeli’nin, büyükşehir belediyesinin ilçe belediyeleriyle ilişki kurma biçimi konusunda önerdiği üç stratejik kararın yaşama geçirilmesi için izlenecek politikalar konusunda, bu bölümde ayrıntılı öneriler geliştirmeye gerek duyulmamıştır.

III.1.5. Büyükşehir Belediyelerinin Kamusal Alanı Oluşturma, Siyasal Etkileşim, Tanıtım, Halkla İlişkiler Konularındaki İletişim Stratejileri

Bu bölüme kadar İzmir Modeli’nin belediyenin yapısı, merkezi ve ilçe belediyeleriyle ilişkileri konusundaki stratejik tercihlerini gördük. Bu organizasyonun toplumla bağlarının kurulması, kentlilerle ilişkilerinin bu kentte bütünlüğü olan bir komünite oluşmasına katkıda bulunacak biçimde gelişebilmesi, kentlilerin salt kendilerine sunulan hizmetle yetinen pasif, yabancılaşmış kişiler olmaktan kurtulabilmeleri başarılı bir iletişimin kurulmuş olmasına bağlıdır. Günümüz dünyasında bir belediyenin başarısı için, iyi bir iletişim örgütlenmesi ve başarılı bir iletişim stratejisinin geliştirilmiş olması, adeta bir ön koşul haline gelmiştir.

İzmir Modeli, bir büyükşehir belediyesinin başarılı bir iletişimi geliştirmesi için yapması gereken stratejik tercihleri, aşağıda verilen dört başlık altında toplamayı önermektedir.⁴⁷

S.1. Bir büyükşehir belediyesi, bir yerellikte, yönetime seçikle gelen en üst

⁴⁷ Bu bölümdeki öneriler geliştirilirken Ümit Atabek’in, “İzmir Büyükşehir Belediyesi Yerel Yönetim Modeli: Medya İlişkileri, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Stratejileri”, çalışmasından yararlanılmıştır. *İzmir Modeli Çalışmaları İkinci Kitap: İzmir Büyükşehir Belediyesi’nin Yönetim Stratejileri*, İzmir Büyükşehir Belediyesi, İzmir, 2017, s. 97-119.

organdır. Bu nedenle siyaset içinde biçimlenmektedir denilebilir. Yerelde siyasal iletişimin odağı halinde işlev görmektedir. Bu **siyasal iletişim odağı** bir yandan büyükşehrin yönetim alanı içinde belediye hizmetleri örgütlenmesini ve kentin bir komünite olmasını sağlarken, öte yandan ülke ve dış dünyanın kamusal alanlarında kendi yerelliğinin sözcüsü olacaktır. Başkan bu işlevi yerine getirirken, kendi siyasal liderliğinin inşasına değil, bu yerelliğin kimlik ve bütünlük kazanmasını sağlamaya yönelecektir. Bunun için de iletişim, hırçın ve ötekileştirici değil, sakin, akılcı ve etik, dolayısıyla toplumun üyeleri arasında diyalog kurulmasını kolaylaştıran bir iletişim olacaktır.

Siyasal iletişimin, toplumda diyalog kurulmasını kolaylaştıran bir iletişim olmasını öneren **S.1.**'in yaşama geçirilmesi için uygulanması gereken siyasal iletişim politikaları aşağıda verilmektedir.

S.1.P.1. Toplumda diyalogun gelişmesine katkıda bulunacak bir iletişimin gerçekleşmesi için, **uygun bir dil tercihinin** yapılması gerekecektir. Bu dil; karşındakilerin insan onuruna saygılı, karşındakinin zihni kapasitelerine güven duyan, **gerilim yaratmaktan kaçınan** özneller arası uzlaşmaya açık bir dil olacaktır.

Tabii siyasal dilin değişmesinin başarılması, siyasal kültürün değişmesini getirerek, yerelliğin “yaşam kalitesi”nin yükselmesine önemli katkılarda bulunacaktır. Siyasal iletişimin demokratik etkiler yaratabilmesi, distorsiyona (bozulmaya) uğramamış bir kamu alanının varlığı halinde olanaklıdır. Oysa Türkiye’de, kamu alanlarının sağlıklı olduğu söylenemez.

S.1.P.2. Türkiye’de bir yerel yönetimin siyasal iletişim bakımından en önemli sorunu **yerel kamu alanının** merkezi yönetimin aşırı yetkili olması dolayısıyla ve yerel medyanın çok zayıf olması sonucu, merkez medyası tarafından **distorsiyona uğratılmış** olmasıdır. Yerel yönetimler siyasal iletişim stratejisini kurarken, yerel kamu alanının zafiyetlerini göz önünde tutan bir iletişim tasarımı yapmalıdır.

Ayrıca belediyeler, yerel kamu alanının dıştan denetim altına alınmamış kesimlerinde yenilikçi yollarla faaliyet göstererek, kamu alanının zafiyetinin onarılması yoluna gitmelidirler. Bu amaçla, sosyal medya alanında yeni faaliyet kanallarının oluşturulması, yeni kamu alanları yaratılması, toplumun kamusal mekanlarda yeni kullanışlar ve etkileşme biçimlerinin geliştirilme yolunun açık tutulması gerekir. Tabii ki, yerel medyanın güçlenmesi de bu arayışlar arasında yer almalıdır.

S.1.P.3. Yerel yönetimler, siyasal iletişimlerini **sadece kendi yerelliğine hapsedmemelidir**. Yerelliğin sesinin, ulusal ve uluslararası kamu alanlarında da duyulması gerekir. Yerel kamu alanlarının merkezi medya tarafından işgal edildiği durumlarda, yerel siyasal mesajların iletişimi de ulusal kamu alanlarında dolayımınarak verilmek durumunda kalmaktadır. Siyasal mesajın yönlendirildiği kamusal alanı değiştirmek, yerel kamusal alanın zafiyetlerini aşmakta bir yol olabilecektir.

S.1.P.4. Büyükşehir belediyesinin siyasal iletişiminin yönetilmesi için yeterli bir kapasitede, **bir basın yayın birimine sahip olması** gerekir. Bu birim, dıştan destek almasını kolaylaştıracak mekanizmalarla donatılmış olmalıdır.

S.2. Büyükşehir yönetiminin, kentini ve belediyesinin yaptığı faaliyetlerini tanıtmaması bir gerekliliktir. Bir kentin dış dünyayla ilişkilerinin güçlendirilmesi ve turizm faaliyetlerinin gelişebilmesi için kentin değerlerinin, kapasitelerinin ve yerel yönetiminin performansının tanıtımının gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Bu tek yönlü, pazarlamayı andıran bir iletişimdir. Belediyenin bir başka **tek yönlü iletişim gereksinmesi**, kendi faaliyetlerini kentlilere ulaştırması gerekliliğinden doğmaktadır. Kentlilerin, kentlerinde gerçekleştirilenler ve gerçekleştirileceklerden haberdar olması, hem kendi yaşamlarını planlayabilmeleri hem de kendilerini yerel yönetimlerinden kopuk hissetmemeleri, bir komünitenin parçası haline gelebilmeleri için bu nitelikte bir iletişim gerekmektedir.

Tek taraflı olmasına karşın bu tür bildirimleri **pazarlamadan çok, halkla ilişkiler kategorisi** içinde değerlendirmek daha doğru olur.

İzmir Modeli, **S.2.**'stratejik tercihinin yaşama geçirmek için yapılan uygulanmalarda, uyulması gereken politikaları aşağıdaki şekilde formüle etmiştir.

S.2.P.1. İster tanıtım, ister bildirim amaçlı olsun tek yönlü iletişimlerini belediyeler başlatmaktadır. Belediyeler, bir kamu tüzel kişisidir. Bu nedenle iletilen **bilginin güvenirliği konusunda, bir sorumluluk yüklenme** durumundadır. Bu bakımdan belediyelerin tanıtma metinlerini hazırlayanlar, hazırladıkları metinlerin bir siyasal propaganda ya da ticari reklam metni havası kazanmasından özenle kaçınmalıdırlar.

S.2.P.2. Bu tek yönlü iletişim faaliyetleri, **profesyonel kalitede** hazırlanmazsa, etkili olmayacak, hedefledikleri kitlelere, ulaşamayacaklardır. Bu faaliyetler pahalıya mal olur, bu nedenle başarısız tanıtımların, maliyetleri yüksek olmaktadır. Bu nedenle tanıtma kampanyalarının verimliliğini artırmak için, tasarımın kalitesini artırmaya özel gayret göstermelidir.

Bunun için belediyenin **bünyesinde özel bir tanıtım birimi kurulmalı**, yeterli donatıya sahip bulunmalı, ortaya çıkardığı ürünlerin kalitesini ve yaratıcılığını artırmak için, belediye dışındaki yaratıcı kişi ya da gruplarla çalışma yolları açık tutulmalıdır.

S.2.P.3. Belediyenin yönlendirdiği tek yönlü tanıtım ve bildirim kampanyalarının, toplumun tüm kesimlerinde etkili olmasının sağlanması için, **çok ortamlı bir iletişim** gerçekleştirilmeye çalışılmalıdır.

S.3. Her belediyenin, hemşerilerinin anlayışını, sempatisini, güvenini sağlaması, ürettiği hizmetlerin kalitesini yükseltebilmesi, kente adanmış bir katılım-çılığın oluşmasını sağlayabilmesi için sürekli ve örgütlenmiş, bir **“halkla ilişkiler”** faaliyetine ihtiyacı vardır. Bu temelde, iki yönlü bir iletişimdir. **Bu ilişki çoğunlukla, kentin hemşehrileri tarafından** başlatılacaktır. Yönetim bu taleplere ne kadar çabuk ve etkili bir yanıt verirse, hemşehrilerinin belediyeye güveni o kadar yükselecek ve halkla ilişkilerde başarı sağlamış olacaktır. Bir belediye, halkla ilişkiler konusunda başarısını uzun süre korursa bir imaj oluşturarak, kurumsal kimliğini pekiştirecektir.

İzmir Modeli, büyükşehir belediyesinin halkla ilişkilerini nasıl bir anlayışla yürütmesi gerektiği konusunda **S.3.**'te formüle edilen stratejik tercihin, yaşama geçirilebilmesi için aşağıda sıralanan politikaları önermektedir.

S.3.P.1. Her belediye; kapasitesi yüksek, bu konuda yetişmiş personelin çalıştığı, sürekliliği **sağlanmış bir “halkla ilişkiler” birimine** sahip olmalıdır. Bu bölümde çalışacakların, halkla ilişkiler alanında yetişmiş olması yanı sıra, İzmir’e ve işine adanmış olmasına önem verilecektir.

S.3.P.2. Belediyenin halkla ilişkiler biriminden ilk beklenen işlevi, belediye hizmetlerindeki aksamaların **şikayet edildiği** adreslerin belirlenmesi, bu adreslere iletilen şikayetlerin, belediyenin sorumlu birimine ulaştırılması, aksaklığın giderilmesi sağlandıktan sonra şikayet edilene geri dönülerek, şikayet dosyasının kapatılmasıdır. Bu başarılabildiğinde, belediyenin sağladığı hizmetin kalitesi yükselecek, **kullanıcı memnuniyeti** artacaktır. Ayrıca kullanıcının, kendi kapasiteleri içinde bu mekanizmayı kolayca çalıştırabilmesi için, **başvuru kanallarının çeşitlendirilmesi** yoluna gidilmelidir. İnternet, alo-şikayet, posta yoluyla, ya da belediye gelerek doğrudan başvuru yolları açık tutulmalıdır.

S.3.P.3. Belediyenin, halkla ilişkilerini sadece bireyler üzerinden düşünmemek gerekir. Hemşehrilerin oluşturdukları grupların temsilcileri de, halkla ilişkilerin muhatapları olmak durumundadır. Hemşehrilerin oluşturdukları grupların, kentte komünite oluşturmaya katkılarını harekete geçirmek tabii ki çok yararlı olacaktır. Bu grupların, kendi kamu alanlarında ürettikleri oydaşmalar sonucu ürettikleri kamusal hizmetler, demokrasi açıklarının kapatılmasına yardımcı olacaktır. Bu gruplarla kurulan iletişimde, elektronik araçlar üzerinden kurulan ilişkilerden çok, yüz yüze ilişkiler etkili olmaktadır. Bu nedenle belediyeler bu ilişkileri sürekli hale getirecek, **Muhtarlar Masası, Sivil Toplum Kuruluşları Masası, Esnaf Masası, Sendikalar Masası** gibi organizasyonel gelişmeleri sağlamalıdır.

S.3.P.4. Belediyelerin “halkla ilişkiler” birimlerinin faaliyetlerini, sadece belediye hizmetlerinin yaratacağı kullanıcı memnuniyetini yükseltmekle sınırlamamalıdır. Büyük projelerini katılımcı süreçlerle geliştiren, yönetimle yetinmeyen yönetim pratiklerine açık bir belediye **halkla ilişkilerine katılımcılığı gerçekleştirmeye** dönük bir içerik kazandıracaktır. Bunun için her proje, yenilikçi katılım pratikleri geliştirebilmelidir.

S.4. Bir büyükşehir belediyesinin iletişim stratejisi, ilk üç stratejiyle yetinemez. Bu üç stratejiyi, geleceğe dönük bir dördüncü stratejiyle tamamlamak gerekir. Dijital teknolojideki gelişmeler, belediyenin faaliyetlerini aynı zamanda kentin performansı hakkında bilgi üretir hale getirmektedir. Bu gelişmeler, veri madenciliği denilen **büyük verilerin değerlendirilişi** konusunda bir uzmanlaşmaya yol açmış bulunmaktadır. Bu bilgi analiz edilerek, eğilimler saptanacak, kestirimler yapılabilecektir. Belediyenin faaliyetlerinin bilgi üretir hale gelmesi, belediyeye bu bilgiyi kentlilere açma ve iletme sorumluluğunu da getirecektir. Belediyenin halkla ilişkilerinde kent bilgilerini üretme ve iletme sorumluluğunu üstlenmesi, **halkla ilişkilerin pro-aktif** bir nitelik kazanmasına yol açabilecektir. İzmir Modeli de halkla ilişkilerin, **pro-aktif** olarak geliştirilmesini önermektedir.

S.1., S.2., S.3. Stratejik tercihlerini gerçekleştirmek için uygulanması önerilen politikaları gördük, **pro-aktif** bir halkla ilişki yönetimi öngören **S.4.** stratejik

tercihi konusundaysa, bu tahayyülün hangi politikalarla gerçekleştirilmesi gerektiği konusunda bir şey söylemek için henüz erkendir.

III.1.6. Yerel Yönetiminin İzleyeceği Kaynak Sağlama ve Mali Yönetim Politikaları

Türkiye’de bazı belediye yönetimleri arasında, belediyelerin fırsat buldukça borçlanarak, sigorta primlerini ve benzerlerini ödemeyerek, devlete karşı olan borç miktarını yükseltmeyi ve devletin borç aflarını beklemeyi, bir politika olarak izleme oldukça yaygın bir eğilim haline gelmiştir. Böyle bir disiplinsiz mali politika gerek iş çevrelerinde, gerek halk içinde belediyeye olan güveni azaltmakta, özellikle muhalefetin iktidar olduğu belediyeler üzerinde merkezi iktidarın müdahalesi için fırsatlar yaratmaktadır. Oysa birinci kitapta gördüğümüz üzere Aziz Kocaoğlu döneminde, İzmir’de bunun tersi bir yol izlenerek, rasyonel bir mali politika izlenmesi ve disiplinli bir bütçe uygulamasının belediyelerin otonomisini artırdığı, belediyenin özellikle altyapı projeleri için harekete geçirebildiği kaynak miktarını yükselttiği, kaynaklarını daha etkin olarak kullanabildiği ortaya konulmuştur.

Bu nedenle İzmir Modeli, ***rasyonel bir mali politika izlemeyi ve performans temelli bir disiplinli bütçe uygulamasını*** öneriyor. Bunun için de, iki temel stratejik kararın önemini vurguluyor.⁴⁸

S.1. Belediyelerin kaynaklarının ve yapabilirliklerin geliştirilmesi için o yerde, öncelikle ***“ekonomik kalkınmanın sürdürülebilir”*** olması gerekir. Ekonomik kalkınmanın konjonktürel krizler karşısındaki duyarlılığının azaltılabilmesi için, o yerellikte ekonominin tüm sektörlerle yayılmış bir çeşitlenmeye sahip olması, öte yandan yaşanan büyümenin toplumda dışlanmışlığı artırmaması için de, ***kalkınmanın yerelden başlamasına*** öncelik verilmesi öneriliyor. Tabii ki bu kalkınma İzmir Vizyonu doğrultusunda, dinamiğini yenilikçilik ve tasarım yapabilme kapasitesinden, dış Dünya’yla bütünleşmesini geliştirmesinden alan özelliklere sahip olacaktır. Tabii ki böyle bir kalkınma İzmir’in, Dünya işbölümündeki yerini yükseltmesi anlamına gelecektir.

S.2. İzmir’de büyükşehir belediyesinin mali yükümlülüklerini tutarlı ve sürekli bir biçimde karşılama gücüne sahip, ***“sürdürülebilir bir yerel mali yapı”*** oluşturması hedefi ortaya konulmaktadır. Bunun sağlanabilmesi için, belediyenin bir yandan vergi düzeyini artırmadan yükümlülüklerini ödeme kapasitesine sahip olurken, hizmetin miktar ve kalitesini sürdürebilmesi ve kendi kontrolünde olmayan fon kaynaklarına bağlılığının düşük kalması gerekecektir. Tabii ki sürdürülebilir bir yerel mali yapı, nesiller arası adaletin sağlanmasına duyarlı olacaktır.

S.3. Yerel yönetimlerin, ***“mali disipline önem vererek performans odaklı bir bütçe uygulaması”***na gitmeleri, bu kamu kuruluşlarının ürettiği hizmetler

⁴⁸ İzmir Modeli’nin mali yönetime ilişkin bu kısmında sıralanan öneriler, Oğuz Esen, “Yerel Kalkınmanın Odağında Mali Yönetim Stratejisi”, *İzmir Modeli Çalışmaları İkinci Kitap: İzmir Büyükşehir Belediyesi’nin Yönetim Stratejileri*, İzmir Büyükşehir Belediyesi, İzmir, 2018, s. 120-204.

konusunda, üretilen hizmetlerin kalitesi, bu üretim için kaynak kullanımındaki verimlilik konusunda düzenli bir izleme sağlayacak, bu kuruluşların hesap verebilirliğini yükseltecektir. Bunun sonucu olarak, bütçe uygulanma oranları da yükselecektir.

S.1.’de öngörülen İzmir’deki kalkınma konusunda, İzmir Büyükşehir Belediyesi’sinin izleyeceği politikalar, bir sonraki **III.2.** bölümünde ayrıntılı olarak ele alınacağı için bu bölümde, sadece **S.2.** ve **S.3.** stratejik önermelerini yaşama geçirmek için uygulanacak politikalara yer verilecektir.

Sürdürülebilir bir yerel mali yapının oluşturulması olan **S.2.’nin gerçekleştirilmesi için**, uygulanması gereken mali yönetim politikaları aşağıda sıralanmaktadır.

S.2.P.1. Büyük yatırım yapmak için belediyelerin yaratacakları bütçe fazlalığıyla, yeterli kaynak sağlanamaz. Sadece sabit maliyetli, kısa ömürlü, küçük projeler bu yolla finanse edilebilir. Belediyelerin **alt yapı projeleri ve büyük yatırımları için uzun vadeli dış borçlanma yoluna başvurmaları gerekecektir.** Bu yola başvurulması, aynı zamanda maliyetin kuşaklararası paylaşılmasını ve nesiller arası adaleti sağlayacaktır.

S.2.P.2. Günümüzde bir belediyenin, dıştan borçlanma yoluyla kaynak sağlamakta yararlanabileceği iki yol bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, uluslararası finans kurumlarından, konusuna bağlı olarak uzman kalkınma bankalarından ya da ikinci yola başvurarak, tahvil çıkarmak ve benzeri yollarla doğrudan sermaye piyasasından borçlanmaya gitmektir. Belediyeler bu yollardan birini seçerken, kendi kapasitesini, alınan kredinin süresini, ödemesiz dönemin süresini ve kredinin maliyetinin düşüklüğünü göz önüne almalıdır.

S.2.P.3. Bir belediyenin dış kaynak kullanılmasında başarılı olabilmesi, uluslararası finans çevrelerinde yüksek bir güvenilirliğe sahip olmasına bağlıdır. Bu nedenle İzmir Modeli, belediyelere **en az iki uluslararası kredi derecelendirme kurumundan kendi performansının değerlendirilmesi konusunda hizmet almasını**⁴⁹ önermektedir.

İzmir Modeli’nin mali disiplini gerçekleştirmek için performans odaklı bir bütçe uygulanmasını öneren **S.3.** stratejisini, yaşama geçirmek için önerdiği politikalar aşağıda sıralanmaktadır.

S.3.P.1. Büyükşehir belediyelerinin **bütçeleri, stratejik planlarla temellendirilmelidir.**⁵⁰ Stratejik planların hazırlanma dönemleri, seçim dönemleriyle uyumlu olmalı (günümüzde 5 yıl) seçimi kazananlar, kendi programlarını stratejik plana yansıtabilme olanağını bulabilmelidir.

S.3.P.2. Stratejik planların hazırlanmasında sadece büyük yatırım projelerinin iç tutarlılığını ve bütünlüğünü sağlamakla yetinilmemeli, çevre düzeni planlarından

⁴⁹ Kredi değerlendirme kuruluşları, değerlendirmelerini yaparken, kent ekonomisinin yapısı ve performansını, belediyelerin mali yapısı ve borç yükünü, ayrıca belediyenin yönetim ve yönetim kapasitesini değerlendirmektedirler.

⁵⁰ Günümüzde Türkiye’de kamu yönetimleri, 10 Aralık 2003 tarihinde çıkarılan 5018 sayılı Kamu Mali Yönetim ve Kontrol Yasası uyarınca, stratejik plan yapmakla yükümlü tutulmuşlardır.

nazım imar planlarına kadar her türdeki planların uygulanması ve İzmir’de bir kömünite oluşturmak için geliştirilecek stratejik yaklaşımların, stratejik planda yer alması sağlanmalıdır.

S.3.P.3. İzmir Modeli esas olarak katılımcı bir yönetim/yönetişimi özendirici bir eğilimi taşıdığı için **bütçe İzmirliilerin izlemesine ve denetimine, internet aracılığıyla sürekli açık kalmalıdır.** Bütçe hazırlanma süreçlerinin, belediyenin katılımcı yönetim mekanizmalarında elde edilen sonuçlarla ilişkilendirilme kanalları açık tutulmalıdır.

S.3.P.4. Stratejiye dayandırılan bir bütçe hazırlığını yapmanın getirdiği üstünlük, her yılın bütçesinin önünde beş yıllık bir gelişme perspektifine sahip olarak hazırlanmış olmaktan gelmektedir. Beş yıllık bir stratejik plan varken, ilk yıl hazırlanan bütçe böyle bir zaman perspektifine sahipken, son yıl hazırlanan bütçe böyle bir perspektife sahip olmayacaktır. Bu sakıncayı gidermek için **kayyer stratejik planlar** hazırlama yoluna gidilerek, her yıl stratejik plan ve bütçe hazırlanması süreci içine girilebilecektir.

S.3.P.5. Büyükşehir belediyeleri, mali disiplini sağlamak için bütçelerinin dengesini oluştururken, karşılığında ücret alınan hizmetleri sağlamak için yapılacak yatırımlarda dış borçlardan sağlanan kaynakların kullanılacağı ve bu hizmetlerin **fiyatlarının saptanmasında, borçların servislerinin ödenmesi** hesaba katılmalı, karşılığı olmayan hizmetlerin sağlanmasında, belediyenin öz kaynaklarına dayanılmalıdır.

S.3.P.6. Hazırlanacak olan bütçenin, mali disiplinin kurulması için bütçe içinde, faaliyet giderleri içinde personel giderleri oranının %20’ler mertebesinin üstüne çıkmamasına, toplam bütçe harcamaları içinde, yatırım harcamalarının payının %40’dan aşağıda kalmamasına, dıştan alınan borçlarda servis borç oranının %12-15 arasında kalmasına özen gösterilmelidir.

III.1.7. İzmir Modeli’nin İnsan Kaynakları Yönetimi, Bürokrasinin ve Diğer Çalışanlarının Kapasitesini Geliştirme Konularında Öngördüğü Stratejiler ve Politikalar

İzmir Modeli’nde ön görülen vizyon doğrultusunda bir gelişmeye katkıda bulunacak, bir büyükşehir belediyesinin oluşması ve bu bölüme kadar önerilen stratejiler ve politikaları uygulayacak bir kapasiteye sahip olabilmesi için yeterli miktar, nitelikte insan kaynaklarına sahip olması gerekir. Bu bölümde insan kaynağının oluşturulması, yönetimi ve kapasitesinin geliştirilmesi için stratejiler ve politikaların saptanmasıyla⁵¹ İzmir Modeli’nin büyükşehir belediyesini betimlenmesi tamamlanmış olacaktır.

⁵¹ Bu önerilerin geliştirilmesinde, Şevkinaz Gümüsoğlu’nun, “İzmir Büyükşehir Belediyesi’nin İnsan Kaynakları Yönetimi, Bürokrasisinde Kapasite Oluşturma Yaklaşımı”, çalışmasından yararlanılmıştır. *İzmir Modeli Çalışmaları İkinci Kitap: İzmir Büyükşehir Belediyesi’nin Yönetim Stratejileri*, İzmir Büyükşehir Belediyesi, İzmir, 2018, s. 206-229.

S.1. İzmir Modeli, çalışanların **emeklerine ve haklarına saygılı**, atanmalarında **liyakat ilkesinin** esas alındığı, çalışırken kendilerini geliştirme olanağının verildiği, çalıştığı dönemlerde **kariyer oluşturma yollarının çalışana açık kaldığı**, çalışanın terfilerinin **performans esasına bağlı adil değerlendirmelerle** gerçekleştiği, bir çalışma ortamının kurulmasını önermektedir.

Bu çalışma ortamında çalışanlardan, kendi alanında yeterli birikime sahip olması, İzmir Vizyonu’nu içine sindirmesi, **İzmirli hemşehrilerine hizmet ettiğinin bilincine sahip olması**, takım çalışmasına açıklık, yenilikçilik ve yaratıcılık, **kurum sadakatinin** bulunması beklenmektedir.

Bu çalışma politikasına uygun olarak, tarafların kendi sorumluluklarını yerine getirdiği bir çalışma ortamının kurulmasını gerçekleştirebilen bir belediye, kendi faaliyetlerini stratejik tercihlerine göre gerçekleştirebilme yolunu açmış olacaktır.

İzmir Modeli’nin insan kaynaklarının oluşturulmasına ve kullanılmasına ilişkin çalışma ortamına ilişkin **S.1.** stratejik tercihinin uygulamada gerçekleşebilmesi için, uygulamada izlenmesi gereken politikalar aşağıda sıralanmaktadır.

S.1.P.1. Bir büyükşehir belediyesinin insan kaynaklarının oluşumunun ve yönetiminin sağlanması için, belediye içinde **İnsan Kaynaklarının Yönetimi ve Eğitimi’nde uzmanlaşmış bir birim** kurulmalıdır. Günümüzde insan kaynakları ve eğitimi konularında uzmanlaşma gelişmiş, özel bir eğitim dalı haline gelmiştir. Belediyenin bu uzman birimi kurulurken bu konuda uzmanlaşmış, eğitilmiş bir kadronun bir araya getirilmesine özen gösterilmelidir.

S.1.P.2. Günümüz dünyasında yaşanan teknolojik gelişmeler, uygulanmaya başlanan yenilikler her mesleğin pratiğinin hızla değişmesine neden olmakta, dolayısıyla her kurum çalışanlarını eğiterek kapasitelerinin yeni durumlara uyumunu sağlama yoluna gitmektedirler. Kapasitesini geliştirmek isteyen kurumlar, **sürekli öğretim politikasını** izlemek durumunda kalmaktadırlar.

Sürekli öğrenme politikası izleyen kurumlar, insan kaynaklarının niteliğinde ani sıçramaları gerçekleştirmek yerine adım adım güven esasına dayalı, **birikimli yaratıcılıkla desteklenen sürekli bir iyileştirme** beklemektedirler. Bu kurumlar da başarmak istenilen süreç, merkezli bir öğrenen organizasyonun yaratılmasıdır. Bu sonucun alınması sadece öğretim sürecinin örgütlenmesiyle sağlanamaz, beraberinde ödüllendirme mekanizmalarıyla desteklenmesi gerekir.

S.1.P.3. Bir kurum insan kaynakları sistemini, performansa ve liyakate dayalı, çıkar gözetmeyen, içinde karşılıklı güvene dayalı bir hale getirmek için, **“Yetkinlik Yönetimi”** yaklaşımı uygulamak durumundadır. Bir kurumun altyapısıyla, yetkinlikleri arasında uyumun irdelenebilmesi için **“Var Olan Beceriler ve Teknolojiler Paketi”**nin kurulmuş olması gerekir. **Yetkinlik Bazlı Performans Politikası**nın uygulanmasıyla, amaçların **“Kurallar”**, **“Süreçler”** bazında kurgulanması ve tüm birimlerin birbirine uyumu hedeflenmektedir. Bunu gerçekleştirebilmek için belediyenin, **“İnsan Kaynaklarının Yönetimi ve Eğitimi”** birimi içinde, uzmanlaşmış bir **“Organizasyon Performans”** alt birimi kurulmalıdır. Bu belediyeler, çalışanlarının gerekli yetkinliğe kavuştuğunda ilerleyebilmelerini sağlamak için,

düzenli olarak yükselme sınavları düzenleyeceklerdir. Bu sınavların düzenliliği, sistem içindeki yükselmelerin adil olmasını sağlayacaktır.

S.2. Bir büyükşehir belediyesinin çalışanlarının daha verimli olabilmeleri, İzmirliilerin onların yarattığı hizmetlerden daha kolay yararlanabilmeleri için çalışma mekanlarının ve halkla ilişki kurma alanlarının **fiziki koşulları geliştirilmeli**, ergonominin ilkelerine uygun olarak düzenlenmelidir. Bu mekanların niteliklerine uygun olarak, iş için gerekli araç ve gereçlerle, iletişim ve etkileşimin doğru ve hızlı olmasını sağlayacak dijital ve sosyal ilişki kurma olanaklarıyla donatılması gerekir.

İnsan kaynaklarının etkin kullanımı için; çalışma, ilişki kurma mekanlarının fiziki düzenlemelerinin ve donanımlarının güçlendirilmesine ilişkin **S.2.** stratejik tercihin uygulanması amaçlı ayrıntılı politika önerilerine, burada yer verilmesine gerek görülmemektedir. Bu nedenle **S.3.** stratejik tercihin ve onun uygulanması için gerek görülen politikalara geçilecektir.

S.3. İnsan kaynakları yönetimi, sadece tek tek işlerin görülmesinde etkinliğin sağlanmasıyla yetinmemelidir. Kurumun **bütüncüllüğünü ve sürdürülebilirliğini** sağlamaya yönelmelidir. Bunun için kurumdaki iç içe geçmiş ilişki ağlarını göz önüne alarak, bu ilişkilerin koordinasyonunu kolaylaştıracak bir altyapı oluşturulmalı ve eğitimle kullanımının içselleştirilmesi sağlanmalıdır.

S.3.P.1. Belediyenin değişik bölümlerinde çalışanların sistemin parçalarının faaliyetlerinin, diğerinin faaliyetini etkilediği konusunda farkındalığının bulunması, sistemdeki koordinasyonu geliştirecek performansı yükseltecektir. Bu bilginin açık olarak ortaya çıkarılması ve izlenebilir hale getirilmesi, insan kaynakları yöneticilerinin sistemin verimliliğini artırmakta yararlanabileceği bir yoldur. Bunun için belediyenin tüm birimlerine ilişkin sistemlerinin paydaşlarıyla, ilişkilerinin belirlendiği bir çatı matrisinin rehberliğinde oluşan süreç haritalarının ve haritaları işlevselleştiren görev tanımlarının, güçlü bir donanım ve yazılım teknolojisiyle **Elektronik Belge Yönetim Sistemi'ne (EBYS)** taşınması, yoluna gidilmelidir.

III.2. İZMİR MODELİ'NİN YEREL YÖNETİMİN TEMEL GÖREV ALANLARINDA SAĞLADIĞI HİZMETLERDE VE ALTYAPILARDA İZLENMESİNİ ÖNGÖRDÜĞÜ STRATEJİLER VE POLİTİKALAR

İzmir Modeli'ni geliştirirken, ilk olarak bu Model'i geliştiren ve uygulayan ana aktör olan yerel yönetimin (Büyükşehir Belediyesi) yapısı, ilişki kurma biçimleri, yönetim biçimlerine ilişkin stratejiler ve politikaları gördükten sonra, Model'in bu bölümde, böyle bir yapıya sahip yerel yönetimin temel görev alanlarında, sağladığı hizmetlerde ve altyapılarda izleyeceği stratejiler, uygulayacağı politikalar ele alınacaktır. Daha önce gördüğümüz üzere, belediyelerin görev alanları çok geniştir. Model de, tüm bu ayrıntılar üzerinde durulamaz. Bu bakımdan seçici davranılarak, İzmir bakımından özellikle önem taşıyan üç alan üzerinde durulacaktır. Bunlar;

- Yerel Odaklı Kalkınmanın Desteklenmesi

- Çok Yönlü Çevre Duyarlılığı ve Sorumluluğu
 - Temel Kentsel Altyapının Sağlanması
- diye sıralanabilir. Her birini, sırasıyla ele alalım.

III.2.1. Yerel Odaklı Kalkınmanın Desteklenmesi

Aziz Kocaoğlu göreve geldiği yıllarda İzmir'in ekonomik gelişme düzeyinin, İzmir'in potansiyelinin altında bulunduğunu görmüştür. Bu nedenle de önceliklerini, kent ekonomisinin kalkınmasına yöneltmiştir. İzmir yerel yönetimi bu konuda ilk stratejik tercihini, **“kalkınmayı yerelden başlatmak”** konusunda yapmıştır. Başkan'ın kendisine sorduğu soru, “Bu kente, en iyi nasıl belediye hizmeti sunarım?” değildir, onun kadar güçlü olarak sorduğu soru, **“Bu kenti nasıl kalkındırırım?”** sorusudur.⁵² Aslında bu Türkiye’de 1960’lı yıllarda gelişen kalkınmacılık anlayışıyla, uyum içinde olmayan bir sorudur. Bu yıllardan itibaren kalkınma ulus devletin sorumluluğunda, merkezi yönetimin denetimi altındaki politika değişkenlerini etkileyerek yönlendireceği bir toplum performansı olarak görülmektedir. Bu nedenle yasalarda, yerel yönetimlere kalkınma konusunda ancak dolaylı sorumluluklar bırakılmıştır. Aziz Kocaoğlu’nun kendisine sorduğu soru temelde, Türkiye’nin kalkınma sorununa bu bakış açısının yetersizliği konusunda bir eleştiriyi içermektedir. **Bu eleştiri**, ulus devletin kalkınma konusundaki yaklaşımlarını kuramsal ya da ideolojik olarak tümüyle reddetmekten çok, benimsenen merkezi kalkınma yaklaşımlarının ve yerelden kalkınma anlayışına önem verilmemesinin ne tür olumsuz sonuçlara ve ne tür fırsatların yitirilmesine yol açtığının, **pratikte belediye yasasının sağladığı sınırlı olanaklardan yararlanarak, yapılan uygulamalarda alınan sonuçlarının topluma gösterilmesi üzerine kurulmuştur.**

Günümüz Türkiye’sinde, “yerelden kalkınma” denilince ilk aklı gelen, İzmir Büyükşehir Belediyesi olmaktadır. Dikkat edilirse İzmir Büyükşehir Belediyesi’nin söyleminde kullanılan terim, “yerel kalkınma” değil “yerelden kalkınma”dır. Yerel kalkınma dediğimizde, ele alınan bir alanda (territory) yaratılan katma değer in yükselmesi, kişi başına düşen gelirin artırılması hatta refahtaki gelişme anlaşılmaktadır. Oysa **“yerelden kalkınma”** dediğimizde “yerel kalkınma”nın nasıl gerçekleştirileceğine ilişkin ek bir tercih daha yapılmış olmaktadır. Bu tercihin, iki yönü var. Birincisi, kalkınmanın **“yerel dinamiklere”** dayandırılması, ikincisiyse; **“yerel bilgiye sahip”, “yerel aktörler”** eliyle gerçekleştirilmesidir. İzmir’de, belediye bir kenti yaşanabilir kılmak için yolunun öncelikle bu kentte yaşayanları, yaşayabilir kılmaktan geçtiğini kabul etmektedir. “Kalkınmayı yerelden başlatmak” dediğinde, yerelin aktörlerini kalkınma sürecine dahil etmeyi bir ilke haline getirmiş olmaktadır. Bu da ona, **insan merkezli bir kalkınma arayışı** niteliğini kazandırmaktadır.

Küreselleşmiş bir Dünya’nın, neopozitivist/neoklasik ekonomi kuramı içinde bir yerellikte üretim faaliyetinin sürdürülebilirliği, diğer yerlerle rekabetteki göreceli üstünlüğüne dayandırılmıştır. Üretim faktörleri sermaye ve emeğin her

⁵² Bu konuda bkz. 14 Kasım 2017 tarihinde Koray Velibeyoğlu-Aziz Kocaoğlu Görüşmesi tutanağı.

yerde standart olduğu, teknolojinin kolayca nakledilebildiği, kaynak olma niteliğinin nesnel olarak belirlendiği, ticaretin serbest olduğu varsayımları altında yapılan bu analiz sonrasında, bir yerelliğin yerel aktörleri, yerel kaynakları, yerel dinamikleri, yerel bilgileri (tacit knowledge) dışlanmaktadır. Söz konusu analizin varsayımları değiştirilirse, *tacit* bilginin varlığı, özneller arası oydaşmaya dayalı kaynak anlayışı, yerelde üretilenin yerelde tüketilmesi gerekliliği gibi, üretiminin ayak izini azaltmak gibi çevreye ilişkin ilkelerin getirdiği yeni ticaret kalıpları kabul edilirse, söz konusu yerellikte yaşayanların refahı yükselecektir.

Böyle bir **yerelden kalkınma bakış açısının** geliştiği bir yerde, yerel yönetimler bir **tüzel kişilik** olarak, yerelden kalkınmanın temel aktörü haline gelecektir. Bu bağlamda İzmir Modeli'nde, **İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin yüklendiği işlev katalizörlük olacaktır.** İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin işlevini tanımlamak için katalizör sözcüğünü kullandığımızda, kimyadan bir metaforu ödünç almış oluyoruz. Kimyada da katalizör, kimyasal tepkimenin olmasını ya da hızının değişmesini, kendi molekül yapısını değiştirmeden sağlayan madde olarak tanımlanıyor. Böyle bir metaforun kullanılmasıyla, belediyenin yerelden kalkınmadaki rolünün kendisini toplumdaki bireylerin yerine koymadan onların kalkınmaya katkılarını kolaylaştırmaya dönük olduğu anlatılmak isteniyor.

Bu kolaylaştırıcı rol, üç farklı türde kendini gösteriyor. Bunlardan birincisi, İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin temel işlevleri olan temel kentsel altyapıların yapılması ve bu altyapılarda, kentsel kamu hizmetlerinin üretilmesidir. Belediye bunları yaptığında, o kentte yaşayanların üretim ve tüketimlerdeki seçenekleri artırmakta, onların yaşam kalitelerini gerçekleştirmelerindeki özgürlüklerini genişletmiş olmaktadır. İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin kolaylaştırıcı olarak başvuracağı ikinci yol, kentlilerin üretimde yararlanacakları kapasitelerini geliştirmesinde yardımcı olmak, üçüncü yol onların örgütlenerek yapabilirliklerini artırmaktır.

S.1. İzmir Büyükşehir Belediyesi, *kalkınmayı yerelden başlatacaktır.* Bunun yerel varlıklardan yola çıkacak, yerel dinamikleri hemşerilerinin yenilikçilik ve girişimciliklerine olanak yaratarak harekete geçirecektir.

İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin bu stratejiyi yaşama geçirmek için yaptıkları, burada üç alt başlık halinde derlenecektir. Bunlar;

- Yerelden Kalkınma İçin Tarım Alanında Yapılanlar⁵³
- Yerelden Kalkınma İçin Tarım Dışı Alanda Yapılanlar⁵⁴

⁵³ Bu konuda bkz. Yaşar Uysal: "Yerel Odaklı Kalkınma Yerel Kalkınmaya Verilen Önem (Tarım)", *İzmir Modeli Çalışmaları Üçüncü Kitap: İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin Yerel Kalkınma, Çevre ve Altyapı Sağlamadaki Performansları*, İzmir Büyükşehir Belediyesi, İzmir, 2018, s. 24-96.

⁵⁴ Bu konuda bkz. Yaşar Uysal: "Yerel Kalkınmaya Verilen Önem (Tarım Dışı)", *İzmir Modeli Çalışmaları Üçüncü Kitap: İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin Yerel Kalkınma, Çevre ve Altyapı Sağlamadaki Performansları*, İzmir Büyükşehir Belediyesi, İzmir, 2018, s. 99-164.

• Varlık Temelli Havza Planlama Çalışmaları⁵⁵

diye sıralanabilir.

S.1.1. İzmir Modeli'nde, **kalkınmanın yerelden başlatılmasında tarım alanın-da yapılanlara** öncelik verilmesi öngörülmektedir.

Son üç dönem İzmir'de, İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin tarım alanında yük-lendiği **öncülük/katalizörlük** işlevleri, İzmir'de tarım kesiminin, Türkiye'de tarım kesimine göre daha hızlı büyürken kompozisyon değiştirmesine yol açmıştır. 1992-2003 yılları arasında hem İzmir'de, hem de Türkiye'de tarım kesiminde or-talama yıllık büyüme %1,3 iken, 2003-2015 yılları arasında tarım kesiminde yıllık ortalama büyüme Türkiye'de %2,8 iken İzmir'de %6,6 olmuştur. 2002 yılında İz-mir'de toplam tarımsal gelirden, bitki üretiminin payı %71 iken, 2015 yılında bu pay %49'a gerilemiştir. Hayvansal üretimin payıysa %26'dan, %46'ya yükselmiştir. Su ürünlerinin payı da %2'den, %4,6'ya yükselmiştir. Arazi kullanışı bakımından, zeytin ve meyve ağaçları alanında gelişme olurken, bağ alanında bir gerileme olmuştur. Tabii bu sayılar bize, İzmir tarımında önemli bir yapısal değişme oldu-ğunu göstermektedir. Bu dönüşüm sırasında İzmir Büyükşehir Belediyesi, çift-çilerin %37,6'sına verdiği hizmet ya da desteklerle bir şekilde onların hayatına dokunmuştur. Destek verilen bu çiftçiler, küçük çiftçilerdir.

Tarım kesimi, 24 Ocak 1980 kararları sonrasında, neoliberalist politikaların baskısı altına girmişse de, sivil siyasete dönüşmesi sonrasında popülist baskı-larla destek politikalarında yaşanan geriye dönüşler sonucu, tarım kesimindeki neoliberalist düzenlemeler, 1990'lı yılların son yıllarında büyük ölçüde aşınmış ve Türkiye, 2001 krizine girmiştir. Bu krizden çıkmak için Kemal Derviş'in yöne-timinde uygulanmaya başlanan Ekonomik İstikrar Programı sonrasında, tarımsal sübvansiyonların Gayri Safi Milli Hasıla'ya (GSMH) oranı %3,2'den %0,5'e düşmüş, Türkiye'deki tarım kredilerinin faiz hadleri, negatiften pozitifte çevrilmiştir. Tarım fiyatları ve girdi fiyatları, dünya fiyatlarıyla eşitlenmiştir. Bu durumda düşük ürün fiyatları ve yüksek girdi fiyatları tarafından yaratılan iç ticaret haddi kısılacı, ta-rım alanlarının küçülerek koşullara yeniden uyumunu sağlayıcı bir etki yaratmış-tır. Ayrıca bu programın uygulanması sonucu, kırsal kesim hızlı bir şekilde genç nüfusunu kaybetmiş, kırsal alanda tarım faaliyeti dışı kalmış yaşlı nüfusun payı çok yükselmiştir. Bu dönüşüm içinde hızlı bir nüfus kaybı yaşanırken, tarım ala-nında bir verimlilik gelişmesi gözlenmiştir. **İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin**, İzmir tarımına katkısını Türkiye tarımında yaşanan büyük dönüşümün yarattığı zorluklar karşısında, **küçük üreticinin elinden tutmak** diye değerlendirmek doğru olur.

İzmir tarımının son dönemde yaşadığı bu dönüşümün **S.1.** stratejisiyle uyumlu biçimde sürdürülebilmesi için, İzmir Modeli'nin uygulayacağı politikalar aşağıda verilmektedir.

⁵⁵ Bu konuda bkz. Koray Velibeyoğlu: "Havza Esaslı Çalışmalar", *İzmir Modeli Çalışmaları Üçüncü Kitap: İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin Yerel Kalkınma, Çevre ve Altyapı Sağlamadaki Performansları*, İzmir Büyükşehir Belediyesi, İzmir, 2018, s. 165-185.

S.1.1.P.1. İzmir Modeli, İzmir ikliminin ve verimli toprağının tarımsal faaliyetler bakımından yüksek olan potansiyelinin yaşama geçirilebilmesi için, tarım faaliyetlerine itibar kazandırmayı önermektedir. Çiftçiler önemli oldukları konusunda, bir farkındalık elde edeceklerdir. Bu farkındalığın oluşmasında, tarımsal faaliyetler de kentlilerin payının sürekli artmakta olmasının önemli bir payı olacaktır.

S.1.1.P.2. İzmir Modeli, büyükşehir belediyelerin yetki alanı, kentsel bölgeleri ve kırsal alanları içerir hale gelmesinden sonra, belediye bünyesi içinde **güçlü bir Tarımsal Gelişme Birimi kurulması**, tarım üretimine yol gösterme deneyimi bulunan zengin bir kadroyla donatılmasını ve belediye bütçesinde yeterli kaynak ayrılmasını önermektedir.

S.1.1.P.3. İzmir Modeli, tarım alanında çalışanların daha yüksek gelir elde edebilmesi için, bir yandan daha fazla katma değer üreten ürünlere yönelinmesini, öte yandan katma değerinin daha büyük bölümünün üreticilerde kalmasını sağlayabilmek için; girdiler, çiftçi eğitimi, üretim ve pazarlama zincirini bir bütün olarak ele alan **kapsamlı bir politika izlenmesini** önermektedir. Bu bütünlük içinde istenen gelir artışını sağlamak için en kritik değişken, **tarımdaki verimliliği artırmak** olacaktır.

S.1.1.P.4. Günümüzün modern tarımın gerektirdiği yüksek verimliliği gerçekleştirmek ve ürününün piyasa alanında yüksek fiyatlarla satışını sağlayabilmek, doğrudan küçük çiftçiler tarafından gerçekleştirilebilir olmaktan çıkmıştır. Kırsal alanın bu güçsüz kesiminin varlığını sürdürebilmesi için, örgütlenmeye gitmesi gerekmektedir. İzmir Modeli, bu örgütlenmenin **kooperatifler eliyle gerçekleştirilmesini** önermektedir. İzmir'in kooperatifçilik konusundaki tarihsel birikimi, başarı şansını artırmaktadır.

S.1.1.P.5. Modern tarımın gerektirdiği koşulları yerine getirmek için, **Belediye gerekli laboratuvarlar sisteminin** kurulmasını sağlamalı ve çiftçilere toprak, yaprak analizi, gübreleme tavsiyesi, ürünlerin üstünde mücadele ilaçları kalıntısı ölçümleri ve benzeri konularda hizmet üreterek, çiftçinin bu konulardaki gereksinmesini karşılamalıdır.

S.1.1.P.6. İzmir Modeli'nde, İzmir'in tarımsal üretim yapılan yörelerinde, hasat edilen ürünlerin pazara hızlı ve bozulmadan gelebilmesi için **köy yollarının asfaltlanmış** ve bakım altına alınmış olması önerilmektedir.

S.1.1.P.7. İzmir Modeli, hasat edilen ürünlerin bozulmadan ve fiyat bakımından en uygun şekilde arzını sağlamak için, **soğuk zincirin ve soğuk hava sisteminin** belediyenin yetki alanının tümünü kapsayacak biçimde kurulmasını savunmaktadır.

S.1.1.P.8. İzmir Modeli, tarım sektörü konusunda **hayvancılığa verilen önemin** sürdürülmesini, süt ve süt ürünlerinin üretimlerinin kırsal kesimde gerçekleştirilen kısımlarının, **kırsal turizmle bütünleştirilmesini** önermektedir.

S.1.1.P.9. İzmir Modeli, tarımsal ürünlerden uygun olanları için **coğrafik işaretler alınmasını**, uygun ürünlerin **hasat dönemlerinde festivaller/şenlikler düzenlenmesini**, hem pazarlamaya yardımcı olmak, hem de komünite duygusunun uyandırılması açısından gerekli görmektedir.

S.1.1.P.10. İzmir Modeli, köyde yaşayan, üretim yapmakta olan, Ziraat Odası'na kayıtlı **küçük çiftçilere** (10 hayvandan az büyük baş, 50'den az küçükbaş hayvanı olan, 25 dekardan az arazi sahibi) **çok yönlü destek verilmesini** önermektedir. Bu destekler; küçükbaş hayvan dağıtımı, fidan dağıtımı, toprak analizi, üretim ve pazarlama için eğitim, destek verebilmek için kooperatifleşmelerini özendirmek, ürün satın alımı gibi değişik şekillerde gerçekleştirilebilmektedir.

İzmir Modeli'nin, tarımsal alana ilişkin yerelden kalkınma stratejisini ve politikalarını ele aldıktan sonra, tarım dışı kesimler için yerelden kalkınma stratejisini geliştirmeye başlayabiliriz.

S.1.2. İzmir Modeli, **Tarım dışı alanlarda da yerelden kalkınma için** İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin değişik alanlarda **katalizörlük işlevi yüklenmesi** gerektiğini öngörmektedir. Ayrıca İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin yetki alanında, yaşam ve üretim için gerekli alt yapıyı sağlamak, kentin planlı gelişmesini sağlamak ve kentte yaşayanların bir komünite oluşturmasını sağlamak için tüm yapacaklarının, "yaşam kalitesi"ni artırarak, sosyal sermaye oluşturarak, İzmir'in gelişme dinamiğini artıracaklarını belirtmektedir.

İzmir, Dünya'nın en büyük 130 kenti arasındadır. İzmir'in çok odaklı kentsel bölgesinde; tarım sanayisinden, tekstile, giyim sanayine, kundura üretimine, kimya sanayine, demir çeliğe, otomotiv sektörüne kadar geniş bir sanayi yelpazesine ve bu büyük nüfus yığılmasının ve sanayi kümelenmesinin gerektirdiği bir hizmetler kesimine sahiptir. İzmir bir dünya kenti olma iddiasını, ekonomik yapısının bu çeşitliliğinden almaktadır. Böyle bir ekonomi dünya ekonomisi içinde yarışabilirliğini sürdürürken **dünya ekonomik iş bölümünde yerini bir üst düzeye sıçratabilmesi için**, dünya ekonomisine entegrasyonunun yüksek olması, yüksek becerili işgücünü ve girişimcileri İzmir'e çekebilecek yüksek bir "yaşam kalitesi"ni gerçekleştirebilmiş olması gerekmektedir. İzmir Modeli'nin daha önce üzerinde durduğumuz, vizyonu da böyle bir gelişmeyi öngörmektedir.

İzmir'in böyle bir performansı gösterebilmesi için, İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin görev alanı içindeki altyapıları sağlaması, hizmetleri üretmesi ve ekonomik gelişmenin gerektirdiği koşulların yaratılması bakımından çok önemlidir. İzmir Modeli, temelde bu koşulların başarılı bir şekilde karşılanmasının yolunu ortaya koymak için hazırlanmaktadır. Ama İzmir Büyükşehir Belediyesi sadece klasik belediye hizmetlerinin üretimiyle yetinerek, ekonomik kalkınma alanını girişimcilere, işadamlarına terk etmemektedir. İzmir Büyükşehir Belediyesi, ekonomik kalkınmada bir katalizörlük işlevi yüklenmesinin kaçınılmaz olduğunu düşünmekte ve böyle bir görevi yerine getirmeye çalışmaktadır. Bu gayretler için örnek vermek gerekirse, **İzmir Ekonomik Kalkınma Koordinasyon Kurulunu (İEKKK)** oluşturarak, İzmir'in gelişme vizyonlarının tartışıldığı bir platform yaratması üzerinde durulabilir.

İzmir'deki ticaret gelişmesi, büyük ölçüde İzmir Alsancak Limanı'nın çalışmasına bağlıdır. Oysa merkezi hükümet, politikasını Çandarlı Limanı'nı geliştirerek, İzmir Alsancak Limanı'nın önemini kaybetmesi üzerine kurmuştu. İzmir Büyükşehir

Belediyesi, Alsancak Limanı'nın önemini kaybetmesinin, İzmir ekonomisi üzerindeki olumsuz etkisini kestirerek, öncü bir rol oynayarak, İzmir ekonomisinin etkili aktörlerinde bir farkındalığın gelişmesini sağladı. Ayrıca üçüncü nesil gemilerin İzmir Körfezi'ndeki seyrini sağlayacak bir kanalın derinleştirilmesi konusunda bir proje geliştirerek, bu kazıyı gerçekleştirecek bir gemiyi satın alma yoluna girdi. Bir belediyenin kalkınmada katalizörlük işlevi görmesi bakımından diğer bir örnek, İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin geliştirdiği Meslek Fabrikası olmuştur. İzmir'de düşük hünerli ve gelirli kesimlerde çok yüksek oranlarda işsizlik varken, sanayici hünerli işçi bulmakta sıkıntı içinde bulunmaktadır. İzmir Büyükşehir Belediyesi bu soruna çözüm bulmak için insan kaynaklarının hünerini artırarak, bu yöntemle bir yandan işsizliğin azaltılmasına katkıda bulunurken, diğer yandan sanayinin ve üretici hizmetlerin insan kaynakları darboğazını aşmasına yardımcı olacak Meslek Fabrikası projesini geliştirmiş ve uygulamaya geçmiştir. İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin oynadığı katalizörlük işlevlerine ilişkin her üç örnek, birer kalkınma adımıdır.

İzmir Modeli, İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin katalizörlük örneklerinden yola çıkarak, **S.1.2.** stratejisinin gerçekleştirilmesi için aşağıdaki politikaların uygulanmasını önermektedir.

S.1.2.P.1. İzmir Modeli, **İzmir Ekonomik Kalkınma Koordinasyon Kurulu'nun (İEKKK)** bir demokratik platform olma işlevlerini yerine getirmesini sürdürürken, aynı zamanda bir **yerel kalkınma koalisyonu olma niteliğine** sahip olarak, kalkınmayı hızlandırmak için ne tür katalizörlük işlevlerine gereksinme olduğunu ortaya koyacak hale gelmesini önermektedir. Bu kurulun, bir **katalizörlük kuvvü işlevi** görmeye başlaması, İzmir'in gelişmesini hızlandıracaktır.

S.1.2.P.2. İzmir'deki değişik kuruluşların aralarında geliştirdikleri yeni bir ilişki biçimiyle, yeni üretim kapasiteleri yaratarak, yeni pazarlara açılma olanağı arıyorlarsa, bu halde **gelişmeci bir katalizörlük** söz konusu olmaktadır. İzmir Modeli, temelde bu katalizörlüğü özendirmektedir. Böyle bir gelişme dinamiği içinde, İzmir ekonomisinin çeşitliliği artacak ve krizlere karşı dayanıklılığı (*resilience*) yükselecektir.

S.1.2.P.3. İzmir Ekonomik Kalkınma Koordinasyon Kurulu'ndan (İEKKK) beklenen sadece gelişmeci bir katalizörlük değildir. Aynı zamanda, **savunmacı bir katalizörlük işlevidir**. Gerek İzmir, gerek İzmir dışındaki ekonomik dinamikler sonucu bazı ürünler ve hizmetler yarışabilirliklerini kaybederek, bir gerileme süreci içine girmiş olabilirler. Bu gerilemeyi gidermek için bir savunmacı katalizörlük işlevine gerek doğmaktadır.

S.1.2.P.4. İzmir Modeli, **İzmir Ekonomik Kalkınma Koordinasyon Kurulu (İEKKK)** platformunda gelişen ister savunmacı, ister gelişmeci katalizörlük söz konusu olsun, İzmir'in değişik girişimcileri ve kurumları arasında **yeni bir ilişki biçiminin**, ister kooperatifleşme, ister yeni bir şirketleşme, ister yeni bir ilişki kurma platformu geliştirme yoluyla geliştirilmesini sağlamaya yönelecektir. Kimi durumlarda da bu katalizörlük, yeni bir işlev için **yeni bir aktör tasarımı** anlamına gelecektir.

S.1.2.P.5. İzmir Modeli, İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin yerelden kalkınmayı sağlama konusunda en önemli darboğazın, yeterli çalışma güdüsüne sahip, piyasanın talep ettiği becerilerle donatılmış hünarlı işgücünün sağlanmasında olduğunun bilincinde olarak, **İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin Meslek Fabrikası projesinin daha geliştirilmesini** önermektedir.

S.1.2.P.6. İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin, kalkınmayı "yerelden başlatma" stratejisini uygularken izleyeceği politikalar içinde, **yenilikçilik merkezlerinin kurulması ve yaygınlaştırılması** öncelikli bir yer tutmalıdır. Böyle aynı mekanda çalışma (co-working space) gerçekleştirildiğinde, insanların birbirinden öğrenme perspektifi gelişecek ve birlikte çalışma kültürü oluşabilecektir. Yenilikçilik mekanizmaları güçlendirilmemiş bir yerelden kalkınma sürecinin sürdürülebilirliğinden söz edilemeyecektir.

İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin yerelden kalkınma konusundaki üçüncü aracı, **Varlık Temelli Havza Planlama çalışmaları** olmuştur.

S.1.3. İzmir Modeli, yerel kalkınma dinamiğinin canlandırılması, yerelliğin değerlerinin dışarıdan fark edilebilmesini ve bu değerlere ulaşılabilmesini sağlayarak her yerelliğin İzmir'e entegrasyonunu sağlayabilmek için **havza bazlı, varlık temelli, katılımcı bir planlama yapılmasını önermektedir**. Bu planlar, konuları paralelinde disiplinler arası bir nitelik taşıyacaktır.

İzmir Modeli, bu stratejiyi uygulamaya koymak için aşağıda sıralanan politikaları önermektedir.

S.1.3.P.1. İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin **yetki alanı, üç havzaya ayrılmıştır**. Bunlar; Kuzey Havzası, Yarımada Havzası ve Küçük Menderes Havzası'ndan oluşmaktadır. Akarsu havzaları, ekolojik duyarlılığı yüksek planlama çalışmaları için uygun mekânsal birimlerdir. İzmir'de sadece Küçük Menderes Havzası, bir akarsu havzası bütünlüğüne sahiptir. Kuzey Havzası Bakırçay ve Gediz akarsu havzalarının belirli kısımlarının bir araya gelmesiyle oluşmuş, idari sınırlara uymanın zorladığı bir coğrafik bütünlüğe tekabül etmektedir. Bu alanın ekolojik/kirlenme analizleri için Bakırçay ve Gediz akarsu havzalarının parçası olduğunu hesaba katmak çok yararlı olacaktır. Yarımada'nın coğrafyası, tarım ve turizm faaliyetleri bakımından belli bir planlama havzası oluşturmaktadır.

S.1.3.P.2. Havza planları, plancıların araştırmaları ve katılımcı planlama sürecinin sonucu saptanacak olan **yerelin varlıklarına ilişkin bilgilere**, dayandırılmaktadır. Bu bilgiler, havzanın varlıklarının/değerlerinin; tarımsal kaynaklar, ürünler, turistik kaynaklar, tarihi miras, yemek kültürü, endemik bitkiler, el sanatları ve benzerlerinin geniş bir yelpazesinden oluşacaktır. Bu bilgilerin planlama bakımından en kritik öneme sahip olanları, **o yerelde yaşayanların üretim ve yaşam kültürleri olacaktır**. Bu bilgiler, yerelde geliştirilecek kalkınma önerilerinin/projelerinin kaynağını oluşturacaktır.

S.1.3.P.3. Bu bilgi oluşturma ve buna bağlı olarak kalkınma önerilerinin geliştirilmesinin, **mutlaka katılımcı bir süreç içinde geliştirilmesi** gerekecektir. Katılımcılığın çok değişik işlevleri olacaktır. Yerelden kopuk kitabi bilgiye sahip

teknisyenler, yerelin bilgisine erişemedikleri için birçok değerin kalkınma önerileri içinde yer almasını sağlayamayacaklardır. Belirli yerel faaliyetler konusundaki adanmışlıkları fark edemeyecekleri için, var olan potansiyelleri harekete geçirmekte yetersiz kalacaklardır. Dıştan öneren yaklaşımlar, yerel yaratıcılıkları devre dışı bırakacaktır. Yerelde yaşayanlarda farkındalıklar yaratılmadan yapılan önerilerin direnç oluşturma olasılığı yüksek olacaktır. Bir toplumda değerin/varlığın ne olduğunun gerisinde, bir **özneller arası oydaşma olduğunun** hatırlanması da katılımcı sürecin önemini ortaya koyacaktır.

S.1.3.P.4. Havza bazlı, varlık esaslı bir yerel kalkınma yaklaşımı içinde yeni öneriler ve projeler geliştirilirken, **bu yerelliği** İzmir'den izole eden, **içine kapayan tutumlardan uzak durmak, tersine dışa açarak, toplumla bütünleşmesini artıran** projeler üzerinde durmakta yarar vardır. Ayrıca kalkınma projelerinden söz edince, çoğu kez anlaşılan ekonomi projeleri olmaktadır. Oysa burada söz konusu olan projeler/öneriler, yaşamın tüm alanlarını kapsayan bir çeşitlilikte olacaktır. Örneğin bu öneriler, üretim ve pazarlama için kooperatifler oluşturulması, koyun, keçi, arı kovani dağıtılması, ürün pazarları ve satış ağlarına katılınması, ürün festivalleri, köy festivalleri düzenlenmesi, yürüyüş, bisiklet yollarının yapılması, tarih rotası, bağcılık rotası, köy pazarları rotası ve benzerleri diye sıralanabilir. Planda yer alan önemli sonuçlar doğurması beklenen projelerin başarılı olmasını sağlamak için, bu projenin bağlanması gerekli ağlarla ilişkisinin nasıl kurulacağı'nın belirtilmesi gerekmektedir.

S.1.3.P.5. Bu projeden, uygulamada olumlu sonuçlar alınmakta olmasının temel nedeni, İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin Tarımsal Hizmetler Dairesi, Kültür ve Sanat Dairesi ve Kentsel Tasarım ve Kent Estetiği Şubesi gibi icrai organlarının uygulamada etkili rol almakta olmasıdır. Ama havza projelerinin etkinliğini artırmak için uluslararası kuruluşlardan alınan desteğin artırılması, İzmir Sivil Toplum Kuruluşları'nın (STK) katılımının çoğaltılması gerekecektir. Projenin uygulanmasında, **rol alacak kurumsal aktörlerin çeşitlendirilmesine bir maddi kaynak sorunu olarak değil, yerelin dış dünyayla eklemlenmesinin artırılması sorunu** olarak yaklaşılmalıdır.

III.2.2. Çok Yönlü Çevre Duyarlılığı ve Sorumluluğu

Kültürlerin birikerek gelişmesi sonucunda insanlığın ulaştığı teknolojik düzey, bir yandan insanın yapabilirlik kapasitesini artırırken, öte yandan da insanın yıkıcılığını çok yükseltmiştir. İnsanın sağladığı bu kapasite başıboş kaldığında, ister doğal çevrede olsun, ister yapılı çevrede olsun yüksek bir tahribat yaratma eğilimi taşımaktadır. Bu tahribatı yaratan modern dünyanın insanı, eylemlerinin uzun erimli sonuçları üzerinde bir değerlendirme yaparak düşünme eğilimindedir. Bu nedenle günümüzün çağdaş insanı, kendi varlık sorunu haline gelebilen doğal ve yapılı çevre üzerindeki tahribatın sürdürülmesine razı olamamaktadır. **Uzun erimli insan aklı, ister doğal çevre, ister yapılı çevre üzerinde olsun, sürdürülebilirlik/korumacılık akımını** geliştirmiştir.

Günümüzde Dünya yüzeyinin yarısından fazlası tarım, otlatma, sanayileşme,

kentsel gelişim, ulaşım ağları ve ormancılık gibi insan faaliyetleri tarafından doğrudan etkilenmiştir. Günümüzde; Dünya'nın doğal kalmış bölümü, %20'nin altına düşmüş bulunmaktadır. "Küresel Ayak İzi Ağı"nın yaptığı çalışmalar göstermektedir ki, 1970 yılından bu yana insanoğlunun kaynaklara olan yıllık talebi, dünyanın her yıl kendini yenileme hızından daha fazla olmaktadır. Artık insan faaliyetlerinin sürdürülebilirliği için, Dünya'dan daha fazlasına gereksinim bulunmaktadır. **Günümüzde bu sürdürülebilirlik için 1,6 Dünya'ya gereksinim duyulmaktadır.** IPCC Paneli'nde (Birleşmiş Milletler Hükümetlerarası İklim Değişikliği) dünya ısı artışının 2°C'yi geçmemesi gerektiğini vurgulamıştır. 50 yıllık bir programlamayla sera gazını sınırlamaya girişmezsek, geleceğimiz karanlıktır denilmektedir.⁵⁶ İklim değişikliklerinde, yalnızca küresel hava ısınmamakta, okyanuslarda asit düzeyi yükselmekte, biyoçeşitliliğin azalmasına neden olmaktadır. Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi'nde, alınması gereken önlemler arasında "**karbonsuzlaştırma**" (decarbonization) temel önlem olarak ön plana çıkmıştır.

Küresel ekonominin işleyişi, Birleşmiş Milletler sisteminin çok uluslu şirketleri regüle etmekteki yetersizlikleri, dünya ekolojik sistemini işte bu bıçak sırtı noktaya getirmiş bulunmaktadır. Küresel ölçekten, ülke ölçeğine, yerel ölçeğe indiğimizde, çok sayıda önemli sorunla karşılaşmaktayız. Burada, bu ayrıntılara girmemiz gerekmiyor. Ama burada asıl sormamız gereken soru; yereliktен, küresel ölçeğe kadar uzanan bu kadar geniş bir skalada yer alan çevre sorunlarıyla başa çıkabilmemiz için, izlememiz gereken stratejik tercihlerin neler olduğudur.

Çevre sorunlarıyla başa çıkabilecek bir stratejiyi geliştirebilmek için, sürdürülebilirlik/korumacılık akımının gerekçelendirilme biçimi konusunda açıklık kazanmak gerekir. İster **sürdürülebilirlik olsun**, ister bunun ötesine geçen bir **korumacılık olsun**, insanların gerçekleştirmesi gereken bir görev olarak sunulmuştur. Bu tek taraflı gerekçelendirme, geliştirilecek stratejiler bakımından yetersiz bir çıkış noktası olmaktadır. Oysa çevrenin korunmasının ve sürdürülebilirliğinin sağlanması **hem bir hak, hem de bir görevdir.**

"Sürdürülebilirlik" koşulunun yerine getirildiği, bozulmamış bir doğal çevreyle ilişki kurarak yaşamak, öncelikle bizim onurlu **yaşam hakkımızın bir parçasıdır.** Çevre hakkı, üçüncü nesil dayanışmacı haklarından biridir. Bu hak grubunun gerçekleşebilmesi için, bireylerin sorumluluklarını/görevlerini yerine getirmesi gerekmektedir. Böyle bir hak ve sorumluluk/görev eşleştirmesi yapılması, tabii ki dıştan verilen bir görevin yerine getirilmesinden daha anlamlı olmaktadır. Birleşmiş Milletler (BM) sistemi içinde geliştirilmiş sürdürülebilirlik koşulu, ekonomik kalkınmanın gerektirdiği kaynak kullanımını esas referans olarak geliştirilmiştir. Oysa İzmir Modeli'nin sürdürülebilirlik kavramının "yaşam kalitesi"ne referansla

⁵⁶ Bu konuda bkz. Ümit Erdem: "İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin Çevreyi Koruma ve Geliştirme Yaklaşımı", *İzmir Modeli Çalışmaları Üçüncü Kitap: İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin Yerel Kalkınma, Çevre ve Altyapı Sağlamadaki Performansları*, İzmir Büyükşehir Belediyesi, İzmir, 2018, s. 186-222.

tanımlandığı hatırlanırsa, burada söz konusu olan sürdürülebilirliğin, toplumun bireylerinden daha büyük bir adanmışlık/fedakarlık gerektirdiği fark edilecektir. İzmir Modeli'nde sürdürülebilirlik/korumacılığa hak ve sorumluluk ikilemi içinde yaklaşıldığında “hak” kavramını, Birleşmiş Milletler'in (BM) insan haklarıyla sınırlandırılmış çerçevesinden daha geniş olan, İzmir Vizyonu'nda öngörülen, “yaşam kalitesi”nin gerektirdiği bir çerçevenin tanımladığı, medeni haklar düzeyinde ele almak doğru olur.

Çevre hakkının geniş olan tanımının, bireyin sorumluluğuyla eşleştirilmesi, çevre hakkının yaşama kavuşturulması bakımından çok önemlidir. Tabii ki insanlar yaşamları sırasındaki davranışlarını, çevresel sorunların farkında olarak, değiştirir ve çevre sorumluluğu ahlaki içinde davranabilirse, çevre sorunlarının, tümünün ortadan kalkması beklenemez. Bu insanların er ya da geç, çevre sorunlarına teslim olacağı anlamına gelmemektedir. İnsanlar **bireysel davranışlarıyla çözemedikleri sorunları, örgütlenerek, örneğin Sivil Toplum Kuruluşları, Yerel Yönetimler ve benzeri kamusal kurumlar oluşturarak, onların eliyle gidermeye çalışabilmektedirler**. İnsanların sorumluluğunu sadece bireysel düzeylerdeki sorumluluklar olarak değil, meşruiyetini onların tercihlerinden alan **kamu kurum ve kuruluşlarının sorumluluklarıyla** birlikte düşünmek gerekir.

Böyle bir bakış açısı içinde bireyden, küresel düzeye kadar uzanan farklı ölçeklerdeki alanlardan sorumlu aktörler sıralaması ortaya çıkmaktadır. Buradaki çözümlememiz bakımdan, birey, yerel yönetimler, ulus devletler ve küresel düzey olarak dört kademeli bir betimlemeden yola çıkalım. Bu **dört kademelinin, her birinin çözümünde uzmanlaşması** gereken ayrı bir çevre sorunu olduğu söylenebilir. Her alt kademe kendi düzeyindeki sorunlarını çözerken, aynı zamanda da daha üst kademelerin sorunlarının çözümünü göz önünde tutarak, bu kademelerin sorunları dolayısıyla üzerine düşen görevleri de göz önünde tutmalıdır.

Oldukça soyut düzeyde tanımlanmış olan bu yaklaşımı, daha anlaşılır kılmak için, bazı örnekler vermek yararlı olacaktır. Mikro düzeyde, bir örnekten başlayalım. Mikro düzey dediğimizde; bireyleri, aileleri, firmaları, okulları, hastaneleri ve benzerlerini kast ediyoruz. Toplumun bu birimleri, toplumda yaşarken ya da işlevlerini yerine getirirken, kamu alanında geziyor, tüketim yapıyor, bir binada yaşıyorlar, enerji tüketiyorlar, arabaları varsa onu kullanıyorlar ve benzerleri. Bu birey, toplumsal sorumluluğu konusunda duyarlı bir bireyse, sokakları kirletmiyorsa, katı atıklarını geri dönüşüme olanaklı biçimde ayrıştırarak, yeniden değerlendirilmesini kolaylaştırmaya çalışıyorsa, çevre sorunlarının farkındaysa, konutunu mantolatarak daha az enerji tüketiyorsa, yaşamında gösterişçi tüketim yapmaktan kaçınarak toplumun karbon ayak izini düşürüyorsa, hem kendisinin daha iyi bir çevrede yaşaması için çok önemli katkılar yaparken, hem yerel yönetimin çevre standartlarını yerine getirmekteki yükünü azaltmaktadır. Bu birey, hem kendi ölçeğindeki sorumlulukları yerine getirirken, hem de küresel düzeyde ortaya çıkan çevre sorunlarına kendi ölçeğinden yaptıklarıyla bir katkıda bulunacaktır.

Böyle bir bakış açısına sahip olunduğunda, bir yerel yönetimin çevre sorunlarının çözümüne ilişkin işlevlerini yerine getirmesi konusunda izleyeceği stratejiyi kurarken sadece ilk iki ölçek, **yani birey (mikro) düzey ve yerel yönetim düzeyi üzerinde durmak** gerekecektir. İzmir Modeli, Çevre Stratejisi'ni birey (mikro) düzeyinden **S.1.**'le başlatmaktadır.

S.1. Bir yerel yönetimin yetki alanındaki bireylerin ya da mikro ögelerin, yaşadığı yörenin çevresel sorunları, ülkenin çevresel sorunları ve global çevre sorunların ne kadar çok farkındaysalar ve bu konudaki bir ahlakı ne kadar çok içselleştirmişlerse, yerel yönetimlerin bu konudaki sorumlulukları hafifleyecektir. Bu farkındalık, toplumdaki değişik aktörlerin ortak gayretleriyle gerçekleştirilebilecektir. Bu nedenle **İzmir Modeli, belediyelerin bu farkındalığın yaratılmasının aktörlerinden biri olduğu gibi kolaylaştırıcısı da** olmasını önermektedir.

Bu stratejik tercihin yaşama geçirilmesi için, İzmir Modeli aşağıdaki politikaları önermektedir.

S.1.P.1. İzmir Modeli, İzmirliilerin çevre konusundaki farkındalıklarının artırılması için, **İzmir Akdeniz Akademisi'nin bir düşünce kuruluşu ve demokratik platform olarak** işlevlerini genişletmesini ve uluslararası ilişkilerini artırmasını önermektedir.

S.1.P.2. İzmir Modeli'ne göre, İzmirliilerin çevre konusundaki farklılıklarının artırılması ve bundan doğan sorumluluklarını içselleştirebilmesi için yapılacaklar konusunda esas sorumluluğu, **Kültür ve Sosyal İlişkiler Birimi** (Daire Başkanlığı) yüklenecektir. Bu amaçla kentin kamusal alanlarında, **katılımcı etkinlikler/şenlikler düzenlemelidir**. Okullarla ilişki içinde gençlerin çevre değerlerinin farkına varmasını sağlayacak, çevreyi koruma için yapılanları görmeleri için **sistemik geziler düzenleyecektir**.

S.1.P.3. Kentlilerin çevre konusunda bilinçlenmeleri ve çevre kalitesinin gelişmesinde tabandan gelen etkinliklerin düzenlenmesinde, **Sivil Toplum Kuruluşları'nın etkin rol alması** çok yararlı olacaktır. İzmir Büyükşehir Belediyesi, bu faaliyetlerin gelişmesinin **önünü açmaya** çalışacaktır.

S.1.P.4. İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin yetki alanı içinde yaşayanlar ya da işlevlerini yerine getiren, firmalar ve kuruluşlar çevre konusunda sorumluluklarını yerine getirme eğiliminde olsalar bile, nasıl davranmaları konusunda yeterli bilgiye sahip olmamaları dolayısıyla, arzulanan olumlu sonuca ulaşamayabilir. Bunun için sorumlu kuruluşların gerekli düzenlemeleri yapmış ya da **ilgili yönetmelikleri çıkarmış olmaları** gerekecektir.

İzmir Modeli'nin çevreye ilişkin olarak ikinci kademe aktör olan **İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin sorumluluklarına** ilişkin stratejik tercihleri **S.2.**'de verilmektedir. Bir belediyenin yükümlülükleri, öncelikle belediye yasalarınca belirlenmiştir. İzmir Modeli sürdürülebilirliği, "yaşam kalitesi"ne referansla tanımladığı için, belediyenin sorumluluğunu da daha geniş bir çerçevede tanımlamaktadır.

S.2. İzmir Modeli, belediyelerin çevre konusundaki sorumluluklarını, üç grupta toplamaktadır. **Birinci grupta**, birbiriyle ilişkili olarak **atık üretimi ve çevreyi**

kirletme yer almaktadır. Bu konuda belediyenin yapacağı ilk iş, atık üretimini ve kirliletmeyi azaltmaya çalışmak olacaktır. Belediyelerin **ikinci grupta** yer alan sorumlulukları, **kirlenenin temizlemek ve atığı bertaraf etmek** olmaktadır. **Üçüncü sorumluluk** alanıysa, **çevre peyzajının ve doğayla ilişki kurmanın doyumunu** artırmak olmalıdır. İzmir Büyükşehir Belediyesi her üç konudaki sorumluluklarını yerine getirmek için, **uzmanlaşmış birimlere sahip** olacaktır.

S.2. İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin çevre konusundaki sorumluluklarının genel kapsamını tanımlarken, bir stratejik tercih yapılmıştır. Ama bu genel tercihi, üç grup için ayrı ayrı alt stratejiler halinde ayrıntılandırmak gerekecektir.

S.2.1. İzmir Modeli'ni geliştirilirken, İzmirliğin yaşamalarının evlerine kapanmış olmadığını ve kamu alanını yoğun olarak kullandığı üzerinde durulmuştur. Bu da İzmir'de kamu alanlarının, temizlik standartlarının yüksek tutulmasını gerektirmektedir. İzmir'in "yaşam kalitesi"ne ilişkin vizyonu, **temizliği de kentin başarması gereken temel performans özelliklerinden** biri haline getirmektedir.

Bu hedefe ulaşmak için hem kentlilerin, hem de belediyenin üzerine düşenleri yapması gerekecektir. Kentliler, yaşarken çevresini kirliletmemek alışkanlığına sahipse, belediyenin yükü azalacaktır. Ama kentte yaşayanların kirliletme eğilimlerinin yüksek olması, belediyenin özellikle kamusal alanlarda temizlik standardının düşmesine yol açmamalıdır. Büyükşehir belediyesiyle, ilçe belediyeleri arasındaki iş bölümünde çöp toplamanın ilçe belediyelerine, katı atıkların bertaraf edilmesinin büyükşehir belediyelerine bırakılması da, hizmet performansında kent mekanında tek düzeliliğin sağlanmasını zorlaştırmaktadır. Bu hedefe ulaşmak için izlenecek politika tercihleri, aşağıda sıralanmaktadır.

S.2.1.P.1. İzmir kamusal alanlarında, **"bal dök yala" denilebilecek bir düzeyde temizlik standardı** uygulanacaktır. Bunu gerçekleştirmek için gerekirse bu sorumluluğu Büyükşehir Belediyesi yüklenecek, bunu sağlamak için temizlikten sorumlu birimini, yeterli teçhizat ve işgücüyle donatacaktır.

Katı atık sorunu bir yerde kirlilikle ilişkilendirilebilse de, ondan daha temel ve yapısal bir sorundur. Katı atıklar, hem sağlık, hem görsellik, hem de toplumun geleceğiyle yakından ilişkilidir. Atığın bir kaynağı bireylerin/ailelerin tüketimleridir. Gereksiz tüketim ne kadar artarsa, yarattığı atık da artmaktadır. Tüketim için bir şey eve gelirken içinde taşındığı torba, ürünün ambalajı daha başlangıçta bir atık yaratmaktadır. Eve alınan bu madde/nesne bozularak tüketilemez hale gelince ya da bozulunca bir atığa dönüşmektedir. Bu atık oluşma sürecini çözümleyerek, atık miktarının nasıl azaltılacağına yolları da geliştirilebilecektir. Ama temelde, **atığı azaltma tüketimi azaltmanın yolunu bulmaktan** geçmektedir.

Bir şeyin değersiz bir çöp olarak görülmesi, onun sahibinin kullanım biçimine bağlıdır. Bu çöp olarak görülen şey, başka bir kullanıcı bakımından yararlanılabilecek bir kaynak olarak görülebilecektir. Birisinin değersiz gördüğü bir şeyi, onu değerli gören bir başka kişiye ulaştırmayı başardığımızda, çöp kalmayacak, katı atık sorunu çözülmüş olacaktır. Bu durumda **katı atık sorunu, sıfır çöp yaklaşımıyla bir çözüme ulaştırılmış** olmaktadır.

S.2.1.P.2. Katı atıkları bertaraf etmeye başlamadan önce, katı atık miktarını azaltmaya çalışılmalıdır. Bu konuda başvurulabilecek yollardan biri, kentte **ikinci el eşya pazarları geliştirilerek, tüketim faaliyetlerinin ayak izini küçültme yoluna** gitmek olacaktır. Bu doğrultudaki bir başka çaba, hem doğada çözülmesi uzun yıllar alan plastik torba kullanımını azaltmak, hem de kullan at davranışına karşı çıkarak tekrar kullanımına olanak vermek için alınan **maddelerin evlere taşınmasında bez torbalar ve filelerin kullanımını** teşvik etmek olacaktır.

S.2.2. İzmir Modeli'ne göre belediyelerin çevre sorunları konusunda yükümlenmesi gereken temel sorumluluğu, bireylerin yaşamları, sanayinin ve hizmetlerin üretimleri sırasında **yarattığı kirliliği temizlemek ya da atıkları bertaraf etmek** olmaktadır. Bir kentte katı, sıvı ve gaz atıklar ne kadar çok bertaraf edilebiliyorsa, kentin çevresi o kadar temiz kalıyor diyebiliriz. İzmir Büyükşehir Belediyesi, her üç konudaki sorumluluklarını yerine getirmek için **uzmanlaşmış birimlere sahip olacaktır**. Bunun için gerekli alt yapıları kurarak, işletecektir.

Söz konusu üç çevresel kirlilik/atık alanındaki stratejik tercihleri yaşama geçirmek için uygulanacak politika tercihlerini ayrı ayrı ele alalım.

S.2.2.P.1. İzmir Modeli, İzmir **katı atık yönetim sisteminin Avrupa Birliği Standartları'na** uygun olarak oluşturulması ve yürütülmesini önermektedir. Bunun için;

- İzmir Büyükşehir Belediyesi sınırları içinde, katı atık üretiminin gelişimi kısıtlanmalı ve katı atığın toplama, depolama ve yeniden kazanımı için bir plan hazırlanmalıdır.
- Bu plan dahilinde katı atık yönetiminin iyileştirilmesi için, gerekli araç ve gereç sağlanmalı, tesisler kurularak işletimi verimli olarak gerçekleştirilmelidir.
- İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin genişleyen sınırları da göz önüne alınarak, planda öngörülen miktardaki atığın bertaraf edilmesi için yeni ve düzenli depolama alanları oluşturulmalıdır.
- Tıbbi atıklar için, bir **sterilizasyon** tesisi kurulmalıdır.
- **İnşaat ve yıkıntı atıkları için** taşıma mesafeleri göz önüne alınarak, bir ya da daha fazla **geri kazanım tesisi kurulmalıdır**. Taşımanın ekonomik olmadığı durumlarda bu atıkların hazırlanan planda öngörülen yerlerin dışına dökümünü engelleyecek, **denetim mekanizmaları** kurulmalıdır.

Evsel kullanımlar ve sanayi kullanışları sonucu oluşan **sıvı atıkların bertaraf edilmesi ve arıtılması** konusundaysa, İzmir çok ileri bir aşamaya ulaşmış bulunmaktadır. Bu gelişmeyle Körfez'deki kirliliğin çok yüksek boyutlara ulaşması, Körfez'den gelen kokuların rahatsız edici hale gelmesi üzerine İzmir Körfezi'ni temizlemek üzere Büyük Kanal Projesi başlatılmıştır. Bu projede ilk ihale 1992 yılında başlamış, 2002 yılında son aşaması tamamlanmıştır. Körfez'e akan kirli sular, bir kanalla toplanarak, arıtılmıştır. Arıtmadan çıkan çamurlar çürütülerek biyogaz elde edilmekte, biyogazla kurutma işlevi tamamlanarak elde edilen gübre, tarımda kullanılmaktadır. Avrupa Birliği standartlarında arıtma sayısı, kişi başına düşen atık su artıma miktarı bakımından ve Avrupa Birliği standartlarında arıtım

oranı bakımından **İzmir, Türkiye’de diğer kentlere göre açık ara önde bir performans** sahiptir. Arıtılan kişi başına atık su miktarı İzmir’de 60 metreküpken, İstanbul’da 38 metreküp, Ankara’da 5 metreküptür. Nitekim 2017 yılında, Birleşmiş Milletler Çevre Programı Akdeniz Eylem Planı kapsamında düzenlenen, ‘Çevre Dostu Şehir Ödülü’nü İzmir almıştır.⁵⁷

S.2.2.P.2. İzmir Modeli sıvı atıkların bertaraf edilmesinde, İzmir Büyükşehir Belediyesi’nin, İZSU’yla gerçekleştirdiği **öncülük rolünü sürdürmesini** önermektedir. Bu öncülüğünü yağmur sularıyla pis su sistemlerin ayrılması konusunda da sürdürmesi, ileride yağmur sularının değerlendirilmesi konusunda da yeni adımlar atılmasını önermektedir.

Gaz atıkları ise bir yandan hava kirliliğine, diğer yandan iklim değişikliğine yol açmaktadır. Bizi bu bölümde, hava kirliliği ilgilendirmektedir. Kış dönemlerindeki konut ısıtması, sanayinin saldıgı baca gazları ve kullanılan motorlu araçların egzoz gazları, İzmir özelinde İzmir Limanı’na gelen gemilerin ağır yakıt kullanmasından doğan kirlilik bir araya gelerek İzmir havasının kirliliğini oluşturmaktadır. Türkiye hava kirliliği sorunun farkına, 1970’li yıllarda varmıştır. Nüfusları hızla artan kentler, kış aylarında konutların yerli linyitlerle ısıtılması dolayısıyla Dünya Sağlık Örgütü’nün, havadaki katı madde parçacıkları ve sülfür dioksit miktarı standartlarını 5-10 kat aşmaya başlamıştı. Yerli linyitler düşük kalorili olması ve yüksek kül ihtiva etmesi ve sülfür oranının çok yüksek olması dolayısıyla havayı çok kirletiyordu, kış aylarında özellikle kara ikliminin hakim olduğu yörelerde yaşanan tersinme olguları bu pis havanın atmosfere yükselmesini önüyor, havayı sağlık bakımından çok tehlikeli hale getiriyordu. Tabii Türkiye’deki uzmanlar da hava kirliliği sorunun çözümünün, ısıtma için **temiz yakıt kullanmaktan geçtiğini** biliyorlardı. Ama Türkiye’nin ithal ikamesine dayanan ekonomik politikası, temiz yakıtın ithaline olanak vermiyordu. 1980 sonrasında Türkiye’nin ithal ikamesine dayanan ekonomi politikasını terk ederek, ihracat yönelimli bir ekonomik gelişme politikası izlemeye başlaması sonrasında, hava kirliliğini azaltmak için önce yüksek kaliteli, külü az, sülfürü düşük kömür ithal etmeye başladı. Daha sonra doğalgaz dağıtım sistemlerini kurarak, kentlerini doğalgazla ısıtmaya geçti. Doğalgazın kullanıldığı yerlerde, kış ısıtmasından gelen hava kirliliği önemli ölçüde düştü.

İzmir’in coğrafik konumu, doğalgazın İzmir’e önemli bir gecikmeyle gelmesine neden oldu. **İzmir’e doğalgaz 19 yıl gecikmeyle, 2011 yılında** geldi. 2014 yılında doğalgaz, tüm ilçelere ulaşmış bulunuyordu. Doğalgaza geçiş, kirliliği 1970’li yıllara göre büyük ölçüde düşürdü ama 2017 yılında yapılan tespitler, Aliağa, Bornova, Bayraklı, Şirinyer, Gaziemir ve Güzelyalı’da elverişsiz hava koşulları olan günlerde Dünya Sağlık Örgütü’nün hava kirliliği standartlarının aşıldığını göstermektedir. Bu tüm konutların doğalgaz sistemine bağlanmamış olmasından kaynaklanmaktadır. Bağlanmış olsalar bile özellikle düşük gelirli

⁵⁷ “İzmir’e Çevre Dostu Şehir Ödülü”, *Hürriyet*, 9 Aralık 2017. (Erişim: 17.07.2018: <http://www.hurriyet.com.tr/izmir-cevre-dostu-sehir-odulu-40672821>)

aileler için doğalgazın pahalı gelmesi ve ısınmakta düşük kalite kömür kullanmakta olmaları, yoğunluğu azalmış olsa da hava kirliliğinin sorunun sürmesine yol açmaktadır.

Kentlerde hava kirliliğinin ikinci önemli kaynağı, motorlu araçların havaya saldığı egzoz gazlarının yarattığı karbon monoksit kirliliğidir. Türkiye’de olduğu gibi, İzmir’de de motorlu araçlar hızla artmaktadır. Bu nedenle, karbon monoksit kirliliği hızla artmaktadır. Ama bu kirlilik konusunda düzenli ölçmeler yapılmadığı için, kamu alanında bu kirlilik üzerinde yeterince durulmamaktadır. Radikal çözümün fosil yakıt kullanan motorlu araçlardan, elektrikli araçlara geçilmekle gerçekleşeceği anlaşılmış bulunmaktadır. Bu deneyimden esinlenerek İzmir Modeli, hava kirlenmesi konusunda stratejik tercihini aşağıdaki şekilde formüle etmiştir.

S.2.2.P.3. İzmir Modeli’ne göre havası **temiz bir kent oluşturmak için, temiz yakıt ve temiz bir enerji (elektrik) kullanımı politikası** izlenmelidir. Kullanılan enerjinin temiz olabilmesi için, bu enerjinin kaynakları içinde yenilenebilir enerji kaynaklarının payının yüksek olması gerekmektedir.

Bir belediyenin çevreye ilişkin stratejilerini/politikalarını sadece kirliliğin üretiminin azaltılmasına ve giderilmesine kısacası, olumsuzlukların yok edilmesine hapsedmemek gerekir. **Doğada var olan olumlulukların korunması ve geliştirilmesinin** kentlinin yaşam kalitesine katkısını da sağlamak, yerel yönetimin esas görevlerinde biridir. Bu işlevin yerine getirilmesinde stratejik tercihini **S.2.3.**’te ortaya koymaktadır.

S.2.3. İzmir Modeli’ne göre, İzmir Büyükşehir Belediyesi’nin üçüncü sorumluluk alanı, **çevre peyzajının korunması** yoluyla ve bireyin **doğayla ilişki kurma kanallarını oluşturup** geliştirerek, **bireyin doyumunu artırmak** olmalıdır. İzmir Modeli, “yaşam kalitesi”nin artırılması ve çevre sorunlarının çözümü bakımından, yeşil alanların, rekreasyon alanlarının, parkların artırılması yanı sıra bunların sürekli bir bakımını ve onarımını gerekli görmektedir. Yeşil alanların artırılmasını, sadece kentlilerin öznel doyumları bakımından değerlendirmek yetersizdir. Unutulmamalıdır ki bu **yeşil alanlar, karbon yutakları** olarak işlev görecektir. Hava kirliliğinin azaltılması, havanın ısınmasının azaltılması yoluyla da yaşam kalitesine önemli katkılar yapacaktır.

Bu bağlamda; İzmir Büyükşehir Belediyesi Peyzaj Araştırmaları Derneği’yle işbirliği içinde “Direnci Kentler İçin Bir Çerçeve: Yeşil Odaklı Uygulama” (Green Re-Vision: A Framework For Resilient Cities) bir “Avrupa Birliği Hibe Projesi” olarak kabul ettirmiş ve uygulamaya geçmiştir. Bu proje, yeşil altyapı potansiyelini kullanarak, güçlendirerek veya destekleyerek iklim değişikliğine uyumlu bir kent oluşturmak amacıyla; bir çerçeve oluşturmayı, iklim değişikliği konusunda ilgili grupların teknik kapasitesini geliştirmeyi ve iklim değişikliği konusunda farkındalığı artırmayı öngörmektedir.⁵⁸

⁵⁸ Bu konuda bkz. Meltem Çiçeklioğlu-Şafak Tamer: “Sağlık Hizmeti/Sosyal Projeler ve Sosyal Hizmetler”, *İzmir Modeli Çalışmaları Beşinci Kitap: İzmir Modeli’nin Komünite, Kamu Alanları ve Yer Oluşturabilme Stratejileri*, İzmir Büyükşehir Belediyesi, İzmir, 2018, s. 18-92.

S.3. İzmir Modeli'ne göre, İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin çevre konusundaki duyarlılıklarının belediye sınırları içindeki çevre konularıyla sınırlı kalmaması gerektiğini, politikalarını geliştirirken, **global düzeydeki sorumluluklarını yerine getirmeye** çalışması gerektiğini düşünülmektedir.

Nitekim **İzmir Büyükşehir Belediyesi, Avrupa Birliği Başkanları Sözleşmesi'ni imzalamıştır.** Bu sözleşmeye göre, İzmir Büyükşehir Belediyesi kendi yetki alanında **karbondioksit salınımını %20 azaltmayı** taahhüt etmiştir. Yine bu sözleşme gereği İzmir Büyükşehir Belediyesi, **“İzmir Sürdürülebilirlik Eylem Planı”**nı hazırlamış ve bu planı uygulamaya girişmiştir. Bu bağlamda, güneş enerjisi santrallerinin inşası projelerine girişilmiştir. Bunların uygulanmasına, “Bayraklı Ekrem Akurgal Yaşam Parkı Spor Salonu Çatısı ve Otopark Alanına Foto Voltaik Güç Sistemi” kurulmasıyla başlanmıştır. “Seyrek Hayvan Barınağı Yerleşkesinde Güneş Enerjisi Santrali”nin kurulumu projesi ilerlemektedir. Ayrıca İzmir Büyükşehir Belediyesi, bunların dışında 8 tesisinde güneş santralı kurulumuyla ilgili, fizibilite çalışmalarını sürdürmektedir. Bu planda öngörülen atmosfere karbon salınımindaki %20'lik düşmeyi sağlamak için, İzmir Büyükşehir Belediyesi kamu ulaşımında raylı taşımanın payını artırmakta, otobüs filosunda elektrikli otobüslerin oranını yükseltmektedir.

İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin global sorumluluğunu yerine getirmesi, salt karbon salınımını azaltmakla sınırlı kalmamaktadır. İzmir Büyükşehir Belediyesi, **biyoçeşitliğin korunmasında, exsitu ve insitu koruma** yapmaktadır. İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin 2011 yılında ziyarete açtığı “Doğal Yaşam Parkı” hem başarılı bir “exsitu” koruma örneği olmuş, hem de İzmirlilerin “yaşam kalitesi”ne önemli bir katkı yapmaya devam etmektedir. Ayrıca, bir Ramsar alanı olan İzmir Kuş Cenneti'nde gerçekleştirilen “insitu” korumada da İzmir Büyükşehir Belediyesi, İzmir Kuş Cenneti'ni Koruma ve Geliştirme Birliği'yle (İZKUŞ) birlikte etkin olarak sorumluluk yükleniyordu. Oysa açık bir nedene dayanmadan, 2017 yılında İzmir Büyükşehir Belediyesi ve İzmir Kuş Cenneti'ni Koruma ve Geliştirme Birliği (İZKUŞ), Orman ve Su İşleri Bakanlığı'nca bu alandan dışlanmış bulunmaktadır.

III.2.3. Temel Kentsel Altyapının Sağlanması

Bir kentin yaşayanlarının “yaşam kalitesi”ni yükseltebilmesi, kentteki sanayi ve hizmetlerin üretilebilmesi için gerek duyulan su, elektrik, doğalgaz, telefon, atık su toplama ve artıma tesisatı, kent içi yollar, kentteki raylı ya da motorlu taşıma sistemleri ve benzeri donatıların tümü, genel olarak kentsel altyapı kapsamı içinde bulunmaktadır. Modern belediyelerden en çok beklenen hizmet, genellikle bu altyapıların yapılması ve işletilmesinin sağlanması olmaktadır. Nitekim Türkiye'de de kentsel altyapının gelişmesi, modern belediyenin kurulmasıyla paralel olarak gerçekleşmiştir.

Bir kentin kentsel altyapısının yetersizliği, etkinliğinin ve verimliliğinin düşüklüğüne neden olmaktadır. Bir kentte altyapıların ve onların sunduğu hizmetin varlığı, **o kentte yaşayanların yapabilirliklerini, dolayısıyla özgürlüklerini artırmaktadır** denilebilir. Bir kentte, kentlilere sunulan altyapı çeşitliliği arttıkça, “yaşam kalitesi”nin hedonik ve euadamonik yönlerinin her ikisinin de gelişmesine yol

açar. Kentsel altyapılar, genellikle bir ağ oluşturma özelliğine sahiptir. Günümüzde toplumsal yapının ağ özelliği taşıması, büyük ölçüde kentsel altyapılar yoluyla gerçekleşmektedir. Kentsel altyapıların verdiği hizmetlerin karşılığı, bir biçimde kullanıcılar tarafından ödenmektedir.

Tüm kentlerde olduğu gibi, İzmir'in performansının gelişmesinin öyküsü de büyük ölçüde altyapı gelişmesinin öyküsüyle paralel gitmektedir. 19. yüzyılın ikinci yarısında İzmir Belediyesi'nin kurulmasından sonra, yabancı şirketlere verilen imtiyazlarla, İzmir'de tramvay işletilmeye, havagazı üretilmeye, modern su şebekesi oluşturulmaya başlamıştır. Cumhuriyetin kurulmasından sonra, yaşanan dünya ekonomik krizinin de etkisiyle bu şirketler, belediyenin yönetimine geçmiştir.

Bu bakımdan en radikal adım, 1943 yılında **ESHOT (Elektrik, Su, Havagazı, Otobüs, Tramvay) Genel Müdürlüğü'nün** kurulmasıyla atılmıştır. Tüm kentsel altyapı hizmetlerinin tek elde toplanmasıyla, güçlü bir kurum yaratılmıştır. Tüm hizmetlerin tek kurumda toplanması, bu hizmetlerin fiyatlarının saptanmasında **çapraz finansmana** olanak vererek, düşük gelir grubundaki kentliler için bir koruma olanağı sağlamıştır. Altyapıların arzında yaşanan gelişmeler sonucunda bu bütünlük korunamamış, her bir hizmetin ayrı ayrı kuruluşlarca verilmesi zorunluluğu doğmuş ve ESHOT bünyesinden ayrılmışlardır. Günümüzde ESHOT bünyesinde, sadece otobüs işletmesi kalmıştır.

II. Dünya Savaşı sonrasına kadar elektrik üretimi, oto prodüktörlerle gerçekleştiriliyordu. Bu durumda her belediye kendi sınırları içinde hem üretimi, hem de dağıtımı gerçekleştirebiliyordu. Bu durumda, elektrik üretimi bir belediye faaliyeti olarak kalabiliyordu. II. Dünya Savaşı'ndan sonra yapılan hidrolik ve termik santraller elektrik üretimini tüm ülkeye yaydı, üretilen elektrik enterkonnekte sistemlerle nakledilmeye başlayınca, bu faaliyet belediye düzeyinde kalamadı, ülke ölçeğinde örgütlenmeye başladı. ESHOT da, bu ya da değişik nedenlerle, işlevlerini birer birer kaybetti. Günümüzde İzmir Büyükşehir Belediyesi sınırları içinde kentsel altyapı hizmetleri; su ve kanalizasyon alanında İZSU, kent içi ulaşımında, ESHOT, İZULAŞ, İZBAN, İzmir Metro A.Ş. ve İzmir Deniz İşletmeciliği A.Ş., elektrik dağıtımı Gediz Elektrik Dağıtım A.Ş. (GEDİZ A.Ş.), doğalgaz dağıtımı İzmir Doğalgaz Dağıtım A.Ş. (İZMİRGAZ) kuruluşlarınca verilmektedir.

Bu bölümde, İzmir Modeli'nde İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin kentsel altyapı hizmetleri konusunda izleyeceği stratejik tercihler geliştirilirken, İZSU'nun içme suyu sağlama faaliyetleriyle, kent içi toplu ulaşım faaliyetleri üzerinde durulacak, belediyenin denetimi olmayan elektrik ve doğalgaz dağıtım faaliyetleri üzerinde bir öneri geliştirmeyecektir.

III.2.3.1. İZSU Tarafından İzmir'in İçme Suyunun Sağlanması

İzmir Büyükşehir Belediyesi Su ve Kanalizasyon İdaresi Genel Müdürlüğü (İZSU), suyun İzmir Büyükşehir Belediyesi sınırları içindeki insanların tarım dışı kullanımları bakımından yönetimi/yönetişimini gerçekleştirmektedir. İZSU kentlilere, 24 saat kesintisiz, Sağlık Bakanlığı'nın İnsani Tüketim Amaçlı Sular Hakkındaki Yönetmeliği'nin koyduğu standarda uygun kalitede su vermenin yanı

sıra, su baskınlarına karşı kenti korumak ve atık suları uzaklaştırmak için de kanalizasyon, yağmur suyu kanalı ve dere ıslahı faaliyetlerini gerçekleştirmektedir. Bunlara ek olarak, evsel ve endüstriyel atık suları arıtmaktadır.⁵⁹

İZSU Türkiye’de, Dünya Bankası’nın telkiniyle su ve kanalizasyon idarelerinin yeniden yapılandırıldığı bir dönemde oluşturulmuş ve 1 Nisan 1987 tarihinde çalışmaya başlamıştır. İzmir’de su ve kanalizasyon hizmetleri, kamuya üretilmekte, bu iki hizmetin karşılığı içme suyunun fiyatlandırılması yoluyla alınmaktadır. Çeşme ve Alaçatı’daysa bu hizmetler, 1998 yılında kurulan ÇALBİR (Çeşme ve Alaçatı Çevre Koruma Altyapı Tesisleri Yapma ve İşletme Birliği) verilerek özelleştirme yoluna gidilmiş ve Alaçatı Çeşme Su İşletmeleri Sanayi ve Ticaret A.Ş. kurulmuştur. Bu örneğin başarısızlığı üzerine, İzmir’de bu hizmetlerin kamu eliyle verilmesinin üstünlüğü konusunda bir fikir birliği oluşmuş bulunmaktadır.

İzmir Büyükşehir Belediyesi bu hizmetini, mevcut ve geleceğe ilişkin çalışmalarında **İzmir İçme Suyu Projesi Master Planı’na** (2016) göre vermektedir. Bu planda, İZSU’nun hizmet alanı, üç bölgeye ayrılmıştır. Havza esaslı su değerlendirmelerinden yararlanılarak kaynak değerlendirilmesi yapılarak kullanım, kaynak dengesi kurulmuştur. İzmir’de içme sularının %55,7’si yeraltı suyundan (kuyulardan) gelmektedir. 2008 yılında uzun süren kuraklık sonucu bazı kuyularda arsenik derişiminde bir artış saptanması üzerine, 2009 yılında Çullu, Menemen ve Halkapınar Arıtma Tesisleri kurularak bu sakınca giderilmiştir. Dağıtım şebekeleri önemli ölçüde yenilenerek, su kayıpları azaltılmıştır.

İZSU, sağlık standartlarına tamamen uygun su sağlamaktadır. Ama Türkiye’de kültürel alışkanlıklar içinde, içme suyunda bunun ötesi talep edilmektedir. **İnsanlar, suda bir lezzet bulmak istemektedirler.** Nitekim halkın bu talebini karşılamak üzere Türkiye’de şişelerle, damacanalarla kaynak sularını dağıtılan geniş ve karlı bir sektör oluşmuştur. İZSU halkın lezzetli su talebini, düşük fiyatlarla karşılamayı bir görev bilerek, İzmir (Homeros Vadisi), Bademli ve Doğançay’da dolum tesisleri kurarak İzmirliyle düşük fiyatlarla, lezzetli su satışlarına başlamıştır.

İZSU, İzmir’in su ve kanalizasyon sistemini teknolojik gelişmelere ve bilimsel gelişmelere duyarlı olarak yönetmektedir. Bu bağlamda, tüm parametrelerinde su analizi yapabilecek bilgi ve teknolojiyle donatılmış ve uluslararası olarak akredite edilmiş bir laboratuara sahiptir. Tesislerinde yenilenebilir enerji kullanımının payını artırmaktadır. Su dağıtımında, “Merkezi Denetleme Kontrol ve Veri Toplama” sistemi (SCADA) sistemi kullanılmaktadır. Tüm sistem, Halkapınar’daki merkezden denetlenmektedir. Coğrafi Altyapı Bilgi oluşturma sistemi kullanılmaktadır.

İzmir Modeli, İzmir’de İZSU deneyiminden yararlanarak İzmir’e su sağlanması konusunda üç stratejik tercih olarak; **S.1., S.2. ve S.3.’ü** önermektedir.

⁵⁹ Bu konuda bkz. Gökdeniz Neşer: “İzmir Büyükşehir Belediyesi’nin İzmir’in İçme Suyu Yönetimi”, *İzmir Modeli Çalışmaları Üçüncü Kitap: İzmir Büyükşehir Belediyesi’nin Yerel Kalkınma, Çevre ve Altyapı Sağlamadaki Performansları*, İzmir Büyükşehir Belediyesi, İzmir, 2018, s. 256-291.

S.1. İzmir Modeli, *yakın gelecekte İZSU'nun* İzmir'de su kaynaklarının değerlendirilmesi ve temizlenen suyun güvenli bir şekilde kentlilere ulaştırılmasını, ileri teknolojik yöntemlerle gerçekleştirmeye çalışan yaklaşımının, halkın arızaya ilişkin taleplerinin karşılanmasına ilişkin duyarlılığını artırarak **sürdürülmesini önermektedir.**

S.2. İklim değişikliğinden en çok etkilenen iki kırılgan kaynak olarak su ve enerjinin karşılıklı bağımlılığındaki verimi gözetmek, gerek su temin, dağıtım ve arıtmasından doğan çevresel etkileri, gerekse tüketicilere yansıyan maliyetleri en aza indirmeyecektir.

S.2.P.1. İzmir Modeli, su projelerinde anılan karşılıklı bağımlılığın dikkate alınmasını, bu bağlamda örneğin, “temin edilen suyun, bu suyu temin etmek için gereken enerjiyi üretecek sudan az olmaması” gibi ölçütlere göre olası projelerin gözden geçirilmesini önermektedir.

S.2.P.2. Su ve enerjinin karşılıklı bağımlılığının verimini artırmak için, özellikle su sistemi temelli yenilenebilir enerji kaynaklarından (boru içindeki akış kaynaklı enerji, deniz deşarji sahalarında ısı ve/veya yoğunluk gradyeni kaynaklı enerji, tuzluluk farkından enerji üretimi, vb.) azami olarak yararlanmak üzere, suyun yeniden kullanımı, yağmur suyu hasadı seçeneklerini geliştiren altyapı yatırımları gündeme getirilmelidir.

Önümüzdeki yıllarda, gezegenimizin sera gazları dolayısıyla yaşamakta olduğu iklim değişikliğinin İzmir üzerindeki etkisi yüksek olacak, su kaynakları azalacaktır. İzmir'de su kaynaklarının yönetiminde, suyun sağlanması ve dağıtılmasına göre çok daha kapsamlı bir havza yönetimi sistemine geçilmesi gerekecektir. Bu durumda uzun erimde gerçekleştirilmek üzere, **S.3.** stratejik tercihini önerebiliriz.

S.3. İZSU uzun erimde, havza yönetimine geçmek için yeniden yapılandırılmalıdır. Havza yönetimi, suyun kaynağında tutularak arıtılmasından sonra kullanıcıya ulaştırılması sonrasında, kullanılmış suyun arıtılarak yeniden sisteme verilmesinin ötesine geçen bir açılıma sahiptir. **İzmir'deki dereleri, sulak alanları ve deniziyle (Körfezi'yle) tüm bir sucul ekolojiyi kapsamaktadır.** Bu nitelikte bir alanın yönetilebilmesi için, sistemin tümüyle korunması, izlenmesi, yaşanmakta olan değişimlerin bilimsel temsili gerekmektedir. Bu bilgi temeli üzerinden, sistemin rehabilite edilmesi ve iyileştirilmesi için önlemler geliştirilebilecektir. Havza yönetimi yaklaşımı içinde yerüstü suların yanı sıra yeraltı suları da aynı önemle ele alınacaktır.

S.2. Stratejik tercihinin yaşama geçirilmesinde izlenebilecek politikalara, burada yer verilmemektedir. Böyle bir öneri için henüz erkendir. Ama Aziz Kocaoğlu'nun, geriye dönüş olarak ifade ettiği **“yüzülebilir körfez”** arayışı, **İZSU'da yaşanacak dönüşümün bir başlangıcı olarak görülebilir.** Bu yorum da bizi, yaptığımız çalışmada Körfez konusuna getirmiş bulunmaktadır.

III.2.3.2. İzmir Körfezi'ni Koruyup İyileştirerek Kent Yaşamına Dahil Etmek

İzmir'le, 972 km²'lik Körfez arasındaki ilişki, çok derinden olan, varlık düzeyindeki bir ilişkidir. İzmir kenti ekonomik dinamiğini, hinterlandının Ege'yi kapsamı

kadar, Akdeniz'e açılan görkemli Körfezi'nden de almaktadır. İç Körfez'in en iç noktasında yer alan Alsancak Limanı, kentin ticaretinin canlılığının ana nedenlerinden biri olmaktadır. İzmir Körfezi, İzmirliğin yaşamındaki anlamını sadece ekonomisine katkısından değil, İzmirliğin yaşamının stressiz olmasına katkısından da almaktadır. İç Körfez'in çevresini bir amfi tiyatro gibi saran İzmir de yaşayanlar, her gün denize bakarak, deniz üzerinde yolculuk yaparak, yakın gelecekte Körfez'de yüzerek yaşam doyumlarını artırabilmekte, stresli bir yaşamın yükünü taşımaktan kurtulabilmektedir.

İzmir-Körfez ilişkisi, herhangi bir kıyıda bulunan bir yerleşmenin denizle ilişkisinden çok daha karmaşıktır. Kıyı, doğrusal olarak uzanıp gitmemektedir. Kıvrılarak kendi üzerine kapanırken, konveks olmayan bir durumu (Körfez) yaratmaktadır. Konveksitenin bulunduğu bir kıyıda duran bir kişi denize baktığında, sonsuzdaki bir ufku görecekler. Özellikle geceleri bu ufuk, karanlıktır. Oysa İzmir gibi bir Körfez'in kıyısına gidilerek ileriye bakıldığında, karşı kıyı görülecektir. Gece parıldayacak, umut getirecektir. Ayrıca bu Körfez'in sürdürülebilirliği için, yarattığı karmaşık su akımları konusunda düzenlemelere gitmek gerekecektir. ***İzmir konusunda kurulacak tahayyüller, bir Körfez tahayyülüyle birlikte kurulmak durumundadır.***

İzmir Körfezi hem sağladığı büyük olanaklar, hem de sürdürülebilirliği konusunda alınması gereken özel önlemler bakımından İzmir Büyükşehir Belediyesi "İzmir Büyük Körfez Projesine", vizyonunu gerçekleştirmek için çok önem vermektedir.

Eğer bir Körfez'e çok sayıda akarsu hinterlandından alüvyon taşıyorsa, dolma tehlikesiyle karşılaşmaktadır. İzmir Körfezi, bu tehditle karşılaşmış, Gediz Nehri'nin getirdiği alüvyonlar yüzünden, Körfez'in kuzeyi hızla sığlaşmaya başlamıştı. Bunun üzerine 1886 yılında Nehrin yatağı değiştirilerek, Menemen'den sonra batıya yöneltildi. Bu akış yönü değişikliği, İç Körfez'in sığlaşmasını yavaşlatmasına rağmen, İç ve Orta Körfez'e 16 derenin akımı devam ettiği için sığlaşma süreci kesilmemiştir. Orta Körfez'le, İç Körfez arasında oluşan bir eşik, İç Körfez'in sularının yenilenmesini geciktirmeye başlamıştır. ***Bu durum, İç Körfez'de ötrofikasyona yol açmaktadır.*** 1960'lı yıllara kadar Körfez'in dibi kumla kaplıyken, 1980'lere gelindiğinde zemin hidrojen sülfür ve metan gazlarıyla doymuş ve kalın bir organik çamurla kaplanmış. Kentin nüfusunun hızla artmasına ve sanayisinin gelişmesine paralel olarak, doğrudan Körfez'e boşaltılan ev ve sanayi atıklarının miktarı çok artmış, özellikle Körfez'in en iç kesiminde yaşayabilen canlıların sayısı çok azalmıştır.

İzmir Körfezi'nin kaderi, 2002 yılında Büyük Kanal Projesini uygulanması ve arıtma tesislerinin çalışmaya başlamasıyla değişmeye başlamıştır. İzmir Büyükşehir Belediyesi; Urla, Foça, Seferihisar, Bayındır, Doğan Bey, Torbalı, Ayrancılar Yazıbaşı'nda ve Gümüşdere Özdere'de arıtma tesisleri yaparak, denize atıksu boşaltılmasını engellemeye uğraşmaktadır. Bu gelişmeler sonucu Körfez'de, deniz suyu temizlenmiş ve canlı hayatı yeniden çeşitlenmeye başlamıştır.

İzmir Modeli de, İzmir Körfezi'nin öyküsünden esinlenerek, Körfez'e ilişkin üç konuda stratejik tercihler yapmakta ve politikalar geliştirmektedir.⁶⁰ Bunlar;

- Körfez'in Sürdürülebilirliğinin Geliştirilmesi
- Körfez'in Kaynaklarının Değerlendirilmesi
- Körfez'den İzmirliilerin Yararlanılmasının Artırılması

diye sıralanabilir. Bu stratejik tercihleri, sırasıyla ele alalım.

S.1. İzmir Modeli, İzmir Körfezi'nin sürdürülebilirliğini sağlamak, Körfez içinde akıntı **sirkülasyonunu iyileştirme için sirkülasyon kanalı** ve Panamax ve Post-Panamax gemilerin Alsancak Limanı'na ulaşabilmesini sağlamak için **bir liman yaklaşım kanalının açılmasını** ve bunun için belediyenin gerekli **teçhizat ve gemilerle donatılmasını** önermektedir.

İzmir Büyükşehir Belediyesi, Körfez'in navigasyon kapasitesinin artırılmasını ve ekolojik sistem olarak sağlıklı kalmasını sürdürmeyi amaçlıyorsa, salt dip tarama kapasitesi oluşturarak belli bir dönemde, söz konusu kanalların kazılmasını sağlamakla yetinemez.

Körfez'in özelliklerini sürekli gözleyen bir sistemi kurarak, Körfez'de yaşanan gelişmelerden sürekli haberdar olması gerekir. Bu durumda **S.1.**'i yaşama geçirmek için izlenecek ilk politika;

S.1.P.1. Meteo-Oşinografik **gözlem istasyonları kurulması** ve İzmir Körfezi'ndeki gerçek zamanlı verilere dayanarak akıntı rejimi ve **su sirkülasyonu için matematik modellemeye** gidilmelidir, diye formüle edilebilir.

İzmir Büyükşehir Belediyesi, bu politikayı uygulamaktadır. Nitekim Körfez'de, 4 gözlem istasyonu kurulmuş ve Dokuz Eylül Üniversitesi Deniz Bilimleri ve Teknolojisi Enstitüsü'ne modelleme çalışması yaptırılmıştır.⁶¹ İzmir Büyükşehir Belediyesi, **İzmir Körfezi ve Liman Rehabilitasyonu Projesini** hazırlatmıştır. Bu projede, **dört alanda dip taraması ön görülmektedir**. Bunlar; Körfez'in Kuzeyindeki Akıntı İyileştirme Kanalı, Liman Yaklaşım Kanalı, Liman Baseni ve Manevra Dairesi ve II. Kısım Konteyner Terminali'nden oluşmaktadır, toplam tarama alanı 942 hektara ulaşmaktadır.

Taramadan çıkan malzemenin, Gediz Deltası açığında kurulacak iki "Doğal Yaşam Adasında" ve Liman'daki II. Konteyner sahasında kullanılması planlanmıştır. Bu adaların, Körfez akıntılarına bir olumsuz etki yaratmayacağı modellenerek sınanmış bulunmaktadır. Bu projenin uygulanmasıyla, **körfez sirkülasyonu %40 iyileşecektir**.

Bu projenin uygulamaya geçebilmesi için Alsancak Limanı'nı işleten TCDD'nin, adım atması gerekmektedir. Ama bu konuda, merkezi hükümetten bir destek

⁶⁰ Bu konuda bkz. Güzel Yücel Gier-Gökdeniz Neşer: "Körfezi Yeniden Canlandırma İzmir İçin Yeniden İşlevlendirme Projesi", *İzmir Modeli Çalışmaları Üçüncü Kitap: İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin Yerel Kalkınma, Çevre ve Altyapı Sağlamadaki Performansları*, İzmir Büyükşehir Belediyesi, İzmir, 2018, s. 292-321.

⁶¹ "İzmir Körfezi Batimetrik ve Sismik Özelliklerinin Ortaya Çıkarılması İle Körfezin Akıntı Sisteminin İncelenmesi ve Modellenmesi Projesi", Deniz Bilimleri ve Teknoloji Enstitüsü, 2016.

gelmemektedir. Ayrıca hükümetin, Körfez geçişi projesinde öngörülen ada ve viyadüklerinin, belediye projesinin akıntı konusunda sağlayacağı iyileştirmeyi, %10'a düşüreceği kestirilmektedir. Eğer belediye projesi gerçekleştirilmezse, Körfez'in suyunun yenilenmesindeki gecikme daha da kötüye gidecektir. Bu durumda İzmir Modeli, **S.1.**'in gerçekleştirilebilmesi için ikinci bir politika daha önermektedir.

S.1.P.2. İzmir Modeli, Körfez'in akıntı sirkülasyonunu artırarak, İç Körfez'in sularında oksijen miktarını yükseltebilmek için **dip taramayı sağlayacak teçhizatı ve gemileri İZSU bünyesine alarak gerçekleştirme yoluna girmesini** önerecektir.

İzmir Büyükşehir Belediyesi bu uygulamayı gerçekleştirdiğinde, İzmirlinin rüyasındaki denize girilen Körfez hayali tamamıyla gerçekleşmiş olacaktır. Böyle temizlenmiş ve suyunda oksijen miktarı yükselmiş bir Körfez'in kaynakları/değerleri daha da zenginleşecektir. İzmir Modeli'nin bu kaynakların değerlendirilmesi konusundaki stratejik tercihleri **S.2.**'de verilmektedir.

S.2. Körfez, sulak alanlar, kara ve deniz ekosistemleri arasında geçiş yaptığı için, gezegenimizde **biyoçeşitliliğin korunması bakımından çok kritik bir öneme sahiptir.** İzmir Modeli de bu nedenle; Körfez'in lagünlerinin/dalyanlarının, fok özel koruma alanının, Tuzla'nın, Kuş Cenneti'nin ve Gediz Deltası'nın korunmasını Dünya'ya karşı Türkiye'nin/İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin sorumluluğu olarak görmektedir.

Tüm bu değerli **biyolojik ortamların doğurucusu, Gediz Deltası** olmaktadır. Gediz Deltası 40.000 hektardır. Bu deltanın, 20.400 hektarlık bölümü sulak alandır. 1980 yılında bu alana Kuş Cenneti adı verilerek, "Yaban Hayatı Koruma Sahası" ilan edilmiştir. 1998 yılında da "1. Derece Doğal Sit Alanı" statüsü verilerek, Ramsar Sözleşmesi içine dahil edilmiştir. Ramsar Sözleşmesi'ne dahil edilmesi, **bu alanın bizden çok kuşların alanı olduğunun kabul edilmesi** olarak yorumlanabilir. Bu bakımdan İzmir Büyükşehir Belediyesi çok sorumlu davranarak, Ege Üniversitesi ve bir Sivil Toplum Kuruluşu olan İzmir Kuş Cenneti Koruma ve Geliştirme Birliği'yle (İZKUŞ) birlikte, bir yönetim planı hazırlamıştır.⁶² 288 kadar kuş türü saptanmıştır. Oysa 2017 yılında, Orman ve Su İşleri Bakanlığı bu alana el koyarak, İzmir Büyükşehir Belediyesi'ni ve İzkuş'u alan dışına çıkarmıştır. Böyle bir sulak alana, yerel yönetimin ve bir yerel sivil toplum kuruluşunun sahip çıkması ideal bir durumdur. Böyle bir durumda, merkezi yönetimin el koyucu bir tutum takınmasını anlamak çok zordur. Bu yaşananlara dayanarak İzmir Modeli, iki politika önermektedir.⁶³

S.2.P.1. Körfez'in sucul alanlarının korunmasının yanı sıra, kuş alanında da kent sakinlerinin ilgisini canlandıracak şekilde düzenlemeler gerçekleştirilmeli ve bu oluşum, kentin turizm etkinliğiyle bütünleştirilmelidir.

⁶² T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, *Gediz Deltası Yönetim Planı*, Mart 2007.

⁶³ Gökdeniz Neşer ve Güzel Yücel Gier'in, 16 Eylül 2017 Körfezi Yeniden Canlandırma ve Yeniden İşlevlendirme Çalışmayı Çözümlemeleri.

S.2.P.2. Sucul alanların korunmasında, yerel yönetimleri ve yerel Sivil Toplum Kuruluşları'nı dışlayan yönetim yaklaşımları, korumanın toplumca benimsenmesi ve toplumca içselleştirilmesi bakımından yetersiz kalacaktır.

Ege Denizi'nde avlanan ticari amaçlı balıkların %50'si İzmir Körfezi'nde yu-murtlamaktadır. Bu bakımdan, lagünler/dalyanlar özel bir öneme sahiptir. İzmir Büyükşehir Belediyesi, Körfez'in güneyindeki Çakalburnu Dalyanı'nın, kesilmiş olan tatlı suyunu Ilıca Deresi'nden getirerek yeniden canlandırılmıştır.⁶⁴ Körfez'in kuzeyindeki Homo (bazı yerlerde Homa olarak geçiyor) Dalyanı'nıysa tarayarak derinleştirmiş ve balık yetiştirir hale getirmiştir. Ragıp Paşa Dalyanı'nın seddele-riyse, Körfez akıntılarını artırmak için yıkılmıştır.

Körfez'in %88,5'inde, balık avlanabilmektedir. Balık yetiştiriciliğine ayrılan alansa, binde 1,3'tür.⁶⁵ Ama bu küçük alanda yetiştirilen balıklar, İzmir balıkçılı-ğına hakim olmuştur. Balıkçılık büyük ölçüde su ürünleri kooperatifleri eliyle ve balıkçı barınakları kullanılarak gerçekleştirilmektedir. İzmir'de bulunan 37 Su Ürün-leri Kooperatifi'nin 19 tanesi Körfez içinde yer almaktadır. İzmir Körfezi ve çevre-sinde, 255 balık çeşidi bulunmaktadır.⁶⁶

2015 yılı verilerine göre, İzmir'de avcılık yoluyla elde edilen balık miktarı %4 iken, yetiştiricilik yoluyla elde edilen balık miktarı %96'ya ulaşmıştır. Balık yetiştiriciliği bakımından İzmir, Türkiye'de 2. sırada bulunmaktadır. Bu yıl İzmir'de, 69 balık yetiştirme işletmesi bulunuyordu. Bu işletmelerin büyük kısmı, Yarımada kıyıla-rında yer almaktadır. İzmir Körfezi'nde, 4 balık çiftliği ve 1 midye yetiştirici işlet-me bulunmaktadır. İzmir'in balık yetiştiriciliğinde yoğunlaşma, yem fabrikalarını ve yem makinesi yapımına ilişkin faaliyetlerini İzmir'e çekmiştir. Ama bu çiftlik-ler, yerelden kalkınmaya katkısı olmayışı ve çevreye olumsuz etkileri dolayısıyla, önemli bir eleştiri konusu olmaktadır. İzmir Modeli, bu saptamalardan yola çıkarak, İzmir'de balıkçılık konusunda iki politika önermektedir.

S.2.P.3. İzmir Modeli, Yarımada kıyısında bulunan balık çiftliklerinin faaliyet-lerinin kıyıda yarattığı kirlilik ve turizm faaliyetleri üzerindeki olumsuz etkilerden kaçınmak için, Yarımada'nın kuzeyinde ve güneyinde belirlenmiş yerlere nakle-dilerek, ***kıyıda yaşayanlarla çelişkilerinin çözülmesini önermektedir.*** Ama önemli bir ekonomik faaliyet haline gelmiş bulunan balık yetiştiriciliğinin, gelişt-irilmesinden yanadır.

S.2.P.4. Deniz Balıkçılığı, İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin yerelden kalkın-ma anlayışına çok uygun düşen bir faaliyettir. İzmir Modeli bu nedenle, İzmir

⁶⁴ Çakalburnu'nda yapılan araştırmalarda, yaz mevsiminde oksijen değerleri 0,5mg/l olarak bulunmuştur. Sucul canlıların yaşamaları için tehlikeli boyutlara ulaşan bu su kalitesini iyileştirmek için, bu alana temiz ve tatlı su takviyesi gerekmektedir. TÜBİTAK, 2017, Çakalburnu (İzmir Körfezi) Virüs ve Pikoplankton Bolluk-Biyokütlelerinin Mevsimsel Değişikliklerinin ve Besin Zinciri ile İlişkisinin Araştırılması, (115Y406 Numaralı Proje Raporu).

⁶⁵ Güzel Yücel Gier-Yalçın Arısoy-İdil Erden Pazır: "A Spatial Analysis of Fish Farming in the Context of ICZM in the Bay of İzmir Turkey, *Coastal Management*, 38, pp. 399-411.

⁶⁶ H. Tuncay Kınacıgil-Zafer Tosunoğlu-Şükran Çaklı-Erhan Bey-Hakan Öztürk, *İzmir Balıkçılığı*, İzmir Büyükşehir Belediyesi, 2017, 304 s.

Büyükşehir Belediyesi'nin bu faaliyeti etkinleştirmek için bir yandan balık popülasyonunun artırılması için **lagünlerin geliştirilmesi**, Meslek Fabrikası'nda düzenlenen kurslarla balıkçıların bu konudaki bilgilerinin artırılması, balık popülasyonunun artırılması için çalışmalarına devam etmesini önermektedir.

İzmir Körfezi'nden, İzmirliilerin yararlanması, yerleşme alanlarındaki kıyı kullarımları yoluyla “yaşam kalitelerinde” yarattığı artışla gerçekleşmektedir. İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin Mavi Şehir'den İnciraltı'na kadar uzanan 40 kilometrelik kıyıda katılımcı süreçlerle gerçekleştirdiği, **“İzmirliilerin Denizle İlişkisini Güçlendirme Projesi”** (İZMİR-DENİZ) çok başarılı bir örnek oluşturmaktadır. Bu durumda üçüncü stratejik tercih;

S.3. İzmir Modeli, İzmirliilerin Körfez'den yararlanmalarının artırılması için İZMİR-DENİZ Projesinin yaklaşımının tüm yerleşmelerde sorumlu belediyelerce uygulanmasını önermektedir.

Günümüzde kıyı planlaması yapılan yerlerde, çok sayıda aktörün katılımıyla gerçekleştirilecek, “Kıyı Alanları Yönetimi” yoluna gidilmesi önerilmektedir. Ama İzmir Modeli'nin bu yöntemi değil, belediye eliyle uygulamayı önermesinin temel nedeni, günümüzde merkezi yönetimin her şeyi denetlemeyi iktidar olmak sayan yaklaşımı içinde “Kıyı Alanları Yönetimi”yle sonuç alınmasının olanaksız hale gelecek olmasıdır.

III.2.3.3. Kent İçi Ulaşım Altyapısını Sağlamak ve İşletmek

Günümüzün kentlerinin işlerliğini sürdürebilmesi ve performansını gerçekleştirebilmesi için insanların her gün yaşamın ritmine göre evlerinden çıkarak, işlerine, okullarına, kendilerini yenileme faaliyetlerine gidebilmeleri ve geri dönebilmeleri gerekmektedir. Bu da belli saatlerde karşılanması gereken, kent içi yolculuk talebi yaratmaktadır. Bu durumda kent içi ulaşım sorunu, işte bu talebin insanları sıkıntıya sokmadan büyük zaman kayıplarına uğratmadan karşılanması diye tanımlanmaktadır.

Bu talebin/sorunun insanların “yaşam kalitesi”ni düşürmeden karşılanabilmesi konusunda, İzmir Modeli'nin stratejik tercihlerini formüle edilebilmesi için kent içi ulaşım sorununun temellendirilmesinde kullanılacak, **“erişebilirlik”** ve **“mobilité”** kavramlarından yola çıkmak gerekecek.⁶⁷

“Erişebilirlik”, kente ilişkin bir özelliktir. Kentte yaşayanların, kentteki bir faaliyete, bir yere gitmek istediklerinde ulaşabilme olanağını kastetmektedir. Erişebilirliğin yüksek olması, **“kentte yol sisteminin/altyapısının gelişmiş bulunmasına bağlıdır”**. Bu durumda da erişebilirliğin artırılması görevi temelde ilgili yönetimin/belediyenin sorumluluğu olmaktadır.

“Mobilité”, genellikle insanların ve nesnelerin yer değiştirebilme/değiştirilebilme

⁶⁷ Bu konuda bkz. Metin Şenbil: “Kent İçi Ulaşımında Atılan Adımlar”, *İzmir Modeli Çalışmaları Üçüncü Kitap: İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin Yerel Kalkınma, Çevre ve Altyapı Sağlamadaki Performansları*, İzmir Büyükşehir Belediyesi, İzmir, 2018, s. 322-371.

kapasitesine sahip olması diye tanımlanmaktadır. Burada nesnelerin yer değiştirmesi üzerinde durulmayacaktır. Bu durumda **mobilité, insanlara ilişkin bir kapasitedir**. Bu nedenle bir yandan insan sağlığına, diğer yandan insanın kapasitesini artırmakta yararlanabileceği araç ve gereçlere sahip olmasına bağlıdır. **“Mobilité”**nin insana bağlı bir kapasite olduğu saptaması, kamu yönetiminin yapacağı bir şey olmadığı anlamına gelmemektedir.

İnsanın “yaşam kalitesi”nin artırılması, hem erişebilirliğin, hem de mobilitenin artırılmasını gerektirmektedir. Erişebilirliğin artırılabilmesi sorumluluğunun, kamu yönetiminde olduğu açıktır. Ama bireyin mobilitésinin nasıl artırılabilceği konusunda biraz açıklama yapmak gerekiyor. Bireyin mobilitésinin artırılması konusunda, yerel yönetimin yüklenmesi gereken sorumluluklar vardır. Örneğin **engellilerin mobilitésinin** artırılabilmesi için, kent içi yolların engellilere uygun biçimde yeniden tasarlanması ve uygulanması gerekiyor. Ayrıca bireyin mobilitésini artıracak araçların sağlanması için yerel yönetimler **kamu toplu taşıma işletmeleri oluşturarak**, bireye taşıma hizmeti veriyorlar. Ama birey, mobilitésini artırmakta, sadece yerel yönetimin sunacağı hizmete bağımlı değildir. Bireyin **kendisi, otomobil olarak mobilitésini çok yükseltebilmektedir**. Tabii kent merkezlerinde otomobilin etkili olabilmesi için, otopark sorununun çözülmüş olması gerekir.

Örneğin İzmir Büyükşehir Belediyesi kentlilerine otobüs, elektrikli tren, metro, tramvay, gemi gibi değişik türdeki araçlarla hizmet vermektedir. Böyle çok türlü bir ulaşım sisteminde, **çok türölülüğün mobilité için bir engel haline gelmemesi için** tüm hatlarda kullanılabilen **tek kart sistemi (İzmirim Kart)** geliştirilmiştir.

Bir kentte, kent içi ulaşım probleminin nasıl çözüleceğine ilişkin olarak öneriler geliştirebilmek için, **kent içi ulaşım sorununun çözümünün/çözömsüzlüğünün ne olduğunu tanımlamış olmak gerekecektir**. Kentin faaliyet yapısının ve mekânsal dağılımının yarattığı yolculuk taleplerinin, kentin erişebilirlik alt yapısı, kentte yaşayanların mobilité kapasitelerince, önemli bir trafik sıkışıklığı yaratmadan karşılanması halinde çözümün olduğu söylenebilir. Bu durumda sorunun çözülmemiş olmasının göstergesi de trafik sorununun varlığı olmaktadır.

Böyle bir tanım yapıldığında kent içi ulaşım sorunu, bir tür trafik sorununa dönüştürölmüş olmaktadır. Çözüm için trafik sıkışıklığının giderilebilmesi, kamunun değişik düzeylerde çok farklı müdahalelerine başvurulabilmesi gerekmektedir. Bunlar; trafik kuralları, yol tasarımlarında kapasite artıcı düzenlemeler, sinyalizasyon, yolculuk taleplerinin doğuş zamanlarını değiştirerek yolculuk talebi zirvelerini zaman içine yayan yaşama ilişkin kurumsal düzenlemeler, mobilitéyi artırmak için kullanılan araç türlerine ilişkin düzenlemeler ve benzerleri diye sayılabilir. Kısaca ifade edilmek isteniyorsa **çözümün, kentin erişebilirlik altyapısıyla, mobilité kapasitelerinin uyumunu sağlamaktan geçtiği** söylenebilecektir.

Bu bakış açısıyla, İzmir’in kent içi ulaşım sorununu çözmek için, yerel yönetimlerin

izledikleri yolların öyküsünü kısaca görelim.⁶⁸ İzmir Belediyesi'nin kurulmasıyla, İzmir'in liman ve rıhtım projesi eş zamanlıdır. İzmir'in kent içindeki ulaşımının yaya ve hayvan taşınmasıyla kurulduğu bir kentten toplu taşıma hizmetlerinin imtiyazlı şirketler eliyle verildiği bir kente dönüşmesi, modern belediyenin kurulmasından sonra gerçekleşmiştir. 1868 yılında başlayan rıhtım inşaatı, 1875 yılında büyük ölçüde tamamlanmış bulunuyordu. 1880 yılından itibaren Sarıklı ve Punta arasında, atlı tramvay işlemeye başlamıştı. Tramvayın işlemeye başlaması, İzmirlielerin mobilite kapasitelerinde bir artışın başlaması demektir. Ama rıhtımın yapılması aynı zamanda kentin erişebilirliğinde bir gelişmeyi başlatıyordu. 1880'li yıllarda Sarıklı'dan Göztepe'ye kadar olan yolun açılmasıyla, **kentin erişebilirlik altyapısının gelişmesi** sürmüştür. 1884 yılında Körfez'de, Hamidiye vapurlarının işletilmeye başlaması yine aynı yıl Konak-Göztepe arasında atlı tramvayın devreye girmesiyle, **kentlilerin mobilite altyapısını** geliştirilmesi sürmüştür.

Cumhuriyetin ilk yıllarında, kent içi ulaşımın yapısı değişmemiştir 1928 yılında Konak-Güzelyalı tramvayı, elektrikli tramvaya dönüşmüş Alsancak ve Karşıyaka atlı tramvayı kalkmış, 1938 yılından itibaren İzmir Belediyesi kent içi otobüs işletmesi çalışmaya başlamıştır. Atlı tramvayın kalkmasıyla birlikte, **kent içi ulaşımında organik enerji yerini organik olmayan enerjiye** bırakmıştır. Bu kentte, trafik sıkışıklığı diye bir sorun bulunmamaktadır.

İzmir'deki kent içi ulaşım sisteminin yapısı, II. Dünya Savaşı'na kadar bu yapıda sürmüştür. **Bu tarihten sonra öykü, nitelik değiştirmektedir.** Türkiye'de, hızlı bir kentleşme başlamıştır. Belediyenin kaynaklarının artışı, bu kentleşmenin gerektirdiği altyapıyı yapmak ve belediye hizmetlerini vermekte yetersiz kalmaktadır. Bu koşullarda Türkiye, kentleşmesini ucuzlatmak yolunu aramak durumunda kalmıştır. Bu koşullarda belediye, kentlilerin toplu ulaşım taleplerini karşılamak için, toplu taşımacılık sistemlerine yeterli yatırım yapabilme imkanını bulamamaktadır. Toplum çözümü önce dolmuşlar, sonra da minibüsler eliyle bulmuştur. Kamu, toplu taşıma sistemlerini arz edemeyince bireylerin mobilite kapasitelerini geliştirme talepleri, küçük girişimcilerin örgütlenerek dolmuşlar ve minibüslerle verdikleri kent içi ulaşım hizmetleri yoluyla gerçekleştirilmeye başlamıştır. Bunun sonucu bu dönemde, **İzmir'de de dolmuş ve minibüs hatları** gelişmiştir.

İzmir bu dönemde kamu taşımacılığını geliştirmek bakımından, tek hatta bulunan tramvayı kaldırılmış, 1954 yılından başlayarak, kentin merkezi alanlarının önemli bir kısmında trolleybüs hatları kurulmuştur. Tabii ki trolleybüsler elektrik motoruyla çalıştığı için, otobüslere göre çok daha uzun ömürlüdür. Ayrıca fosil yakıt kullanmadığı için, karbon ayak izi küçüktür ya da yoktur. **İzmir olanaklı hatlarda otobüs yerine, trolleybüs kullanmakta direnmiş** 1984 yılında İstanbul'un devreye dışı bıraktığı trolleybüsleri devralarak, trolleybüs konusunda ısrarcı olmuştur.

⁶⁸ Bu konuda bkz. Metin Şenbil: "Kent İçi Ulaşımında Atılan Adımlar", *İzmir Modeli Çalışmaları Üçüncü Kitap: İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin Yerel Kalkınma, Çevre ve Altyapı Sağlamadaki Performansları*, İzmir Büyükşehir Belediyesi, İzmir, 2018, s. 322-371.

Ama direnişini uzun süre sürdürememiş, 1992 yılında son trolleybüs hattının çalışmasına son verilmiştir.

Kamu taşıma sistemlerinin geliştirilmesinin yetersiz kaldığı yıllarda, **İzmir’de özel otomobil sahipliği artmaya başladı**. Kentin geliri yüksek kesimleri, mobilite kapasitelerini artırmanın yolunu, özel otomobil sahipliğini artırmakta bulmaya başladılar. Özel araba sayılarında artışlar çok büyük sayılara ulaşmadan, trafik sorunları yaşanmaya başladı. 1960’lı yıllarda bu soruna çözüm olarak bulunan yol, yeni yollar açmak, eski yolları asfaltlayarak kapasitesini artırmak, fırsat bulunursa yolları geliştirerek, kentin erişebilirlik altyapısını geliştirmeye yönelmek oldu. Bu yönelim, yalnız kent içi yollarda ortaya çıkmıyordu. Kentler arası yollar da, bu eğilimin parçası haline gelmişti ve kentlerin formunu etkiliyordu. Bunun en önemli örneği, İzmir-Çeşme otoyolunun yapılması olmuştur. Bu dönemlerde henüz çözümün, toplu ulaşım sistemlerini geliştirmekten geçtiği konusunda bir vurgu yoktu.

Siyasetin çözümü erişebilirlik altyapısını geliştirmekte görmesi, Türkiye’de otomobil üretiminin gelişmesi için uygun bir ortam yaratmaya başlamıştı. Türkiye’de 1970’li yıllardan sonra otomobil üretiminin sürekli gelişme göstermesi, **özel araba sahipliğinin orta sınıflara inmesini kolaylaştırdı**. Türkiye’de insanların mobilite kapasitesini artırmaya özel araba sahipliğiyle çözüm aramaya başlamaları, beraberinde trafik sorununun sürekli yoğunlaşmasını getiriyordu.

Bu süreçte Türkiye’deki kırılma, 1990’lı yıllarda görülmeye başlandı. **İzmir 1989 yılında bir Alman firmasına, Ulaşım Master Planı yaptırmıştı**. Bu plan, İzmir için 50 kilometre uzunluğunda bir metro sistemi öneriyordu. 1993 yılında, Üçyol-Konak-Çankaya-Basmane arasındaki metronun projesi ihale edildi. Metronun bu bölümü, 2000 yılında işletilmeye başlandı. Daha sonra bu hat, Fahrettin Altay’a ve Ege Üniversitesi ile Evka-3’e kadar uzatıldı. **2012 yılında İzmir’de metro uzunluğu, 20 kilometreye ulaşmıştı**. Metronun gelişmesi İzmirlinin mobilite kapasitesi artırırken, elektrik enerjisi kullandığı için karbon izi yaratmıyordu. Ayrıca erişebilirlik altyapısını, kent yollarına bir yük yaratmadan artırmış oluyordu.

İzmir’in elektrikle işleyen raylı toplu taşıma önem vererek, kent içi yolculuklardaki payını artırması yeni mecralarda sürdü. İzmir Büyükşehir Belediyesi’yle, TCDD arasında 2005 yılında İzmir’de banliyö hattında elektrikli hızlı tren işletilmesine ilişkin bir protokol imzalandı. **2007 yılında** da İzmir Büyükşehir Belediyesi’nin %50, TCDD’nin %50 paya sahip oldukları **İzmir Banliyö Taşımacılığı A.Ş. (İZBAN) kuruldu**. İZBAN, 2010 yılında Halkapınar-Cumaovası arasında işletilmeye başlamıştı.⁶⁹ Bu hat uzatılarak, 2017 yılında Aliğa-Selçuk arasında hizmet verir hale gelmişti. Bu 136 kilometrelik hızlı tren hattı, kentin gündelik yaşamını ve kentin mekânsal yayılım desenini önemli ölçüde etkilemektedir. Hızlı tren ve metro, Hilal istasyonunda birbirine bağlanmıştı.

5216 sayılı yasa uyarınca, İzmir Büyükşehir Belediyesi’nin **2009 yılında yürürlüğe koyduğu Ulaşım Ana Planı**, bu iki raylı sisteme **bir hafif raylı sistem olan**

⁶⁹ Bu uygulama 2013 yılında, Uluslararası Toplu Taşımacılar Birliği’nin (UITP) ‘En İyi İşbirliği Ödülü’nü almıştır.

tramvayı eklemişti. Biri Ataşehir-Alaybey arasında, diğeri Fahrettin Altay-Halkapınar arasında olan 21,66 kilometrelik iki hatta, tramvay işletilmesini önermiştir. Ataşehir-Alaybey hattı 11 Nisan 2017 tarihinde çalışmaya başlamış, 24 Mart 2018 tarihinde Fahrettin Altay-Halkapınar hattında yolcu taşınmaya başlanmıştır. Bu hatlarla, Metro ve İZBAN arasında bir tamamlayıcılık ilişkisi de kurulmuş bulunmaktadır.

İzmir Büyükşehir Belediyesi raylı toplu taşıma sistemini geliştirirken, 15 yeni ve hızlı gemi yaptırarak, iskele sayısını artırmış ve Dış Körfez’de; Foça, Mordoğan, Urla ve Güzelbahçe’de iskeleler yaparak, bir yandan **toplu taşımada deniz taşımasının payını artırmaya** çalışılırken öte yandan **deniz taşımacılığını, tüm körfeze yaymaya** yönelmiştir. Bu gelişmelere karşın, toplu taşıma içinde deniz taşımasının payı önemli ölçüde artmamıştır.

Yaşanan bu gelişmeler, İzmir merkezinde raylı ulaşım sistemi ve deniz taşımacılığı bulunan, otobüslerle belediyenin tüm yetki alanını kapsayan bir toplu taşıma sistemi oluşmuş bulunuyordu. **Bu sistemin yolcu memnuniyetini sağlayacak bir şekilde işletilmesini sağlamakta, ESHOT Genel Müdürlüğü** sorumludur. ESHOT, İzmir Ulaşım Merkezi (İZUM) aracılığıyla tüm filonun faaliyetlerini bir merkezden izleyerek, duraklarda bekleyen yolculara ne kadar bir süre geçtikten sonra otobüs geleceği hakkında bilgi sağlamakta, “İzmirim Kartı”yla kullanıcının sistemi kullanmasını kolaylaştırırken, sistemin gelir akımının denetimini sağlamaktadır. İzmir Büyükşehir Belediyesi, 2017 yılının Ağustos ayından itibaren **Türkiye’de üretilen elektrikli otobüslerden, 20 otobüsü filosuna katmıştır**. Filo içinde, elektrikli otobüs miktarını artırma yoluna girmiştir.

İzmir Büyükşehir Belediyesi’nin, kullanıcının konforunu gözeten bir toplu taşıma hizmeti sunma konusundaki gayretlerine rağmen, kentlilerin mobilite kapasitelerini geliştirmekte **özel otomobil kullanma eğilimi** yine de önemini korumaktadır. Bu durumda, trafik sorunu da kentte yakınılan sorunların başında gelmeye devam etmektedir.

İzmir’deki yaşam kalıbı içinde, ev dışı yaşamın önemi düşünülürse, yaya ve bisikletli yolculuğun önemi üzerinde de durmak gerekir. İzmir Büyükşehir Belediyesi, İZMİR-DENİZ projesi kapsamında Körfez’in kıyısında, sürekliliği olan bir yaya ve bisiklet yolları sistemi oluşturmuştur. 2014 yılında da, **Akıllı Bisiklet Kiralama Sistemi’ni (BİSİM) işletmeye** başlamıştır. Bu sistemde: kredi kartları ve Bisim kartla olduğu gibi, “İzmirim Kartı”yla da ödeme yapılabilir. Temelde tenezzüh (gezinti) amaçlı olan sistem, başarıyla çalışmaktadır ve Avrupa Bisiklet Ağı’nın bir parçası haline gelmiştir. 2017 yılında İzmir, “Europen Cycling Challenge” yarışmasında en çok pedal çeviren şehir olmuştur.

İzmir Modeli, İzmir Büyükşehir Belediyesi’nin özellikle 1990’lı yıllar sonrasındaki kent içi ulaşım deneyimini göz önüne alarak, kent içi taşıma konusundaki temel stratejik tercihlerini aşağıdaki şekilde sıralamaktadır.

S.1. Kent içi ulaşım sorununun çözümü, kentin arazi kullanma planlamasından bağımsız olarak ele alınmamalıdır. Arazi kullanma planları, kentteki araçlı yolculuk taleplerini en aza indirecek şekilde hazırlanmalıdır. Bunun için hazırlanan **arazi kullanma lejantları, karışık kullanışlara olanak verebilmelidir.** Bu

karışık kullanışlar, araçlı yolculuk talebini en aza indirecek, arazi kullanışları arasındaki tamamlayıcılık, ilişkilerin yaya olarak kurulmasının payını yükseltecektir.

S.2. Bir kent yönetiminin kendi yetki alanındaki **insanların mobilitelerini**, büyük yük trafik sorunları yaratmadan artırabilmesinin en ekonomik yolu, o kentte **çok türlü bir toplu ulaşım sistemi** oluşturmaktan geçmektedir.

S.3. Toplu ulaşım sistemlerinin, etkili olabilmesi ve özel arabanın sağladığı mobilite karşısında yenik düşmemesi için, hizmetini **yolcu memnuniyeti odaklı olarak, konforlu, ekonomik, güvenli, yeterli sıklıkta ve performansı tahmin edilebilir olarak** verebilmesi gerekmektedir.

S.4. İzmir özelinde toplu taşıma hizmeti arzında olanaklar el verdiğince, **deniz yolculuğunun payını en yüksek düzeye çıkarılmalıdır**. Bu yolculuklar, kent içi yolculukların yarattığı stresin oluşmasını engellediği için, kentlilerin yaşam kalitelerine daha yüksek katkı yapacaklardır.

S.5. İzmir Modeli, toplu taşıma hizmetinin üretilmesinde, **elektrik enerjisi kullanan araçlara dayanılmasını**, bu yolla hem yolculuk maliyetinin düşürülmesini, hem de karbon ayak izi bırakmaması dolayısıyla önermektedir.

S.6. İzmirlinin “mobilite” kapasitesinin artırılmasında, insanların özel araba kullanımı ortadan kaldırılamamaktadır. Özel araba, bireyin mobilite kapasitesini tamamen kendi kararına bağlı kıldığı için tercih edilmektedir. Bu tercih ancak yüksek maliyetler, ya da trafik sıkışıklığı dolayısıyla doğan yüksek zaman kayıplarından etkilenebilmektedir. Bir kentte, kent içi yolculuk taleplerini karşılarken, erişebilirlik altyapısının trafik sorunu yaratmadan yeterli hizmet verebilmesi için **özel araba sahiplerinin kent merkezine giderken, özel arabalarını değil toplu taşıma araçlarını kullanmaya ikna edilmesi** gerekmektedir. Bunun için kente giren özel otomobillere fiyatlandırma yoluyla maliyet yüklenmesi, kent merkezinde arz edilen otopark miktarının ve fiyatlarının denetlenmesi gibi yollara başvurulmalıdır.

S.7. İzmir Modeli, kentte yaya ve bireysel (bisiklet) yolculuklarının özendirilmesini önermektedir.

S.8. İzmir Modeli, belediyelerin kentteki erişebilirlik alt yapılarının geliştirilmesinde **engellilerin yaşama katılmalarını kolaylaştıracak** düzenlemelerin gerçekleştirilmesini, insanların onurlu yaşam haklarının bir koşulu olarak görmektedir.

S.9. İzmir Modeli, kentlerde çok türlü bir toplu taşıma hizmetleri sunulurken, bu hizmetlerin üretilmesinde kullanılan araçların türlerine göre uzmanlaşmış bir örgütlenmeye gidilmiş olsa bile **bu hizmetlerin kullanıcıya ulaştırılmasında, tek elden bir yönetimin gerektiği** üzerinde durmaktadır.

III.3. İZMİR MODELİ'NDE YERLEŞMELERİN BİÇİMLENMESİNİ SAĞLAYAN TASARLAMA; DÜZENLEME VE UYGULAMA SÜREÇLERİNDE İZLENEN YAKLAŞIMLAR VE PRATİKLER

İzmir Modeli'nin üçüncü alt ögesi, temelde İzmir kentinin mekânsal biçimlenişinin İzmir Vizyonu'nda öngörülen “yaşam kalitesi”ni sağlayacak şekilde düzenlenmesini sağlamak için yapılacaklar üzerinde duracaktır. Böyle bir Model'i

önermeden önce, İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin bir yerleşim olarak içinde bulunduğu durumun özgüllükleri konusunda, net saptamalar yapmak gerekir.

12 Kasım 2012 tarihinde 6360 sayılı yasanın çıkarılmasıyla, "Büyükşehir Belediyelerinin Sınırları"yla, il sınırlarının özdeşleştirilmesiyle kentlerin ve dolayısıyla belediyelerin mekandaki temsilinde önemli değişiklikler yaşanırken, bu mekanda yer alan yerleşme **tek odaklı bir metropol olmaktan çıkarak, çok odaklı bir kent bölgeye dönüşüm gerçekleşirken**, yaşayanların "yaşam kalitesi"ni geliştirebilmek için var olan planlama anlayışında yeni düzenlemelere gitmek ihtiyacı doğmuştur.

Bu alanda nasıl bir planlama geliştirilmesi gerektiği konusunda bir öneri yapmadan önce, tüm İzmir ilini kapsayan bir yerel yönetim yetki alanının **geometrisinin özgüllükleri üzerinde de durmak gerekir**. İzmir ili, **konveks olmayan bir geometriye** sahiptir. Konveks olmamanın ne anlama geldiğini anlatabilmek için bir örnek verelim; Bergama-Ödemiş arasına, bir çizgi çizdiğimizizi düşünelim. Bu çizgi il sınırları içinde kalmayacak, Manisa'nın merkez ilçesi ve sanayi kümelenmesinin bulunduğu alanın üzerinden geçecektir. Bu, konveks olmayan bir şeklin özelliğidir. Eğer bir ilin sınırları içinde herhangi iki noktasını birleştirdiğinizde bu çizgi hiçbir durumda ilin sınırları dışında kalmıyorsa, o ilin şekli konvekstir.

İzmir ili konveks olmayan bir geometriye sahip olduğu için, İzmir'in ekonomik büyümesinin mekânsal yayılımını incelemek istediğimizde, bu büyümenin mekânsal farklılaşmasının betimlenmesi, sadece İzmir ilinin sınırları içinde kalmayacak, Manisa ilinin sınırlarının içine girmesi gerekecektir. Tabii ki İzmir'in ekonomik büyümesinin mekânsal dinamiğinin il sınırlarıyla saptırılmamış bir biçimde kavranışı, İzmir'in üst ölçekli arazi kullanma planının tasarımı bakımından önemli sonuçları olacaktır.

İzmir'in şekline ilişkin **bir başka konvekslik tartışması, Karaburun ve Foça arasında çizilen** çizginin içinde Akdeniz'in karanın içine sokulan en uzun körfezlerinden biri olan İzmir Körfezi'nin yer almakta olması üzerinden yürütülebilir. İzmir'in şekli sadece kara üzerinden tanımlanırsa, burada da konveks olmayan bir durum söz konusudur.

İlgili yazında, deniz kıyısı konveks olan bir ilde arazi kullanma planlaması yapılırken, salt deniz ve kara ayrımını göz önünde tutan bir düzenleme yapılmasının yeterli olduğu kabul edilmektedir. Oysa konveks olmayan bir durum söz konusuysa, başka bir deyişle karanın içine bir körfez giriyorsa var olan gerçekliği temsil etmekte deniz, kıyı, kara ayrımı yetersiz kalır. Daha önceki bölümlerde gördüğümüz üzere, Körfez olgusunun farklı özgüllükleri vardır. Körfez olmanın yarattığı sorunlar görmezden gelinerek, gerçekçi bir planlama yapılamaz. Bu nedenle böyle bir konveks olmama durumunun söz konusu olduğu **bir ilin arazi kullanma planlamasını, ilin kara alanlarını ve Körfez'i içeren bir bütünlük içinde ele alarak yapmak** gerekecektir.

İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin yetki alanlarının mekânsal planlaması/tasarlanması ve bunun uygulanmasının denetimi ve bir sistem önerebilmek için, söz

konusu mekanlarda ne tür dinamiklerin etkili olduğunu bilmemiz gerekir. İzmir yerelinin mekanlarında **fiziki yapısının biçimlenmesi, iki dönüştürme ve bir de direnç mekanizması yardımıyla kavranabilir.** Bu mekanizmalardan;

Birincisi, İzmir'in merkezinde yer alan çok odaklı yapılaşmış alanların çevresindeki boş ve tarımsal alanları yapılaştırarak yayılmasıdır. Sanayi toplumunun tek merkezli **metropollerinin bilgi toplumuna geçerken, çok odaklı kentsel bölgeye dönüşmesinin** gerisinde, dıştan ve içten kaynaklanan nedenleri bulunmaktadır. Bir yandan, küreselleşen dünya ekonomisi, yerel ekonomileri uluslararası düzeyde yarışabilirliği gerçekleştirebilecek ölçekleri sağlayabilmek için, çok sayıdaki kent kümesini bir araya getirmek durumunda bırakmıştır. Bu durum, üretim, tüketim ve dolaşım ilişkilerinin ulus üstü ölçekte yeniden yapılanmasını getirmiştir. Öte yandan yeniden biçimlenen bu kentler kümelenmesi, **kendi kendini örgütleyen bir sistem** halinde fiziki mekanda yayılmacı dinamikler yaratmış ve kent sınırlarını belirsizleştirmiştir.

İkincisiye, İzmir'in 626 kilometreye varan uzun kıyısında, temelde yazlık konutların ve turizm tesislerinin yapılmasıyla yaşanan **kıyılaşıma süreci,** zaman içinde tüm kıyılar boyunca yayılırken, aynı zamanda **kıyıdaki yerleşme derinliğini** de artırmaktadır.

Bu dönüşen alanların dışındaki yerlerde in-situ biyoçeşitlilik koruma alanları ve ormanlar temelde kurumsal olarak, intensive tarıma geçen tarım alanları ekonomik olarak **dönüşme karşısında bir direnç** oluşturmaktadır.

Bu temel dinamiğe Aliağa'dan, Torbalı'ya uzanan **İZBAN hızlı ulaşım demiryolu hattı,** İzmir'in mekanında erişebilirlik matriksini değiştirerek yeniden şekil vermektedir.

İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin böyle bir dinamiğin etkisi altındaki yetki alanında *planlama/tasarım etkinlikleriyle; yerleşmelerin formunu denetleyerek, çevre değerlerinin ve tarımsal kaynakların tahribatını engellemek, yaşayanlara erişilebilir, okunabilir, hareket olanakları kolay ve insanların seçim yelpazesini genişleten bir çeşitlilik içeren, yaşam kalitesi yüksek bir yerleşme ve yaşam çevresi sunmak, bu yerleşmelerin çevreye olan ayak izini küçültmek, İzmirliğin yaşadığı yerleşmelere bir anlam yükleyerek, yer olarak algılamalarını sağlamak, spekülasyona kapalı adil bir kentleşmenin gerçekleştirilmesi amaçlanmaktadır.*

İzmir Modeli'nde, bu amaçları gerçekleştirmek için çok ölçekli, kendi içinde kademelenmesi olan, **bir planlama sistemi** önerilmektedir. Böyle bir sistemle;

İzmir için, Vizyonu doğrultusunda, uzun erimli mekânsal bir gelişme rasyoneli oluşturup, bunun sürdürülmesi istenilmektedir.

Kentin alt parçalarının gerçekleşmesinde üst çerçevelerin yönlendiriciliğinin korunmasına çalışılmaktadır.

Tüm planlama kademelerinde, bu kararlardan etkilenenlerinin **katılım kanalları açık tutulmaktadır.**

Plan kararlarının uygulamaya geçmeden önce **dondurularak katılışmamasına,**

uygulamaya başlanıncaya kadar **esnekliğini korumasına** önem verilmektedir. Yıllar önce dondurulan planlar, uygulama öncesinde ortaya çıkan fırsatlardan ve teknolojilerden yararlanılmasını zorlaştırmaktadır. Bu esneklik, planlama sisteminin dayanıklılığını (resilience) artıracaktır.

İzmir Modeli'nde, bu tür bir mekânsal oluşum dinamiğe sahip olan **İzmir'in sürdürülebilir ve gelişen bir yaşam kalitesinin gerçekleştirilebilmesi için, altı ögeli bir planlama sistemi** tasarlanmıştır.

1. İzmir'in (Kara+Körfez) 1/100.000'lik Çevre Düzeni Planının Hazırlanma ve Uygulanma Mekanizmaları

2. İzmir'in Çok Odaklı Yerleşme Merkezi İçin İmar Yönetimi

3. Katılımcı Kentsel Tasarım Projeleri

4. Kentin/İlin Yeşil Vizyonu ve Peyzaj Planları

5. Kentsel Dönüşüm Projeleri

6. Tasarım Rehberleri

diye sıralanabilir. Bu ögeler çok ölçekli yukarıda özellikleri sıralanmış bir planlama sistemini gerçekleştirecektir. Bu beş ögeyi, sırayla ele alalım.

III.3.1. İzmir'in (Kara+Körfez) 1/100.000'lik Çevre Düzeni Planının Hazırlanma ve Uygulama Mekanizmaları

İzmir Modeli'nin önerdiği en üst ölçekli planı **1/100.000 ölçekli çevre düzeni planı** olacaktır. Böyle bir planın hazırlanmasının amacı, uzun erimli bir perspektif içinde İzmir'in mekansal gelişme dinamiğini yönlendirebilecek bir çerçeve oluşturmaktır. Böyle bir çerçevenin oluşturulması bir yandan merkezi yönetimin İzmir'e yarattığı **mekânsal emrivakiler konusunda bir müzakere temeli yaratacak**, öte yandan İzmir'de hazırlanacak alt ölçekli imar planları ya da kentsel tasarım projeleri için, bir üst çerçeve oluşturacaktır. Ayrıca İzmir'in iç dinamiklerinin mekânsal sonuçlarının araştırılması için, uygun bir tartışma çerçevesi yaratacaktır.

Hazırlanacak çevre düzeni planının kendisinden beklenen, İzmir'in mekânsal gelişimini denetleme işlevini yerine getirebilmesi için temelde **iki tür karar vermiş olması** gerekmektedir. Bunlardan birincisi, İzmir yerel yönetim mekanının **arazi kullanma farklılaşması** konusunda verilen kararları içerecektir.⁷⁰

Bu ölçekte hazırlanacak planın arazi kullanma lejantı, bu ölçeğe uygun olacaktır. Bu ölçeğin arazi kullanmaya ilişkin lejantları 1/5000 ölçekli planların, Atina Şartı'nda öngörüldüğü gibi her bir arazi kullanımının birbirinden ayrı olması gerektiği varsayımına uygun olarak çok ayrıntılandırılmış olarak tanımlanmamalıdır. Bu ölçekte yaşamın bütünlüğü içinde, **karma kullanışları ifade eden bir arazi kullanma lejantı kullanılmalıdır**. Böyle bir lejantta yer alabilecek olan yaşam

⁷⁰ Bu konuda bkz. İlhan Tekeli: *İzmir İli/Kenti İçin Bir Tarımsal Gelişme ve Yerleşme Stratejisi*, İzmir Büyükşehir Belediyesi Akdeniz Akademisi, İzmir, 2017.

alanları, iş alanları, sanayi alanları, lojistik alanlar, toplu konut alanları, büyük kamu hizmet alanları, sulak alanlar, orman alanları, mera ve otlak alanları içinde karışık kullanışlara yer verilen yaşam bakımından, iç bütünlüğü olan kullanışlar olarak tanımlanabilir. Eğer 1/100.000’lik planda yer alan bir yerdeki **bir kullanış, bir başka kullanışa doğru dönüşüm geçirme eğilimi** taşıyorsa, bu alanların ayrıca tanımlanması yoluna gidilmesi, hazırlanan planın İzmir’in gelişmesinin denetlenmesindeki işlevselliğini önemli ölçüde artıracaktır.

Arazi kullanma kararları verilirken gerçekleştirilmeye çalışılacak değerler, İzmir’in “yaşam kalitesi”ni artırmaya dönük olacaktır. **Kentin yapılanmış alanlarına** ilişkin olarak, bu değerler sisteminin işlerliğinin korunmasını sağlamak, bu bağlamda trafik sıklığının etkilerini azaltmak, **kamu alanlarını oluşturarak** yaşam içinde yer almasını sağlamak, kentteki değişik arazi kullanma alanlarının her birinin **yer niteliği kazanmasını** gerçekleştirmek, tarihi mirası korumak, **tarihi çöküntü alanlarını soylulaştırmadan canlandırmak** ve benzerleri diye sıralanabilir.

Yapılı olmayan çevrelerin planlamasında, kaynakların kullanımını sürdürülebilir düzeyde tutmak, biyoçeşitliliği sürdürmek, İzmir’in doğayla ilişkisini artırmayı “yaşam kalitesi”nin olumlu bir ögesi olarak görmek ve benzeri değerler gerçekleştirilmeye çalışılacaktır. Arazi kullanma planlaması, İzmir mekanındaki rant yüzeylerini yeniden düzenlediği için, **ranta ilişkin, adil bir bakış açısı** geliştirmesi gerekecektir.

Hazırlanacak çevre düzeni planı, salt arazi kullanma kararlarıyla yetinemez. Bu kararlar, **altyapılara ilişkin ağlar ve düğümler (node) sistemi önerisiyle tamamlanmalıdır**. Günlük yaşam ritmini, arazi kullanmalardan çok bu odaklanmalar belirleyecektir. Bu göreceli merkezilik odakları, arazi kullanma kararlarıyla bir araya geldiğinde, yerleşmeler mekanlarında rant yüzeylerinin oluşumunu belirleyerek yapılaşma yoğunluklarına ilişkin beklentilere de ışık tutacaktır.

Türkiye’de, Çevre Düzeni Planları, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından hazırlanmakta/hazırlanmaktadır. Bu da, **tüm yerellikleri tamamen merkezi yönetimlerin emrivakilerine karşı karşıya bırakmaktadır**. Merkezin yerel planlamalar konusundaki tek emrivaki mekanizması, çevre planları değildir. Çok sayıda merkezi kurum, yerelle müzakere yapmadan doğrudan uygulama yapma yetkileriyle donatılmıştır.⁷¹ Böyle bir durumda, bir yerel yönetimin etkili bir planlama yapması söz konusu olamaz. Bu nedenle 1/100.000 ölçekli çevre düzeni planı, ya yerel yönetim tarafından ya da **yerel yönetimle merkezi yönetim tarafından, işbirliğiyle ve karşılıklı olarak müzakere edilerek** gerçekleştirilmelidir. Yerel yönetimler, merkezin müzakere etmeden yaptığı emrivakilerden kurtarılmamışsa, Türkiye’de yerel düzeyde, sağlıklı bir demokrasinin varlığından söz edilemez.

Büyükşehir belediyeleri kentlerinin büyümesini kontrol edebilmek için, çevre düzeni planı yapmaya girişmişlerdir. Ama Danıştay kararlı bir şekilde, kararlarıyla

⁷¹ Bu konuda bkz. Feridun Duygulu: Turkish Spatial Planning Practice in the Neoliberal Era: Over-Fragmentation, Yüksek Lisans Tezi, METU, September 2012.

çevre düzeni planlarının yapılmasını büyükşehir belediyelerine kapamış, merkezi devletin tekeli altına almıştır. Buna rağmen İzmir Modeli içinde gerekli gördüğümüz için, 1/100.000 ölçekli çevre düzeni planına yer verilmektedir. İzmir Modeli'ne göre, yerel yönetimlerin çevre düzeni planı yapmalarına getirilen bu engel gereksizdir/yanlıştır.

III.3.2. İzmir'in Çok Odaklı Yerleşme Merkezi İçin İmar Yönetimi

Türkiye'de iki kademeli yönetim modeline geçildiğinde, belediye ve imar yasaları çerçevesinde bir büyükşehir belediyesinin yetki alanında imar planını yapma ve uygulama yetkisi, iki kademe belediye arasında bölüşülmüştür. 1/5000 ölçekli nazım planlarını yapmak büyükşehir belediyelerine, 1/1000 ölçekli uygulama planlarını yapmak ve uygulamaksa, ilçe belediyelerine bırakılmıştır.

İzmir gibi dünyanın en büyük **130 büyük kenti arasında bulunan bir metropolün yönetimini, 1/5000 ölçekli bir nazım imar planına hapsedmek düşünülemez.** Bu ölçekte bir kent üzerinde düşünebilmek/tasarlayabilmek için, daha üst ölçekli bir plana ihtiyacınız vardır. Nitekim İzmir Büyükşehir Belediyesi bu amaçla; 1989, 2007 ve 2009 yılında 1/25.000 ölçekli çevre düzeni planları yapmıştır. Ama bunlar, Danıştay tarafından iptal edilmişlerdir. Ama İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin, 2012 ve 2017 yılında yaptığı 1/25.000 planlar iptal edilmemişlerdir. Çünkü 5216 sayılı yasa, büyükşehir belediyesini kendi sınırları içinde çevre düzeni planına uymak koşuluyla, 1/5.000 ve 1/25.000 ölçekli plan yapmakla yetkilendirmiştir. İlginçtir belediyeye verilen yetki, sadece 1/25.000 ölçekli plan yapma yetkisidir. Çevre Düzeni Planı yapma yetkisi verilmemiştir. Yapılacak olan, 1/25.000 ölçekli nazım plandır. Oysa belediyenin, bunun ötesine geçen bir düzenleme yapma ihtiyacı bulunmaktadır.⁷²

Türkiye'de yürürlükte olan imar mevzuatına göre, bir tarımsal toprağın, arsaya dönüşebilmesi ve bu arsa üzerinde toplumda yasal kabul edilen yapılaşmanın olabilmesi için, o yere ilişkin nazım ve uygulama imar planlarının yapılmış olması gerekmektedir. İzmir Büyükşehir Belediyesi, kentteki yapılaşma süreçlerini kontrol edebilmek için, 1/25.000 ve 1/5000 ölçekli nazım imar planlarını yapmakta ve 1/1000 ölçekli uygulama planlarının yapımını, ilçe belediyelerine bırakmaktadır. Tabii, bu planların başarılı olabilmesi için kentteki yapı sunum biçimleriyle uyumlu olması gerekmektedir.

1980 yılı öncesinde bina sunum biçimleri, tek parsel üzerinde tek yapının yapılması halindeyken yapılan nazım imar planı ve uygulama nazım planı ikilisinin özellikleri, 2015'lerde konut sunumunda toplu konutların, organize sanayi bölgelerinin, şehir hastanelerinin, üniversite kampuslarının yani kent parçaları halinde bir yapılaşmanın hakim olmaya başladığı bir dönemde, önemli ölçüde değişiklik gösterecektir.

⁷² Tanyel Özelci Eceral: "İzmir Yerel Yönetim Modeli: İzmir Büyükşehir Belediyesi İmar Uygulamaları", *İzmir Modeli Çalışmaları Dördüncü Kitap: İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin Fiziki Planlama Yaklaşımları*, İzmir Büyükşehir Belediyesi, İzmir, 2018, s. 18-55.

Kentin büyümesinin tek tek binaların eklenmesiyle gerçekleştiği dönemde hakim olan anlayış, pratikte her zaman gerçekleştirilememiş olsa da, kentin nazım imar planlarıyla uygulama imar planlarının eş zamanlı olarak yapılmasını sağlamak, parçalanmış olan mülkiyet üzerinde binaların tek tek yapılarak planın zaman içinde gerçekleşmesini beklemektir. Bu gelişmenin yayılımını denetlemek için belediyenin elindeki tek araç, uygulama planlarının yapılma temposunu denetlemek olacaktır.

Kentin büyük parçalarla inşa edildiği günümüzde, kentin parçalarının nereden inşa edildiğini, ister kamu, ister özel aktörler olsun, bu aktörlerin bulabildiği araziler belirlemektedir. Bu durumda nazım planların hazırlanmasında, **bir önceki dönemin nazım planlarına göre daha esnek ve müzakere edilebilir halde** hazırlanması gerekmektedir. Uygulama planlarının da, **uygulayıcılar belirlendikten sonra yapılması** gerekmektedir.

Günümüzdeki nazım imar planları ve uygulama planlarının içeriğinin 1980 yılı öncesine göre nitelik değiştirmesi, yalnız bina süreçlerinin değişmesinden kaynaklanmamaktadır. Geçmişteki nazım imar planlarının yetersiz kalarak, yeni imar planları türlerine ihtiyaç duyulmasının değişik nedenleri bulunmaktadır. Bu ihtiyacın bir kaynağı, koruma kurullarının verdiği sit kararları olmaktadır. Sit alanları kararları verince, bu yerler için yeniden koruma amaçlı imar planları yapılması ihtiyacı doğmaktadır. Bir başka ihtiyaç uygulama imar planlarının belli bölgelerde elde edilmek istenilen tasarım kalitesinin oluşmasına olanak vermemesi, bir başka deyişle yetersiz kalması dolayısıyla ortaya çıkmaktadır. İzmir-De-niz projesi, böyle bir ihtiyaçtan doğmuştur. Farklı bir, 1/5000 ölçekli plan yapma ihtiyacıysa kentsel dönüşüm projeleri dolayısıyla ortaya çıkmaktadır.

İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin deneyiminden yola çıkan İzmir Modeli'nin, "Nazım ve Uygulama İmar Planları" düzeyindeki önerileri, aşağıda sıralanmaktadır.

1/25.000 ölçekli Nazım İmar Planı, İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin yetki alanında **farklı bölgelerde, ne türde bir Nazım İmar Planı bulunacağına** ilişkin kararları ve temel altyapı ağlarını içerecektir. Mozaikte yer alan farklı türdeki, "Nazım İmar Planları"nın yapılmasında farklı metodolojiler izlenecektir.

Farklı "Nazım İmar Planı" türleri olarak;

1) Kentin çok odaklı kentsel merkez ve fiziki sürekliliği olan yerleşme bölümünde tek binaların yapılmasıyla büyüyen kentler için yapılan, 1/5.000 Ölçekli Nazım Plan türü,

2) Kent merkezinin desantralizasyonu sonucu, kentin sıçrayarak büyüdüğü, süreklilik olmayan bölümleri ve yapılaşmamış alanları için yapılacak daha esnek 1/5.000 ölçekli Nazım İmar Planı,

3) Koruma amaçlı imar planları,

4) Kentsel dönüşüm alanları için yapılan Nazım İmar Planları,

5) Kentsel tasarım uygulamalarını düzenleyen 1/5.000 ölçekli planlar, ve diğerleri sayılabilir.

• Bu “Nazım İmar Planları”nın birincisiyle, uygulama planları eş zamanlı olarak hazırlanacaktır. Diğer Nazım İmar Planlarının, **uygulanma planlarının hazırlanmasında acele edilmemelidir**. Uygulamaya, en yakın zamanda hazırlanmış olmalıdır. Bu yolla kentin mekânsal büyümesinde, belli bir denetim sağlanabilir.

İzmir Modeli’nin nasıl bir planlama sistemi olduğunu gördükten sonra, değişik türdeki Nazım İmar Plan gereksinmelerini, “Kentsel Dönüşüm”den başlayarak, birer birer ele alalım.

III.3.3. Katılımcı Kentsel Tasarım Projeleri

Birinci kitapta ayrıntılı bir biçimde; İzmir-Deniz, İzmir-Tarih ve Kültürpark projelerinin katılımcı tasarım projeleri olarak yapıldığını gördük.⁷³ Bu projeler, gelecekte imar planı yaklaşımlarının, elde edilmek istenilen sonuçları sağlamakta değişik bakımlardan yetersiz kalması üzerine İzmir Büyükşehir Belediyesi yönetiminin kendi yetkileri ve olanakları içinde geliştirdiği **yenilikçi bir yol olarak ortaya çıkmıştır**. Bu nedenle de İzmir Modeli içinde, bu tür planlar ayrı bir kategori olarak ele alınmaktadır.

Her üç projenin de, ortak bir özelliği bulunmaktadır. Bu alanlar, kentin yerleşik alanlarıdır. Burasının yapılmış planları vardır ve kullanıcıları bulunmaktadır. Ama kentin yaşam dinamiği ve ortaya çıkan yeni beklentiler yüzünden, bu alanlarda belediyeler kapsamlı bir uygulamaya girişmek istemektedir. Bu operasyonu uygulayabilmeleri için, yol gösterici yeni planların/projelerin yapılmasına gereksinimleri bulunmaktadır.

İzmir-Deniz projesi Aziz Kocaoğlu’nun ikinci döneminde, 2009 Kültür Çalıştay’ından sonra gelişmiştir. Bu dönemde İzmir’in farklılıkları üzerinde yapılan çalışmalar, İzmir’in stressiz “yaşam kalitesi”ni korumak ve geliştirebilmek için İzmirlilerin denizle ilişkilerini güçlendirmek gerektiğinin fark edilmesini sağladı. Bunun sonucu Mavi Kent’ten, İnciraltı’na kadar 40 kilometre kıyının planlanması, İç Körfez’in bir gösteri platformu niteliği kazanması ve Körfez’i çeviren yamaçlarda gezinti terasları oluşturulması İzmir’de kabul edilen bir vizyon haline gelince, bu vizyonu yaşama geçirecek plan/proje yapılması gereği ortaya çıkmıştır. Bu da, İzmir-Deniz projesinin geliştirilmesi sürecini başlatmıştır.

İzmir-Deniz projesinde belli bir ilerlemeden sonra, İzmir Büyükşehir Belediyesi **İzmir-Tarih** projesini başlatmıştır. İzmir’de kent merkezinde Kemeraltı ve Agora’dan başlayarak Kadifekale’ye kadar uzanan 248 ha. alanda, sit alanları ilan edilmiş ve bu alanlar için “Koruma İmar Planları” hazırlanmış bulunuyordu. Bu **planların yapılması bu çok değerli tarihsel dokuyu korumuyor, bu alanın bir çöküntü alanı haline gelmesini hızlandırıyordu**. Koruma İmar Planları’nın yapılmış olması, bu alanların çöküntü alanı haline gelmesini engelleyemiyordu. Daha başka şeylerin yapılmasını, bu tarihi bölgenin korunurken, canlandırılmasının sağlanmasını

⁷³ Bu konuda bkz. Adnan Kaplan: “Katılımcı Süreçlerle Geliştirilen Büyük Tasarım Projelerinin Gerçekleştirilmesi Özel Örgütlenmelere Gidilmesi”, *İzmir Modeli Çalışmaları Dördüncü Kitap: İzmir Büyükşehir Belediyesi’nin Fiziki Planlama Yaklaşımları*, İzmir Büyükşehir Belediyesi, İzmir, 2018, s. 103-131.

gerektiriyordu. İzmir Büyükşehir Belediyesi, İzmir'in tarihine sahip çıkılmasını ve İzmirliilerin tarihle ilişkilerinin güçlendirilmesini istemektedir. Bunun için, yatırım yapacaktır. Bunun gerçekleştirilmesi için yeni plan/projeler hazırlanması gerekmektedir. Bu da İzmir-Tarih projesinin ortaya çıkmasını sağlamıştır.

İzmir-Tarih projesi gelişirken, **İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin gündemine, Kültürpark projesi girmiştir.** İzmir'le adeta özdeşleşmiş olan İzmir Enternasyonal Fuarı ve Kültürpark'ta, tüm Dünya'da fuarcılık faaliyetlerinin nitelik değiştirmesi sonucunda, yeniden düzenlenme ihtiyacı doğmuştur. Dünya'da enternasyonal fuarların önemlerini yitirerek, yerini ihtisas fuarlarını almaya başlaması üzerine, İzmir Büyükşehir Belediyesi İzmir'in fuarcılık konusundaki öncülüğünü koruması için **Fuar-İzmir** projesini gerçekleştirerek kullanıma açması sonrasında, oldukça yıpranmış bulunan Kültürpark'ın yeniden düzenlenmesi gereksinmesi doğmuştur. İzmir Büyükşehir Belediyesi de Kültürpark'ı canlandırmak için uygulamaya girişmek istemektedir. Bunun için de, bu alanın yeniden planlanması ihtiyacı doğmuştur. İzmir Büyükşehir Belediyesi de, yeni bir Kültürpark planı hazırlama sürecini başlatmıştır. Mevcut planlama pratikleri bu konuları ele almakta yetersiz kalmaktadır, söz konusu durumlarda geçerli olabilecek, yeni bir planlama yaklaşımı önerebilmek gerekir.

Bu **üç projenin de ortak özellikleri vardır.** Bunlardan;

Birincisi, söz konusu alanlarda kentlilerin yaşamakta ve bu alanları kullanmakta olmasıdır. Planlamayla yapılacak müdahaleler orada yaşayanların yaşamını etkileyecektir. Demokratiklik iddiasına sahip olan bir yerel yönetim, bu alana müdahaleyi orada yaşayanlara bir emrivaki halinde yapamaz. Orada yaşayanların kendileri hakkında verilecek kararlara katılmasının yolu açık tutulmak durumundadır.

İkinci ortak yön, her üç projenin de, imar planlarından önemli farklılığı bu alanların **iyileştirilmesi ve geliştirilmesi konusunda İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin kararlılığıdır.** Bir kentin imar planları, genellikle üçüncü şahısların eylemlerini yönlendirmek için yapılmaktadır. Tabii bu bağlamda belediyelerin imar planları, yapmaları gerekenler konusunda kişilere yol göstermektedir. Oysa **her üç projede de, esas olarak belediyenin eylemleri konusunda bir tasarım** geliştirilmektedir.

Üçüncü ortak özellik, **İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin muhalif bir belediye olmasından** kaynaklanmaktadır. Bu planlar/projeler bir muhalif belediyenin eylemleriyle özdeşleştiğinden, merkezi yönetim/iktidar bu projelerin onaylanmasında/uygulanmasında **sistematiik bir engelleme/geciktirme uygulanmaktadır.**

Bu projelere merkezi yönetimden böyle bir geciktirme uygulanması karşısında, belediyenin projeyi uygulamadaki kararlılığı karşısında, bu projeler bir çok halde olduğu gibi rafa kalkmamakta, **yerel yönetimlerle, merkezi yönetim arasında bir çekişme konusu olmakta, "gıdım gıdım" uygulanmaktadır.**

İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin, bu üç tasarım projesinin özel koşullarında izlediği yenilikçi planlama yaklaşımlarından yola çıkarak İzmir Modeli'nde söz konusu durumlarda uygulanmak üzere, **beş aşamalı bir planlama yaklaşımı önerilmektedir.**

A.1. Birinci aşamada projenin tanımlanması, kavramının/vizyonunun belirlenmesi ve bunun üzerinde kentte, geniş bir mutabakat saplanması gerçekleştirilecektir. Bunun için önce bu alanın gelişme sürecinin anlaşılması ve değerleri konusunda bir tarih araştırması yapılacaktır. Bu çalışmayı değerlendirerek, küçük gruplar içinde yapılan çalışmalarla **projenin vizyonu ve bunu gerçekleştirmek için gerekli stratejik tercihler** yapılacaktır. Bu çalışmanın sonuçları, İzmir'in fikir önderlerinin, ilgili Sivil Toplum Kuruluşları'nın, Demokratik Kitle Örgütleri'nin, verilecek kararlardan etkilenenlerin görüşlerini belirtmeleri, alternatif önerilerini sunabilmeleri için değişik platformlarda sunumu yapılarak, tartışılması sağlanarak bir oydaşmaya ulaşılabilecektir.

A.2. İkinci aşamadaysa, birinci aşamada geliştirilen vizyon ve stratejilerin, uygulamaya esas olacak **planlara/kentsel tasarımlara dönüşmesi** sağlanacaktır. Bu aşamada, ele alınan konuya ve yasal zorunluluklara bağlı olarak farklı yollar izlenebilecektir. Ama hangi seçenek izlenirse izlensin, bazı temel özellikler korunacaktır. Bunlar;

İzmir Büyükşehir Belediyesi içinde, **bu tür projelerden sorumlu bir birim** kurulacaktır. Bu birim içinde, her proje için sorumlu bir proje ekibi oluşturulacaktır. Bu birim; katılımcı süreci tasarlayacak, yönetecek, üst ölçekli ve uygulama planlarının elde edilmesini ve belediyenin ilgili birimiyle ilişki içinde ihale edilmesini gerçekleştirecektir,

Özellikle makro düzeyde, **tasarım süreci yaratıcı katılımcılığa açık tutulacak, kolektif yaratıcılık süreçleri** teşvik edilmesi,

İhaleye esas olacak uygulama planlarının hazırlanmasında, tercihen İzmirli profesyonel ofislerden yararlanılması,

Geliştirilen projeler, donmuş bitmiş projeler olmaktan çok, her aşamada **yeni önerilere gelişmelere açık tutulması**,

Hazırlanan projelerin, **rant üretmeye değil "yaşam kalitesi" üretmeye odaklanması**,
Bir kişinin projesi olarak değil, **İzmirlilerin projesi olarak algılanması**,
diye sıralanabilir.

A.3. Böyle bir süreç içinde elde edilen çok yönlü ve kapsamlı plan/projenin elde edilmesi gerekli olduğu halde yetkili kurumlardan onay alması, sonrasında belediyenin ve diğer ilgililerin eylem ve uygulamalarını yönlendirebilmesi için normal olarak bir uygulama programının hazırlanması gerekir. Oysa planların onanması, merkezi yönetim tarafından sistematik olarak geciktirildiği için, uygulamanın etkinliğini artırmak için bir uygulama programı yerine, bir **operasyon programı** hazırlanacaktır. Operasyon programları uygulama içinde karşılaşılan belirsizlikler karşısında önemli taktiksel esneklikler taşıyacaktır. Hazırlanan planların, kararların bir kısmı için merkezin onayı gerekirken, önemli bir kısmı yerel yönetimin yetki sınırları içinde gerçekleştirilebilecektir. Bu durumda operasyon programları öncelikle belediyenin yetkisi içindeki uygulamalara başlayacak, gerekli durumlarda merkezin yetkisinde kalan kararları değiştirerek belediyenin yetkisi içinde kalan alanları program içine alacaktır.

A.4. Planın uygulaması uzun süreye yayılınca, belediyede **bu proje için kurulmuş proje ekibi de sürekli ayakta kalacaktır.** Plan artık bu aşamada, merkezle yerelin sürekli olarak müzakere ederek, sürekli yeniden formüle edilmesinin bir çerçevesi haline gelecektir.

Bu tür planlama süreçleri, bir yandan kent komünitesi içinde, öte yandan merkezle sürekli olarak müzakere edilen bir şey haline gelince, artık salt bir plan olmanın ötesine geçerek, kentlilerin yaşadığı çevre konusunda bilinçlenmesini ve fedakarlık edebilmeye başlamasını sağlayan bir araç olma niteliğini kazanacaktır.

III.3.4. Kentin/İlin Yeşil Vizyonu ve Peyzaj Planları

Bir kentte, “yaşam kalitesi”ni ve sürdürülebilirliğini gözetten bir yeşil vizyonu ve peyzaj perspektifine sahip olunması gerekmektedir. Burada 2003 yılında Türkiye’nin imzaladığı, Avrupa Peyzaj Sözleşmesi başlangıç noktasını oluşturacaktır. Bir kentin böyle bir vizyon ve planlamaya sahip olması, aynı zamanda o yerel yönetiminin iklim değişikliği konusunda Dünya’ya karşı sorumluluğunu yerine getirmesi demek olacaktır.

Bir kent yönetimi, bu tür bir vizyonu ve planı geliştirirken;

- “Peyzajın; her yerdeki insan için, kırsal ve kentsel alanlar, yüksek kaliteli olduğu kadar bozulmuş olan alanlar, günlük alanlar olduğu kadar sıra dışı güzellik olarak tanımlanmış alanlarında “yaşam kalitesi”ni oluşturan önemli bir bölüm olduğunu kabul ederek, bu kapsama; kara parçası, iç sular ve deniz alanlarını da alarak,

- Peyzajları, insanların çevrelerinde gerekli olan bir unsur olarak tanıyarak ve ortak olarak paylaşılan kültürel ve doğal mirasın çeşitliliğinin bir ifadesi ve insanların kimliklerinin bir esası olarak kabul ederek,

- Peyzajın korunması, yüksek kalitede peyzajın geliştirilmesi, yönetilmesi ve planlanması amacıyla peyzaj politikaları oluşturur ve uygularken, toplumun aktif katılımında bulunması ve ortak sorumluluk yüklenmesini sağlamaya çalışarak,

yola çıkılacaktır. Böyle bir vizyon ve planın varlığı; sivil toplum, özel kurumlar ve kamu yönetimleri arasında peyzaj bilincinin yaygınlaştırılmasına, peyzajların değerinin, rolünün ve değişimlerinin önemi konusundaki farkındalığının artırılmasına önemli bir katkı yapacaktır.

III.3.5. Kentsel Dönüşüm Projeleri

1999 İstanbul depreminden sonra kentsel dönüşüm projeleri, Türkiye’nin gündeminde gittikçe önemli bir yer tutmaya başlamıştır. İstanbul’un yakın gelecekte bir büyük deprem yaşama olasılığının yüksek olması ve bu depremin Türkiye ekonomisine büyük kayıplar verdireceği tahmin edildiğinden, kentlerde deprem dayanıklı olmayan yapı stokunun yıkılarak yerine dayanıklı binalardan oluşan yeni kentsel dokuların oluşturulması acil bir sorun olarak görülmeye başlamasıyla

birlikte, kentsel dönüşüm projeleri güçlü bir siyasal meşruiyet kazandı.⁷⁴ Ama bu tarihten sonra kurumsallaşma yoluna giren kentsel dönüşüm projelerinin ortaya çıkmasını, başka nedenlerle gerekçelendirilmeye başlandı. Bunlardan birincisi siyasetçilerin hep sorun olarak gördükleri gecekonduların tasfiyesiydi.

Aslında gecekondular uzun yıllardır kentlerin gerçeğiymiş ama bu gerçek, kentsel dönüşüm projelerini başlatmak için tek başına yeterli olmamıştı. Daha etkili bir gerekçe, **iktidar partisinin kalkınma stratejisini ve popülizmini inşaat sektörünün canlandırılmasına** oturtmasından kaynaklandı. İnşaat sektörünün canlandırılması için konut piyasasının yaratabildiğinin ötesinde bir yüksek talep yaratılması gerekiyordu. Bunun yolu da, kentsel dönüşümün hızlandırılmasında görülmeye başlandı. İktidarın ek konut talebi yaratma gereksinmesi en iyi olarak ifadesini 2012 yılında çıkartılan, 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi yasasında bulmaktadır. Bu yasa **kentlileri koruyarak, onları mağdur etmeden kentin daha sağlıklı bir dokuya dönüşmesini sağlamaktan çok inşaatçıların faaliyet alanını genişletecek** bir yapıda olduğu için özellikle İstanbul'daki uygulamaları başarısız olmuştur. Bu başarısızlık ifadesini en iyi belediye başkanlarının, kendi ilçelerinde kentsel dönüşüm uygulaması olmadığını ilan eden tabelalar hazırlatmasında bulmuştur.

Türkiye'de iktidarın bir kentsel dönüşüm rüzgarı estirdiği 2005'ler sonrasında İzmir'de de müteahhitler, hızla kentsel dönüşüm uygulamaları yapılması konusunda kamuoyu oluşturmuşlarsa da, İzmir Büyükşehir Belediyesi bu havaya kapılmamış ve günümüzde **başarısı artık çok açık görülen bir alternatif kentsel dönüşüm modeli geliştirmeyi başarmıştır**. İzmir Modeli'nde, bu yaklaşımı kapsamı içine almıştır.

İzmir Büyükşehir Belediyesi yaptığı planlama çalışmasında 11.000 ha. alanın, 4700 hektarının dönüşüm alanı olması gerektiğini saptamıştır. Bu alandaki dönüşüm çalışmalarını 6306 sayılı yasa kapsamı içinde değil, **5393 sayılı Belediyeler Yasasının 73. maddesinin kapsamı içinde yürütmektedir**. İzmir Büyükşehir Belediyesi kentsel dönüşüm anlayışı içinde, **parsel bazlı bir dönüşüm anlayışı bulunmamaktadır**. İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin geliştirdiği kentsel dönüşüm yaklaşımının başarılı olmasının temel nedeni, bu dönüşüme kentteki "yaşam kalitesi"ni yükseltmek ve kentin imar düzenini geliştirmenin ötesinde, inşaat sektörünün talebini artırmak gibi araçsal bir hedefe saplanılmamış olmasıdır. İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin kentle ilişkili olmayan hedefler dolayısıyla acele sonuç almak arayışlarına girmemesi, İzmir'in gerçekliği ve belediyenin kapasitelerini etkin olarak kullanmaya hazır oluşu sonucu, sağduyuya uygun bir çözüm süreci geliştirilebildi. Bu çözümün dayandığı üç temel stratejik seçim, aşağıda sıralanmaktadır.

S.1. İzmir Büyükşehir Belediyesi kentsel dönüşümden beklentilerini, iki ayak

⁷⁴ Bu konuda bkz. Tolga Çilingir: "İzmir Büyükşehir Belediyesi Kentsel Dönüşüm Uygulamaları" Çalıştay, 18 Kasım 2017.

üzerinden tanımlamaktadır. Birinci ayakta, İzmir Büyükşehir Belediyesi dönüşüm konu olacak alanlarda, yeterli sosyal donatıya sahip, sağlıklı, depreme dayanıklı, standardı yüksek konutlardan oluşan bir fiziksel dokuyu gerçekleştirmeyi amaçlamaktadır. İkinci ayakta, dönüşüm geçirecek alanlarda yaşayanlar ve gayrimenkul sahibi olanlar insan haklarına saygı duyularak, **dönüşüm sonrasında yaşam yerlerini değiştirmek zorunda bırakılmayacaklardır**. Bu dönüşümden doğacak değer artışları, orada yaşayanlar arasında bölüşülecektir. Bu **dönüşüm, imar planlarının mantığıyla uyumlu ve adil olacaktır**.

S.2. İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin kentsel dönüşüm projelerinden beklentisi kentlilerin "yaşam kalitesi"ni yükselterek, görüntüsünü geliştirerek, hemşerilerine hizmet götürerek bir başarı sağlamaktır. Bu adil olacak ve kent toplumunda rahatsızlık yaratmayacaktır. Böyle bir başarı sağlanabilmesi için, belediyenin **aktif bir katalizör rolü oynaması gerektir**.

İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin, kentsel dönüşümde aktif bir katalizör niteliği kazanabilmesi için, uygulaması gereken politikalar aşağıda verilmektedir.

S.2.P.1. İzmir Büyükşehir Belediyesi kentsel dönüşüm operasyonlarının, dönüşümüne uğrayan alanlarda yaşayanların tam desteğini sağlayarak yürütülmesini istemektedir. Bu nedenle, belediye bu konudaki işlerini **yüzde yüz uzlaşmayla yürütmektedir**. Bu ölçüt, adil olmayı da beraberinde getirmektedir.

S.2.P.2. İzmir Büyükşehir Belediyesi dönüşüm alanının yerleşme planının, konut ve sosyal donanım projelerinin hazırlanmasında, burada **yaşayacakların katılıma açık tutulması** ihmal edilemeyecek bir ilke olacaktır.

S.2.P.3. Belediye güvenilen bir garantör olarak mülk sahiplerinden tapularını almakta, kendilerinden yetki aldıktan sonra, inşaat ihalesini yapmakta, inşaatı denetlemekte, inşaat bitince tapuyu mülk sahibine vermektedir. Eğer mülk sahibi kendisine düşen haktan daha büyük bir binaya talip oluyorsa, aradaki farkı borçlanmaktadır.

S.3. Kentsel dönüşüm alanının büyüklüğü ve uygulama sürecinin yavaş işleyişi karşısında, İzmir Büyükşehir Belediyesi bu konuda, yeterli uzmanlarla donatılmış bir **Kentsel Dönüşüm birimi kuracaktır**.

İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin 7-8 yıllık deneyim sonrasında ulaştığı bu çözüm süreci zaman almaktadır. Ama İzmir'de kentsel dönüşüm, toplumsal gerilim yaratmadan ilerlemektedir. Bu kanal işledikçe, İzmir'in kentsel dönüşüm sürecine güven pekişecek ve sonuç alınması da hızlanacaktır.

III.3.6. Tasarım Rehberleri

Nazım planlarının ve uygulama planlarının hazırlanmış olması, hem bu planların uygulanması hem de bu alanda yapılacak binaların projelendirilmesi için yeterli ipucu vermez. Türkiye'nin imar mevzuatında, bu açık imar yönetmelikleriyle kapatılır. Kuramsal olarak bir kent için hazırlanan her imar planı için, ona özgü bir imar yönetmeliğinin hazırlanması gerekmektedir. Oysa Çevre ve Şehircilik Bakanlığı vesayet yetkilerini kullanarak, her kentin Türkiye için geçerli bir imar yönetmeliğini uygulamasını istemektedir. Türkiye'de **hazırlanan plana bir saygı**

duyuluyorsa, o planın kendine özgü bir imar yönetmeliği hazırlayabilmesinin önü açılmalıdır. Eğer böyle bir yol açılmazsa hazırlanan planlarla, kent kimliği arasında bir ilişki kurma olanağı kalmaz. Günümüzde imar yönetmeliği kavramı yerine, tasarım duyarlılığı daha yüksek tasarım rehberi kavramı kullanılmaktadır. Bu nedenlerle İzmir Modeli, planlama sisteminde **tasarım rehberinin kullanılması** önerilmektedir.⁷⁵

Tasarım rehberleri tasarım sürecinin en alt kademesini denetlemeye yönelmiş bir araçtır. Kentin genel yapılaşma ve imara ilişkin niteliklerini belirlerler. Bu rehberler yapılar ve yapılar arasındaki mekanlar için kararlar oluşturmaktadır. **Bir anlamda kentsel dokunun niteliğini belirlemiş olur.** Bu rehberlerle planlanan alanın karakteri tanımlanarak, oluşturulmasına, korunmasına, geliştirilmesine hizmet edilir.

Tasarım Rehberleri kentlerdeki planlamanın **üst düzey rasyonellerinin kentin parçalarının tasarımında güvence altına alınmasına katkıda bulunur.** Tasarım rehberleri katılımcılığa açıktır. Üretici, kullanıcı, yasa koyucu, tasarım rehberinin demokratik hazırlanma ortamında bir araya gelerek bir oydaşmayı gerçekleştirirler. Tüm rehberler ortak karar vermede Kentsel Tasarım Rehberleri “uygulama” ile “araştırma” arasında kuvvetli bir bağ oluşturmaktadır. Tasarım rehberinin gücü kentsel çevrede bütünsel bir araç olmasında yatmaktadır. Yere özgü Tasarım Rehberleri hazırlanmadan çok kademeli bir planlama sisteminin bütünlüğünün sağlandığı iddia edilemez.

III.3.6. İmar Planı Kararlarının Uygulanmasının Yönetimi

İzmir Büyükşehir Belediyesi’nin bu alandaki başarısını yalnız plan yapma üzerinden değerlendirmemek gerekir, asıl önemli olan **planın ciddiye alınıp, disiplinli olarak uygulanmasıdır.**⁷⁶ İzmir Büyükşehir Belediyesi’nde hazırlanan planlara sadık kalınmaktadır. Bunun en önemli göstergesi, İzmir’in planlama pratiği içinde mevzii imar planlarının yer almamasıdır. Bu, İzmir Büyükşehir Belediyesi’ni farklılaştırmaktadır.

İzmir Büyükşehir Belediyesi’nin İmar Planı’nın uygulanmasındaki ciddiyetinin bir başka göstergesi, planı uygulamak için çoğu kez uzlaşarak **önemli ölçüde kamulaştırma yaptırması ve gayrimenkul stokunu artırma yoluna gitmesidir.** Bir belediyenin gayrimenkul stokunu geliştirmesi, imar planını uygulama kapasitesini geliştirecektir.

İzmir Büyükşehir Belediyesi’nin planlama pratiğinin farklılaştığı bir başka önemli nokta, imar bürokrasisinin kentlilerle hizmet sunma biçimi konusunda olumsuz söylentilerin çıkmamasıdır. Bu konuda, yüksek bir güven oluşmuş bulunmaktadır.

⁷⁵ Bu konuda bkz. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi: *Kentsel Tasarım Uygulama ve Araştırma Merkezi: Kentsel Tasarım Rehberleri*, T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Ankara, Aralık, 2016.

⁷⁶ Tanyel Özelçi Eceral: “İzmir Yerel Yönetim Modeli İzmir Büyükşehir Belediyesi İmar Uygulamaları”, *İzmir Modeli Çalışmaları Dördüncü Kitap: İzmir Büyükşehir Belediyesi’nin Fiziki Planlama Yaklaşımları*, İzmir Büyükşehir Belediyesi, İzmir, 2018, s. 18-55.

İzmir Büyükşehir Belediyesi deneyiminden yola çıkarak, İzmir Modeli iki ögesi bir strateji önermektedir.

S.1. Büyükşehir Belediyeleri, gayrimenkul varlıklarını artırırken, planlama politikalarını göz önüne alan *bir gayrimenkul politikasına sahip olmalıdır.*

İzmir Modeli'nin daha önemli olan ikinci stratejik ögesi, imar bürokrasinin hizmet verme biçimi hakkında, olumsuz söylentilerin doğmasının önlenmesine ilişkindir. İzmir Büyükşehir Belediyesi'nde bu performansın sağlanmasında bir yandan Başkan Aziz Kocaoğlu'nun özel ilgisi, öte yandan ***rant oluşturma bakımından kritik kararlarda hiç bir kimsenin takdir hakkını tek başına kullanmasına izin verilmemesi***, değişik kademelerde müzakere edilerek, karar içeriğinin sağduyuya uygun hale gelmesinin sağlanması etkilidir. Örneğin bir konu, imar biriminde çalışmaya başlandığında konu içte geliştirildikten sonra; Genel Sekreter, Daire Başkanı, Şube Müdürü'nün bulunduğu bir grup içinde tartışıldıktan sonra, Başkan bilgilendirilmektedir. Konu daha sonra, belediyenin imar komisyonuna gitmektedir. Eğer komisyondan ters bir karar çıkarsa, Başkan bilgilendirilmektedir. Böyle iç denetimlerin bulunduğu bir sistem, sağduyulu kararlar oluşturabilmekte ve güven doğurmaktadır. Bu durumda;

S.2. Rant oluşturmaya yönelik kararlar, tek bir kişinin takdirine bırakılmamalıdır. Bu kararların daha geniş gruplar içinde konuşulmasına, değişik kademelerde tartışılmasına olanak verecek, iç denetimi yüksek karar süreçleri geliştirilmedi, diye formüle edilebilir.

III.4. İZMİR MODELİ'NİN İZMİR YAŞAMINDA KOMÜNİTE OLUŞTURABİLME-SİNİ, KAMU ALANI YARATABİLMESİNİ, YER DUYGUSU DOĞURABİLMESİNİ SAĞLAYABİLMEK İÇİN İZMİRLİLERİN ÖZNELLER ARASI YARGILAR GELİŞTİRE-BİLME KAPASİTESİNE SAHİP OLMASINI SAĞLAYACAK STRATEJİLER, POLİTİKALAR VE PRATİKLER

Bir kente ister yerel yönetici, ister planıcı olarak müdahale edenler olsun şimdide kadar genelde kentin fiziki niteliklerini geliştirmeye çalışmışlardır. Böyle bir pratiğin hakimiyeti büyük ölçüde sağlanmak istenilen “yaşam kalitesi”nin hep nesneler üzerinden hesaplanabileceğinin kabul edilmesinden kaynaklanmaktadır. Oysa İzmir Modeli'nde, “yaşam kalitesi”nin düzeyinin salt nesnelere göre saptanamayacağı, öznel değerlendirmelerin önemli olduğu kabul edilmektedir. Bir kentte yaşayanların, o kentin yaşantısından tatmin olması bireylerin tek başına kararlaştırdıkları bir şey değildir. İnsanların kentteki yaşamlarından aldıkları tatmin yargısı, özneller arası bir şekilde geliştirilir. Bu durumda ***bir kentteki “yaşam kalitesi”nden bahsedilebilmesi o kentte yaşayanların özneller arası yargı üretebilme kapasitelerine sahip olmaları*** halinde olanaklıdır. Özneller arası yargı kapasitesinin, “yaşam kalitesi”nin sürdürülebilirliği açısından kritik bir önem taşıması temelde insanın toplumsal bir varlık olmasından kaynaklanmaktadır.

İzmir'in özneller arası yargı geliştirebilme kapasitesinin yüksekliği, büyük ölçüde İzmirli'nin yaşam biçimi ve siyasi tercihlerinin biçimlenmesindeki farklılıklardan kaynaklanmaktadır. İzmirli'ler, eve hapsolan bir yaşam sürmüyorlar.

Üç-dört kişilik gruplar halinde kıyıya gelerek, günde 3-4 saat zaman geçiriyorlar, bu sırada kendisine bir şey sorana içten yanıt vermeye açık kalıyorlar. Nuri Bilgin'in⁷⁷ saptamalarına göre **İzmirlinin pragmatik olgulara saygılı yaşamsal (convival) bir kültürü var**. Kentin belki de kozmopolit geçmişinden gelen etkilerle dayatmacı güçler zayıf kalmış, merkezi bir norm güçlenememiştir. İzmirlilerin uyduğu normlar inanç zemininden **çok yaşam tarzı paydasında (habitus)** bir araya geldiğinden, özneller arası yargılarda uzlaşabilme potansiyeli yüksek olmaktadır. Bu potansiyel yüksekliğinde, İzmir'in yaşam kalıpları içinde kadının otonomisinin yüksekliğinin önemli bir katkısının bulunduğunu unutmamak gerekir.

Özneller arası yargı kapasitesinin artırılmasının çok yönlü olumlu sonuçları olduğu fark edilince, bu kapasitenin artırılması için ne yapılması gerektiğini sormak gelmektedir. Bu soruya verilebilecek yanıtlardan biri daha önce üzerinde durduğumuz üzere, **Levinas'tan gelmektedir**.⁷⁸ Ona göre merkezi olarak sorgulanması gereken, toplumdaki öteki kurgusudur. Levinas'ın ötekisi, bizim yaşam alışkanlıklarımızın ötekisi değildir. Onun felsefesine göre öteki, bana verilmiş olanın üzerine titremem gereken bir emanet ve sorumluluktur. Bir anlamda bu, öteki ilişki kurduğumda dost olmaya açık olandır.

İzmir'in özneller arası yargılar oluşturabilme kapasitenin yüksekliğinin, İzmir'de "yaşam kalitesi"nin artırılmasını sağlamak bakımından çok yönlü sonuçları olmaktadır. Bunlar;

- **Dışlanmalarla Parçalanmamış Bir Komünite Oluşturulması**
- **İnsanların Etkileşmesine Olanak Veren Kamu Alanları Oluşturulması**
- **Kentlilerin Yaşadıkları Alanlara İlişkin Yer Duygusuna Sahip Olabilmesi**
- **Kentteki Sosyal Sermayeyi Yükseltmek, İktidarın Ele Geçirilen Bir Şey Olmaktan Sosyal İlişkiler İçinde İnşa Edilen Bir şey Olmasına Dönüşmesinin Sağlanması**

diye sıralanabilir. Bu nitelikleri ve İzmir'in yaşamında nasıl yer bulduklarını, teker teker ele alalım.

III.4.1. Dışlanmalarla Parçalanmamış Bir Komünite Oluşturulması

Bir topluluğun *komünite niteliği taşıdığını* söylediğimizde, bu toplulukta *yaşayanların kimliklerini ve kohezyon düzeylerini etkileyen ortak; gereksinimleri, riskleri, yararlandıkları kaynakları, inançları, tercihleri ve niyetleri bulunduğunu kastediyoruz*. Bu özelliklerin **iç dayanışması yüksek olan bir topluluğun oluşmasına yol açabilmesi için**, toplumun öğeleri arasında *iç ilişkilerin varlığı, bir yerde bulunmaları, bir kimliğe sahip olmaları ve aralarında organizasyonel bir bütünlüğün varlığı gerekir*. Günümüzde İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin yetki alanında yaşayanların bu niteliklere sahip olduğu söylenebilir.

⁷⁷ Nuri Bilgin, "İzmir'in İnsanları Ya Da İnsanların İzmir'i", *İzmirli Olmak Sempozyum Bildirileri*, 22-24 Ekim, İzmir Büyükşehir Belediyesi, 2010, s. 7-13.

⁷⁸ Bergo Bettina, "Emmanuel Levinas": *Stanford Encyclopedia of Philosophy*, Summer, 2015 Edition.

Günümüz İzmir’inde nasıl bir komünite oluştuğunu kavrayabilmek için, öncelikle İzmir bakımından geçmişte kalması gereken bir tartışmayı hatırlamak gerekir. 20. yüzyıl başında Ferdinand Tönnies kır ve kent toplumlarını, “gemeineschaft” ve “gesellschaft” diye ikiye ayırıyordu. “Gemeinschaft” sanayi öncesinin kırsal yerleşmelerini anlatılırken komünite sözcüğünü bu kapalı yerleşmelerdeki sadakate dayalı ilişkileri tasvir için, “gesellschaft”ıysa kentlerdeki, anomin, paraya dayalı, rasyonellik arayışları içinde ortaya çıkan toplumu anlatmak için kullanılıyordu. Oysa günümüz İzmir’inde, kır ve kent karşıtlığı yok olmuştur. Günümüzde komünite sözcüğü İzmir için kullanıldığında artık Tönnies’in geleneksel toplumuna bir atıf yapılmamaktadır. Günümüzde **bizi ilgilendiren kent toplumunda tanımlanacak yeni bir komünite oluşumudur.**

Bu yeni komünite, eski toplumun aşılması bulunan **paternalistik ahlakına dönerek kurulamaz.** Bu halde söz konusu olan yeni bir dünyanın özgür insanların bir komünite oluşturma arayışıdır. Bu komünite de, insanların güvenlikleri sağlanmıştır, insanlar farklılıklarına rağmen birbirine güven duyarlar, haklarının ve sorumluluklarının farkında oldukları, gücün ve paranın ezmediği, bir düzen içinde özgürce yaşarken, temsili ya da katılımcı demokratik süreçler içinde bir komünite oluşturma gerektirdiği, **medeni ve kolektif sorumlulukları** yerine getirilmektedir.⁷⁹ Ancak bu halde; **bir arada yaşam kültürünün varlığından,** demokratik, iç dayanışması bulunan bir yerel yönetimin gerçekleştirilmesinden söz edilebilecektir. **Böyle bir komünite yoksa, barışı mutluluğu getiren bir yaşam oluşamayacaktır.**

İzmir gibi geniş bir alanı kapsayan bir büyükşehir belediyesinin komünite oluşturma söz konusu olduğunda, bu komüniteyi değişik ölçeklerde ele almak gerekir. Bir büyükşehir belediyesini, farklı komünitelerin bir birlikteliği olarak düşünmek daha gerçekçi olabilir. Bu ölçeklere tırmanıldığında **farklı komünitelerin demokratik birlikteliğinin sağlanması konusunda bir kavramsallaştırma gerekmektedir.** Bu büyükşehir ölçeğinde birden fazla komünitenin varlığı halinde, önerilerimize, üst ölçekteki yeni bir komünite bütünlüğünü sağlamak için her bir komünitenin izole kalmamasını, kimliklerini yeniden üretirken birbirleriyle etkileşim içinde bulunması gerektiğini eklemek gerekecektir. Parçalanmamış komünite oluşturmak demek, bir anlamda bir ölçek inşa etmek demek olmaktadır.

III.4.1.1. Sağlık Hizmeti, Sosyal Projeler ve Sosyal Hizmetler

Bir büyükşehir belediyesinde yaşayanların bir komünite oluşturabilmesinin ön koşulu, Dünya Sağlık Örgütü’nün (DSÖ) tanımladığı anlamda sağlıklı olabilmeleridir. Kentlilerin fiziksel, ruhsal ve sosyal yönden tam bir iyilik halinde olması gerekir. **Sağlık sadece kişisel olmayan, toplumsal bir olgudur.** Toplumsal yaşantının da sağlıklı olması gerekir. Çalışma ve yaşam güvenliği olmayan

⁷⁹ Amitai Etzionni, *The Sprit of Community*, A Fouchstone Books, New York, 1994.

toplumlar, sağlıklı kabul edilemez. Sağlığı etkileyen etmenler;⁸⁰ genel sosyoekonomik durum, kültürel ve çevresel koşullar, eğitim, çalışma koşulları, tarım ve gıda üretimi, işsizlik, güvenilir su, sanitasyon, barınma ve sağlık hizmeti sunumunun da yer aldığı yaşam ve çalışma koşulları, toplumsal bağlar, bireysel yaşam biçimiyle genetik ve biyolojik farklılıklardır.

Sağlıklı olma bu kadar genel olarak tanımlandığında, bunun gerçekleştirilebilmesi bakımından belediyelerin sağlık ve sosyal hizmet birimlerinin faaliyet alanları yetersiz kalacaktır. Bu yetersizliğin giderilmesi için, öncelikle büyükşehir belediyesinin diğer birimlerinin ortak çalışması gerekecektir. Bunların yetersiz kaldığı alanlarda, devletin ve genel olarak ekonominin başarılarına bel bağlamak gerekecektir.

İzmir Modeli, bu bölümde sağlık kavramını bütünsel bakış açısıyla, önerilerini bu bölümün sınırları içinde formüle etmeye çalışacaktır. **Türkiye’de 5393 sayılı Belediye Yasası içinde sayılan görev alanı çok geniştir.** Belediyeler; su, kanalizasyon, ulaşım ve benzeri alt yapıların sağlanması ve işletilmesi, kentin temizliği, katı atıkların toplanması ve imhası, çevre sağlığı hizmetleri, park ve yeşil alanların inşası bakımı ve işletilmesi, sosyal hizmetler ve sağlıkla ilgili her türlü tesisi açabilmesi ve işletebilmesiyle yetkilendirilmiştir. Sağlığa Dünya Sağlık Örgütü’nün (DSÖ) geniş tanımıyla yaklaşıldığında, belediyelerinin faaliyetlerinin hemen hemen tümünün sağlıkla ilgili olduğu fark edilir. Tabii İzmir Modeli tüm bu alanlara ilişkin stratejilerini, ilgili bölümlerde ele almaktadır. Bu bölümde Model’in, sadece sağlık ve sosyal hizmetlere ilişkin önerileri geliştirilecektir.

Türkiye’de merkezi yönetim yerel yönetimler üzerinde aşırı vesayet yetkileriyle donatılmış olduğu için, belediyeler, 5393 sayılı yasada verilen yetkileri tüm genişliğiyle kullanamamaktadır. Türkiye son yıllarda sağlık hizmetlerinde yaşadığı yeniden yapılanma süreci içinde, yerel yönetimlerin hastanelerini devralarak özellikle yataklı tedavi hizmetleri vermesini engellemiştir. Bu durumda İzmir Modeli, önerilerini her iki alanda da yerel yönetimlere bırakılan alanlarda geliştirmiştir.

İzmir Modeli, bu alanda 4 stratejik tercih yapmaktadır. Bunlar:

• **Kentin sağlık hizmeti ve sosyal hizmetler alanının planlama sisteminin kurulması ve sürekliliğinin sağlanması,**

• **İzmir Büyükşehir Belediyesi’nin tüm işyerlerinde çalışanlarının iş sağlığı ve güvenliğinin yüksek standartlarda gerçekleştirilmesi,**

• **Kentte gereksinimi olanlara, hiç birini dışlamadan sağlık hizmeti, sosyal hizmet ve sosyal yardım ulaştırılması,**

• **Belediyenin sağlık ve sosyal hizmetlerini nasıl bir örgütlenme içinde vermesi gerektiği,**

konularını kapsayacaktır.

⁸⁰ Bu bölümde yazılanların ayrıntılar için bkz. Meltem Çiçeklioğlu-Safak Taner: “İzmir Yerel Yönetim Modeli Sağlık Hizmeti, Sosyal Projeler ve Sosyal Hizmetler”, *İzmir Modeli Çalışmaları, Beşinci Kitap: İzmir Modelinin Komünite, Kamu Alanı ve Yer Oluşturabilme Stratejileri*, İzmir Büyükşehir Belediyesi, İzmir, 2018, s. 18-92.

S.1. İzmir Modeli, İzmir'in Dünya Sağlık Örgütü'nün (DSÖ), Avrupa Sağlıklı Kentler Ağı'nın bir üyesi olmayı sürdürmesini önermektedir. Bu ağın parçası olmayı sürdürmek, kentin yönetiminin kentte yaşayanların sağlığını/yaşam kalitesinin geliştirilmesine kendilerini adamaktaki kararlılığının bir göstergesi olacaktır. Böyle bir ağın parçası olmak , kent yönetimlerine kentin sürekli yenilenen bir **“İzmir Sağlık Gelişim Planını” hazırlamak** ve kendi olanakları içinde uygulamak sorumluluğunu getirecektir.

İzmir'in son üç dönemdeki belediyeciliğinin öyküsünde gördüğümüz üzere, İzmir; Türkiye Sağlıklı Kentler Birliği'nin ve Avrupa Sağlıklı Kentler Ağı'nın bir üyesi olarak bulunmaktadır. Bu üyelikler, onun nasıl bir sağlık gelişim planı yapacağının çerçevesini çizmiş bulunmaktadır. Bu üyelikler, İzmir'in sağlık ve sosyal hizmet stratejileri ve uygulayacağı politikalar bakımından bir çıpa oluşturmaktadır. Bu çıpanın ilginç bir yönü İzmir Modeli'nin, kendine seçtiği “yaşam kalitesi” kavramının, sağlık kavramıyla tamamiyle örtüşmekte olmasıdır. Bu durumda hem kentlilerin “yaşam kalitesi”nin, hem de sağlıklılığının geliştirilmesi, bir arada yaşayarak, kentleri hakkında bir toplumsal bilinç geliştirmeleri ve İzmirli yaşam kültürünü oluşturmalarıyla bir paralellik kazanmaktadır.

S.1. Stratejik tercihinin uygulamak için izlenecek politikalar aşağıda verilmektedir.

S.1.P.1. İzmir Sağlık Gelişim Planları, **katılımcı bir pratik içinde** hazırlanacaktır. Bunun için ilgili kamu, sivil toplum kuruluşlarının, kentin kanaat önderlerinin ve kentin dezavantajlı kesimlerinin doğrudan katılımıyla bir **Sağlıklı Kent Platformu oluşturulacak** ve bu platformda her dönem için kentin sağlık profilleri hazırlanacaktır. Bu profillerde, kentin temel sağlık sorunları saptanacak ve Dünya Sağlık Örgütü'nün (DSÖ) **“herkes için sağlık”** stratejisi paralelinde çözümler üretilcek ve çözüm ortakları belirlenerek, kent sağlık gelişim planları uygulamaya konulacaktır.

S.1.P.2. İzmir'in, Avrupa Kentler Ağı'nın üyesi olmasının devam ettirilmesi ve Sağlık Gelişim Planları'nın yapılması, **Büyükşehir Belediyesi'nin Sağlıklı Kentler Proje Biriminin** kurulmasını gerekli kılmaktadır.

S.1.P.3. İlgili her proje için kritik kararlar alınmadan ve uygulamaya geçilmeden önce, kentte yaşayanların sağlığı bakımından, bir **sağlık etki değerlendirilmesi** çalışması yapılmalıdır.

Kentlilerinin sağlığına adanmış bir belediye, bu özeni öncelikle çalışanları konusunda gösterecektir. Bu da bizi, İzmir Modeli'nin ikinci stratejik tercihinin getirmektir.

S.2. İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin tüm birimleri ve şirketlerindeki çalışma alanlarında **İş Sağlığı ve Güvenliği bakımından en yüksek standart** sağlanmalıdır. Bu standartta bir iş sağlığı ve güvenliği hizmeti **tek bir merkezden planlanmalı, örgütlenmeli, yönetilmeli ve denetlenerek, değerlendirilmelidir.**

Burada, İzmir Modeli'nin ikinci stratejik tercihinin yaşama geçirilmesi konusunda tek bir merkezden yönetilmesinin dışında bir politika eklenmeyecektir. Üçüncü stratejik tercih, sağlık hizmetleri konusunu yönlendirmeye ilişkindir.

S.3. İzmir Modeli, bir büyükşehir belediyesinin, **sosyal belediyecilik anlayışının**

bir gereği olarak, başvurana ve güvencesi olmayan **herkese sağlık hizmeti verme-yi** bir görev saymaktadır. Bu paralelde İzmir’de sağlık hizmet kapasitesinin artırılarak, Türkiye’de öncü bir kent rolü oynaması beklenmektedir.

Sağlık hizmetlerine ilişkin **S.3.** stratejik tercihini yaşama geçirmesi için dört temel politika önerilmektedir.

S.3.P.1. İzmir Büyükşehir Belediyesi’nin gerekli sağlık hizmetlerini verebilmesi için oluşturduğu sistemde uygun teknoloji ve altyapıyla donatılmış **bir hastaneye (Eşrefpaşa Hastanesi) gereksinmesi** bulunmaktadır. Hastaneye, güvencesiz kentli sayısı saptanarak, sağlık güvencesi olmayanların hizmete erişimlerini sağlayacak ve sağlık gözetimi çalışmaları yapacak, palyatif bakım hizmeti, hasta taşıma hizmeti ve evde bakım hizmeti sunacaktır. Çok uzmanlaşmayı gerektiren alanlarda örgütlenmeye gitmeyecektir. Kentte sağlık güvencesi bulunmayan kesimlerin sağlık hizmetlerinden dışlanmış durumda kalmamaları için, belediyenin böyle bir hastaneye sahip olması kritik bir öneme sahiptir.

S.3.P.2. Belediyelerin özellikle yoğunlaşması gereken alan **halk sağlığı önlemlerinin alınması**, güvenli gıdaya erişim için gerekli denetimlerin gerçekleştirilmesi, kamu alanlarının kentlinin sağlıklı yaşamasına yardımcı olacak teçhizatla donatılmasını sağlamaktır.

S.3.P.3. İzmir Modeli, büyükşehir belediyesinin olanakları kısıtlı, yaşlı, yatalak ve engelli olanlara **evde sağlık ve bakım hizmeti vermesini** önermektedir. Bu hizmet, hastaneye entegre şekilde verilmelidir. Bu entegrasyon, hastanede belli bir aşamaya gelen tedavinin, evde sürdürülmesinde olduğu gibi, evde yapılan tedavinin hastanın hastaneye getirilmesiyle desteklenmesi halinde de olabilmektedir. Ayrıca bu tedavi, evde gereken değişikliklerin yapılmasını ve bakım eğitimini de içerebilecektir. Gerekli olduğu durumlarda, belediyenin sosyal yardım programlarından da destek alınabilecektir.

S.3.P.4. Halk Eğitimi, İzmir Büyükşehir Belediyesi’nin halk sağlığı faaliyetlerinin ayrılmaz bir parçası olmalıdır. Ama bu eğitimin kentlilerin yaşam alışkanlıklarını değiştirecek bir nitelik kazanabilmesi için özenle planlanmalı ve yenilikçi yöntemlerle gerçekleştirilmelidir.

İzmir Modeli’nin bu konuyla ilgili dördüncü stratejik seçmesi **S.4.** Sosyal Hizmetler ve Sosyal Yardım konularını ele almaktadır. Bu stratejiyi formüle etmeden önce, sosyal hizmetler ve sosyal yardımdan ne anlaşılması gerektiği konusunda, bir tanım yapmak yararlı olacaktır.

Sosyal Hizmetler; "Ülke koşulları da dikkate alınarak, bireylerin insan haysiyetine yaraşır bir şekilde yaşamlarını sürdürebilmelerini sağlamak için yaşadıkları sosyo-ekonomik sorunları çözmede yardımcı olmaya yönelik tüm hizmetleri kapsamaktadır. "Kişi ve ailelerin kendi bünye ve çevre şartlarından doğan veya kontrolleri dışında oluşan maddi, manevi ve sosyal yoksunluklarının giderilmesine ve ihtiyaçlarının karşılanmasına, sosyal sorunlarının önlenmesi ve çözümlenmesine yardımcı olunmasını ve hayat standartlarının iyileştirilmesi ve yükseltilmesini

amaçlayan sistemli ve programlı hizmetler bütünü”⁸¹ olarak tanımlanmaktadır.

Bir kentte toplumsal hizmetler; piyasa, devlet ve yerel yönetimler tarafından karşılanmaktadır. Belediyeler hizmetlerini, olanakları sınırlı gruplara ya da dezavantajlı kesimlere sunmaktadır. Bu bağlamdaki aktiviteler geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır. Bunlar;

- **Çocuklar:** Kreş ve çocuk yuvaları, kimsesiz çocuklar için yuvalar ve çocuk kulüpleri kurmak,
- **Kadınlar:** Ana-çocuk sağlığı merkezleri, kadın sığınma evleri ve el sanatları değerlendirme merkezleri açmak,
- **Engelliler:** Engelliler için temel eğitim okulları, beceri kursları açmak, spor ve iletişim olanakları sağlamak,
- **Yaşlılar:** Güçsüzler yurdu ve huzurevleri açmak,
- **Gençler:** Gençlik merkezleri, spor tesisleri, danışma ve psikolojik danışma merkezleri açmak ve meslek edindirme kursları başlatmak,
- **Diğer Risk Grupları:** Sokak çocukları, tinerci çocuklar, istismara uğramış çocukların aralarında bulunduğu grup için hukuki ve psikolojik yardım büroları kurmak,
- **Yaygın Eğitim Organizasyonları:** Okuma-yazma, çocuk bakımı ve eğitimi, çıraklık eğitimi ve beceri kazandırma eğitimleri vermek,
- **Kriz Dönemi Hizmetleri:** Savaş, terör ve doğal afet gibi durumlarda, barınma, beslenme ve temizlik hizmetleri sunmak,

diye sıralanabilir. Bu geniş yelpazeyle sunulan toplumsal hizmetler, “yaşam kalitesini” yükselterek ve toplumun tüm katmanlarına yaygınlaştırarak, belediyenin yetki alanında bir komünite oluşması eğilimini güçlendirecektir.

Sosyal Yardımlar; sosyal güvenlik sistemi dışında kalan muhtaç durumdakilere yönelik yardımları ifade eden bir kavramdır ve **sosyal güvenlik sisteminin açıklarını kapatıcı ve tamamlayıcı bir işlev görmektedir.** Asgari bir gelir düzeyi altında olan belirli kişilere veya gruplara nakit desteği sağlamak veya konut ya da sağlık hizmeti gibi alanlarda sosyal yardım ağları oluşturmak gibi uygulamaları içermektedir. Bu alan, çok aktörlüdür; devlet, özel sektör, vakıflar, dernekler ve benzeri kuruluşlar, sosyal yardım alanında görev ve rol alabilirler. Belediyeler tarafından gerçekleştirilen sosyal yardımlar, ihtiyaç sahiplerine belli aralıklarda ve temel esaslar çerçevesinde, dönemsel olarak yapılan ayni ve nakdi yardımları içermektedir. Bu konuda geliştirilen stratejik tercih **S.4.** içinde formüle edilmektedir.

S.4. İzmir’de, “yaşam kalitesi”nin yükseltilebilmesi ve dayanışmaya dayalı **bir komünite oluşturma kapasitesinin geliştirilebilmesi için** devletin, yerel yönetimin, Sivil Toplum Kuruluşları’nın (STK) **sosyal hizmet, sosyal yardım arzının yaygınlaştırılması ve çeşitlendirilmesi yanı sıra, halkın bu alandaki taleplerini**

⁸¹ Abdullah Çelik, 2014’ten akt. Meltem Çiçeklioğlu-Safak Taner: “İzmir Yerel Yönetim Modeli Sağlık Hizmeti, Sosyal Projeler ve Sosyal Hizmetler”, *İzmir Modeli Çalışmaları, Beşinci Kitap: İzmir Modelinin Komünite, Kamu Alanı ve Yer Oluşturabilme Stratejileri*, İzmir Büyükşehir Belediyesi, İzmir, 2018, s. 68.

kolaylaştırıcı stratejileri kullanması gerekir.

S.4. Stratejik tercihini hayata geçirmek için, dört politika izlenmesi önerilmektedir.

S.4.P.1. İzmir Modeli'nde, İzmir'de sosyal hizmet ve yardım faaliyetlerinin artırılması ve çeşitlendirilmesi konusunda, belediyenin iki türlü sorumluluğu olduğu kabul edilmektedir. Sorumluluğunun birinci ayağında, kentte sosyal hizmet ve yardım faaliyetinde bulunan ***Sivil Toplum Kuruluşları'nın önünü açmak, ortaklıklar kurmak*** bulunmaktadır. Öteki ayağındaysa, başka kanallarla sağlanamayan hizmet ve yardımların, ***belediye projeleriyle karşılanması*** vardır.

S.4.P.2. İzmir Modeli'ne göre, belediyece sosyal yardım ve hizmetler sunulurken, bunun anayasal güvenceye dayanan, birer ***“sosyal ve ekonomik hak olduğu anlayışı hakim olmalıdır.*** Bu aktivenin değişik kademelerinin gerçekleşmesinde sorumluluk yüklenenler, bu görevi bir iyilik yapma hissine kapılarak değil, sorumlu oldukları bir görevi yerine getirme duygusu içinde yerine getireceklerdir.

S.4.P.3. Bir kentte yoksulluk, şiddet, sosyal dışlanma, olumsuz barınma koşulları, topluma entegre olamamış göçmenler ve benzerleri bulunuyorsa, bu kişilerin sorunlarının çözülmesi için üretilecek hizmetler ve yapılacak yardımlar, yalnız sorunu olanların “yaşam kalitesi”ni yükseltmeyecek, aynı zamanda sorunu olmayanların da “yaşam kalitesi”ni dolaylı olarak yükseltecektir. Bir belediye de üretilen ***sosyal hizmet ve yardımları***, salt kişiye katkısı üzerinden değil, aynı zamanda ***toplumun tümüne olan katkısı üzerinden de değerlendirmek*** gerekir.

S.4.P.4. İzmir Modeli'ne göre, İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin sağlayacağı toplumsal destek amaçlı hizmetler, ***birer proje olarak geliştirilmeli*** ve projelerin tasarımı ve geliştirilmesinde halkın tüm süreçlere, doğrudan ***katılımını sağlayacak yaklaşımlar*** benimsenmelidir.

S.5.P.5. İzmir Modeli'nde toplumun farklı yaş gruplarındaki, dezavantajlı grupların her birini kapsayacak çeşitlilikte üretilecek sosyal hizmetlerin, bir arada verilmesini sağlayan bir ***“Sosyal Yaşam Kampusları”*** modelinin kullanılması önerilmektedir.

Böyle bir modelin uygulanması; sunulan sosyal hizmetlerin, etkinliğini ve başarısını yükseltecek, dezavantajlı gruplara canlı bir yaşam ortamı sağlayacaktır.

Her kentin katılımcı süreçlerle geliştireceği projeler her kentte sosyal hizmetler kompozisyonunun o kente özgü hale gelmesini sağlayacaktır. İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin, Hastanesi, Huzur ve Bakımevi, Sağlıklı Yaş Alma Merkezi, Alzheimer ve Demans Hasta ve Aileleri Buluşma ve Danışma Merkezi, Müyesser Turfan Güçsüzler Evi, Çocuk ve Gençlik Merkezleri, Gençlerle Yaş Alanlar Kulübü, Abla-Ağabey Kardeş Projesi, Süt Projesi, Meslek Fabrikası, Kadın Sığınma Evi, Engelliler Eğitim ve Kültür Merkezi ve benzerleri bize bu konuda İzmir'de ne türde bir deneyiminin gerçekleşmekte olduğunu göstermektedir. Bu bölüme kadar geliştirilen stratejiler ve politikaların etkili olarak uygulanabilmesi için ne tür bir örgütlenmeye gidilmesi gerektiği **S.5.**'te verilmektedir. İzmir Modeli, Sağlık Gelişme Planları'nın ön görülen yaşam kalitesini yükseltmek ve komünite

oluşturmak bakımından taşıdığı kritik önemle, mütenasip (orantılı, uygun) bir örgütlenme önermektedir.

S.5. İzmir Modeli, daha önceki dört stratejik tercihin ve ilgili politikaların uygulanabilmesi için, **sağlık ve sosyal hizmetlerin üst karar noktasına kolayca ulaşan bir yönetim birimi** içinde toplanmasını önermektedir.

Burada bu stratejik tercihi, politikalarla ayrıca ayrıntılandırmaya gerek görülmemiştir.

III.4.1.2. İzmir'de Belediye, Sivil Toplum Kuruluşları ve Demokratik Kitle Örgütleri'nin Kendi Aralarında ve Kentlilerle Kurduğu İlişkilerin Toplumun Komünite Niteliği Kazanmasına Katkısını Artırması Bakımından Uygulanacak Stratejiler ve İzlenecek Politikalar

İzmir Büyükşehir Belediyesi, kendi yetki alanının meşruiyetini yereldeki seçimlerden alan en üst ölçekli ve güçlü yerel yönetim/yönetişim organıdır. Tabii ki kendi yetki alanında yaşayanların bir komünite niteliği kazanmasında onun yönetim zihniyetinin katkısı çok yüksek olacaktır. Ama bu belediye alanındaki toplumsal yapıyı, kentte yaşayan bireyler ve belediye düzeyi diye ikiye ayırarak temsil etmek, komünite oluşturma sürecini kavramamız bakımından yetersiz kalır. Bu iki düzeyin arasında yer alan küçük grupların oluşturduğu Sivil Toplum Kuruluşları (STK) ve Demokratik Kitle Örgütleri'ni (DKÖ) ayrı bir ölçek/düzyer olarak ele almak gerekir. İzmir'deki toplumu belediyeler, küçük gruplar ve bireyler diye üç kademeli olarak temsil ettiğimizde, toplumunun komünite niteliği kazanmasına katkı yapan ilişki türleri, farklılaşacak ve çeşitlenecektir. Böyle bir farklılaşma ve çeşitlenme, önerilen çözümlerin yaratıcılığını artıracaktır.

Sivil Toplum Kuruluşları,⁸² topluma belli bir konuda (issue specific) topluma hizmet sunmak için bir araya gelen kişilerin oluşturduğu, **bir küçük gruptur**. Bu grubun kendi aralarında oluşturdukları, bir kamu alanı vardır. Bu kamu alanında yer alanların toplumun belli bir tür hizmete gereksinmesi olduğu konusunda, bir oydaşma bulunmaktadır. Bu grup, bu hizmetin gerçekleştirilmesi için emekleriyle, kapitalleriyle, sosyal ilişkileriyle bu konuda gönüllü olarak fedakarlık yapacakları konusunda adanmışlıklarını, bu kamu alanında ifade etmiş olmaktadır. Bu küçük kamu alanında **sağlanan oydaşma ve ifade edilen adanmışlık**, bu kuruluşları iradelerini yapar hale getirmektedir.

Sivil Toplum Kuruluşları'nın niteliği yalnız yapacaklarını değil, yapamayacaklarını da belirlemektedir. Bu kuruluşlar, amaçlarını gerçekleştirmek için **şiddet kullanamazlar, ötekileştirme yapamazlar**. Bu kuruluşlar kendilerine ve üyelerine maddi çıkar sağlayamazlar. Toplumda başkaları üzerinde, **bir iktidar talebinde bulunamazlar**. Onların toplumdan bekleyebileceği tek şey, toplumda kendiliğinden oluşacak bir saygınlıktır. Toplumla ilişkilerini kurarken, bu sınırların dışına çıkan bir Sivil Toplum Kuruluşu saygınlığını kaybeder.

⁸² Canan Balkır: "İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin Sivil Toplum Kuruluşları ve Demokratik Kitle Örgütleri İle İlişki Kurma Biçimi", *İzmir Modeli Çalışmaları, Beşinci Kitap: İzmir Modelinin Komünite, Kamu Alanı ve Yer Oluşturabilir Stratejileri*, İzmir Büyükşehir Belediyesi, İzmir, 2017, s. 92-140.

Eğer bir yerellikte tüm kamusal hizmetler, demokratik olarak oluşmuş yerel yönetimler tarafından üretilirse, bu toplumun bu konulardaki taleplerinin tüm çeşitliliğiyle karşılanmasına olanak yoktur. Tam olarak karşılanmayan talep, **bir demokrasi açığı olarak görülür**. Bir yerellikte Sivil Toplum Kuruluşları'nın gelişmesi, demokrasi açığının kapanması yolunu açar. Bu yolla da, "yaşam kalitesi" gelişir. Kendileri, bir Sivil Toplum Kuruluşu mensubu haline gelen bireylerin, toplumda saygınlıklarının artmasını sağlayarak da yaşam doyumlarını, öz güvenlerini artırırılar. Komünite olma doğrultusunda bir gelişme sağlarlar.

Bir toplumun sosyal dokusunun demokrasi pratiklerinin kalitesine olumlu katkı yapar hale gelmesini sağlayan ikinci tür kuruluşlar, **Demokratik Kitle Örgütleri'dir (DKÖ)**. Bu örgütler toplumda, aynı meslekten, aynı sınıftan, aynı etnik gruptan olanların ya da aynı coğrafi bölgede yaşayanların, ekonomik çıkarlarını ve demokratik haklarını savunmak için bir araya gelmesiyle oluşmaktadır. Bu kurumlar, **çoğulcu demokratik sistemlerde** ya da müzakereci demokrasilerde anlam/işlev kazanırlar. Bu örgütler etkilerini kapalı kapılar arkasındaki müzakerelerle değil, yapısal çarpıklığı olmayan **kamusal alanlardaki etkinlikleriyle**, kamu oyunu etkileyerek sonuç almaya çalışırlar. Çoğulcu demokratik pratik içinde sonuç alamayan Demokratik Kitle Örgütleri sistem işlerliğini sürdürürken **"agonistik"** pozisyonunu koruyarak, daha sonraki kararları etkilemeye çalışırlar.

Bir belediyenin yetki alanında yaşayanların, **bir komünite olduğunu iddia ettiğimizde** orada yaşayan bireyler, bireylerin oluşturduğu küçük grupların ve yerel yönetiminin birbirleriyle olan ilişkileri hakkında bir yargı geliştirmiş oluyoruz. Bu bölümde temelde belediyeler, Sivil Toplum Kuruluşları ve Demokratik Kitle Örgütleri ve bireylerden oluşan, üç kademe halinde temsil edilen toplumun ilişkili biçimlerinin komünite oluşturmalarına katkılarını artırmak için uygulanacak stratejik tercihler aşağıda verilmektedir.

S.1. İzmir'de toplumun **dışlanmalarla parçalanmamış bir komünite oluşturmada** belediyenin (Büyükşehir ve İlçe Belediyeleri) en önemli katkısı, yönetimde/yönetişimde **katılımcı süreçlere yer vermektedir**. Belediyeler, iletişimlerinde, yönetimlerinde, projelerini geliştirirken katılımcı pratiklere yer verebiliyorlarsa, toplumun komünite niteliğini kazanması konusunda, bir temel koşulu yerine getirmiş olmaktadır.

S.2. Bir toplumdaki demokrasi açığını azaltmak için, Sivil Toplum Kuruluşları'nın sayısını ve çeşitliliğini artırmak, Türkiye'de yasal koşullara uyumlu olarak, amaçlarını gerçekleştirmesinin önünü açmak ve **Sivil Toplum Kuruluşları'nın bir kamusal özne olmasına fırsat vermek gerekir**. Bu izin verici strateji, hukuksal dayanağını **insanların örgütlenme hakkından** alacaktır.

İzmir Modeli, **S.2.** stratejisinin uygulanması konusunda, aşağıdaki iki politikanın izlenmesinden yanadır.

S.2.P.1. İzmir Modeli, Sivil Toplum Kuruluşları'yla belediyeler arası ilişkinin yandaş oluşturma mantığından uzak kalarak, Sivil Toplum Kuruluşları'nın kendilerine seçtikleri kamusal hizmet alanındaki faaliyetlerinin önünü açan bir tutum

içinde kurulmasını önermektedir. Gerektiğinde hizmetin niteliğine bağlı olarak kurulan ilişki, bir ortaklık niteliği kazanabilecektir.

S.2.P.2. İzmir Modeli, büyükşehir belediyelerinin kentlerindeki Sivil Toplum Kuruluşları'nın sayısını ve etkinliğini artırmak için kendilerine düşen katalizörlük rolünü gerçekleştirmesi için, kentin kolayca ulaşılabilir yerlerinde, Sivil Toplum Kuruluşları'nın kümelenmesini sağlayacak altyapılar/binalar yaparak, Sivil Toplum Kuruluşları'na tahsis etmesini önermektedir. İçinde çok sayıda Sivil Toplum Kuruluşu'nun yer alacağı, çok sayıda küçük toplantı salonunun, bir büyükçe gösteri ve sergileme salonunun bulunacağı bu binalar Sivil Toplum Kuruluşları için yaşamı kolaylaştıracak, birbirinden öğrenmelerine, birlikte bir Sivil Toplum Kuruluşu kültürü oluşturmalarına olanak verecektir.

S.3. Bir toplumda **yaşayanların katılımını** yalnızca siyasal alanda dar kapsamlı bir aktivite olarak değil, **aynı zamanda toplumsal ve kültürel alanda da gerçekleştirilebilen bir aktivite** olarak görmek gerekir. Katılımın kapsamının genişletilmesi, Sivil Toplum Kuruluşları'na da yeni sorumluluklar getirecektir. Sivil Toplum Kuruluşları'nın topluma kamusal hizmet üretirken, içinde yaşadıkları toplumun katılımına duyarlı kalması, komünite oluşturmaya katkılarını artıracaktır. Belediyelerin, Sivil Toplum Kuruluşları'nı kentin hizmetlerinin bir tüketicisi olarak değil, bir kamusal hizmet üreticisi olarak görmeye başlaması, kentteki bağları güçlendirecek, komünite oluşumuna katkıyı artıracaktır.

S.4. Bir büyükşehir belediyesinin yetki alanında, DKÖ'lerin sayısı yüksekse ve bunlar kamu alanında seslerini duyuruyorsa, bu kentte yaşayanlar, insanların haklarını ve çıkarlarını savunabildikleri, ifade özgürlüğünün bulunduğu bir toplumda yaşadıklarının farkına varacaklar ve böyle bir toplumda yaşamının övücünü paylaşacaklardır. DKÖ'ler bu kent toplumunda yaşarken, iki işlev göreceklerdir. Bir yandan yasal süreçler içinde kendi hak ve çıkarlarını savunurken, öte yandan yaşadıkları kentin gelişmesi konusunda görüşlerini ve taleplerini dile getireceklerdir. Burada bizi ilgilendiren, bu ikinci işlevleridir. DKÖ'lerin yaşadıkları toplum içinde demokratik bir örgüt olarak görülebilmeleri için **kapalı kapılar arkasında dayatmacı bir tutum izlemek yerine, kamu alanında görüşleriyle, yarattığı etkilerle sonuç almaya çalışmaları gerekecektir.**

S.5. Komünite oluşturmakta Sivil Toplum Kuruluşları, DKÖ ve bazı kamu kurumları gibi ikinci kademeyi oluşturan **aktörlerin kendi aralarında etkileşmesi çok etkili** olacaktır. Bu nedenle belediye yasalarında **Kent Konseyleri'nin kurulması önerilmektedir.** Kent Konseyleri'ni, ikinci kademe küçük grupların oluşturduğu aktörleri bir araya getiren bir platform olarak düşünmek doğru olur. Kent Konseyleri bir yandan özellikle büyük kentlerdeki oluşum mekanizmalarının gerçekçi olmaması, öte yandan faaliyetlerinde siyasal güdülerin hakim olması dolayısıyla yeterince başarılı olamamıştır. Ama bu **platformun faaliyetlerini, komünite oluşturmaya yönelterek** yeniden canlandırılması yararlı olacaktır.

S.6. Sivil Toplum Kuruluşları'nın bir kamusal hizmet üreticisi ve kamusal özne olarak toplumda saygınlık görebilmesi için, siyasetin çatışmacı, kendisini satıcı,

ötekileştirici dilinden uzak durmalı, **dilini topluma ve ötekiye saygılı, sunduğu hizmet dışına taşmayan, heyecanını sunduğu hizmetin başarısı üzerinden kuran bir dil yaratmalıdır.**

Dışlanmalarla parçalanmamış bir komünitenin oluşumuna katkı yapması için önerilen bu beş stratejik tercihin formülasyonu, bunları yaşama geçirmek için izlenecek politikaların neler olacağına ilişkin yeterli ipuçlarını verildiği için bu bölümde her bir stratejik tercih için ayrı ayrı politika önerileri verilmeyecektir.

III.4.1.3. İzmir Akdeniz Akademisi

İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin son üç dönemdeki öyküsünü anlatan birinci kitapta gördüğümüz üzere, İzmir Akdeniz Akademisi⁸³, 2009 Kültür Çalıştayı'nda geliştirilen, "Akdeniz'in kültür, sanat, tasarım kenti İzmir" vizyonunun yaşama geçmesini sağlamak üzere İzmir Büyükşehir Belediyesi'nce oluşturulmuştur/kurulmuştur.⁸⁴ **Bu gerek yüklendiği işlevler, gerek örgütlenme biçimi bakımından çok özgün, yenilikçi girişimdir.**⁸⁵ Bu akademi çok kısa zamanda, küçük kadrolarla, kendinden beklenen işlevleri yerine getirmek bakımından olumlu sonuçlar almıştır. İzmir Modeli de, İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin geliştirdiği bu özgün kuruluşu, modeline katmış bulunmaktadır.

Akademi kurulduğunda, **"İzmir'in Dünya'ya açılma stratejisinin geliştirilmesi-ne katkıda bulunup, bu yolla İzmir'in ufkunu açmaya çalışırken, Türkiye'ye de yeni ufuklar açmak iddiasını** yüklenmiş oluyordu."⁸⁶ Buradaki iddiaya, iki farklı düzeyde yaklaşılmaktadır. Akademi hem entelektüel düzeyde, hem de yaşamı etkileme düzeyinde iddia taşıyacaktı: "Entelektüel düzeyde, Dünya'nın yaşamakta olduğu düşünce macerasının etkili bir ortağı olmayı başarırken; geliştirdiği, kolaylaştırdığı etkinliklerle de İzmir'in yaşamının bir parçası olmayı gerçekleştirecektir."⁸⁷

Kurulduğunda, Akademi'den iki temel işlevi yerine getirmesi bekleniyordu. "Bunlardan birincisi bir **düşünce kuruluşu/think-tank** olarak işleyerek, İzmir Vizyonu'nu yaşama geçirecek stratejileri geliştirmektir: İzmir'in ufkunu genişletecek çalışmaları rutinlere hapsolmayarak sürekli yeniliklere açık kalacak, İzmir'in Vizyonu'nu geliştirmek için gerekli entelektüel kapasiteye, paydaşlarıyla birlikte katkıda bulunacaktır."⁸⁸

İkinci işlevi, bir **demokratik platform** görevi görmesidir. Bu platformda ele alınan konunun paydaşları karşılıklı etkileşecekler, vizyonun yaşama geçirilme-

⁸³ Alp Yücel Kaya: "İzmir Akdeniz Akademisi Raporu", *İzmir Modeli Çalışmaları, Beşinci Kitap: İzmir Modelinin Komünite, Kamu Alanı ve Yer Oluşturabilme Stratejileri*, İzmir Büyükşehir Belediyesi, İzmir, 2018, s. 141-217

⁸⁴ *İzmir Tasarım Forumu*: 31 Mayıs 2011, İzmir, İzmir Büyükşehir Belediyesi, İzmir, 2012, s. 14.

⁸⁵ Bu bölümde geliştirilen önerilerin ayrıntılarını kavramak için bkz. Alp Yücel Kaya: "İzmir Akdeniz Akademisi Raporu", *İzmir Modeli Çalışmaları, Beşinci Kitap: İzmir Modelinin Komünite, Kamu Alanı ve Yer Oluşturabilme Stratejileri*, İzmir Büyükşehir Belediyesi, İzmir, 2018, s. 141-217.

⁸⁶ *İzmirlilerin Denizle İlişisini Güçlendirme Projesi, Tasarım Stratejisi Raporu*, İzmir, İzmir Büyükşehir Belediyesi, 2012, s. 10.

⁸⁷ *İzmirlilerin Denizle İlişisini Güçlendirme Projesi, Tasarım Stratejisi Raporu*, İzmir, İzmir Büyükşehir Belediyesi, 2012, s. 10.

⁸⁸ www.izmeda.org/Pages/Hakkimizda.aspx?id=2 (Erişim: 12.07.2018).

sinde yüklenecekleri işlevler belirlenecek, uygulama sözlerinin verilerek, adanmışlıklar ifade edilecektir.

İzmir Akdeniz Akademisi'ne, İzmir Modeli içinde yeniden yer verirken işlevlerinde, başlangıçtaki formülasyonuna göre iki değişiklik yapılacaktır. Bunlardan birincisi, İzmir Akdeniz Akademisi'nin yeni durumda, İzmir Modeli'ni geliştirirken yeniden formüle edilmiş olan; sürdürülebilir yaşam kalitesini geliştirmek, Akdeniz Kentler Ağı'nın bir odağı olmak, yenilikçilik ve katılımcı yönetişimi gerçekleştirmekten oluşan vizyonu yaşama geçirmeye yönelecek olmasıdır. İzmir Modeli'nde de, Akademi hem think-tank olma hem de demokratik bir platform oluşturma işlevini sürdürürken, yeni bir ek işlev yüklenerek **İzmir'in bir komünite haline gelmesine de bir katkı yapar hale gelecektir**. İzmir Modeli içinde, Akademi'ye ilişkin olarak yapılan stratejik tercihler ve bunları gerçekleştirmek için izlenecek politikalar aşağıda verilmektedir.

S.1. İzmir Vizyonu'nun yaşama geçirilmesini sağlamak ve İzmir'de kentlilerin yaşamlarını **bir komünite oluşturarak sürdürülebilmelerine katkıda bulunacak think-tank ve demokratik platform oluşturma işlevlerini** görmek için İzmir Akdeniz Akademisi geliştirilerek varlığını sürdürecektir.

S.1.P.1. Akademi'nin geliştirilen vizyonun gerçekleştirilmesinde etkili bir rol oynayabilmesi için gerek yapısında, gerek iş yapma yaklaşımında **esnek ve yenilikçi bir zihniyete** sahip olması gerekmektedir. Bu işleri kendisi yapmaktan çok, İzmir'de var olan bu işleri yapma kapasitesine sahip olanları **bir araya getirerek**, onları yapmaya özendiren, bu konuya adanmışlıkları sağlayan, bir **platform** ve bir odak olma işlevi görecektir, **dinamik bir kurum** olacaktır. İşleri kendi sahiplenmekten çok, İzmir'in başka kurumlarının sahiplenmesini özendirecek, bu yolla toplumda içselleştirmeyi ve sürdürülebilirliği sağlamaya çalışacaktır. Değişik kişi ve kuruluşları bir araya getirecek bu kurumun gerçekleştirmeyi istediği soğuk ve kuru, sürekli yetki alanlarının ne olduğunun öne çıkarıldığı koordinasyon müzakereleri yapmak değildir. **Yeni projelerin geliştirildiği, bu projeyi gerçekleştirmek için sözlerin verildiği, fedakârlıkların paylaşıldığı, yeni bir şey gerçekleştirmenin heyecanlarının bölüştüğü birliktelikleri** sağlamaktır.”⁸⁹

S.1.P.2. Akdeniz Akademisi, İzmir Vizyonu'ndaki İzmir'in, Akdeniz Kentler Ağı'nda bir odak olma amacını gerçekleştirmek için **Akdeniz'in kültürel hareketliliğine katkısını artırmalıdır**. Bu amaçla, Akademi'nin özellikle insan kaynaklarında gelişme sağlanmalıdır.

S.1.P.3. İzmir Akdeniz Akademisi belediyenin organizasyon şeması içinde yer alan bir birim olsa da, yürüttüğü faaliyetler belediyenin diğer bölümlerindeki faaliyetlerden nitelik olarak farklıdır. Belediyenin faaliyetleri, temelde gündelik olan icraya yönelmiş bulunmaktadır. Oysa Akademi'nin yöneldiği think-tank faaliyetleri genelde geniş bir perspektifle, uzun dönemli kararlara yönelecektir. **Ama bu,**

⁸⁹ İzmirliilerin Denize İlişisini Güçlendirme Projesi, Tasarım Stratejisi Raporu, İzmir Büyükşehir Belediyesi, İzmir, 2012, s. 10.

klasik bir think-tank'den de farklı olacaktır çünkü aynı zamanda, demokratik bir platform olarak işleyecektir. Kurumun bilimsel açıdan ve Dünya'daki trendler açısından beslenmesi, bir ön koşul haline gelmektedir. Böyle bir kuruluşun etkili olarak çalışabilmesi için, **kentte kolay ulaşılabilir bir yerde bu faaliyetlere göre düzenlenmiş bir binada, yeterli insan kaynaklarıyla donatılmış olarak yeniden düzenlenmesi** gerekecektir.

S.1.P.4. İzmir Akdeniz Akademisi'nin faaliyetlerinden, aynı zamanda **İzmir'de komünite oluşturmaya** katkısı beklenmeye başladığında **Akademi'nin İzmirli-lerle ilişkisinde yeni kanallar açmak** gerekecektir. Akademi'nin dış Dünya'ya yönelen ilişkilerinin yanı sıra toplumun değişik katmanlarına ulaşabilen yeni faaliyet alanları açması, iletişim yaklaşımları geliştirmesi gerekecektir.

III.4.1.4. İzmir Kültür Stratejisi ve Kültür ve Sanat Etkinlikleri

Bir kentte ister “hedonic”, ister “eudaimonic” olsun “yaşam kalitesi”nin artırılmasında, o kentteki kültür ve sanat faaliyetlerinin yoğunluğunun katkısı çok olmaktadır.⁹⁰ Bu bakımdan kültür ve sanat faaliyetleri, kritik bir öneme sahiptir. Nitekim, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı, “yaşam kalitesi”ni ölçerken kültür ve sanat faaliyetlerine ilişkin verilere de önemli bir yer vermektedir. İzmir Büyükşehir Belediyesi, Türkiye'deki belediyelere göre kültür ve sanat faaliyetlerinde **daha yüksek harcama yapmasına rağmen**, İzmir'in yarıştığı önemli Akdeniz kentlerine göre bu bütçe düşük kalmaktadır. İzmir'in, Akdeniz Kentler Ağı'nda bir odak olma işlevini görebilmesi için kültür ve sanat alanındaki faaliyetlerini daha yoğunlaştırması gerekmektedir. İzmir Modeli'nde, **kültür ve sanat faaliyetlerinden İzmir'de aynı zamanda komünite oluşumuna katkıda bulunmak** beklendiğinden bu alandaki yoğunlaşmanın sağlanması ayrıca önem kazanmaktadır.

İzmir'de, kültür ve sanat faaliyetlerine üç farklı çerçeve yol göstermektedir. Bunlardan birincisi İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin stratejik planının çerçevesinde, Kültür ve Sanat Dairesi'nin etkinlik programları, ikincisi İzmir Akdeniz Akademisi'nin katılımlarla genişleyen çerçevesi, üçüncüsüyse İzmir Büyükşehir Belediyesi Meclisi'nin 2015 yılında aldığı bir kararla, Birleşmiş Kentler ve Yerel Yönetimler Örgütü'nün (UCLG) **“Kültür İçin Gündem 21” programına Avrupa ölçeğinde “Pilot Kent”** olarak katılmasının getirdiği çerçevedir. İzmir Modeli, İzmir'in bu deneyimlerini göz önünde tutarak, kültür ve sanat faaliyetleri alanında 8 stratejik tercih yapmaktadır.

S.1. İzmir Büyükşehir Belediyesi, İzmirlilerin yüksek performanslı, konser, opera, bale ve tiyatro etkinliklerini izleyebilmeleri için kapasitesi ve performansı yüksek konser salonu, opera binası, tiyatro **salonunu inşa etmekte**, Devlet Senfoni Orkestrası, Devlet Opera ve Balesi ile Devlet Tiyatroları'nın kullanımına **tahsis etmektedir**. Bu strateji, yerel yönetimlerin çok masraflı bu etkinlikleri

⁹⁰ Serhan Ada-Şervan Alpşen-Başak Işıklar-Sarp Keskiner: “İzmir Büyükşehir Belediyesi, Kültür ve Sanat Faaliyetleri (2004-2017) Değerlendirme Raporu”, *İzmir Modeli Çalışmaları, Beşinci Kitap: İzmir Modelinin Komünite, Kamu Alanı ve Yer Oluşturabilme Stratejileri*, İzmir Büyükşehir Belediyesi, İzmir, 2018, s. 193-219.

kente çekebilmek için uygulayabileceği sağduyulu bir yaklaşımdır. İzmir Modeli, bu stratejinin uygulanmasına devam edilmesini önermektedir.

S.2. İzmir Akdeniz Akademisi'nin faaliyetleri alanında, oluşturduğu İzmir Kültür Pla+formu, kültür yöneticilerinin, sanatçıların, mekan sahiplerinin, yazılımcıların, akademisyenlerin ihtiyaçlarından yola çıkarak, demokratik katılımcılık, eşit söz sahipliği, oydaşma ve bileşenleriyle genişleme ilkelerinden yola çıkarak ortak projeler geliştirdiler ve yaşama geçirdiler. Kültür ortamında var olan kapasiteyi geliştirmek ve ağ oluşturmaya teşvik ederek, **“üretim ve öğrenmenin birlikteliğinin” örneklerini** vermeye başladılar. “Pla+forum” başlığı altında forumlar düzenlediler, aynı adla düzenli olarak bir dergi ve İzmir'in güncel sanat arşivini oluşturmak için yıllık yayınlamaktadırlar. Ayrıca, “Yaz Okulu” ve “Kültür Politikası Çalıştayı” düzenlemişlerdir. İzmir Modeli de, bu **İzmir Kültür Pla+formunun başarısından etkilenerek, geliştirilerek sürdürülmesini** ve kültür ve sanat alanında yenilikçilik işlevini yüklenmesini önermektedir.

S.3. İzmir'in yaşam kültüründe, ev dışında yaşamın özel bir yeri bulunmaktadır. Bu kültürün uzantısında, İzmir'de **geleneksel şenliklerin** canlandırılması, **yeni festivallerin geliştirilmesinin**, İzmir yaşam kültürünün derinleştirilmesinde özel bir katkısı olacaktır. Bu konuda İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sanat Dairesi'nin bir uzmanlık geliştirmesi yararlı olacaktır. **Bu konularda İzmir'in iddiasının güçlendirilmesi komünite olma niteliğinin de güçlendirilmesine** yol açacaktır.

S.4. Kentin kimliğinin güçlenmesinde tarihiyle ilişkisinin kurulması, toplumsal bir bellek oluşturulması, bu tarihin uzaktan seyredilen bir şey olmaktan çok, **günün yaşamına değmesinin olanakları sağlanmalıdır**. Bu bakımdan İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin sürdürdüğü İzmir-Tarih projesi, Tarih Kemeraltı İnşaat Yatırım Ticaret A.Ş.'nin (TARKEM), İzmir Kent Değerlerini Koruma ve Geliştirme Derneği gibi kuruluşların varlığı, İzmir Ahmet Piriştina Kent Arşivi ve Müzesi'nin (APİKAM) çalışmaları önemli bir birikimi temsil etmektedir. İzmir, bu konuda özgün bir deneyimi yaşamaktadır. Bu deneyimi ısrarla ve yenilikçiliğe açık olarak sürdürmelidir.

S.5. Fuar İzmir'in yapılmasından ve ihtisas fuarlarının burada gerçekleştirilmeye başlamasından sonra, **İzmir Kültürpark'ın** yeniden düzenlenerek kentlinin yaşantısına sokulması, Kültür ve Sanat Dairesi'nin işlevi olarak görülmeye başlanmıştır. Kültürpark'ın yönetimi, bir müdürlük içinde örgütlenmiştir. Bu birim bir yandan Kültürpark işlevleri yakın çevresinde ve İzmir'de yaşayanların yaşamına sokulmasını sağlayarak, hem bir Cumhuriyet projesine sahip çıkacak, hem de kentlilerin yaşam kalitesine katkıda bulunacaktır. Öte yandan kentin tarihi bir markası olan **İzmir Enternasyonal Fuarı'na (İEF) yeni bir anlam** kazandıracaktır. **İzmir Enternasyonal Fuarı (İEF)**, geçmişinde iki farklı iddia taşıyordu. Bunun bir ucunda, İzmir'in uluslararası kamu alanında adını duyurma iddiası bulunuyordu. **İzmir Enternasyonal Fuarı (İEF)** yeniden canlandırılırken bu uluslararası iddianın, İzmir Vizyonunda bulunan **tasarım ve yenilik kenti olma üzerinden** konulması düşünülmüyordu. Bunun için bu konularda, uluslararası önemde “İzmir Ödülleri” verilmesi, önemli sergiler açılması ön görülmüyordu. **İzmir Enternasyonal**

Fuarı'nın (İEF) iddiasının ikinci yönü, fuarın açık olduğu dönemde İzmir'in bir eğlence ve şenlik odağı hale gelmesiydi. Bu yönün de Kültürpark'ın dışına taşan etkinliklerle ve **gençliğe yönelmiş bir festivale canlandırılması** ön görülmektedir.

S.6. İzmir'de kamu alanlarının yaygınlığı ve İzmirlinin “yaşam kalitesine” katkısının öneminin farkında olan İzmir Modeli, **İzmir'de kamu alanlarının sanat yapıtlarıyla ilişkisinin kurulmasına önem vermektedir.** Kamu alanları, salt sanat eserlerinin sergilendiği alanlar olarak görülmemekte, aynı zamanda **kentlilerin kendilerinin sanat etkinliğinin bir parçası haline gelebildiği alanlar olarak görülmektedir.** Tabii ki kentliler sanat etkinliğini gözleyen bir kişi olmaktan çıkarak, onun bir parçası olduğunda aldığı doyum yükselecektir.

S.7. İzmir'in Vizyonunu oluşturduğu 2009 yılında ve sonrasında yapılan tartışmalarda, İzmir'in gelişmesini hızlandırmak bakımından kültür endüstrisinin İzmir'de geliştirilmeye başlaması önerilmişti. Ama İzmir'in bu konuda insan kaynaklarının sınırlılığı bir engel olarak görülüyor, başarılı olmak için İstanbul'la işbirliği yapılması öneriliyordu. Günümüze kadar yaşanan gelişmelerde İzmir'in çekiciliği yükselerek İstanbul'dan becerisi yüksek göç almaya başlamıştır. Günümüzde İzmir'de **kültür endüstrisinin gelişmeye başlaması için** daha uygun bir ortam bulunmaktadır. Bu fırsat kullanılmalıdır.

III.4.2. İnsanların Etkileşmesine Olanak Veren Kamu Alanlarının Oluşturulması

Bir kentteki kamusal alanların varlığını, iki farklı biçimde değerlendirmek olanaklıdır. Bunlardan birincisi, kentsel tasarım anlayışı içinde kentin fiziki dokusu üzerinden yapılabilir. Kentin sokakları, meydanları, pazar yerleri, parkları, kıyı şeritleri, yürüme alanları gibi kentte yaşayanların tümüne açık olan kent mekânlarıdır. Kentte yaşayanların günlük rutinleri, kentin işlevlerinin yerine getirilmesi, festivaller, törenler, bayramlar gibi faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi, toplumu birbirine bağlayan bu ortak açık alanlar sayesinde olur. Bu kamusal alanlar, bireyin ve toplumun çok çeşitli faaliyetlerinin gerçekleşmesine olanak tanır.

Kent mekânı tasarımcısı tarafından yapı ve yapı olmayan alanlar dengesi ni kurarken, bireyin kenti algılamasına, öğrenmesine ve oraya ilişkin bağlılıklar geliştirmesine olanak tanıyan ortam yaratır. İnsanlar kentin sokaklarında dolaşırken, yapıların şekillerine ilişkin estetik yargılarda bulunma fırsatını elde eder. Bu yolla anlam yüklediği sembollerin farkında olur. İlişki kurabilmek, en temel gereksinimlerinden biridir. Bunun olabilmesi için, insanların kenti öğrenmesi gerekir. Açık kamusal mekânlar arasında kurulacak bir hiyerarşi/düzen öğrenmeyi ve kent mekânındaki koordinasyonu kolaylaştıracaktır.

İnsanlar **bir kentte böyle yapılanmış bir çevre içinde sosyal ilişkiler kurarak,** etkileşirken bir **yandan kendi kendilerini/kimliklerini geliştirmekte ve toplumun bir parçasını haline gelmektedir.** Böyle bir yaşam deneyimi içinde yaşadıkları kent üzerindeki yargılarının özneller arası bir nitelik kazanması, o kentte bir komünite oluşmasının dayanağını teşkil edecektir.

Bir kentte kamusal alandan söz etmeye başladığımızda, ikinci yorumlama biçimi Jürgen Habermas'ın iletişim felsefesi üzerinden geliştirilebilir. Habermas'çı

anlamıyla **“kamusal alan” yurttaşların ortak sorunları üzerine müzakerelerini yürütebildikleri kurumsallaşmış bir söylemsel etkinlik alanıdır.** Kamuoyu da bu alanda oluşur. Günümüzde bu alan, temelde mekânsal olmayan bir şekilde tanımlanmıştır. Bu alan medya, gazeteler, TV, sosyal medya ve benzeri aracılığıyla kurulmaktadır. Ama Habermas’ın öngördüğü kamusal alan işlevinin, aynı zamanda mekânsal olarak tanımlanmış kamusal alanlar tarafından da yerine getirildiği fark edilmiştir. Belki de **klasik dönemin agorasının aşırı bir yorumlamasıyla** kentlerin kamusal alanları **demokratik yaşamın, yurttaşlığın gerçekleştiği somut yerler** olarak tanımlanmaya başlamıştır. Tüm kentlilere açık olan bu alanlar da, kentliler bir sınırlama olmadan birbirleriyle etkileşirler. Kamusal alan, insanların özgürce fikrini söyleyebilecekleri, bir araya gelip, diyalog kurarak kendi yaşam alanlarının oluşmasında söz sahibi olacakları alandır.

1980’li yıllar sonrasında Habermas’ın kuramı geliştikten sonra, özneller arası oydaşmaların oluşumunu sağlayan tek mekanizma kamu alanında diyalogun varlığı-ken nörolojik çalışmalarda ayna nöronlarının keşfedilmesi sonrasında özneller arası yargıların oluşmasında yeni bir mekanizma ortaya çıkmış, kamu alanlarının bu işlevi insanların bir araya gelmesini sağlayarak da gerçekleştirebileceği ortaya çıkmıştır.

İzmir bu nitelikteki kamu alanları bakımından, önemli bir zenginliğe sahiptir. İzmir’in, 19. yüzyıl modernleşmesi sırasında oluşan Konak Meydanı, Cumhuriyet sonrasında oluşan Cumhuriyet, Basmane Meydanları, 1980 sonrasında oluşan Gündoğdu Meydanı ve özellikle Kordon’dan geçirilmek istenen otoyola direniş sonrasında ortaya çıkan geniş sahil şeridi İzmir’de törenlerin, siyasal mitinglerin alanı olarak işlev görmüştür. Bu bakımdan **İzmir-Deniz projesiyle** yaratılan ve düzenlemesi sürmekte olan 49 kilometrelik kıyı düzenlemesi, İzmir’inin yaşamına **kamu alanı arzında bir nitelik sıçraması** yaratmıştır. Bu sıçrama, İzmir’inin yaşam biçimiyle bir araya geldiğinde, İzmir’in özneller arası yargıları geliştirilme kapasitesini çok yükseltmiştir.

III.4.3. Kentlilerin Yaşadıkları Alanlara İlişkin Yer Duygusuna Sahip Olabilmesi

Bir kentte yaşayanların, “yaşam kalitesi”nin oluşmasının ön koşulu, yaşadığı sokak, mahalle ya da kentle, kişisel ilişki kurarak, **o mekana anlam yükleyerek bağlılık üretmeye başladığında**, o mekan öznellik taşıyan “yer” haline gelir.⁹¹ **Bir yer olmaya ilişkin öznel yargının geliştirilmesi, üç farklı öge; fiziki konum ve niteliği, faaliyeti ve ona yüklenen anlamın etkileşmesi sonucu** gerçekleşmektedir.

İnsanlar içinde bulundukları mekânı ilk olarak fiziki özellikleriyle algılar, bunun bir yer hissine dönüşmesi sosyal olarak yapılandırılır. Bir yerellikteki semboller yer hissini oluşmasına katkı yapar. Kentlilerin bir yere ilişkin hissini güçlülüğü orada sosyal faaliyetlerin yapılmasına olan isteği artırır. Orada yaşam süresi arttıkça, haz alma, kendini güvende hissetme sürüyorsa, o yere bağlılık oluşur. Yaşanan süre daha da arttıkça orada yaşama varlıksal düzeyde içselleşir, **o yere adanmışlık gelişmeye başlar.** Bu düzeye gelindiğinde yaşanan çevrenin soğukkanlı algılamasından çok, çevrenin (muhitin) yüceltilmesi, algılanan değerlere hayranlık duyulması söz

⁹¹ Edward Relph: *Place and Placelessness*, Pion Press, London, 1976.

konusu olur. ***İnsanlar ancak orada olup yaşadıkları zamanlarda mutlu olmaya başlarlar.***⁹²

Kentte yaşayanların, kente ilişkin yer hissi edinmesinin değişik ölçeklerinden söz edilebilir. Örneğin İzmirliilerin, İzmir'in ***tümü için bir yer hissi taşıması*** söz konusuysen, aynı zamanda da ***yaşadıkları mahalle içinde yer hissi taşımalarından*** söz edilebilir. Tabii her iki ölçekte de yer hissinin doğması, farklı psikolojik süreçler içinde gerçekleşecektir. Kentte yaşayan bir kişinin, kentin her semtinde benzer bir yer hissine sahip olması söz konusu olmaz. Günümüzün hızlı gelişen, insanların içinden hızla geçtiği kent parçalarında, kentliler bir yer hissi edinmezler. O semtler, yaşayanlar için yer niteliği kazanamaz.

Kentteki bir semtin yer ya da yer olmamak niteliği kazanması, bir kişinin tek başına verdiği öznel yargılarla gerçekleşmez. ***Bir öznel yargının anlam kazanabilmesi ancak özneller arası bir yargı niteliği kazandığında olanaklıdır.*** İzmir'de daha önce üzerinde durduğumuz üzere özneller arası yargı geliştirebilme potansiyelinin yüksekliği, kentte yer niteliğini kazanmış mekânların oranının yüksek olmasına katkı yapmaktadır.

Bu bölümde yapılan çözümleme, bir kentte “yaşam kalitesi”nin yükseltilmesi konusunda, kentin yapılanmış alanlarına yer hissinin yaygınlaşmasını sağlamanın gerekli olduğunu gösterdi. Bunun sağlanması için, kentsel tasarımcıların, yerel yönetim sorumlularının kentin yer olan ve yer olmayan mekânlarının nereleri olduğunu saptadıktan sonra söz konusu semtlerde yapabilecekleri müdahalelerin niteliği önemli farklılıklar gösterecektir. ***Yer olma kaygısı ancak orada yaşayanlarca verilebilecek bir yargıdır.*** Bu nedenle yer olan alanlara yapılacak müdahaleler, var olan yer duygusunu katılımcı süreçlerle, sınırlı katkılar yaparak geliştirecektir. Nitekim İzmir-Deniz projesinin yer niteliği taşıyan alanlarında böyle bir yol izlenmiştir. Yer niteliği taşımayan alanlardaysa, oluşmuş böyle bir değer yoktur. Bu semtlerde var olan dinamikler, böyle bir değeri henüz yaratamamıştır. Bu durumda dıştan yapılacak müdahalenin amacı, gelecekte burada da yer hissinin yaratılmasını sağlamaya dönük bir ortam hazırlamaya dönük olacaktır. İzmir-Deniz projesinin, yer niteliği taşımayan alanlarında böyle davranılmıştır.

III.4.4. Kentteki Sosyal Sermayeyi Yükseltmek, İktidarın Ele Geçirilen Bir Şey Olmaktan Çıkarak, Sosyal İlişkiler İçinde İnşa Edilen Bir Şey Olmasına Dönüşümünün Sağlanması

İzmirliilerin, yüksek bir özneller arası yargı geliştirebilme kapasitesine sahip olarak oluşturduğu bir arada yaşam kültürünün varlığı, insanların yaşadıkları yerlere bağlılık üretebilmesine, bir yandan etkileşimli kamu alanlarını ve parçalanmamış komüniteleri yaratarak “yaşam kalitesi”ni geliştirirken, öte yandan İzmir'in sosyal ve ekonomik performansını yükseltmektedir.

⁹² Mina Najafi-Mustafa Kamal Bin Mohd Shariff: "The Concept of Place and Sense of Place In Architectural Studies", *World Academy of Science, Engineering and Technology International Journal of Humanities and Social Science*, Vol: 5, No. 8, 2011, pp. 1054-1060.

Bu bakımdan, Türkiye'nin diğer yörelerine göre İzmir'de yaratılan en önemli farklılık, yerel iktidarın kentte yaşayanlar arasında ötekileştirmelerin doğurduğu sadakatler üzerinde sağlanan oylara dayanarak ele geçirilen bir şey olmaktan çıkartılarak, özneller arası değerlerle inşa edilen bir şeye dönüşmesidir. Böyle bir siyasal kamu alanında, **post-truth** siyaseti etkisini kaybetmektedir. **İzmir'de siyasal gücün özneller arası uzlaşmayla oluşabilir hale gelmesi, insanlara duyulan güveni yükselterek, İzmir'in sosyal sermaye üretimini artırmaktadır.** Bu da bir yandan "yaşam kalitesi"nin gelişmesi için uygun bir ortam yaratırken, öte yandan birlikte iş yapabilirliği yükseltmektedir.

İzmir'de gelişmiş olan, birlikte yaşam kültürü, İzmir'in aldığı göçün İzmirlinin yaşam biçimine entegre olmasını kolaylaştırmaktadır. Bu sayede yeni İzmirililer, kente bağlılık hissetmekte zorlanmamaktadır. Böyle bir yerel siyasal ortamda insanların yaşadıkları, toplumdaki sorunların neler olduğu ve bunların çözümü konusunda ve bu çözüm için ne tür bir uygulamanın gerektiği üzerinde kolayca oydaşma üretilmektedir. Böyle bir ortam içinde, **insan onuruna saygılı, yaratıcı ve katılımcı yerel demokrasiye geçişin yolu da kısalmaktadır** denilebilir.

IV. SON VERİRKEN

İzmir Modeli'nin yazımının sonuna geldik. Bu, bir model. Bunun yazılmasıyla, olup bitmiş bir şeyin anlatımının sonuna gelinmiş olmuyor. Tersine, geleceğin uygulamaları için bir kapı açılmaya çalışılıyor. Bir anlamda bir başlangıç olma, bir ümit olma arayışı söz konusu.

Burada geliştirilen İzmir Modeli, gelecekteki davranışlara, gelecekteki eylemlere yol göstermeye çalışıyor. Bu çalışmayı geleceği kendisine hapsedmeye çalışan sıkı bir reçete olarak görmemek gerekir. Vizyonu olan, insanlara ve onların yaratıcılıklarına güvenerek, oluşturulmuş bir genel çerçeve olarak düşünmek gerekir. Yaratıcılığın önünü kapayan değil, önünü açan bir çerçeve. İnsanlar için bir umut olması ve insanların yaşamlarını doyum sağlayıcı haline getirebilmesi ancak bu halde olanaklı olacaktır.

Tabii ki "İzmir Modeli" geliştirilirken kullanılan müdahale değişkenleriyle, elde edilmek istenilen sonuçlar arasında bir tutarlılık oluşturmaya önem verilmiştir. Böyle bir tutarlılık oluşturmak için kullanılan değişkenlerde, belli bir soyutlamaya gitmek gerekmiştir. Ama bunun değişkenlerin duygusal yönünün silinmesi anlamında bir soyutlama olduğunu düşünmemek gerekir. Bu modelden beklenen soyut bir egzersiz olmaktan çok, heyecanlandırıcı bir çağrı olmasıdır.

Bu model; İnsan Merkezli Olmaya,

İnsan Onuruna Saygıya,

Katılımcı Aktif Yurttaş Olmaya,

Emeğe ve Yenilikçiliğe Saygıya,

Bir arada Yaşam Kültürünü Geliştirmeye,

Bir arada Üretmenin Heyecanını Bölüşmeye,

bir çağrıdır.

Ses verenleri çok olsun.

KAYNAKÇA

- Ada, Serhan; Alpşen, Şervan; Işıklar, Başak; Keskiner, Sarp: "İzmir Büyükşehir Belediyesi, Kültür ve Sanat Faaliyetleri (2004-2017) Değerlendirme Raporu", *İzmir Modeli Çalışmaları, Beşinci Kitap: İzmir Modelinin Komünite, Kamu Alanı ve Yer Oluşturabilme Stratejileri*, İzmir, 2018, s. 193-219.
- Adaman, Fikret; Özgen, Rümeysa: "İzmir Kenti Bağlamında Sürdürülebilirlik", *İzmir Modeli Çalışmaları Birinci Kitap: Ortak Kavramlar*, İzmir Büyükşehir Belediyesi, İzmir, 2018, s. 123-146.
- Adaman, Fikret, Sunum, 1 Aralık 2017.
- Atabek, Ümit: "İzmir Büyükşehir Belediyesi Yerel Yönetim Modeli: Medya İlişkileri, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Stratejileri", *İzmir Modeli Çalışmaları İkinci Kitap: İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin Yönetim Stratejileri*, İzmir, 2017, s. 97-119.
- Balkır, Canan: "İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin Sivil Toplum Kuruluşları ve Demokratik Kitle Örgütleri İle İlişki Kurma Biçimi", *İzmir Modeli Çalışmaları, Beşinci Kitap: İzmir Modelinin Komünite, Kamu Alanı ve Yer Oluşturabilme Stratejileri*, İzmir, 2017, s. 92-140.
- Barber, Benjamin: *Strong Democracy*, University of California Press, Berkeley, 1984.
- Benhabib, Seyla: "Models of Public Space: Hannah Arendt, the Liberal Tradition, and Jürgen Habermas" in *Habermas and the Public Sphere*, Craig Calhoun (Ed), Cambridge, Mass.; The MIT Press, 1992.
- Bettina, Bergo: "Emmanuel Levinas": *Stanford Encyclopedia of Philosophy*, Summer 2015 Edition.
- Bilgin, Nuri: "İzmir'in İnsanları Ya Da İnsanların İzmir'i", *İzmirli Olmak Sepozyum Bildirileri*, 22-24 Ekim, İzmir Büyükşehir Belediyesi, 2010, s. 7-13.
- Board on Sustainable Development Research Council, *Our Common Journey, A Transition Toward Sustainability*, National Academy Press, Washington D. C., 1999.
- Carson, Rachel: *Silent Spring*, Hamish Hamilton, London, 1963.
- Çelebi, Abdullah: "Yerel Özerklik Açısından 5393 sayılı Belediye Kanununun Genel Bir Değerlendirilmesi", *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt-18, Sayı-1.
- Çelikkay, Hicran: "Değişen Kent Yönetimi ve 6360 Sayılı Büyükşehir Yasası", *Analiz*, Sayı-101, Temmuz, 2014.
- Çetin, Zuhâl Önez; Yılmaz, Neslihan; Eldem, Hulusi: "Büyükşehir Belediyeleri Mali Sisteminin Gelişimi ve 6360 Sayılı Yasanın Gelişime Etkileri: T32 İlleri Örneği", *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, Cilt-14, Sayı-4, Eylül 2016.
- Çiçeklioğlu, Meltem; Taner, Şafak: "İzmir Yerel Yönetim Modeli Sağlık Hizmeti, Sosyal Projeler ve Sosyal Hizmetler", *İzmir Modeli Çalışmaları, Beşinci Kitap: İzmir Modelinin Komünite, Kamu Alanı ve Yer Oluşturabilme Stratejileri*, İzmir, 2018, s. 18-92.
- Çiçeklioğlu, Meltem; Tamer, Şafak: "Sağlık Hizmeti/Sosyal Projeler ve Sosyal Hizmetler", *İzmir Modeli Çalışmaları Beşinci Kitap: İzmir Modeli'nin Komünite, Kamu Alanları ve Yer Oluşturabilme Stratejileri*, 2018, s. 18-92.
- Çilingir, Tolga: "İzmir Büyükşehir Belediyesi Kentsel Dönüşüm Uygulamaları Çalıştayı", 18 Kasım 2017.
- Deniz Bilimleri ve Teknoloji Enstitüsü, "İzmir Körfezi Batimetrik ve Sismik Özelliklerinin Ortaya Çıkarılması ile Körfezin Akıntı Sisteminin İncelemesi ve Modellenmesi Projesi", 2016.
- Doidge, Norman: *Kendini Değiştiren Beyin (The Brain That Changes Itself)*, Pegasus Yay., İstanbul, Nisan 2012.
- Duyguluer, Feridun: *Turkish Spatial Planning Practice in the Neoliberal Era: Over-Fragmentation*, Yüksek Lisans Tezi, METU, September 2012.
- Erdem, Ümit: "İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin Çevreyi Koruma ve Geliştirme Yaklaşımı", *İzmir Modeli Çalışmaları Üçüncü Kitap: İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin Yerel Kalkınma, Çevre ve Altyapı Sağlamadaki Performansları*, İzmir, 2018, s. 186-222.

- Esen, Oğuz: "Yerel Kalkınmanın Odağında Mali Yönetim Stratejisi", *İzmir Modeli Çalışmaları İkinci Kitap: İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin Yönetim Stratejileri*, İzmir, 2017, s. 120-204.
- Etzionni, Amitai: *The Spirit of Community*, A Fouchstone Books, New York, 1994.
- Gökdeniz Neşer ve Güzel Yücel Gier'in, 16 Eylül 2017 Körfezi Yeniden Canlandırma ve Yeniden İşlevlendirme Çalıştayı Çözümlemeleri.
- Göymen, Korel: "Yönetişim ve Katılım Kavramlarına İlişkin Düşünsel Çerçeve", *İzmir Modeli Çalışmaları Birinci Kitap: Ortak Kavramlar*, İzmir, 2018, s. 78-102.
- Gümüşoğlu, Şevkinaz: "İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin İlçe Belediyeleri İle İlişki Kurma Biçimi", *İzmir Modeli Çalışmaları İkinci Kitap: İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin Yönetim Stratejileri*, İzmir, 2018, s. 63-96.
- Gümüşoğlu, Şevkinaz: "İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin İnsan Kaynakları Yönetimi, Bürokrasisinde Kapasite Oluşturma Yaklaşımı", *İzmir Modeli Çalışmaları İkinci Kitap: İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin Yönetim Stratejileri*, İzmir, 2018, s. 206-229.
- Habermas, Jürgen: *İletişimsel Eylem Kuramı*, Çev. Mustafa Tüzel, Kabalıcı Yay., İstanbul, 1996.
- Hatch, Mark: *The Makers Movement Manifesto*, Mc.Graw-Hill Education, 2014.
- Inter-Agency and Expert Group, *Sustainable Development Goal Indicators Report*, Annex IV., 2016.
- İnam, Ahmet: "Ötekinden Ötedekine: Levinas'dan Levnünnass'a", Aralık 2004, Ankara. <http://www.phil.metu.edu.tr/ahmet-inam/levinas.htm> (Erişim: 11.06.2018).
- İzmir Kültür Çalıştayı* (24 Ekim 2009), İzmir Büyükşehir Belediyesi, İzmir, 2009.
- İzmir Tasarım Forumu*, 31 Mayıs 2011, İzmir Büyükşehir Belediyesi, İzmir, 2012.
- İzmirlilerin Denizle İlişisini Güçlendirme Projesi, Tasarım Stratejisi Raporu*, İzmir Büyükşehir Belediyesi, 2012..
- Kaplan, Adnan: "Katılımcı Süreçlerle Geliştirilen Büyük Tasarım Projelerinin Gerçekleştirilmesi Özel Örgütlenmelere Gidilmesi", *İzmir Modeli Çalışmaları Dördüncü Kitap: İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin Fiziki Planlama Yaklaşımları*, İzmir, 2018, s. 103-131.
- Kaya, Alp Yücel: "İzmir Akdeniz Akademisi Raporu", *İzmir Modeli Çalışmaları, Beşinci Kitap: İzmir Modelinin Komünite, Kamu Alanı ve Yer Oluşturabilme Stratejileri*, İzmir, 2018, s. 141-217.
- Kazancı, Murat: "Against Habermasian De(A)liberation": *Felsefe ve Sosyal Bilgiler Dergisi*, 2014, Güz, Sayı-18, s. 173-188.
- Kınacıgil, H. Tuncay; Tosunoğlu, Zafer; Çaklı, Şükran; Bey, Erhan; Öztürk, Hakan: *İzmir Balıkçılığı*, İzmir Büyükşehir Belediyesi, 2017.
- Kırıışık, Fatih; Sezer, Özcan: "Türk Anayasalarında Yerel Yönetimler", *Çağdaş Yerel Yönetimler*, Cilt-15, Sayı-2, Nisan 2006, s. 5-30.
- Layard, Richard: *Happiness: Lessons From a new Science*, The Penguin Press, New York, 2005.
- Lowental, David: *George Perkins Marsh Prophet of Conservation*, University of Washington Press, Seattle and London, 2000.
- McKibben, Bill: *The End of Nature*, Anchor Books, New York, 1989.
- Meadows, Donella H.; Meadows, Dennis; Randers, Jorgen; Behrens, William W.: *A Potomac Associates Books*, New York, 1972.
- Millennium Development Goals*, Human Development Report, 2000.
- Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, *Kentsel Tasarım Uygulama ve Araştırma Merkezi: Kentsel Tasarım Rehberleri*, T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Ankara, Aralık, 2016.
- Muir, John: *Nature's Visionary*, National Geography Society, Washington D.C., 2000.

- Muratoğlu, Tahir: "Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı ve Türk Hukuku", *İstanbul Hukuk Fakültesi Mecmuası*, Cilt. LXIX, Sayı1-2, 2011, s. 737-776.
- Najafi, Mina ;Mustafa Kamal Bin Mohd Shariff, "The Concept of Place and Sense of Place in Architectural Studies", *World Academy of Science, Engineering and Technology International Journal of Humanities and Social Science*, Vol: 5, No. 8, 2011, pp. 1054-1060.
- Nelson, Richard N.; Winter Sidney G.: *An Evolutionary Theory of Economic Change*, Harvard University Press, Cambridge, Ma., 1982.
- Neşer, Gökdeniz: "İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin İzmir'in İçme Suyu Yönetimi", *İzmir Modeli Çalışmaları Üçüncü Kitap: İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin Yerel Kalkınma, Çevre ve Altyapı Sağlamadaki Performansları*, İzmir, 2018, s. 256-291.
- Oslo Kılavuzu Yenilik Verilerinin Toplanması ve Yorumlanması İçin İlkeler, (OECD ve Eurostat Ortak Yayını 2005), TÜBİTAK, Şubat 2006.
- Özden, Kemal; Zorlu, Melek: "Yerel Yönetimde Açılım: 1580 Sayılı Belediye Kanunu ile 5393 sayılı Belediye Kanunu Arasındaki Farklar", *Tekman Post*, Sayı-36, 18 Oct. 2013.
- Özelçi Eceral, Tanyel: "İzmir Yerel Yönetim Modeli: İzmir Büyükşehir Belediyesi İmar Uygulamaları", *İzmir Modeli Çalışmaları Dördüncü Kitap: İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin Fiziki Planlama Yaklaşımları*, İzmir, 2018, s. 18-55.
- Relph, Edward: *Place and Placelessness*, Pion Press, London, 1976.
- Ryan, Richard M. and Deci, Edward L.: "On Happiness and Human Potentials", "A Review of Research on Hedonic and Eudaimonic Well-Being", *Annu. Rev. Psychol.* 52, 2001, pp. 141-166.
- Ryff Carol D.; Singer, Burton H. and Love, Gayle Dienberg: "Positive Health: Connecting Well- Being with Biology", *Sc. The Royal Society*, published online, 11 August 2004.
- Schumpeter, Joseph Alois: *Capitalism, Socialism and Democracy*, Harper's Books, New York, 1942.
- Schumpeter, Joseph Alois: *The Theory of Economic Development*, Harvard Economic Studies, Cambridge, Ma., 1934.
- Silahtar, Lütfullah: "Metropolitan Alanlarda Yasal Süreçler ve Planlama Sorunları", *Metropolitan Alan Yönetiminde Yeni Arayışlar Sempozyumu*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Şehir Plancıları Odası, İstanbul, 2001, s. 92-95.
- Şenbil, Metin: "İzmir Yerel Yönetim Modelinin Yaşam Kalitesi Boyutu Üzerine", *İzmir Modeli Çalışmaları Birinci Kitap: Ortak Kavramlar*, İzmir, 2018, s. 52-77.
- Şenbil, Metin: "Kent İçi Ulaşımda Atılan Adımlar", *İzmir Modeli Çalışmaları Üçüncü Kitap: İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin Yerel Kalkınma, Çevre ve Altyapı Sağlamadaki Performansları*, 2018, s. 322-371.
- T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, *Gediz Deltası Yönetim Planı*, Mart 2007.
- Tekeli, İlhan: "Dünyaya Yerelden Bakmanın Bilimsel Açılımları Üzerine Bir Tartışma", İlhan Tekeli: *Gündelik Yaşam, Yaşam Kalitesi ve Yerellik Yazıları*, İlhan Tekeli Toplu Eserler-12, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul, 2009, s. 164-184.
- Tekeli, İlhan: "İzmir Yönetişim Modelinin Temel Değerleri/Kavramları Konusundaki Konuşmalara Giriş", *İzmir Modeli Çalışmaları Birinci Kitap: Ortak Kavramlar*, İzmir, 2018, s. 32-51.
- Tekeli, İlhan: "Türkiye'nin Habitat.II İstanbul Konferansı Hazırlıklarının Değerlendirilmesi ve Kamu Alanının Kullanma Ahlakı Üzerine", *Habitat.II Konferansı Yazıları*, Toplu Konut İdaresi Başkanlığı, Ankara, 1996, s. 145-155.
- Tekeli, İlhan: *İzmir İli/Kenti İçin Bir Tarımsal Gelişme ve Yerleşme Stratejisi*, İzmir Büyükşehir Belediyesi Akdeniz Akademisi, İzmir, 2017.

- Tekeli, İlhan; Gülöksüz, Yiğit: "1970'lerin İkinci Yarısında Belediye Sorunları", *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt-9, Sayı-2, Ankara, 1976.
- Tortop, Nuri; Aykaç, Burhan; Yayman, Hüseyin ve Özer, M. Akif : *Mahalli İdareler*, Nobel Yayınları, Ankara, 2006.
- TÜBİTAK, 2017, Çakalburnu (İzmir Körfezi) Virüs ve Pikoplankton Bolluk-Biyokütlelerinin Mevsimsel Değişikliklerinin ve Besin Zinciri ile İlişkisinin Araştırılması (115Y406 No'lu Proje Raporu).
- Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu, 11. baskı, Ankara, 2011.
- United Nations Development Programme, *Sustainable Development Goal*, 2015.
- Uysal, Yaşar: "Yerel Kalkınmaya Verilen Önem (Tarım Dışı)", *İzmir Modeli Çalışmaları Üçüncü Kitap: İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin Yerel Kalkınma, Çevre ve Altyapı Sağlamadaki Performansları*, İzmir, 2018, s. 99-164.
- Uysal, Yaşar: "Yerel Odaklı Kalkınma Yerel Kalkınmaya Verilen Önem (Tarım)", *İzmir Modeli Çalışmaları Üçüncü Kitap: İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin Yerel Kalkınma, Çevre ve Altyapı Sağlamadaki Performansları*, İzmir, 2018, s. 24-96.
- Ünal, Yücel: "Metropolitan Alanlarda Yasal Süreçler ve Planlama Sorunları", *Metropolitan Alan Yönetiminde Yeni Arayışlar Sempozyumu*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Şehir Plancıları Odası, İstanbul, 2001.
- Velibeyoğlu, Koray: "Yenilikçilik Kavramı ve Yerelde Kullanım Olanakları", *İzmir Modeli Çalışmaları Birinci Kitap: Ortak Kavramlar*, İzmir, 2018, s. 103-122.
- Velibeyoğlu, Koray: "Havza Esaslı Çalışmalar", *İzmir Modeli Çalışmaları Üçüncü Kitap: İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin Yerel Kalkınma, Çevre ve Altyapı Sağlamadaki Performansları*, 2018, s. 165-185.
- Velibeyoğlu, Koray: Yenilikçilik Sunumu, 1 Aralık 2017.
- Velibeyoğlu Koray: Aziz Kocaoğlu görüşmesi tutanağı, 14 Kasım 2017.
- World Commission on Environment and Development: Our Common Futures*, Oxford University Press, Oxford, 1987.
- Yaldız, Ümit: "İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin Merkezi Hükümetle İlişki Kurma Biçimi", *İzmir Modeli Çalışmaları İkinci Kitap: İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin Yönetim Stratejileri*, İzmir, 2018, s. 20-62.
- Yücel Gier, Güzel; Arısoy, Yalçın; Pazı, İdil Erden: "A Spatial Analysis of Fish Farming in the Context of ICZM in the Bay of İzmir Turkey, *Coastal Management*, 38, pp. 399-411.
- Yücel Gier, Güzel; Neşer, Gökdeniz: "Körfezi Yeniden Canlandırma İzmir İçin Yeniden İşlevlendirme Projesi", *İzmir Modeli Çalışmaları Üçüncü Kitap: İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin Yerel Kalkınma, Çevre ve Altyapı Sağlamadaki Performansları*, İzmir, 2018, s. 292-321.
- Zengin, Ozan: "Büyükşehir Belediyesi Sisteminin Dönüşümü Son On yılın Değerlendirilmesi", *Ankara Barosu Dergisi*, 2014, Sayı 2.
- Hürriyet*, "İzmir'e Çevre Dostu Şehir Ödülü", 9 Aralık 2017. (Erişim: 17.07.2018 <http://www.hurriyet.com.tr/izmir-e-cevre-dostu-sehir-odulu-40672821>).
- www.izmeda.org/Pages/Hakkimizda.aspx?id=2 (Erişim: 12.07.2018).

İZMİR MODELİ ÇALIŞMALARINA KATKISI BULUNANLAR*

Adnan ÇELİKKAL, Prof. Dr. Adnan KAPLAN, Ahmet TOMAR, Ahsen DÜŞENKALKAN, Alaattin YÜKSEL, Ali Ekber YILDIRIM, Ali MURATHAN, Ali Serdar PEDÜKÇÖŞKUN, Aliosman KURTULUŞ, Prof. Dr. Alp Yücel KAYA, Alper DOĞRUÖZ, Doç. Dr. Alper DUMAN, Prof. Dr. Alper BABA, Arda ŞEKERCİOĞLU, Ayça ATEŞER, Aydın GÜZHAN, Ayhan KELEŞ, Prof. Dr. Ayla OĞUŞ BİNATLI, Aysel ÖZKAN, Dr. Ayselin YILDIZ, Ayşe Arzu ÖZÇELİK, Ayşe Suzan GÖK, Prof. Dr. Ayşe FİLİBELİ, Dr. Ayşegül SABUKTAY, Ayşen KALPALI, Aytuğ BALCIOĞLU, Aziz KOCAOĞLU, Banu DAYANGAÇ, Barış KARCI, Başak IŞIKLAR, Behiye Fügen SELVİTOPU, Dr. Bergüzar ÖZBAHÇECİ, Berna ATAMAN OFLAS, Betül AKSOY, Borgia KANTÜRK, Dr. Buğra GÖKÇE, Burcu SUNGUR, Prof. Dr. Burçin ÇOKUYSAL, Prof. Dr. Burhan ŞENATALAR, Bülent TANIK, Dr. Can ÖZCAN, Prof. Dr. Canan ABAY, Prof. Dr. Canan BALKIR, Çiğdem AŞICI, Dr. Değer ERYAL, Deniz ÇABA, Doç. Dr. Deniz GÜNER, Derya GİRGIN SÜMER, Didem YAYGEL, Dr. Dilek AKYALÇIN KAYA, Durrin SÜER, Dursun KARADAĞ, Dr. Elif KOCABIYIK, Emel Ayfer NAKİPOĞLU, Doç. Dr. Emine YETİŞKUL ŞENBİL, Emine SEBZECİ, Erhan BEY, Erkan ARSU, Ersoy SÜMERKAN, Ertuğrul TUGAY, Dr. Faruk GÜLER, Faruk İŞGENÇ, Fatma Pelin YENİGÜN DİLEK, Fatma TAŞKENT, Fatma TUNÇ KÖPRÜLÜ, Fazıl ÖLÇER, Prof. Dr. Feride AKSU TANIK, Prof. Dr. Fikret ADAMAN, Prof. Dr. Fikret TOKSÖZ, Filiz ECZACIBAŞI SARPER, Prof. Dr. Filiz KÜÇÜKSEZGİN, Fitnat Perihan UTAN, Funda ERKAL ÖZTÜRK, Gonca KAYAALP, Gökçe SÜVARİ, Prof. Dr. Gökdeniz NEŞER, Prof. Dr. Gökhan ORHAN, Gülay DEMİRCİOĞLU, Güler SAĞIT, Güven İNCİRLİOĞLU, Doç. Dr. Güzel YÜCEL GİER, Güzin ÖZBAŞ, Hakan ALPSOYKAN, Hakan ÖZTÜRK, Prof. Dr. Halil ŞEN, Haluk KARABULUT, Hamdi Ziya AYDIN, Hande ARSLANALP, Dr. Hasibe VELİBEYOĞLU, Hilmiye ÇARIKCI, Hülya ARKON, Hülya ŞAHİN, Hüseyin KIRMIZI, İbrahim ERDALLI, Prof. Dr. İlhan TEKELİ, İsmail MUTAF, Kader SERTPOYRAZ, Kadir Efe ORUÇ, Kadir YILDIZ, Prof. Dr. Kayıhan PALA, Doç. Dr. Koray VELİBEYOĞLU, Prof. Dr. Korel GÖYMEN, Doç. Dr. Levent KIDAK, Levent İŞLER, Lütfi ÜNAL, Mehmet URAL, M. Selçuk BİLGİ, Mahmut ESKİYÖRÜK, Mahmut TÜRKMENÖĞLU, Mehmet Oğuz ERGENEKON, Mehmet SAYAR, Mehmet Seçkin MUTLU, Prof. Dr. Mehmet ZENCİR, Prof. Dr. Meltem ÇİÇEKLİOĞLU, Meral ÇOBAN, Mert YAYGEL, Metin KILINÇ, Prof. Dr. Metin ŞENBİL, Murat GİLGİL, Murat MOLVA, Murat VARLIORPAK, Prof. Dr. Murat BOYACI, Prof. Dr. Murat YERCAN, Doç. Dr. Mustafa K. BAYIRBAĞ, Dr. Mustafa BAYIK, Mustafa KAPÇI, Mustafa Kubilay YILDIRIM, Prof. Dr. Mustafa BALCA, Nazlı ÖZKAYNAK, Nedim ÖRÜN, Prof. Dr. Nejat ÇÖŞKUN, Neşe DUYGUN, Nilgün CEYHAN, Nuran ALTUN, Prof. Dr. Oğuz ESEN, Prof. Dr. Oğuz OYAN, Dr. Onur MENGİ, Doç. Dr. Orhan GÜNDÜZ, Ömer KIZILENİŞ, Prof. Dr. Ömer Faruk ÇOLAK, Özge BAYRAK, Özgür AKKAVAK, Özlem TUĞAÇ, Dr. Pınar MERİÇ, Raif CANBEK, Reşat YÖRÜK, Rümeyza ÖZGEN, Dr. Sadun EMREALP, Sarp KESKİNER, Sayım ULUTAŞ, Seda TUFAN, Seha ÖZMEN, Selçuk SAVCI, Sema ÖVGÜN, Doç. Dr. Semahat ÖZDEMİR, Serdar YÜCEL, Doç. Dr. Serhan ADA, Prof. Dr. Serhan TANYEL, Serpil BARAN, Serpil KESKİN, Serpil ÖTÜCÜ, Prof. Dr. Sezai GÖKSU, Sibel ÇOBAN, Sinem SAVTEKİN, Sönmez ALEV, Suphi ŞAHİN, Prof. Dr. Şafak TANER, Doç. Dr. Şebnem GÖKÇEN DÜNDAR, Şehnaz AYDIN, Servan ALPŞEN, Şevket TÜRKEL, Prof. Dr. Şevkinaz GÜMÜŞOĞLU, Şule KÖK, Prof. Dr. Şükrü BEŞİKTEPE, Doç. Dr. Tanyel ÖZELÇİ ECERAL, Tayfun SERHAN, Tevfik TOZKOPARAN, Dr. Tolga ÇİLİNGİR, Tufan EKER, Turgay AKKAYA, Tülay YILMAZ, Ufuk YILMAZ, Uğur YÜCE, Utku ARSLAN, Prof. Dr. Uygur KOCABAŞOĞLU, Prof. Dr. Ümit ATABEK, Prof. Dr. Ümit ERDEM, Ümit YALDIZ, Vehbi DURDU, Prof. Dr. Yaşar UYSAL, Yeşim VARDAR, Yıldırım ŞAHİNER, Yıldız DEVRAN, Prof. Dr. Yusuf KURUCU, Prof. Dr. Zafer TOSUNOĞLU, Zeliha DEMİREL, Dr. Zeynep Durmuş ARSAN

* Liste alfabetik olarak hazırlanmıştır.

KAVRAM DİZİNİ

Coğrafik İşaretler 63

Erişebilirlik 83, 84, 85, 86, 88, 90

Görgül 3, 9

Hesap Verebilirlik 23

İzmir Modeli 3, 7, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 20, 32, 33, 35, 36, 45, 46, 48, 50, 51, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 80, 81, 82, 83, 85, 87, 88, 90, 91, 93, 94, 95, 96, 99, 101, 102, 105, 106, 107, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 120

İzmir Vizyonu 15, 20, 24, 32, 55, 58, 69, 88, 113, 114, 116

Kamusal Özne 24, 111, 112

Karbon Ayak İzi 69, 85, 88

Katılımcılık 11, 14, 15, 20, 22, 116

Kentsel Dönüşüm 43, 91, 94, 95, 98, 99, 100

Kentsel Tasarım 91, 94, 95, 97, 101, 117, 119

Komünite 10, 11, 17, 33, 51, 52, 53, 54, 57, 63, 64, 98, 102, 103, 104, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 119

Oydaşma 21, 23, 24, 50, 54, 61, 67, 97, 101, 110, 116, 118, 120

Saydamlık 23

Sürdürülebilir Kalkınma 29, 30, 31, 32, 32

Sürdürülebilirlik 15, 18, 28, 29, 30, 31, 32, 40, 67, 68, 69, 75

Yaşam Kalitesi 6, 11, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 24, 25, 26, 27, 31, 32, 33, 41, 49, 50, 51, 52, 64, 69, 70, 71, 74, 75, 83, 84, 88, 89, 90, 91, 92, 95, 97, 98, 99, 100, 102, 103, 106, 108, 109, 111, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120

Yenilikçilik 11, 15, 24, 25, 26, 27, 55, 58, 61, 66, 114, 116

Yerelden Kalkınma 6, 20, 60, 61, 64, 66, 82

Yerindenlik 23, 34, 42

Yetkinlik Yönetimi 58

Yönetişim 11, 12, 14, 15, 16, 20, 21, 22, 23, 24, 26, 27, 29, 30, 31, 54, 56, 57, 76, 110, 111, 114

İLHAN TEKELİ

1937 yılında, İzmir’de doğdu. İlk ve ortaöğrenimini İzmir’de tamamladı. 1955 yılında İzmir Atatürk Lisesi, 1960 yılında da İstanbul Teknik Üniversitesi İnşaat Mühendisliği Bölümü’nden mezun oldu. 1964 yılında, Orta Doğu Teknik Üniversitesi’nde Şehir ve Bölge Planlama alanında; 1966’da Pennsylvania Üniversitesi’nde Bölge Bilimi’nde yüksek lisans eğitimini tamamladı. 1968 yılında, İstanbul Teknik Üniversitesi’nde Şehir Planlama konusunda doktora yaptı. 1970 yılından bu yana, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü’nde öğretim üyeliği yapmaktadır. Yurtdışındaki çeşitli üniversitelerde, konuk profesör olarak ders verdi.

Birçok belediye ve kuruluştta, danışma kurulu üyeliği yapan TEKELİ, Dünya Yerel Yönetim ve Demokrasi Akademisi Vakfı (WALD) kurucu üyeliğini ve Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı kurucu başkanlığını yapmıştır. 2004-2008 yılları arasında YÖK Genel Kurulu Üyeliği görevinde bulunmuştur. TEKELİ, 2009 yılından bu yana İzmir Büyükşehir Belediyesi Başkan danışmanıdır. 2011 yılında İzmir Büyükşehir Belediyesi bünyesinde kurulan, İzmir Akdeniz Akademisi’nin 'Kurucu Onursal Başkanı, Bilim Kurulu ve Yönetim Kurulu Üyesi'dir.

Değişik dillerde, yüzden fazla kitabı, altı yüz elliden fazla bilimsel makalesi ve konferans tebliği yayınlanan TEKELİ, Sosyal Bilimler alanında aralarında; 1996 yılında "Sedat Simavi Sosyal Bilimler Ödülü", 1999 yılında "Mustafa Parlar Eğitimde Üstün Başarı Ödülü", 2006 yılında "TÜBİTAK Hizmet Ödülü"nın yanında, "Mimarlığa Katkı" ve "Sakıp Sabancı" ödülleri-nin de bulunduğu çok sayıda ödülleri aldı.

“ Bir kenti geliştirmek, o kenti iyi bilmek ve iyi analiz etmekle başlar...”

Bu yola çıkarken, İzmir’in gelecek vizyonuylay ilgili önemli hedefler belirlemiştik. Kentin yaşam biçimini koruyarak “yaşam kalitesi”ni geliştirmek, bunlardan biriydi. “Sürdürülebilir kentsel gelişmeyi sağlamak” demiştik sonra. Ve ardından eklemiştik: “Katılımcı, demokratik bir yerel yönetimi oluşturmak ve dayanışma ruhu içinde birlikte yaşam kùltürünü geliştirmek. Gururla söylemeliyim ki; İzmir, yıllar önce belirlediğimiz bu hedefler doğrultusunda güçlü adımlarla ilerledi, ilerlemeye de devam ediyor.

Hiç tartışmasız söylüyorum; İzmir Büyükşehir Belediyesi’nin bugün geldiği nokta, Türkiye’deki yerel yönetimler için çok önemli bir modeldir.

Üç dönemdir uygulamakta olduğumuz demokratik belediyecilik anlayışı, 26 akademisyenin yaklaşık 1,5 yıllık ortak çalışması sonucunda, “İzmir Modeli” adı verilen bir esere dönüştü.

Bu alışma, yerel yönetimlerin, kentin kalkınması ve yaşam standardının artırılması için neler yapabileceği ve nasıl bir yol ve yöntem izleyebileceğini irdelediği gibi; herkesin ‘katılımcı yönetim, katılımcı demokrasi’ diye nutuk attığı bir dönemden geçerken, İzmir Büyükşehir Belediye Başkanı ve bürokratları tarafından gerçekleştirilen çalışmaların, aklın ve bilimin rehberliğinde yapılıp yapılmadığını da sorguluyor.

Hayata, insana, doğaya, havaya, suya, toprağa bakışımızı anlatıyor.

İzmir Modeli aslında sonuç değil, başlangıç.

Ve Türkiye için bir umut.”

Aziz KOCAOğLU

İzmir Büyükşehir Belediye Başkanı

